

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI NO: 2897
AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ YAYINI NO: 1854

GENEL MUHASEBE-II

Yazarlar

Prof.Dr. Ümit Gücenme GENÇOĞLU (Ünite 1, 2)

Prof.Dr. Saime ÖNCE (Ünite 3, 4)

Doç.Dr. Vedat EKERGİL (Ünite 5)

Doç.Dr. Tunç KÖSE (Ünite 6)

Doç.Dr. Banu BAŞAR (Ünite 7)

Editör

Prof.Dr. Nurten ERDOĞAN

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Anadolu Üniversitesine aittir.
“Uzaktan Öğretim” tekniğine uygun olarak hazırlanan bu kitabın bütün hakları saklıdır.
İlgili kuruluştan izin almadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt
veya başka şekillerde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright © 2013 by Anadolu University

All rights reserved

No part of this book may be reproduced or stored in a retrieval system, or transmitted
in any form or by any means mechanical, electronic, photocopy, magnetic tape or otherwise, without
permission in writing from the University.

UZAKTAN ÖĞRETİM TASARIM BİRİMİ

Genel Koordinatör

Doç.Dr. Müjgan Bozkaya

Genel Koordinatör Yardımcısı

Arş.Gör.Dr. İrem Erdem Aydın

Öğretim Tasarımcıları

Doç.Dr. T. Volkan Yüzer

Öğr.Gör. Orkun Şen

Grafik Tasarım Yönetmenleri

Prof. Tevfik Fikret Uçar

Öğr.Gör. Cemalettin Yıldız

Öğr.Gör. Nilgün Salur

Dil Yazım Danışmanları

Emine Koyuncu

Funda Gürbüz

Grafikerler

Hilal Küçükdağışan

Aysun Şavlı

Kitap Koordinasyon Birimi

Uzm. Nermin Özgür

Kapak Düzeni

Prof. Tevfik Fikret Uçar

Öğr.Gör. Cemalettin Yıldız

Dizgi

Açıköğretim Fakültesi Dizgi Ekibi

Genel Muhasebe-II

ISBN

978-975-06-1560-3

2. Baskı

Bu kitap ANADOLU ÜNİVERSİTESİ Web-Ofset Tesislerinde 190.000 adet basılmıştır.
ESKİŞEHİR, Nisan 2013

İçindekiler

Önsöz vii

Mali Duran Varlıklar	2
GİRİŞ	3
MALİ DURAN VARLIKLAR KAPSAMINDAKİ FİNANSAL VARLIKLAR.....	3
Hisse Senetleri	3
Hisse Senedinin Sahibine Sağladığı Haklar	5
Tahviller	5
Diğer Menkul Kıymetler	6
FİNANSAL VARLIKLARIN SINIFLANDIRILMASI VE RAPORLANMASINDA FARKLI UYGULAMALAR.....	7
Tekdüzen Muhasebe Sistemi	7
Türkiye Muhasebe Standartları	7
TEKDÜZEN MUHASEBE SİSTEMİNE GÖRE FİNANSAL VARLIKLARIN RAPORLANMASI VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ	8
Mali Duran Varlıkların Sınıflandırılması	8
Mali Duran Varlık İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi	9
Bedelsiz Hisse Senedi Edinimi	11
Değer Azalışlarında Karşılık Hesaplarının Kullanılması	14
TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARINA GÖRE FİNANSAL VARLIKLARIN RAPORLANMASI	16
Türkiye Muhasebe Standartlarında Finansal Varlıkların Ölçümü	17
Türkiye Muhasebe Standartlarında Finansal Varlıkların Sınıflandırılması.....	17
Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar	17
Gerçeğe Uygun Değer Farkı Özkaynaklara Yansıtılan Finansal Varlıklar.....	18
Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar	19
İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar	20
Özet.....	21
Kendimizi Sınayalım.....	22
Okuma Parçası	23
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	24
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	25
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	25

I. ÜNİTE

Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıklar	26
GİRİŞ	27
MADDİ VE MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLARIN KAPSAMI VE RAPORLANMASI.....	27
Maddi Duran Varlıkların Tanımı	27
Maddi Olmayan Duran Varlıkların Tanımı	28
Maddi Duran Varlıkların Sınıflandırılması ve Raporlanması.....	29
Maddi Olmayan Duran Varlıkların Sınıflandırılması ve Raporlanması.....	31
Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar	32
Maddi Ve Maddi Olmayan Duran Varlıklarda Değer Azalışları	33
MADDİ VE MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLARIN EDİNİMİ VE EDİNİM SONRASI HARCAMALARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ.....	34

2. ÜNİTE

Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıkların Edinimi ve Maliyet	
Değerinin Hesaplanması.....	34
Edinim Sonrası Yapılan Harcamalar.....	36
Özel Maliyet.....	38
MADDİ VE MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLARDA AMORTİSMAN.....	38
MADDİ VE MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLARIN SATIŞI VE	
ÖZEL FONLAR.....	40
Özet	43
Kendimizi Sınyalım	44
Kendimizi Sınyalım Yanıt Anahtarı	45
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	46
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	46

3. ÜNİTE

Mali Borçlar	48
GİRİŞ	49
MALİ BORÇLARIN TANIMI VE ÖNEMİ	49
BANKA KREDİLERİ	51
Nakit Krediler	51
Avans Şeklindeki Krediler	52
Borçlu Cari Hesap Şeklindeki Krediler.....	54
Nakit Olmayan Krediler (Gayri Nakdi Krediler)	59
ÇIKARILMIŞ BONO VE SENETLER	60
ÇIKARILMIŞ TAHVİLLER.....	62
Özet	65
Kendimizi Sınyalım	67
Yaşamın İçinden	69
Okuma Parçası	69
Kendimizi Sınyalım Yanıt Anahtarı	71
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	71
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	72

4. ÜNİTE

Ticari Borçlar.....	74
GİRİŞ	75
TİCARİ BORÇLARIN TANIMI VE NİTELİĞİ.....	76
SATICILAR HESABI	77
BORÇ SENETLERİ HESABI	82
Poliçe	82
Bono (Emre Yazılı Senet).....	83
Çek	83
ALINAN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR	88
Özet.....	91
Kendimizi Sınyalım.....	93
Yaşamın İçinden.....	96
Okuma Parçası	96
Kendimizi Sınyalım Yanıt Anahtarı	97
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	97
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	98

Diğer Yabancı Kaynaklar	100
GİRİŞ	101
DİĞER BORÇLAR	102
Ortaklara Borçlar	102
Bağlı Ortaklıklara Borçlar	105
İştiraklere Borçlar	107
Personele Borçlar	108
Diğer Çeşitli Borçlar	110
ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI.....	110
BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI.....	111
Dönem Kârına İlişkin Yasal Yükümlülükler.....	112
Kıdem Tazminatı Karşılığı.....	112
GELECEK DÖNEM / DÖNEMLERE İLİŞKİN GELİRLER VE GİDER TAHAKKUKLARI.....	114
Gelecek Dönemlere İlişkin Gelirler	114
Gider Tahakkukları	116
Özet.....	119
Kendimizi Sınayalım.....	120
Okuma Parçası	121
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	122
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	122
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	122

5. ÜNİTE

Öz Kaynaklar.....	124
GİRİŞ	125
ÖZ KAYNAKLARIN KAPSAMI	125
ÖDENMİŞ SERMAYE.....	126
Sermaye.....	126
Ödenmemiş Sermaye	127
Sermaye Düzeltmesi Olumlu Farkları	129
Sermaye Düzeltmesi Olumsuz Farkları	130
YEDEKLER	130
Sermaye Yedekleri	130
Hisse Senedi İhraç Primleri	131
Hisse Senedi İptal Kârları	132
Kâr Yedekleri.....	133
Yasal Yedekler	134
Statü Yedekleri	135
Olağanüstü Yedekler	135
Diğer Kâr Yedekleri.....	135
Özel Fonlar.....	135
GEÇMİŞ YILLAR KÂRLARI VEYA ZARARLARI	136
Geçmiş Yıllar Kârları	136
Geçmiş Yıllar Zararları	137
FAALİYET DÖNEMİ KÂRI VEYA ZARARI	138
Dönem Net Kârı	138
Dönem Net Zararı	139
Özet	141

6. ÜNİTE

Kendimizi Sınavalım	142
Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı	143
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	144
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	144

7. ÜNİTE

Gelir ve Giderler	146
GİRİŞ	147
GELİRLER VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ	148
Gelirlerin Türleri ve Kayıt Zamanları	149
Gelirlerin Kaydında Özellik Gösteren Durumlar	153
GİDERLER VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ	156
Giderlerin Türleri	156
Giderlerin Kaydedilmesinde Özellik Gösteren Durumlar.....	157
VERGİ MATRAHININ TESPİTİ AÇISINDAN GELİRLER VE GİDERLER.....	160
Özet	161
Kendimizi Sınavalım	162
Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı	163
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	163
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	164

Önsöz

Muhasebe mali nitelikteki olaylara ilişkin verilerin toplanmasını, kaydedilmesini, sınıflamasını, analiz ve yorumlanmasını ve raporlanmasını kapsayan bir süreçtir. Bu süreçte yer alan kavramlar, kayıt araçları ve dönen varlıklar kapsamında yer alan hesaplara ilişkin açıklamalar Genel Muhasebe I kitabında ele alınmıştır.

Genel Muhasebe II adını taşıyan bu kitap, anlaşılacağı üzere Genel Muhasebe I kitabının devamı niteliğindedir. Bu kitapta işletmenin Duran Varlıklarını ve Kaynaklarını oluşturan kalemlerin neler olduğuna ve bunların muhasebeleştirilmesine ilişkin açıklamalar yer almaktadır. Ayrıca gelir ve gider hesaplarına da yer verilmiştir. Gelir ve Gider Hesaplarının ve bu bağlamda maliyet hesaplarının işleyişi, Dönem Sonu İşlemleri veya Muhasebe Uygulamaları kitaplarında daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

Kitabı çalışırken konular arasındaki bağlantıları kurmaya, ünite içindeki sıra sizde sorularını ve ünite sonlarındaki örnek soruları mutlaka cevaplamaya çalışınız. Bu şekilde eksiklerinizi görebilecek, tekrar üniteye dönerek eksikliğinizi tamamlayabileceksiniz. Bunun yanında ünitelerle ilgili temel açıklamalara yer verilen televizyon programlarını izlemeniz bilgilerinizi pekiştirmenize olanak sağlayacaktır. Televizyon programlarını izlemeden önce üniteleri okumuş olmanız konuyu daha iyi kavramanızı sağlayacaktır.

Başarı dilekleriyle.

Editör

Prof.Dr. Nurten ERDOĞAN

GENEL MUHASEBE-II

Amaçlarımız

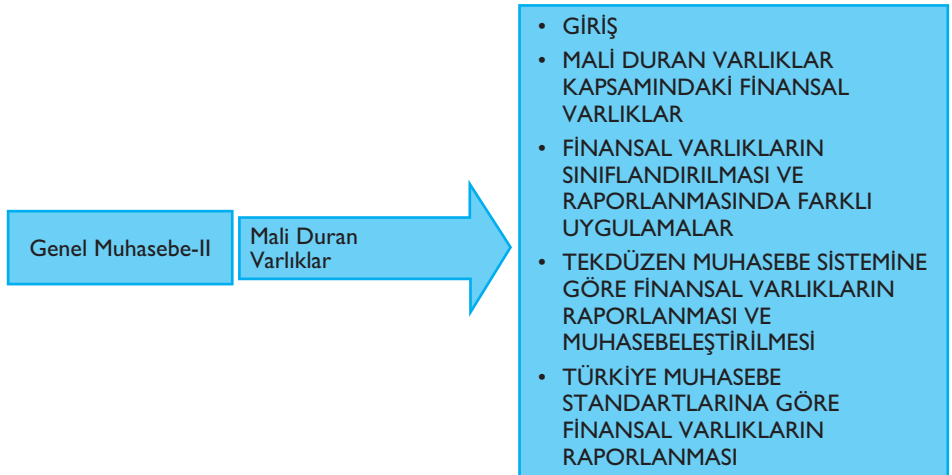
Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Mali duran varlıklar içinde yer alan finansal araçları açıklayabilecek,
- Finansal varlıkların sınıflandırılması ve raporlanmasında farklı uygulamaları karşılaştırabilecek,
- Tekdüzen Muhasebe Sistemine göre finansal araçların sınıflandırılmasını ve muhasebeleştirilmesini analiz edebilecek,
- Türkiye Muhasebe Standartlarına göre finansal araçların ölçümü ve raporlanmasını açıklayabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Finansal Araçlar
- Türev Finansal Araçlar
- Maliyet Değeri
- Gerçeğe Uygun Değer
- Türkiye Muhasebe Standartları

İçindekiler

Mali Duran Varlıklar

GİRİŞ

Duran varlıklar; bir işletmede işletme faaliyetlerinde kullanılmak veya yararlanmak amacı ile edinilen ve bir yıldan kısa sürede paraya çevrilmeleri, satılması veya tüketilmesi öngörülmemen varlıklardır.

Duran varlıklar genel olarak mali duran varlıklar, maddi duran varlıklar ve maddi olmayan varlıklar olarak üçe ayrılır. Bu üniteye mali duran varlıklar incelenecektir. Bu üniteyi çalışırken Genel Muhasebe I kitabınızdaki “Menkul Kıymetler”e ilişkin üniteyi tekrar gözden geçiriniz.

MALİ DURAN VARLIKLAR KAPSAMINDAKİ FİNANSAL VARLIKLAR

Mali duran varlıklar kapsamında, menkul kıymet niteliğini taşıyan finansal varlıklar bulunur. Ülkemizde menkul kıymetler sermaye piyasası mevzuatı içinde düzenlenmiştir. Buna göre, “*Menkul kıymetler, ortaklık ve alacaklılık sağlayan belli bir meblağı temsil eden yatırım aracı olarak kullanılan, dönemsel gelir getiren misli nitelikte, seri hâlinde çıkarılan ibareleri aynı olan ve şartları **Kurul’ca** belirlenen kıymetli evraklardır.*” (2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu, 30/7/1981 Tarihli, 17416 sayılı Resmî Gazete)

Bu tanımda yer alan özellikleri taşıyan menkul kıymetler temel olarak hisse senedi ve tahvil olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Hisse senetleri sahibine ortaklık hakkı sağlayan, tahviller ise sahibine alacaklılık hakkı sağlayan temel menkul kıymetlerdir.

Hisse Senetleri

Hisse senetleri, sermayesi paylara bölünmüş ortaklıklar tarafından çıkarılan ve ortaklık sermayesine katılma payını temsil eden menkul kıymetlerdir. Ülkemizde anonim şirketler tarafından çıkarılan ve bir ortaklık belgesi olan hisse senedini elinde bulunduran kişi, hisse senedini çıkaran (ihraç eden) şirketin ortağıdır ve şirketin kârından pay alır. Hisse senedi sahibinin elde ettiği kâr payı geliri, şirketin faaliyetlerine bağlı olarak yıldan yıla değişir ve bu değişimler hisse senedinin piyasa değerini (fiyatını) etkiler. Dolayısıyla hisse senedi sahibi hisse senedini elinde bulundurarak hem temettü geliri hem de hisse senedinin piyasa fiyatında meydana gelen artıştan kaynaklanan gelir gibi iki farklı getiri elde etmeyi bekler.

Hisse senedinin piyasa fiyatı, o hisse senedine olan arz ve talep koşullarına göre belirlenen bir fiyattır. Tahvillerden farklı olarak hisse senetlerinde aşağıdaki gibi pek çok farklı değer (fiyat) ortaya çıkabilir.

Sermaye Piyasası Kurulu, 1981 yılında 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile kurulmuştur. Kurul, sermaye piyasasının güven ve açıklık içinde çalışmasını, tasarruf sahiplerinin yani yatırımcıların hak ve yararlarının korunmasını sağlamak amacıyla düzenlemeler yapmaktadır. Bu düzenlemeler, Sermaye Piyasası Kurulu Tebliği olarak seriler hâlinde Resmî Gazete’de yayımlanırken menkul kıymetlere ilişkin ayrıntılı düzenlemeler ise Sermaye Piyasası Kurulu Tebliği içinde yer alır.

- *Nominal değer (itibari değer veya kayıtlı değer)*; bir hisse senedinin üzerinde yazılı olan değerdir. Anonim şirketlerin sermaye tutarının hisse sayısına bölünmesiyle bulunan değeri ifade etmektedir.
- *Defter değeri*; bir işletmenin öz kaynak toplamının hisse senedi sayısına bölünmesiyle bulunan değerdir.

DİKKAT

Faaliyetine devam bir işletmede bir hisse senedinin defter değeri, genellikle nominal değerinden daha yüksektir. Çünkü öz kaynak toplamı içinde sermaye, dönem kârı ve geçmiş yıllar kârları ile dönem zararı ve geçmiş yıllar zararları da yer alır. Bu nedenle faaliyetlerine devam eden bir işletmede genellikle öz kaynak toplamı, sermaye tutarından daha fazla olur.

Faaliyetlerine devam eden bir Anonim Şirket'in sermaye artırımını yaparak halka arz ettiği (halka satışa sunduğu) **hisse senetlerinin** ihraç değeri genellikle mevcut hisse senetlerinin defter değerine yakın bir değer olarak belirlenir. Çünkü bu hisse senetlerini satın alarak şirketin ortağı olan kişiler, şirketin tüm öz kaynakları üzerinde hak sahibi olurlar.

- *İhraç değeri*; **hisse senetlerinin** şirket tarafından çıkarılışı (ihraç) aşamasında satışa sunulduğu fiyattır. Genel olarak yeni kurulan şirketler çıkardıkları hisseleri nominal değerle satmakla birlikte, faaliyetine devam eden ve kârlılığı yüksek olan işletmeler sermaye artırımında çıkardıkları hisse senetleri için nominal değer üzerinde bir fiyat belirler. Ülkemizdeki yasal düzenlemelere göre hisse senetleri, nominal değer üzerinde bir ihraç fiyatıyla satılabildiği hâlde nominal değer altında bir ihraç fiyatıyla satılmaz.
- *Piyasa değeri*; piyasadaki arz ve talep koşullarına göre belirlenen ve borsa mevcutsa genellikle borsa fiyatı ile eş anlamlı olarak kullanılan fiyattır. İşletmenin temettü dağıtım politikası, yıllara göre kârlılık durumundaki değişimler, faaliyet başarısı, rekabet durumu, yöneticilerin vasıfları gibi işletmeye bağlı pek çok nicel ve nitel faktör ile piyasa koşullarındaki ve ekonomideki değişimler arz ve talebin, dolayısıyla piyasa ve borsa fiyatının artmasına veya azalmasına yol açar.
- *Tasfiye değeri*; işletmenin tasfiyesi yani işletmenin faaliyetlerinin sona ermesi durumunda, işletmenin tüm varlıklarının satılması ve tüm borçlarının ödenmesinden sonra kalan tutarın, hisse senedi sayısına bölünmesi sonucu bulunan değerdir.
- *Gerçek değer*; işletmenin gelir yaratma potansiyeli ve yatırımcıların bu hisse senedinden bekledikleri kazanç oranına göre bir takım teknikler kullanılarak hesaplanan ve yatırımcıların o hisse senedi için ödemeye hazır oldukları değerdir. Hisse senedi değerlendirme yöntemleri kullanılarak hesaplanan gerçek değer, piyasa değerinin üzerinde ise yatırımcı bu hisse senedini alma kararına varacaktır.

ÖRNEK

Faaliyetlerine devam eden A Anonim Şirket'inin mevcut öz kaynak tutarı ₺500.000'dir. Şirketin ₺1 nominal değerli mevcut hisse senedi sayısı 100.000 adet iken bu şirketin ₺200.000 sermaye artırımını yaparak bu tutarı temsil eden hisse senetlerini halka arz etmesi hâlinde, halka satışa sunulan hisse senetlerinin yaklaşık olarak ihraç değeri ne olur? Kaç adet hisse senedi satışa sunulmalıdır?

A Anonim Şirket'inin hisse senetlerinin mevcut defter değeri, mevcut öz kaynak tutarının, mevcut hisse sayısına bölünmesiyle bulunur.

Mevcut hisse senetlerinin nominal değeri=₺1

Mevcut hisse senetlerinin defter değeri= 500.000 / 100.000 =₺5'dir.

₺200 000 sermaye artırımını için şirketin ₺1 nominal değerli 200.000 adet hisse senedi ihraç etmesi gerekmektedir. Şirket bu hisse senetlerini genellikle mevcut hisse senetlerinin defter değeri olan ₺5'lik bir fiyat ile satmak isteyecektir.

Hisse Senedinin Sahibine Sağladığı Haklar

Hisse senetleri nama (isme yazılı) ya da hamiline yazılı olarak çıkarılabilir. Hisse senetleri ana sözleşmede aksine bir hüküm yoksa sahiplerine eşit haklar sağlar. Bu tip hisse senetlerine *adi hisse senetleri* denir. Bir kısım hisse senetleri ise adi hisse senetlerine göre kâra katılmada, yönetim ve denetim kuruluna üye seçiminde, oy hakkında ve benzeri konularda ana sözleşmeye dayanarak sahiplerine imtiyazlı haklar tanıyabilir. Bir anonim ortaklıkta çeşitli imtiyazlara sahip hisse senetleri bulunuyorsa bu hisse senetlerine *imtiyazlı hisse senetleri* denir. İmtiyazlı hisse senetleri farklı grup isimleriyle adlandırılırlar (A grubu, B grubu, C grubu gibi) ve Borsa'da farklı sıralarda işlem görürler.

Hisse senedi sahibi şirketin ortağı olduğundan, hisse senetlerinin sahiplerine sağladıkları haklar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Yönetime katılma (oy) hakkı, şirket genel kurullarına katılıp, alınacak kararlar için oy kullanma hakkını ifade eder. Her hisse senedi sahibine bir oy hakkı sağlar. Hisse senetlerinin en önemli özellikleri sahibine sağladıkları oy haklarıdır.
- Kâr payı (temettü geliri) alma hakkı, şirket kârından hissesi oranında pay elde etme hakkını ifade eder.
- Rüçhan hakkı, şirketin gerçekleştireceği sermaye artırımını nedeniyle ihraç edeceği yeni hisse senetlerini öncelikli olarak alma hakkıdır.
- Tasfiyeden pay alma hakkı, şirketin tasfiye olması (şirket faaliyetlerinin sona ermesi) durumunda tasfiye sonucuna payı oranında katılma hakkıdır.
- Bilgi edinme hakkı, yönetim kurulunun düzenleyeceği faaliyet raporu, denetim kurulunun düzenleyeceği denetim kurulu raporu, bilanço, gelir tablosu ve kâr dağıtım tablosunu inceleme hakkı, genel kurulda soru sorma hakkı, denetçilere şikâyet etme hakkı ve benzeri hakları ifade eder.
- Bedelsiz pay alma hakkı, şirketin iç kaynaklardan yapacağı sermaye artırımlarında çıkarılacak hisse senetlerinden, sahip olduğu pay oranındaki hisse senetlerini bedelsiz olarak alma hakkını ifade eder.

Tahviller

Tahviller devletin ya da özel sektör şirketlerinin, borçlanarak orta veya uzun vadeli fon sağlamak üzere çıkarttıkları borç senetleridir. Tahvil sahiplerinin herhangi bir ortaklık hakkı yoktur, sadece tahvili çıkaran (ihraç eden) devlete veya şirkete karşı alacaklılık hakkı sağlar. Tahvil sahipleri, tahvili ihraç edenin alacaklısıdır ve bu alacağı için faiz kazancı elde eder. Tahvil çıkaran bir şirket kâr da zarar da etse, tahvil sahipleri şirketten her yıl, tahvilin üzerinde yazılı değer (nominal değer) üzerinden hesaplanan faizleri alırlar.

Tahviller, devlet ya da finansman ihtiyacında olan anonim şirketler için borçlanma aracı niteliğini taşır.

DİKKAT

Tahviller sabit veya değişken faizli olarak ihraç edilebilir. Tahvil değeri, piyasa faiz oranlarındaki değişimden etkilenir ve bu nedenle tahvilin piyasa değeri nominal değerine göre farklı olabilir. Sabit faizli tahvillerde her yıl anapara üzerinden hesaplanan faiz tutarı aynıdır.

Hisse senetlerinden farklı olarak tahvillerde oy hakkı yoktur, vade vardır ve vade sonunda tahvil sahiplerine anaparanın geri ödenmesi gerekmektedir. Vade, anaparanın ve son faiz ödemesinin yapılacağı tarihtir. Tahvil ve bononun vadesin-

de yatırımcının eline geçecek olan para miktarı tahvilin nominal değeri yani üzerinde yazılı olan değer tutarındadır. Ülkemizdeki mevzuata göre tahviller en az 2, en çok 7 yıl vadeli. Tahviller arka yüzlerinde belirtilen bir ödeme planı dâhilinde itfa edilir. Tahvillerin anaparası vade bitiminde bir defada ödenir. Tahviller nominal değerlerinin altında ve üstünde bir değerle ihraç edilebilir.

DİKKAT

Tahviller nominal değerlerinin en çok % 5 altında bir ihraç fiyatıyla satışa arz edilebilir.

Tahvil sahibi alacağından başka şirket üzerinde hiçbir hakka sahip değildir. Şirketin yönetimine katılmaz. Buna karşılık şirketin brüt kârından, önce tahvil sahiplerinin faizleri ödenir. Ayrıca, şirketin tasfiyesi halinde tahvil sahipleri alacaklarını almada, hisse senedi sahiplerine göre önceliğe sahiptir. Bu nedenle tahviller hisse senetlerine göre daha az riskli olmakla birlikte genellikle de daha az getirili menkul kıymetlerdir.

SIRA SİZDE

Elinde fon fazlası olan bir yatırımcı, anonim şirketler tarafından ihraç edilen hisse senetlerini mi yoksa tahvilleri mi satın almaya istekli olur?

Diğer Menkul Kıymetler

Oy hakkına ve değişken bir getiriye sahip bir ortaklık belgesi olan hisse senedi ile belirli bir vade ve sabit faiz getirisine sahip bir borçlanma aracı olan tahviller arasındaki bu temel ayrım nedeniyle diğer menkul kıymetler ya hisse senedinin türevidir (hisse senedine benzer haklar sağlar) ya da tahvil türevidir (sahibine tahvile benzer haklar sağlar). Ülkemiz mevzuatı içinde hisse senedine benzeyen ve hisse senedi türevleri olarak ifade edilen, kâr-zarar ortaklığı belgesi, intifa senedi ve katılma intifa senedi gibi menkul kıymetler bulunmaktadır. Tahvile benzeyen ve tahvil türevleri olarak isimlendirilen menkul kıymetler ise aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Hazine bonoları, devlet ve diğer tüzel kişilerin tahvil ve bonoları
- Kâra iştirakli tahvil- hisse senetleriyle değiştirilebilir tahvil
- İpotekli borç ve irat senetleri
- Banka bonosu ve banka garantili bonolar
- Finansman bonoları
- Gelir ortaklığı senedi
- Varlığa dayalı menkul kıymetler
- Gayrimenkul sertifikaları
- Türev finansal araçlar

Finansal varlıkların içinde son yıllarda kullanılmaya başlanan **türev finansal araçlar**, değeri başka bir finansal varlığın veya malın değerine dayalı hak ve yükümlülükleri sağlayan sözleşmelerdir.

Genellikle sözleşmeye konu olan varlığın el değiştirmesine gerek olmaksızın, bu varlıkla ilgili hak ve yükümlülüklerin yani sözleşmelerin alım satımı gerçekleşir. Temel amaç faiz oranları, döviz kurları, hisse senetleri ve temel mal fiyatlarındaki değişimlerden doğabilecek risklerden korunmaktır. Yatırımcılar bu araçları riskten korunma amacıyla yada gelecekteki fiyat hareketleri tahminlerinden yararlanarak spekülasyon kazanç elde etmek amacıyla kullanılmaktadır. Bir mal için farklı piyasalarda önemli fiyat farklılıklarının olması durumunda yatırımcılar fiyatların düşük olduğu piyasada alım, fiyatların yüksek olduğu piyasada satış yaparak spekülasyon kazanç sağlayabilir. Türev finansal araçlar önce mal piyasalarında daha sonra yaygın olarak finansal piyasalarda kullanılmaya başlanmıştır. Türev finansal

Türev finansal araçlar, sözleşme konusu olan varlığın bugünden belirlenen bir fiyat ile gelecek bir tarihte alım-satımına ilişkin düzenlenen sözleşmelerdir.

araçlar içinde vadeli işlem (futures), opsiyon (options), forward ve swap sözleşmeleri yer almaktadır.

Hisse senedi ile tahvil arasındaki temel farklılıklar nelerdir?

FİNANSAL VARLIKLARIN SINIFLANDIRILMASI VE RAPORLANMASINDA FARKLI UYGULAMALAR

Finansal varlıkların sınıflandırılması ve bilançoda raporlanması ile ilgili kurallar ticari kârın tespitine ilişkin düzenlemelerin yer aldığı Tekdüzen Muhasebe Sistemi ve Türkiye Muhasebe Standartları içinde bulunmaktadır.

Tekdüzen Muhasebe Sistemi

Ülkemizde 1992 yılında Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan “Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği” ile ulusal düzeyde bir hesap çerçevesi oluşturulmuş ve faaliyetleri özellik arz eden bazı işletmeler hariç bilanço esasına göre defter tutan bütün gerçek ve tüzel kişiler 1994 yılından itibaren zorunlu olarak “Tekdüzen Hesap Planı”ni ve buna göre hazırlanan finansal tablo formatlarından oluşan “Tekdüzen Muhasebe Sistemi”ni kullanmışlardır.

Türkiye Muhasebe Standartları

Uluslararası ticarete tarafların bilgi alışverişinde bulunabilmesi için uluslararası ortak bir muhasebe dili oluşturulması, ülkelerdeki muhasebe uygulamalarındaki farklılıkların en aza indirilmesi ihtiyacı uluslararası muhasebe standartlarının geliştirilmesine neden olmuştur. Bu ihtiyaç nedeniyle 1973 yılında başlayan çalışmalar neticesinde “Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu” (International Accounting Standard Board-IASB), “Uluslararası Muhasebe Standartları/Uluslararası Finansal Raporlama Standartları”ni (International Accounting Standards/International Financial Reporting Standards (IAS/ IFRS)) yayımlamıştır. IAS / IFRS'nin önemi ve kullanımını 2005 yılından itibaren önemli ölçüde artmıştır. Avrupa Parlamentosu Avrupa Birliği listesindeki tüm şirketlerin en geç 2005 yılında tüm hesaplarını mevcut Uluslararası Muhasebe Standartları ile uyumlu olarak hazırlamalarını onaylamıştır. Aynı tarih itibarıyla birçok ülke ile birlikte ülkemizde de IAS/IFRS ile uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları / Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TMS/IFRS) Sermaye Piyasası Kanunu'na tabi borsada işlem yapan işletmeler tarafından zorunlu olarak uygulanmıştır. Ayrıca **KOBİ'ler** (küçük ve orta büyüklükteki işletmeler) de çeşitli nedenlerle ülkeler arası karşılaştırılabilir finansal tablolara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu nedenle Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından KOBİ Muhasebe Standartlarının orijinal metni, Temmuz 2009'da yayımlanmış, Türkçe çevirileri ise, 01 Kasım 2010 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.(KOBİ'ler için Türkiye Finansal Raporlama Standardı (KOBİ TFRS) Hakkında Tebliğ 01.11.2010 tarihli ve 27746 sayılı Resmi Gazete). KOBİ muhasebe standartları tam set standartlara göre önemli derecede sadeleştirilmiştir. 14 Şubat 2011'de yayımlanan 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ile Türkiye'de bilanço usulüne göre defter tutan bütün işletmelerin Türkiye Muhasebe Standartlarını kullanma zorunluluğu getirilmiştir. KOBİ'ler, KOBİ Finansal Raporlama Standartlarını (KOBİ TFRS) kullanacaktır. KOBİ tanımı dışında kalan işletmeler ise tam set TMS/IFRS'leri kullanacaklardır. Tam set TMS/IFRS'leri uygulaması gerekenler aşağıdaki gibidir;

- Borsada işlem yapan yani menkul kıymetleri borsada alınıp satılan ve bu nedenle kamuya hesap verme sorumluluğu bulunan işletmeler,

KOBİ Finansal Raporlama Standartlarına göre KOBİ'ler; kamuya hesap verme yükümlülüğü bulunmayan ve dış kullanıcılar için genel amaçlı finansal tablo yayımlayan işletmelerdir. Ayrıca Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik'e (18.11.2006/997 s. R.G.) göre; 250den az çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25 milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler KOBİ tanımı içinde yer almaktadır.

- Halka açık olmayan ancak KOBİ ölçütlerinin üzerinde kalan büyük sermaye şirketleri ile TMS/TFRS'leri uygulamayı tercih eden KOBİ'ler.

Türkiye Muhasebe Standartları (TMS/ TFRS ve KOBİ TFRS.) ile ülkemizde 1994 yılından bu yana zorunlu olarak uygulanan Tekdüzen Muhasebe Sistemindeki bilanço, gelir tablosu ve nakit akış tabloları formatlarında ve sınıflandırmada bazı değişiklikler olmakta ve biçimsel yapı değişmektedir. Türkiye Muhasebe Standartları bilanço ve gelir tablosu kalemlerinin ölçümünde (değerlemede) de önemli değişiklikler getirmiş, finansal varlıkların değerlendirilmesine göre sınıflandırılması ve bilançoda raporlanmasını gerektirmiştir. Tekdüzen Muhasebe Sisteminde Türkiye Muhasebe Standartları'nın gereklerini karşılamak için birtakım değişikliklerin yapılması çalışmaları devam etmektedir. Her ne kadar bir geçiş süreci yaşıyor olsak da bu üniteye açıklanmalar ve muhasebe kayıtları, halen uygulanmakta olan Tekdüzen Muhasebe Sistemi'nin gereklerine göre yapılmıştır. Türkiye Muhasebe Standartları'nın konu ile ilgili getirmiş olduğu değişiklikler ise ayrı bir başlık altında açıklanmıştır.

SIRA SİZDE

KOBİ Finansal Raporlama Standartları'nı uygulamak zorunda olan işletmeler hangileridir?

TEKDÜZEN MUHASEBE SİSTEMİNE GÖRE FİNANSAL VARLIKLARIN RAPORLANMASI VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Tekdüzen Muhasebe Sistemi içindeki Tekdüzen Hesap Planında satın alınan finansal varlıkların sınıflandırılması ve muhasebeleştirilmesi, finansal varlıkların satın alma amacına göre farklılık gösterir. Eğer geçici yatırım amacıyla finansal varlık alınmışsa, dönen varlıklar grubu içinde "11. Menkul Kıymetler" hesap grubuna, eğer uzun vadeli yatırım amacıyla alınmışsa duran varlıklar grubu içindeki "24. Mali Duran Varlıklar" hesap grubuna kayıtları gerekir.

Mali Duran Varlıkların Sınıflandırılması

Uzun vadeli amaçlarla satın alınan veya yasal zorunluluklar nedeniyle elde tutulan uzun vadeli menkul kıymetler veya paraya dönüşme niteliğini kaybetmiş uzun vadeli menkul kıymetler "Mali Duran Varlıklar" hesap bu grubunda izlenir. Ayrıca, diğer bir işletmeye veya bağlı ortaklığa ortak olmak amacıyla edinilen sermaye payları da bu grupta yer alır. Mali duran varlıklar; bağlı menkul kıymetler, iştirakler, bağlı ortaklıklar ve diğer mali duran varlıklar hesap kalemlerini kapsar.

Bağlı menkul kıymetler; iştirak niteliğini taşımayan ancak uzun vadede elde tutulması amaçlanan hisse senetleri ile hisse senetleri dışında kalan ve uzun vadeli amaçlarla veya yasal zorunluluklarla ya da paraya dönüşme niteliği kaybettiği için elde tutulan menkul kıymetlerdir.

İştirakler; işletmenin, diğer şirketlerin yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak üzere edindiği hisse senetleri ve ortaklık paylarını ifade etmektedir. İştirakler hesabı, bir ortaklıktaki en fazla %50 oranında olan sermaye payları veya oy haklarının izlenmesinde kullanılır. İştirak edilen ortaklıklarda, iştirak ilişkisinden söz edebilmek için sermaye payı dikkate alınmaksızın sahip olunan oy hakkı veya yönetime katılma hakkının en az %10 oranında bulunması gerekir.

Bağlı ortaklıklar; işletmenin %50 oranından fazla sermaye ya da oy hakkına veya en az bu oranda yönetim çoğunluğunu seçme hakkına sahip olduğu iştiraklerin sermaye paylarıdır.

Mali Duran Varlık İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

Bir işletmenin hisse senetleri satın alındığında ödenen veya ödenmesi taahhüt edilen tutar, o işletmenin varlıkları üzerinde iddia edilebilecek hak tutarını yani sermayeye iştirak payını gösterir. Buna göre iştirakler, bağlı ortaklıklar, bağlı menkul kıymetler veya diğer menkul kıymetler hesabına kaydedilecek olan tutar, genellikle hisse senetlerinin nominal değeri üzerinden değil, ödenen veya ödenmesi taahhüt edilen *alış değeri* üzerinden belirlenir. Bir başka deyişle hesaplara yapılan borç ve alacak kaydı alış değeri üzerinden yapılmaktadır. Mali duran varlıkların satışı halinde hesaplara yine alış değeri ile alacak kaydı yapılır. Satışta ortaya çıkan kâr veya zarar, Tekdüzen Hesap Planına göre *olağandışı gelir* veya *olağandışı gider* olarak kayıtlanır.

Menkul kıymetlerin, birinci elden ihraç eden şirket tarafından satılması veya ikincil bir piyasa olan borsada alım-satımı aracı kurumlar tarafından gerçekleştirilir. Menkul kıymetlerin alım-satım işlemleri için aracı kurumlara alış veya satış emri verilir ve aracı kuruma genel olarak işlem tutarının %2'si oranında hesaplanan tutarda komisyon ödenir. İşletmenin menkul kıymet alış veya satış işlemleri için *aracı kurumlara ödediği komisyonlar dönem gideri* olarak kayıtlanır. Tekdüzen Hesap Planındaki "653.Komisyon Giderleri" hesabı, işletmenin diğer olağan faaliyetleriyle ilgili olarak acente, temsilci ve benzeri işletmelere ödediği komisyon giderlerinin izlendiği hesaptır.

Tekdüzen Hesap Planında "24. Mali Duran Varlıklar" hesap grubunda yer alan hesaplar aşağıdaki gibidir.

240. BAĞLI MENKUL KIYMETLER HESABI: Uzun vadeli amaçlarla alınan ve bir işletmenin toplam sermayesinin %10'undan daha az sermaye payını temsil eden hisse senetleri ile bir yıldan uzun süre elde tutulan diğer menkul kıymetlerin izlendiği hesaptır. Menkul kıymetler elde edildiğinde veya bu gruba devredilmesi gerektiğinde hesaba, borç; elden çıkarıldığında bu hesaba alacak kaydedilir.

241. BAĞLI MENKUL KIYMETLER DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI HESABI (-): Bağlı menkul kıymetlerin borsa veya piyasa değerlerinde önemli ölçüde ya da sürekli olarak değer azalması olduğu tespit edildiğinde, ortaya çıkacak zararların karşılanması amacı ile ayrılması gereken karşılıkların izlendiği hesaptır.

242. İŞTİRAKLER HESABI: Bir işletmenin toplam sermayesinin %10 ile %50 arasındaki sermaye payını temsil eden hisse senetleri edinildiğinde, iştirak için sermaye taahhüdünde bulunulduğunda hesaba borç, elden çıkarılmalarda alacak kaydedilir.

243. İŞTİRAKLERE SERMAYE TAAHHÜTLERİ HESABI (-): İştiraklerle ilgili sermaye taahhütlerinin izlendiği hesaptır. İştirak için sermaye taahhüdünde bulunulduğunda "242. İştirakler Hesabı" karşılığında bu hesaba alacak, taahhüt yerine getirildikçe de hesaba borç kaydedilir.

Eğer işletme kuruluşta veya sermaye artırımında satın aldığı hisse senetleri bedelinin tamamını ödememişse, ödemeyi taahhüt ettiği tutar bilançonun aktifinde eksi olarak yer alan ve bir düzenleyici hesap niteliğini taşıyan "243.İştiraklere Sermaye Taahhütleri" hesabına alacak kaydedilir.

Yeni kurulan bir anonim şirketin hisse senetleri satın alındığında toplam bedelin tamamının bir kerede ödenmesi gerekmez. AŞ'lerde nakden taahhüt edilen payların itibarı değerlerinin en az %25'i tescil sırasında bir banka hesabına yatırılmalıdır. Geri kalan kısım da şirketin tescilini izleyen 24 ay içinde şirket hesabına ödenmelidir.

244. İŞTİRAKLER SERMAYE PAYLARI DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI HESABI (-): İştirak paylarının borsa veya piyasa değerinde sürekli ya da önemli ölçüde meydana gelen değer azalmalarının izlendiği hesaptır.

245. BAĞLI ORTAKLIKLAR HESABI: Bir işletmenin %50 oranından fazla sermaye ya da oy hakkına veya en az bu oranda yönetim çoğunluğunu seçme hakkına sahip olacak şekilde hisse senedi satın alındığında veya sermaye taahhüdünde bulunulduğunda bu hesaba borç, ortaklık paylarının elden çıkarılması halinde alacak kaydedilir.

246. BAĞLI ORTAKLIKLARA SERMAYE TAAHHÜTLERİ HESABI (-): Bağlı ortaklık için sermaye taahhüdünde bulunulduğunda "245. Bağlı Ortaklıklar Hesabı" karşılığında bu hesaba alacak, taahhüt yerine getirildikçe de hesaba borç kaydedilir.

247. BAĞLI ORTAKLIKLAR SERMAYE PAYLARI DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI HESABI (-): Bağlı ortaklık paylarının borsa veya piyasa değerinde sürekli ya da önemli ölçüde meydana gelen değer azalmalarının izlendiği hesaptır.

248. DİĞER MALİ DURAN VARLIKLAR HESABI: Yukarıda belirtilen hesapların hiçbirinin kapsamına girmeyen varlıkların izlendiği hesaptır.

249. DİĞER MALİ DURAN VARLIKLAR KARŞILIĞI HESABI(-) : Diğer mali duran varlıkların değerinde, sürekli ya da önemli ölçüde meydana gelen değer azalmalarının izlendiği hesaptır.

ÖRNEK

İşletme ortak olmak amacı ile yeni kurulan X Anonim Şirketinin ₺1 nominal değere sahip hisse senetlerinden, her biri ₺4'den 100.000 adet almış, ₺400.000'lik bedelin 1/4'ünü ödemiş kalam için taahhütte bulunmuştur. Alış için aracı kuruma ₺800 komisyon ödenmiştir. İki ay sonra işletme taahhüt borcunun 1/3'ünü ödemiştir. İşletme daha sonra ortaya çıkan bir zorunluluk sonucu aldığı hisse senetlerinin tamamını ₺250.000'ye satmış, taahhüt borcunu da devrettikten sonra kalamı tahsil etmiştir. Satış için aracı kuruma ₺500 komisyon ödenmiştir.

Hisse senetleri satın alındığında;

242. İŞTİRAKLER HS. (4x100.000)	400.000	
102. BANKALAR HS.		100.000
243. İŞTİRAKLERE SERMAYE TAAHHÜTLERİ HS.		300.000
653. KOMİSYON GİDERLERİ HS.	800	
100. KASA HS.		800

İki ay sonra sermaye taahhüt borcunun 1/3'ü ödendiğinde;

243. İŞTİRAKLERE SERMAYE TAAHHÜTLERİ HS. (4x100.000)	100.000	
102. BANKALAR HS.		100.000

Bir süre sonra sermaye taahhüt borcunu da devrettiğinden “243.İştiraklere Sermaye Taahhütleri” hesabı kapanır ve işletme kalan kısmı tahsil eder. İşletme için satışta ortaya çıkan kâr, Tekdüzen Hesap Planına göre “679.Diğer Olağandışı Gelir ve Kârlar” hesabına alacak kaydedilmelidir. Eğer alış bedelinin altında bir fiyatla satılırsa, fark “689.Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar” hesabına borç kaydedilir.

243. İŞTİRAKLERE SERMAYE TAAHÜTLERİ HS.	200.000	
102. BANKALAR HS	250.000	
242. İŞTİRAKLER HS		400.000
679. DİĞER OLAĞANDIŞI GELİR VE KÂRLAR HS		50.000
653.KOMİSYON GİDERLERİ HS	500	
100.KASA HS.		500

İşletme her biri ₺1 nominal değerli 10.000 adet X Anonim Şirketinin hisse senetlerini borsadan her biri ₺15'den almış, toplam bedeli ve aracı kuruma toplam bedelin binde 2'si kadar komisyon bedelini bankadaki hesabından havale yapmak suretiyle ödemiştir. Hisse senetleri uzun vadeli yatırım amacıyla alınmıştır ve X Anonim Şirketinin toplam sermaye payının %6'sını oluşturmaktadır.

ÖRNEK

Bir süre sonra X Anonim Şirketinin hisse senetlerinin borsa değerinde ani düşme olmuş ve borsadaki fiyatların düşmeye devam etmesi beklentisi oluşmuştur. Bu nedenle hisselerin satışına karar verilmiş ve her bir hisse ₺10'den satılmış, bedeli işletmenin bankadaki mevduat hesabına borç kaydedilmiş, satış için ödenen komisyon banka hesabından ödenmiştir.

240.BAĞLI MENKUL KIYMETLER HS.	150.000	
102. BANKALAR HS		150.000
653.KOMİSYON GİDERLERİ HS	300	
100.KASA HS		300

102. BANKALAR HS	100.000	
689. DİĞER OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR HS.	50.000	
240. BAĞLI MENKUL KIYMETLER HS		150.000
653.KOMİSYON GİDERLERİ HS	200	
102. BANKALAR HS		200

Bedelsiz Hisse Senedi Edinimi

İşletmeler, yeni ortak almak veya hisse senedi ihraç etmek suretiyle sermaye artırımını yaparak yeni kaynaklar sağlayabildikleri gibi bilançosunda öz kaynaklardaki “sermaye yedekleri” ve “kâr yedekleri” içinde yer alan tutarları ya da geçmiş yıllar kârlarını sermayeye aktarmak suretiyle içsel kaynaklardan da sermaye artırımını yapabilir. Sermaye yedekleri; hisse senedi ihraç primleri, iptal edilen ortaklık payla-

rı, yeniden değerlendirilmesi sonucu meydana gelen fonlardan oluşmaktadır. Kâr yedekleri ise; yasal, statü ve olağanüstü yedekler ile yedek niteliğindeki karşılıklar, özel fonlar gibi kalemlerden oluşur. Bu hesaplardaki tutarların sermayeye aktarılmasıyla sermaye artırımında bulunan bir anonim şirket, artırdığı sermaye karşılığında çıkarttığı hisse senetlerini mevcut ortaklarına payları oranında “bedel karşılığı olmaksızın” verir. Bu uygulama sonucu ortaklara dağıtılan hisse senetleri “bedelsiz hisse senetleri” olarak ifade edilmektedir.

Bir işletmenin iştirakler veya bağlı ortaklıklar hesabında izlediği ve hisse senetlerini satın alarak yatırımda bulunduğu işletmeler, eğer içsel kaynaklarından sermaye artırımını yaparak işletmeye bedelsiz olarak hisse senedi verirse bu durumda, işletme aldığı bedelsiz hisse senetlerini nominal değerleri toplamıyla “242. İştirakler” veya “245. Bağlı Ortaklıklar” hesabının borcuna kaydeder. Aktif hesaplarındaki borç kaydına karşılık alacak kaydı yapılacak hesap, yatırım yapılan şirketin sermayesine ilave ettiği iç kaynak unsuruna göre farklılık gösterir. Şöyle ki;

- Eğer, yatırımda bulunulan şirket sermaye artırımını yasal yedekler dışındaki kâr yedeklerinden veya geçmiş yıl kârlarından yapmışsa, bu bir kâr dağıtımıdır ve işletme kayıtlarında “640 İştiraklerden Temettü Gelirleri” hesabına alacak kaydeder.

242. İŞTİRAKLER HS	/	XXX
640. İŞTİRAKLERDEN TEMETTÜ GELİRLERİ HS	/	XXX

- Eğer, yatırımda bulunulan şirket sermaye artırımını sermaye yedeklerinden yapmışsa, örneğin yeniden değerlendirilmesi sebebiyle oluşan değer artış fonlarını sermayeye eklemişse işletme, aldığı bedelsiz hisse senetlerini nominal değeri ile aktif hesapların borcuna kaydederken pasifinde de “523.İştirakler Yeniden Değerleme Artışları” hesabının alacağına kaydeder. İşletme bilançosunun pasifinde bu hesaptaki tutarları daha sonra sermayesine ekleyerek kendisi de içsel kaynaklı sermaye artırımında bulunabilir. Eğer işletme bu hesaptaki tutarları sermayesine ilave etmemişse iştirak hisselerinin satılması durumunda, “523.İştirakler Yeniden Değerleme Artışları” hesabı satış kaydı sırasında kapatılır. Bu durumda satış kârı, elde edilen bedelsiz hisse senetleri nedeniyle pasifte oluşturulan hesabın tutarı kadar artar.

242. İŞTİRAKLER HS	/	XXX
523. İŞTİRAKLER YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI HS	/	XXX

ÖRNEK

X İşletmesinin sermayesine %20 oranında iştirak ettiği A. Anonim Şirketi, yeniden değerlendirilmesi fonlarını sermayesine aktararak ₺10.000'lik sermaye artırımını yapmıştır. Artıştan X İşletmesinin payına düşen kısım ise ₺2.000'dir. X İşletmesi bu işlem sonucunda ₺2.000 tutarında bedelsiz hisse senedini almıştır.

X İşletmesi aşağıdaki kayıtları yapacaktır:

242. İŞTİRAKLER HS	/	2.000	
523. İŞTİRAKLER YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI HS			2.000

X İşletmesinde 523 no'lu hesap ile ilgili sonradan ortaya çıkabilecek aşağıdaki farklı durumlar söz konusudur:

ÖRNEK

- Eğer X İşletmesi bir süre sonra 523 no'lu hesapta bulunan tutarın tamamını sermayeye aktarmış, gerekli formaliteleri tamamlayarak sermaye artırımını gerçekleştirmişse yapılacak kayıt aşağıdaki gibidir:

523. İŞTİRAKLER YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI HS	/	2.000	
500. SERMAYE HS			2.000

- Eğer X İşletmesi 523 no'lu hesaptaki tutarı sermayeye aktarmamış ve bu hesap ile ilgili iştiraklerini ₺2.500'ye satmışsa yapılacak kayıt aşağıdaki gibidir:

523. İŞTİRAKLER YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI HS	/	2.000	
100. KASA HS		2.500	
242. İŞTİRAKLER HS			2.000
679. DİĞER OLAĞANDIŞI GELİR VE KÂRLAR HS			2.500

- X İşletmesi 523 no'lu hesaptaki tutarı sermayeye aktardıktan sonra iştiraklerini satarsa, satıştan önce sermayeye ilave edilmiş ve kapanmış olan hesap dikkate alınmayacağından satış kârı ₺500 olarak hesaplanacaktır.

100. KASA HS	/	2.500	
242. İŞTİRAKLER HS			2.000
679. DİĞER OLAĞANDIŞI GELİR VE KÂRLAR HS			500

X İşletmesinin iştirakte bulunduğu Y İşletmesi maddi duran varlıklarının yeniden değerlemesinden doğan ₺10.000.000'lik değer artış fonunu sermayesine eklemiş ve X İşletmesine ortaklık payı oranında bedelsiz hisse senedi vermiştir. X İşletmesinin Y İşletmesindeki ortaklık payı %55'dir. Buna göre X İşletmesinin aldığı bedelsiz hisse senetleri için yapması gereken kayıt nedir?

SIRA SİZDE

4

ÖRNEK

İşletme, X Anonim Şirketi'nin sermaye payının %25'i oranında, Y Anonim Şirketi'nin ise %60'ı oranında hisse senedine sahip bulunmaktadır. Her iki işletmede yeniden değerlendirme uygulaması sonucunda X işletmesinde toplam ₺4.000, Y işletmesinde toplam ₺6.000 tutarında değer artışı ortaya çıkmıştır. Her iki işletme de değer artışlarını sermayeye ilave etmişler ve bu sermaye artırımını karşılığında işletmeye sermaye payı oranında bedelsiz hisse senedi vermişlerdir.

242.İŞTİRAKLER HS	1.000
245.BAĞLI ORTAKLIKLAR HS	3.600
523.İŞTİRAKLER YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI HS	4.600

Değer Azalışlarında Karşılık Hesaplarının Kullanılması

Değerleme, dönem sonu işlemleri kapsamında yapılan bir işlem olduğundan burada değerlendirme ile ilgili ayrıntılara değinilmeyecektir. Ancak Tekdüzen Hesap Planı'ndaki bilanço aktifinde eksi olarak yer alan "Karşılık" hesaplarının anlaşılması ve finansal varlıkların raporlaması açısından önem taşımaktadır.

Değerleme, varlıkların bilançoda raporlanacak tutarlarının belirlenmesidir. Değerlemenin nasıl yapılacağı ve hangi değer kullanılacağı, vergi mevzuatında vergi matrahının hesaplanması için, Türkiye Muhasebe Standartları / Türkiye Finansal Raporlama Standartları ve Türk Ticaret Kanunu'nda ise ticari kârın hesaplanması için belirlenen kurallara bağlanmıştır. Genellikle değerlemeye ilişkin bu kurallarda farklılıklar bulunmaktadır.

Finansal varlıklar satın alındığında alış değeri ile ilgili mali duran varlık hesabının borç tarafına, satıldığında da yine alış değeri hesabın alacak tarafına kayıtladığını söylemiştik. Buna göre hesaplar dönem sonunda alış değeri ile kalan verir, bu hesap kalanı alış değeri ile dönem sonundaki finansal varlığın mevcutlarını göstermektedir.

Vergi mevzuatımıza göre, hisse senetleri dışındaki diğer menkul kıymetler borsa rayici ile değerlendirilir. Vergi mevzuatımız, hisse senetlerinin borsa değerinde ortaya çıkan artış ve azalışların vergi matrahını değiştirmesine izin vermez. Oysa, ticari kârın hesaplanması ile ilgili düzenlemeler içeren Türkiye Muhasebe Standartlarında, hisse senetleri dâhil tüm menkul kıymetlerdeki değer artış ve azalışlarının kayda alınması ve kârın hesaplanmasında dikkate alınmasına izin verilmektedir. Buna göre, hem değer artışlarının hem de değer azalışlarının kayda alınması ve bilanço hesapları ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Ancak Tekdüzen Hesap Planında muhasebede ihtiyatlılık ilkesi gereği gerçekleşmemiş gelirlerin kayda alınmasını engellemek için, değer artışlarının kaydında kullanılacak hesaplara yer verilmemiştir. Sadece değer azalışlarının kaydı için gerekli hesaplar bulunmaktadır.

DİKKAT

TMS'de tüm menkul kıymetlerdeki değer artış ve azalışlarının kayda alınması gerekirken THP'de sadece değer azalışlarının kaydı söz konusudur.

Ünitenin başında tanımlandığı gibi Tekdüzen Hesap Planında mali duran varlık değer azalışlarının kaydı için kullanılan hesaplar aşağıdaki gibidir:

241. Bağlı Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı Hesabı (-)

244. İştirakler Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı (-)

247. Bağlı Ortaklıklar Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı (-)

249. Diğer Mali Duran Varlıklar Karşılığı (-)

İşletmenin Z Anonim Şirketine yapmış olduğu iştirak yatırımı, aktifinde ₺5.000 olarak gözükmektedir. Ancak dönem sonunda bu hisse senetleri borsa değeri ile değerlendirilmiş ve toplam borsa değerinin ₺4.500 olduğu tespit edilmiştir.

ÖRNEK

Bu durumda dönem sonunda alış değerine göre değerinde ₺500'lik azalış olmuştur. Bu durumda, bilançoda borsadaki son değerinin yer alması bilançonun doğru bilgi vermesini sağlar. Bu nedenle satılmadığı için gerçekleşmemiş olsa da bu değer azalışının bilançoda raporlanması gerekir. Gerçekleşmemiş bir zarar olduğu için bu tür değer azalış zararlarının gelir tablosunda gösterilmesi için kullanılan gider hesabı "654. Karşılık Giderleri" hesabıdır. Bu gider hesabı borçlandırılırken, bilançonun aktifinde eksi olarak raporlanacak bir karşılık hesabı alacaklandırılır.

Bunun için dönem sonunda yapılması gereken kayıt aşağıdaki gibidir:

654. KARŞILIK GİDERLERİ HS.	500
244. İŞTİRAKLER DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI HS.	500

"654. Karşılık giderleri" dönemin gelir tablosunda yer alacak ve dönem sonunu etkileyecektir. "244. İştirakler Değer Düşüklüğü Karşılığı" ise dönem sonu bilançosunun aktifinde eksi olarak yer alır ve bu tutar ₺5.000 olan iştirakler tutarından düşülür. Bu, bilançonun doğruluk ilkesinin gereğidir.

Aktif	İşletmesi	Pasif
..... Tarihli Dönem Sonu Bilançosu		
.		
.		
.		
İŞTİRAKLER	5.000	
İŞTİRAKLER DEĞ. DÜŞ. KARŞILIĞI	(500)	

Vergi mevzuatımıza göre hisse senetleri alış bedeli ile değerlendirildiğinden, bunlar için karşılık kaydı yapılması hâlinde karşılık giderleri, kanunen kabul edilme- yen giderdir; değer artış kârları için ise değer artışının olduğu dönemde de bu değer artış kazancının vergisi istenmemektedir.

Bursa merkezde faaliyette bulunan X İşletmesi, merkezi İstanbul'da olan Z Anonim Şirketinin %60 sermaye payını temsil eden hisselerini 10 yıl önce toplam ₺5.000.000 bedel ile edinmiştir ve Z AŞ üzerinden pazarlama faaliyetlerini sürdürmektedir.

ÖRNEK

Ancak doğan zorunluluk nedeniyle bu hisselerin yarısının satışı gündeme gelmiş ve alış değerleri ₺2.500.000 olan bu hisseler ₺4.000.000 toplam bedel ile satılmış, aracı kuruma binde 2 komisyon ödenmiştir.

Yıl sonunda %30 sermaye payı kalan Z AŞ hisselerinin iştirak olarak raporlanması için gerekli kayıtlar düzenlenmiş ve kalan hisselerin borsa değerleri toplamının ₺2.000.000'ye düştüğü öğrenilmiştir.

Z Anonim Şirketinin %60 sermaye payını temsil eden hisseleri 10 yıl önce satın alındığında “245. Bağlı Ortaklıklar” hesabına alış değeri ile kayıtlanmıştır. Bu hisselerin yarısı satıldığında alış değeri ile hesaba alacak kaydedilmelidir. Satış değeri ile alış değeri arasındaki fark Tekdüzen Hesap Planına göre olağandışı gelir olarak kaydedilir.

102. BANKALAR HS	/	4.000.000	
245. BAĞLI ORTAKLIKLAR HS			2.500.000
689. DİĞER OLAĞANDIŞI GELİR VE KÂRLAR HS.			1.500.000
653.KOMİSYON GİDERLERİ HS	/	5.000	
102. BANKALAR HS			5.000

Yıl sonunda işletmenin elinde kalan ve alış değeri ₺2.500.000 olan Z AŞ. hisse senetleri %30 sermaye payını temsil ettiğinden bunların bilançoda “242. İştirakler” hesabında raporlanması gerekmektedir. Bu nedenle “Bağlı Ortaklıklar” hesabından çıkartılarak “İştirakler” hesabına taşınması gerekir. Ayrıca, bunların piyasa değerleri de azalmış ve ₺2.000.000 satış değeri kalmıştır. Bir başka deyişle mevcut hisselerin satılması halinde işletme ₺500.000 zarar edecektir. Tekdüzen Hesap Planında bu tür ortaya çıkması beklenen zararların için karşılık kaydı yapılması öngörülmektedir. Bunun için, ortaya çıkması beklenen zararlar “654.Karşılık Giderleri” hesabına borç kaydedilerek gelir tablosunda gösterilir. Ayrıca, bilançoda mevcut hisselerin dönem sonundaki ₺2.000.000 değer ile raporlanmasını sağlamak için, bilanço aktifinde eksi olarak yer alacak bir düzenleyici hesaba alacak kaydedilmesi gerekir. Karşılık için yapılacak kayıt, aşağıdaki gibidir.

654. KARŞILIK GİDERLERİ HS.	/	500.000	
247.BAĞLI ORTAKLIK SERMAYE PAY. DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI HS.			500.000

TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARINA GÖRE FİNANSAL VARLIKLARIN RAPORLANMASI

Türkiye Muhasebe Standartlarına göre finansal tablolardaki sınıflandırma ve raporlama, finansal varlıkların **ölçüm** (değerleme) esasına göre yapılmaktadır.

Geleneksel muhasebe anlayışı içinde ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi'nde varlıkların değerlemesinde kullanılan temel yöntem maliyet yöntemi yani işlemin gerçekleştiği tarihteki değerdir. Ancak işlem tarihindeki maliyet değeri, zaman geçtikçe, cari piyasa değerlerini yansıtmaktan uzaklaşır. Bu nedenle varlıkların bilanço tarihindeki gerçek değerini tespit etmek ve bilançoda varlıkların cari değeri ile raporlanmasını sağlamak amacıyla farklı ölçüm (değerleme) yöntemleri kullanılmaktadır.

Ölçüm, finansal varlıkların bilançoda ve gelir tablosunda tahakkuk ettirilecekleri ve gösterilecekleri parasal tutarların belirlenmesi işlemini ifade eder.

Türkiye Muhasebe Standartlarında Finansal Varlıkların Ölçümü

Türkiye Muhasebe Standartlarında da finansal varlıklar satın alındığında alış değeri ile ilgili hesaplara borç kaydedilir. Dönem sonunda işletmeler elinde bulunan mevcut finansal varlıkların ölçümünde (değerlemesinde) aşağıdaki yöntemleri kullanır;

- Gerçeğe uygun değer,
- Maliyet değeri,
- İtfa edilmiş maliyet değeri.

Gerçeğe uygun değer, bir varlığın normal ticari koşullarda bilgili ve istekli bir satıcı ile bilgili ve istekli bir alıcı arasında el değiştirmesi sırasında saptanan değişim değeridir. Gerçeğe uygun değer, varlık ve yükümlülüklerin bilanço tarihindeki cari değerlerini ölçer ve bu nedenle işlem tarihindeki maliyet değerine göre cari değerinde ortaya çıkan artış ve azalışların kayıtlanıp raporlanması gerekir. Finansal varlıkların gerçeğe uygun değer ile değerlendirilmesi hâlinde, değer değişikliğinden kaynaklanan kâr veya zarar bazı durumlarda doğrudan gelir tablosuna yansıtılır, bazılarında ise öz kaynak unsuru olarak muhasebeleştirilir.

Eğer, bir finansal varlığın gerçeğe uygun değeri kolayca ve güvenilir şekilde ölçülemiyorsa, finansal varlıklar *maliyet değeri* ile ölçülür. Maliyet değeri ile izlenen finansal varlıkların, dönem sonlarında satış değeri, elde etme maliyetinin altına düşmüşse, değer düşüklüğü için karşılık kaydı yapılır.

Eğer, bir finansal varlık, sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsili amacıyla elde tutuluyorsa ve sözleşme hükümlerine göre, belirli tarihlerde sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemelerinin yapılmasına yönelik nakit akışları varsa, tahvil ve benzeri borçlanma araçları niteliğindeki bu finansal varlıklar **itfa edilmiş maliyetle** ölçülür. İtfa edilmiş maliyet, etkin faiz oranı yöntemi kullanılarak bulunan iskonto edilmiş tutarları ifade etmektedir.

Bir finansal varlığın **itfa edilmiş maliyeti**, vadesine kadar olan süre içinde sağlanacak nakit girişlerinin etkin faiz oranı ile indirgenmiş bugünkü değeridir.

Türkiye Muhasebe Standartlarında Finansal Varlıkların Sınıflandırılması

Buna göre Türkiye Muhasebe Standartlarında finansal varlıklar ölçüm (değerleme) yöntemine göre aşağıdaki hesap grupları içinde sınıflandırılarak bilançoda raporlanır:

- Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar.
- Gerçeğe uygun değer farkı öz kaynaklara yansıtılan finansal varlıklar.
- Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar.
- İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar

Gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlıkların bilançoda sınıflandırma ve raporlanması yapılırken, gerçeğe uygun değer farkı *kâr veya zarara* yansıtılan ve gerçeğe uygun değer farkı *öz kaynaklara* yansıtılan finansal varlıklar olmak üzere iki farklı hesap grubu ile raporlanması gerekir. Her iki hesap grubunun içinde de hisse senetleri, özel kesim tahvil, senet ve bonoları, kamu kesimi tahvil senet ve bonoları ya da diğer finansal varlıkların bulunması mümkündür.

Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar

Genellikle kısa vadeli amaçlarla satın alınan, alım-satım amaçlı finansal varlıkların yer aldığı hesap grubudur. Bu gruptaki finansal varlıkların gerçeğe uygun değerindeki artış ve azalışlar bir yandan gelir-gider olarak gelir tablosunda raporlanır, bir yandan da ilgili aktif hesap artırılır veya azaltılır.

Bu grup içindeki hesaplar için, örneğin hisse senetlerinde meydana gelen gerçeğe uygun değer artışları için aşağıdaki kayıt düzenlenir:

HİSSE SENETLERİ HS	/		XXX	
GERÇEĞE UYGUN DEĞER ARTIŞ KÂRLARI HS	/			XXX

Eğer hisse senetlerinin gerçeğe uygun değeri ilk elde etme maliyetine göre azalmışsa, mevcut uygulamamızda olduğu gibi karşılık kaydı yapılır ve değer azalışı için bir karşılık hesabına alacak kaydedilir:

GERÇEĞE UYGUN DEĞER AZALIŞ ZARARLARI HS	/		x	
HİSSE SENETLERİ DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI HS	/			x

DİKKAT

“Gerçeğe Uygun Değer Artış Kârları” ve “Gerçeğe Uygun Değer Azalış Zararları” hesapları gelir tablosunda raporlanacak bir gelir ve gider hesabıdır.

ÖRNEK

İşletme elinde bulunan ve alış değeri toplam ₺500.000 olan X AŞ hisse senetlerinin dönem sonundaki gerçeğe uygun değerinin ₺550.000 olduğunu belirlemiştir.

HİSSE SENETLERİ HS	/		50.000	
GERÇEĞE UYGUN DEĞER ARTIŞ KÂRLARI HS	/			50.000

ÖRNEK

İşletme elinde bulunan ve alış değeri toplam ₺500.000 olan X AŞ hisse senetlerinin dönem sonundaki gerçeğe uygun değerinin ₺400.000 olduğunu tespit etmiştir.

GERÇEĞE UYGUN DEĞER AZALIŞ ZARARLARI HS	/		100.000	
HİSSE SENETLERİ DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI HS	/			100.000

Gerçeğe Uygun Değer Farkı Özkaynaklara Yansıtılan Finansal Varlıklar

Genellikle uzun vadeli amaçlarla satın alınan, finansal varlıkların yer aldığı hesap grubudur. Bu grupta yer alan finansal varlıkların gerçeğe uygun değer değişiklikleri kâr veya zarara değil özkaynak grubunda yer alan “Özkaynağa Dayalı Finansal Araçlar Gerçeğe Uygun Değer Farkları” adıyla bir hesaba borç veya alacak kaydedilir.

İşletme “İştirakler” hesabında kayıtlı bulunan ve alış değeri toplam ₺500.000 olan X AŞ hisse senetlerinin dönem sonundaki gerçeğe uygun değerinin ₺550.000 olduğunu belirlemiştir.

ÖRNEK

İŞTİRAKLER HS	50.000	
ÖZ KAYNAĞA DAYALI FİNANSAL ARAÇLAR GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKLARI HS		50.000

Eğer hisse senetlerinin gerçeğe uygun değeri ilk elde etme maliyetine göre azalmışsa, değer azalışı için mevcut uygulamamızdaki gibi karşılık ayrılır ve bir karşılık hesabına alacak kaydedilir.

İşletme “İştirakler” hesabında kayıtlı bulunan ve alış değeri toplam ₺500.000 olan X AŞ hisse senetlerinin dönem sonundaki gerçeğe uygun değerinin ₺350.000 olduğunu belirlemiştir.

ÖRNEK

ÖZ KAYNAĞA DAYALI FİNANSAL ARAÇLAR GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKLARI HS	150.000	
İŞTİRAKLER DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI HS		150.000

“Öz kaynağa Dayalı Finansal Araçlar Gerçeğe Uygun Değer Farkları” değer artış ve azalışlarını kaydetmek için kullanılan ve bilanço pasifinde öz kaynaklar içinde artı veya eksi olarak raporlanan hesaplardır.

DİKKAT

Gerçeğe uygun değer değişikliklerinin öz kaynaklara kaydedilmesi tercihinde bulunulmuşsa bu tercihi seçenler daha sonra bu uygulamadan dönemezler. Öz kaynaklarda kayıtlanan gerçeğe uygun değer artışları hiçbir zaman kâr veya zarara devredilemez. Ancak bu farklar sermayeye ilave edilebilir. Söz konusu yatırımdan elde edilen temettüler işletmenin bu temettüleri tahsil etme hakkının ortaya çıktığı tarih itibariyle kâr veya zararda muhasebeleştirilir.

Tekdüzen muhasebe sisteminde olduğu gibi Türkiye Muhasebe Standartları'nda da oniki ay içinde elden çıkartılması beklenmeyen finansal varlıklar ve işletmenin diğer şirketlere ortak olmak amacıyla yaptığı uzun vadeli yatırımlar duran varlık grubunda izlenir. Başka şirketlere ortak olmak üzere edinilen sermaye payları ortak olunan sermaye payları oranına göre veya kontrol gücünün işletmede olup olmamasına göre önemli etki taşıyan iştirakler, bağlı ortaklıklar veya iş ortaklıkları olarak duran varlıklar grubunda yer alır.

Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar

Türkiye Muhasebe Standartlarına göre, *gerçeğe uygun değeri kolayca ve güvenilir şekilde ölçülemeyen* finansal varlıklar maliyet bedeli ile ölçülür. Maliyet yönteminde, yatırımcı, yatırım yaptığı ortaklıktaki yatırımı elde etme maliyeti ile muhasebeleştirir. Ülkemiz mevzuatı ve Tekdüzen Muhasebe Sistemine göre mali duran varlık işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde kullanılan maliyet yönteminde, bu ünite-

nin başında anlatıldığı gibi *değer artışları kayda alınmaz*, sadece değer azalışları karşılık kaydı ile gider yazılır. Yatırımdan sağlanan kâr payları gelir olarak kaydedilir ve ilgili dönemin gelir tablosunda gösterilir.

İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar

Bu grupta yer alan tahvil ve benzeri borçlanma araçlarının kayıtlı değerleri ile itfa edilmiş maliyet değeri arasında ortaya çıkan olumlu fark için bilanço aktifindeki varlık tutarı artırılır ve bu tutar aynı zamanda faiz geliri olarak kaydedilir. Ülkemizde Tekdüzen Muhasebe Sistemi ve vergi yasalarımızın gereklerine göre de borçlanma araçları, vadesinde elde edilecek gelirin edinim tarihinden değerlendirilme gününe kadar olan kısmının alış bedeline eklenmesi ve hesaplanan faizin gelir tablosu ile ilişkilendirilmesi suretiyle muhasebeleştirilir.

ÖRNEK

İşletme ₺500 işlemiş faizi olan ₺1.000 nominal değerli C AŞ tahvilini ₺1.500 ödeyerek satın almıştır. Bu tahvil için dönem sonunda ₺600 faiz tahsilatı yapılmıştır.

Bu durumda tahvilin ediniminden önce tahakkuk etmiş ve bedeli ödenmiş olan faizi, tahsil edildiğinde tahvil maliyetinden düşülmeli ve sadece edinimden sonra işleyen faiz gelir olarak kaydedilmelidir.

111.ÖZEL KESİM TAHVİL SENET VE BONOLARI HS	1.500	
102. BANKALAR HS		1.500
BANKALAR HS	600	
111.ÖZEL KES.TAHV.SNT.VE BONO HS		500
642.FAİZ GELİRLERİ HS		100

Eğer tahvilin kayıtlı değerleri ile itfa edilmiş maliyet değeri arasında olumsuz fark varsa, değer düşüklüğü nedeniyle ortaya çıkması beklenen muhtemel zarar için karşılık kaydı yapılır. Bir başka deyişle itfa süreci boyunca finansal varlıktan kaynaklanan kazanç veya kayıplar kâr veya *zararda muhasebeleştirilir ve gelir tablosunda raporlanır*.

Özet

Mali duran varlıklar içinde yer alan finansal araçları açıklamak

Mali duran varlık kapsamında yer alan finansal araçlar temel olarak hisse senedi ve tahvildir. Diğer finansal araçlar, hisse senedi ya da tahvile benzer özellikler gösterir. Ayrıca gelecek işlemleri olarak adlandırılan türev finansal araçlar da bulunmaktadır.

Finansal varlıkların sınıflandırılması ve raporlanmasında farklı uygulamaları karşılaştırmak

Finansal varlıkların sınıflandırılması ve bilançoda raporlanması ile ilgili olarak Tekdüzen Muhasebe Sistemi ve Türkiye Muhasebe Standartları içinde birtakım düzenlemeler bulunmaktadır. Tekdüzen Muhasebe Sisteminde finansal araçlar edinim amaçlarına ve işletmenin sermayeye katılma oranı ile yönetimdeki etkinliğine göre sınıflar. Buna karşılık Türkiye Muhasebe Standartlarında finansal araçlar değerlemede kullanılan esaslara göre sınıflandırılmaktadır.

Tekdüzen Muhasebe Sistemine göre finansal araçların sınıflandırılmasını ve muhasebeleştirilmesini analiz etmek

Tekdüzen Hesap Planında işletmelerin uzun vadeli yatırım amacıyla aldığı hisse senetleri sahip olduğu sermaye oranına göre temel olarak bağlı menkul kıymetler, iştirakler ve bağlı ortaklıklar olarak sınıflandırılır. Bu hesaplara borç ve alacak kayıtları alış değeri ile yapılır. Bilanço tarihinde alış değerine göre borsa değerinde azalma olmuşsa, bu değer azalışlarının kaydı için kullanılan karşılık hesapları aktifte eksi olarak raporlanmaktadır. Bedelsiz alınan hisse senetleri, nominal değeri ile aktife alınırken karşılığında ya gelir olarak ya da öz kaynak artışı olarak raporlanır.

Türkiye Muhasebe Standartlarına göre finansal araçların ölçümü ve raporlanmasını açıklamak

Türkiye Muhasebe Standartları'na göre finansal araçların sınıflandırılmasında ölçüm (değerleme) esaslarına göre sınıflandırma ve raporlama yapılmaktadır. Standartlardaki temel amaç, ticari kârın doğru hesaplanması, bilanço ve gelir tablosunda işletmenin gerçek durumunun raporlanmasıdır. Bu nedenle varlıkların bilanço tarihindeki gerçeğe uygun değerleri ile raporlanması önem taşır. Finansal araçlardaki gerçeğe uygun değer farkı, kâr zarara veya öz kaynaklara yansıtılabilmektedir ve bilançoda finansal araçların raporlanması da bu ayırım esas alınmak suretiyle gerçekleştirilir. Gerçeğe uygun değer tespit edilemiyorsa, finansal araçlar maliyet değeri ile ya da tahvillerde olduğu gibi iskonto edilmiş değeri ile raporlanır.

Kendimizi Sınavalım

1. Aşağıdakilerden hangisi hisse senedinin sahibine sağladığı haklardan **değildir**?

- Oy hakkı
- Kardan pay alma hakkı
- Tasfiyeye katılma hakkı
- Vade sonunda ana parasını alma hakkı
- Şirket hakkında bilgi edinme hakkı

2. Aşağıdakilerden hangisi Tahvilin özelliklerinden **değildir**?

- Tahvil sahibi faiz geliri elde eder
- Tahvil sahibi payı oranında kar veya zarara katılır
- Tahvil sahibi vade sonunda ana parasını geri alır.
- Tahvilde oy hakkı yoktur.
- Tahvil sahibi işletmenin alacaklısıdır.

3. Aşağıdakilerden hangisi vergi matrahının hesaplanmasında uyulması gereken kuralları düzenlemektedir?

- Türkiye Muhasebe Standartları
- Türkiye Finansal raporlama Standartları
- KOBİ Finansal raporlama Standartları
- Türk Ticaret Kanunu
- Vergi kanunları

4. Tekdüzen Muhasebe Sisteminde uzun vadeli amaçlarla alınan finansal varlıkların sınıflandırılmasında aşağıdakilerden hangisi **yer almaz**?

- %10'dan az sermaye payını temsil eden hisse senetleri bağlı menkul kıymetler olarak sınıflandırılır
- %10 ile %20 arasındaki sermaye payını temsil eden hisse senetleri önemli etki taşımayan iştirakler olarak sınıflandırılır
- %10 ile %50 arasındaki sermaye payını temsil eden hisse senetleri iştirakler olarak sınıflandırılır
- %50'den fazla sermaye payını temsil eden hisse senetleri bağlı ortaklıklar olarak sınıflandırılır
- Yukarıdakilerden hiç birisinin kapsamında yer almayanlar diğer mali duran varlıklar olarak sınıflandırılır.

5. Ülkemizde tam set Türkiye Muhasebe Standartları'nı (TMS / TFRS) uygulaması gerekenler aşağıdakilerden hangisi **değildir**?

- Borsada işlem yapan işletmeler
- Kamuya hesap verme yükümlülüğü bulunan işletmeler
- Çalışan sayısı 250'den az olan işletmeler
- Halka açık olmayan ancak KOBİ özelliklerini taşımayan işletmeler
- KOBİ özelliklerini taşımakla birlikte TMS/TFRS'leri uygulamayı tercih eden işletmeler

6. A İşletmesi Z AŞ'nin ₺1 nominal değerli hisselerinin 100.000 adedini, tanesi ₺10'dan borsadan satın almış ve aldığı bu hisse senetleri için aracı kuruma binde 2 komisyon ödemiştir. Buna göre %15 sermaye payını temsil eden bu hisse senetleri A İşletmesinde "İştirakler" hesabına aşağıdakilerden hangi tutar ile kayıtlanmalıdır?

- 100.200
- 100.000
- 1.000.000
- 1.002.000
- 2.000.000

7. Yukarıdaki A İşletmesinin bu iştirak yatırımlarının yarısını her bir hisse senedi için ₺15 fiyatla satması halinde, iştirakler hesabının alacak tarafına kayıtlaması gereken tutar aşağıdakilerden hangisidir?

- 500.000
- 502.000
- 1.000.000
- 1.002.000
- 1.500.000

8. Bir işletmenin içsel kaynaklı sermaye artırımını için öz kaynak hesaplarından hangisi sermaye hesabına **aktarılamaz**?

- Geçmiş yıl kârları
- Geçmiş yıl zararları
- Kâr yedekleri
- Maddi duran varlık değer artış fonu
- Finansal varlık değer artış fonu

9. Bir varlık "Bilanço tarihindeki normal ticari koşullarda bilgili ve istekli bir satıcı ile bilgili ve istekli bir alıcı arasında el değiştirmesi sırasında saptanan değişim değeri" ile değerlendirirse kullanılan değerlendirme ölçüsü aşağıdakilerden hangisidir?

- Maliyet değeri
- Gerçeğe uygun değer
- Kayıtlı değer
- İtfa edilmiş maliyet
- Net gerçekleştirilebilir değer

10. Tekdüzen Muhasebe Sisteminde finansal varlıkların raporlanmasında bilanço aktifinde yer almayan hesap aşağıdakilerden hangisidir?

- Önemli Etki Taşıyan İştirakler
- Bağlı Ortaklıklar
- İştirakler
- Bağlı menkul kıymetler
- İştirakler Değer Düşüklüğü Karşılığı

Okuma Parçası

Doğru hisse senedine yatırım yapmak beyaz atlı prensi bulmak kadar zor mu?

Beyaz atlı prensini bekleye bekleye evde kalan kız kularının hikâyelerini bilirsiniz; her kısmetinde bir eksiklik bulur, onu beğenmez, bunu beğenmez; her defasında bir sonraki nasibinin beklediği beyaz atlı prens olacağına inanır. Gelecek olan prens her zaman değerlidir ve mutlaka gelecektir. Yıllar geçer beyaz atlı prensi gelmez...

Borsada işlem yaptığım ilk zamanlar, her işlemimde çok kazanacağımı düşünür, heyecanlanırdım. Paramı yatırdığım hisse senedimin fiyatı, alış fiyatımın altına düşmeye başlayınca kurduğum düşlerden uyanmak zorunda kalırdım. Zarar ettiğimde suçu başkasına, vaktinde satış için emir veremediğime, sağlam olmayan kaynaklardan edindiğim bilgilere kabahat bulurdum. Bir sonraki işlemimde kazanacağımı düşünerek kendimi teselli ederdim.

Zavallı gelecek! İnsanlar tarafından ona öylesine çok umut besleniyor ki, gerçekleştiğinde hemen hemen bütün çekiciliğini yitiriyor. (Maksim Gorki-Arkadaş)

Borsada para kazanmaya umut bağlamıştım, çok kazanacak kazandıklarım neler neler yapacaktım. Bunları düşünmek borsada pervasızca işlem yapmama sebep oluyordu. Kardan çok zarar ettiğimde ise borsa benim için çekiciliğini yitiriyordu.

Doğru hisse senedine yatırım yapmak, beyaz atlı prensi bulmak kadar güçlü benim için. Hatırı sayılır bir meblağ para kaybederek enerjimi köreltsem de en azından kazandığım bilgi ve deneyimin değeri ölçülemez.

Bu deneyimin sonucunda, iki sorunun cevabını bulmak için düşündüm.

Soru 1-Borsaya para yatırmak riskli değil mi?

Bunun cevabını çok hoşlandığım bir spor dalından bahsederek yanıtlamak istiyorum. Yüzme bilmeden girdiğim denizlerde ayağımın bastığı yerler dışına çıkabilmeyi göze alamıyordum. Boğulma korkusu beni frenliyor, sığ yerlerde yüzüyorum edasına bürünerek gönül eğlendiriyordum. Yüzme öğrenmeye karar verdim, bu sporu hayatım boyunca yapabilmek için eğitim aldım. Eğitimin sonucunda yüzme sporunun benim en büyük hobilerim ve uğraşlarım arasına girdi.

Yüzme öğrendikten sonra dalgalı denizlere, derin yerlere, 3 metre derinliğinde havuzlara hevesle dalabiliyordum artık...

Oysa yüzmede gösterdiğim öğrenme becerisini borsada yaptığım yatırımlar için gösterememişim. Yüzme

bilmeden deniz kenarlarında sığ sulara gönül eğlendirdiğim gibi, hisse senedi işlemlerinde deneyim kazanmak için küçük işlemlerle işi öğrenmek, bilgi edinerek sağlam işlemler yapmak, edindiğim bilginin gücünden yararlanmak yerine bütün birikimimi bir tek hisse senedine yatırmıştım.

Bu işlemim tıpkı yüzme bilmeden derin sulara atlamak gibi bir şeydi. Denize atlasam boğulabilirdim, borsaya yaptığım dalışta ise birikimimi batırdım.

Bu durumda şu sonucu çıkardım, borsa riskli değil! **Her alanda olduğu gibi, borsa eğitimi almadan işlem yapmak en büyük risk.** Bu yüzden borsadan para kazanmayı öğrenmekte herhangi bir şeyi öğrenmeye benzer tıpkı bisiklete binmeye, yüzmeyi öğrenmeye benzer.

Soru 2-Borsa bir kumar oyunu değil mi? Zenginlerin daha çok zengin olduğu diğerlerinin parasını çarçur ettiği bir yer, diye düşünen birisi görürseniz, bilgi edinmeden işlem yapan benim gibi bir acemi yatırımcı olduğunu tahmin etmelisiniz.

Evet, borsa bir kumar oyunu! Bilgi edinmeden, deneyim ve tecrübe sahibi olmadan, işlenen sistemin çalışma usullerinin neler olduğunu araştırmadan, grafik ve mali tablolar hakkında analiz yapabilmeye becerisi kazanmadan işlem yapmak kumar oynamaktan farksızdır.

Başka bir ifadeyle borsa bir oyundur. Kazanma ve kaybetme üzerine kurulu bir oyun olduğunu söyleyebilirim. Bütün oyunlar kazanmak üzerine kuruludur. Oyunun iki tarafı vardır. Kazanan ve kaybeden! Bu oyunu iyi oynamak istiyorsanız, ayağınızı yere sağlam basmalı, kaybetmenin kazanmanın bir parçası olduğunu bilmelisiniz. Kazanma stratejimizin içinde kaybetmek de olmalıdır. Çünkü borsada sadece kazanan ve kaybetmeyen bir yatırımcı bulmak imkânsızdır. Bu tıpkı boks arenasında hiç yumruk yememiş bir şampiyon aramaya benzer.

Önceden aldığım notları karıştırırken, bir taraftan da Cüneyt Özdemir'in soru-yorum programına konuk olan İshak Alaton'un sözlerine kulak veriyordum. Ünlü işadama yöneltilen bir soru dikkatimi verecek cevaba yöneltti, can kulağıyla dinleyip söylenenleri hemen akıl defterime kayıt ettim.

Cüneyt Özdemir: İshak bey, yatırımcılık korkulacak bir şey midir, genç arkadaşlarımıza ne tavsiye edersiniz? **İshak Alaton:** Hayat boyu eğitim ve kendini bilgilendirme, hayatın hedefini de göz ardı etmemesi lazım. İnsan hayatta ne arar; huzurlu ve keyifli bir yaşam arar. O zaman insan kendine bir sormalı beni huzura kavuşturu-

ran ve mutlu eden nedir? Yani eğitim başta olmak üzere fütürolojiye de merak salarak, yarının sahaları neler olabilir gibi bir araştırma zamanında yapabilirse ve bir fikirle gelebilirse, bu gün para bulmak eskisi kadar zor değil!

85 yaşındaki ünlü işadammının bizlere önerisi bu; **eğitim ve bayat boyu öğrenme becerisi...** Bu tavsiyeyi not almak, yaşayan bir duayenin tecrübesinden beslenmek moralimi yerine getirdi, ayrıca yazdığım makale ile ilgili olmasına, isabet etmesine de sevindim.

Ancak, sayesinde fütüroloji bilimini öğrendim ve gelecek yılların o yaşta birini heyecanlandırırken bu hislerden bihaber olmamı yadırgadım. İş dünyasının sayılı duayenleri arasında olan İshak bey, fütürolojiyi 40-50 yıl önce keşfetmiş, merak salmış ve bu yüzden 85 yaşında hala geleceğe dönük heyecan ve beklentileri var. İshak Alaton öğrendiğinde 35-40 yaşları civarındaymış, ben ise 33 yaşında fütürolojiyi öğreniyorum çok da geç kalmış sayılmam...

Sonuç olarak borsada işlem yapan, kazanır, kaybeder, kazanır... Kazanç hanenizin kabarık olmasını istiyorsanız kendimize çok iyi sorular sormalıyız ve yanıtlar hakkında düşünmeliyiz!

Ömrümüz boyunca kazanç elde etmek için çalışmanın dışında, paramızı çalıştırarak nasıl kazanç elde edebiliriz diye sorun kendinize. Birkaç çözüm yolu aklınıza geldiğinde bu çözüm yollarını planınıza ekleyin. Bu planlarınızın gerçekleşmesi için daha çok araştırmanız, daha çok kitap okumanız, uzmanları dinlemeniz, daha çok seminerlere katılmanız, eğitim almanız veya kendi işinizi kurmanız, yeni dostlar edinmeniz gerekebilir.

Cevaplarınız bunlarla örtüşüyorsa hiç durmayın! Çok kazanmak ve düşlerinizi gerçekleştirmek için beyaz atlı prensinizi beklemeyin! Geleceğin eğlenceli, keyifli ve heyecanlı olmasını istiyorsanız eğitim almalısınız, yarın ne istiyorsanız bu gün de onu yapmalısınız.

Kaynak: R.Kemal Sağım 23.04.2012

<http://ramazansagim.wordpress.com/2012/04/28/dogru-hisse-senedine-yatirim-yapmak-beyaz-atli-prensi-bulmak-kadar-zor-mu/>

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. d Yanıtınız yanlış ise "Hisse senetleri" konusunu yeniden gözden geçiriniz
2. b Yanıtınız yanlış ise "Tahvil" konusunu yeniden gözden geçiriniz
3. e Yanıtınız yanlış ise "Finansal Varlıkların Sınıflandırılması Ve Raporlamasında Farklı Uygulamalar" konusunu yeniden gözden geçiriniz
4. b Yanıtınız yanlış ise "Tekdüzen Muhasebe Sistemine Göre Finansal Varlıkların Raporlanması" konusunu yeniden gözden geçiriniz
5. c Yanıtınız yanlış ise "Türkiye Muhasebe Standartları" konusunu yeniden gözden geçiriniz
6. c Yanıtınız yanlış ise "Mali Duran Varlık İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi" konusunu yeniden gözden geçiriniz
7. a Yanıtınız yanlış ise "Mali Duran Varlık İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi" konusunu yeniden gözden geçiriniz
8. b Yanıtınız yanlış ise "Bedelsiz Hisse Senedi Edinimi" konusunu yeniden gözden geçiriniz
9. b Yanıtınız yanlış ise "Türkiye Muhasebe Standartlarında Finansal Varlıkların Ölçümü" konusunu yeniden gözden geçiriniz
10. a Yanıtınız yanlış ise "Tekdüzen Muhasebe Sistemine göre Finansal varlıkların Raporlanması" konusunu yeniden gözden geçiriniz

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Yatırımcının hisse senedinden elde edeceği kâr payı değişkendir. Her yıl ortağı olduğu işletmenin kâr tutarı genişir ve genellikle bu değişiklik normal ekonomik koşullarda kârın artması şeklinde olmaktadır. Bu durumda yatırımcının kâr payı da yıllar içinde artacaktır. Ayrıca kârlı bir işletmenin hisse senedinin piyasa değeri de artar ve yatırımcı hem artan kâr payı geliri hem de artan hisse senedi fiyatı nedeniyle kazanç sağlar. Ancak bu beklenti her zaman gerçekleşmeyebilir. Ortağı olunan işletmenin zarar etmesi hâlinde yatırımcı hem kâr payı geliri elde edemez hem de hisse senedinin piyasa değeri azalır. Bu nedenle yatırımcı için hisse senedinin getirisi yüksek olmakla birlikte belirsizlik nedeniyle risk de yüksektir.

Yatırımcının tahvil alması hâlinde ise tahviller genellikle sabit faizli olarak ihraç edildiğinden, elde edeceği yıllık faizin ne kadar olacağı bellidir. İhraççı, tahvil için her yıl nominal değer üzerinden, önceden belirlenen faiz oranı ile hesaplanan tutarda faiz öder. Şirket zarar etse bile, bu tahvil faizini ve vade sonundaki anaparayı ödemek zorundadır. Bu nedenle tahvil sahibinin tutarı belli olan bu tutarları tahsil edememe riski bulunmamaktadır. Tahvil yatırımlarında risk düşüktür ancak yıllar içinde gelirin artması söz konusu olmadığından gelir getirisi de düşüktür. Yatırımcı risk üstlenme isteğine bağlı olarak hisse senedi veya tahvil yatırımına karar vermelidir.

Sıra Sizde 2

Hisse senedi sahibi işletmenin ortağıdır ve bu nedenle her türlü ortaklık haklarından yararlanabilir. Bu haklar, işletmenin karından pay alma hakkı, şirket yönetimine katılma hakkı, oy kullanma hakkı, rüçhan hakkı, tasfiyeden pay alma hakkı ve şirketin faaliyetleri hakkında bilgi edinme hakkı olarak sayılabilir. İşletmenin yıllık karı değişken olduğundan hisse senedi sahibinin kâr payı geliri de yıldan yıla değişir. Eğer işletme zarar etmişse bu zarara da katlanmak zorunda olacaktır. Rüçhan hakkı, işletmenin çıkaracağı hisse senetlerinden öncelikli olarak satın alma hakkını ifade eder.

Tahvil sahibi ise işletmenin alacaklısıdır. İşletmeye borç olarak verdiği para karşılığında her yıl tahvilin nominal değeri üzerinden hesaplanan sabit bir faiz geliri elde eder. tahvillerde belli bir vade vardır. Vade sonunda işletme zarar etmiş olsa bile, tahvil sahibi ana parasını geri alır. Tahvil sahibi ortaklık haklarına sahip olmadığı için oy hakkı yoktur ve işletme yönetimine katılması da söz konusu değildir.

Sıra Sizde 3

Menkul kıymetleri borsada işlem görmeyen ve bu nedenle kamuya hesap verme yükümlülüğü bulunmayan ve aynı zamanda KOBİ sınıflandırması için verilen ölçütlerin içinde kalan (250'den az çalışanı olan ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25 milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler) KOBİ Finansal raporlama Standartlarını uygulamak zorundadır.

Sıra Sizde 4

245. BAĞLI ORTAKLIKLAR HS.	5.500.000	
523. İŞTİRAKLER YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI		5.500.000

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Akdoğan N. ve Sevilengül O.(1999) **Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması**. Ankara.
- Gücenme G. Ü. (2010). **Genel Muhasebe**. Bursa: Alfa Aktüel.
- Gücenme G. Ü. (2007). **Genel Muhasebe Problemleri**. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Gücenme G. Ü.(2007). **Türkiye Muhasebe Standartları ve Uygulamalar**. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Gücenme G. Ü.(2002). **Envanter**. Bursa: Marmara Kitabevi
- Yalkın Y. K. (2005). **Genel Muhasebe**. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Ltd. Şti.

2

Amaçlarımız

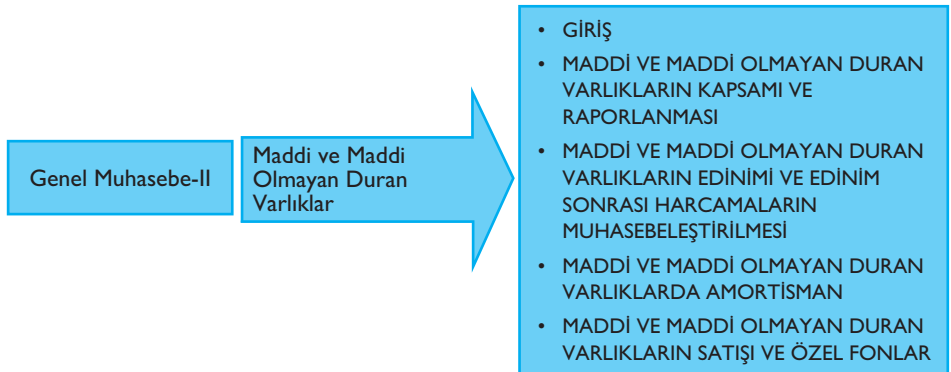
Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Maddi ve maddi olmayan duran varlıkların tanımını, Tekdüzen Muhasebe Sistemine ve Türkiye Muhasebe Standartlarına göre sınıflandırılmasını ve raporlamasını ayırt edebilecek,
- Maddi ve maddi olmayan duran varlıkların edinim ve edinim sonrası harcamalara ilişkin muhasebe kayıtlarını analiz edebilecek,
- Maddi ve maddi olmayan duran varlıklarda amortisman uygulamasını açıklayabilecek,
- Maddi ve maddi olmayan duran varlıkların satış işlemlerini analiz edebileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Maddi Duran Varlıklar
- Maddi Olmayan Duran Varlıklar
- Maliyet Değeri
- Birikmiş Amortisman
- Gerçeğe Uygun Değer
- Özel Maliyet
- Yenileme Fonu

İçindekiler

Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıklar

GİRİŞ

Bilindiği gibi duran varlıklar işletme faaliyetlerinde kullanılmak üzere edinilen, kısa dönemde satılması tüketilmesi ve paraya çevrilmesi düşünülmeyen varlıklardır. Bir önceki ünite de bu varlıklardan mali duran varlıkları incelediniz. Bu ünite de ise maddi ve maddi olmayan varlıkları inceleyeceksiniz. Maddi ve maddi olmayan duran varlıklar, mali duran varlıklardan farklı olarak amortisman tabi varlıklardır. Söz konusu varlıklar incelenirken Tekdüzen Hesap planı, vergi kanunları ve Türkiye Muhasebe Standartlarındaki uygulama farklılıklarına değinilecektir.

MADDİ VE MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLARIN KAPSAMI VE RAPORLANMASI

Tekdüzen Muhasebe Sistemine uygun bir bilançoda duran varlıklar grubu içinde “Maddi Duran Varlıklar”, “Maddi Olmayan Duran Varlıklar” ve “Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar” hesap grupları bulunur. Maddi ve maddi olmayan duran varlıkların Türkiye Muhasebe Standartlarına göre edinim maliyetlerinin tespiti, muhasebeleştirme esasları ve sınıflandırılması ile vergi mevzuatımızdaki ve Tekdüzen Hesap Planı’ndaki esaslar arasında bir takım farklılıklar bulunmaktadır. Bu ünite de yapılan açıklamalarda Tekdüzen Hesap Planı esas alınmakla birlikte Türkiye Muhasebe Standartları ile getirilen yenilikler kısaca özetlenecektir.

Maddi Duran Varlıkların Tanımı

Maddi duran varlıklar *işletme faaliyetlerinde kullanılmak üzere edinilen ve tabmini yararlanma süresi bir yıldan fazla olan fiziki varlık kalemleridir*. Bu kalemler Tekdüzen Hesap Planı’nda, “Maddi Duran Varlıklar” grubunda yer alan hesaplarda izlenir. Söz konusu fiziki varlıklar, bir yıldan uzun süre için mal veya hizmet üretimi veya idari amaçlar çerçevesinde kullanılmak ya da başkalarına kiraya verilmek üzere elde tutulur. Bu amaçlarla kullanılan ve belirli bir ekonomik ömre sahip olan bu iktisadi kıymetler, kullandıkça aşınma ve yıpranmaya maruz kalırlar ya da teknolojik gelişmeler nedeniyle değer kaybına uğrarlar. Bu nedenle kullanım süreleri (ekonomik ömrü) içerisinde her sene maliyet bedelinin belli bir kısmının, dönem giderlerine yazılması suretiyle amortisman tabi tutulurlar. Sadece faaliyetlerde kullanılan boş arazi ve arsalarda aşınma ve yıpranma söz konusu olmayacağından, boş arsa ve arazi için amortisman hesaplanmaz.

DİKKAT

Maddi duran varlıklar sadece aşağıdaki koşulların oluşması durumunda varlık olarak muhasebeleştirilir;

- **Varlığın işletmeye gelecekte ekonomik yarar sağlamasının muhtemel olması ve**
- **Varlık maliyetinin güvenilir bir şekilde ölçülebilmesi.**

Maddi duran varlıklarla ilgili yedek parça ve bakım malzemeleri genel olarak stoklarda izlenir ve kullanıldıklarında gider olarak kaydedilir. Ancak işletmenin bir dönemden fazla kullanmayı beklediği önemli yedek parça ve yedek malzemeler maddi duran varlık olarak muhasebeleştirilmelidir. Aynı şekilde, eğer yedek parça ve bakım malzemeleri sadece bir maddi duran varlık kalemiyle ilişkili olarak kullanılabiliyorsa ya da önemli bir bölümünü oluşturuyorsa, maddi duran varlık olarak dikkate alınır.

Maddi Olmayan Duran Varlıkların Tanımı

Maddi olmayan duran varlıklar, *herhangi bir fiziksel varlığı bulunmayan ve işletmenin bir yıldan uzun süre faaliyetlerinde yararlandığı veya yararlanmayı beklediği aktifleştirilen giderler ile belli koşullar altında hukuken himaye gören haklar ve şerefiyelerdir*. Bu varlıklar Tekdüzen Hesap Planı'nda "Maddi Olmayan Duran Varlıklar" grubunda yer alan hesaplarda izlenir. İşletmeler bilimsel ya da teknik bilgi, yeni işlemlerin veya sistemlerin tasarlanması ve uygulanması, lisanslar, fikri haklar, piyasa bilgisi ve markalar gibi maddi olmayan kaynakların edinimi, geliştirilmesi, korunması ya da genişletilmesi ile ilgili olarak genellikle kaynaklarını kullanırlar ya da borçlara katlanırlar.

Bazı maddi olmayan duran varlıklar; fiziksel cisimlerin içinde ya da üzerinde yer alabilir. Maddi olan ve olmayan unsurlar içeren bir varlığın, maddi ya da maddi olmayan duran varlık olarak tanımlanmasında, hangi unsurun daha önemli olduğuna göre karar verilir. Örneğin, özel bir bilgisayar yazılımı olmadan çalışmayan bilgisayar için gerekli olan yazılım, söz konusu donanımın önemli bir parçasıdır ve maddi duran varlık olarak değerlendirilir. Eğer yazılım, ilgili donanımın ayrılmaz bir parçası değilse, o zaman bilgisayar yazılımı maddi olmayan duran varlık olarak değerlendirilir.

Maddi olmayan duran varlıkların, bilanço aktifinde raporlanması için gerekli koşullar aşağıdaki gibidir:

- Maddi olmayan duran varlıkların, varlık olarak muhasebeleştirilmesi için öncelikle tanımlanabilir olması gerekir. Tanımlanabilir olması, ayrıştırılabilir yani işletmeden ayrılabilme ya da bölünebilme özelliğine sahip ve bireysel olarak ya da ilgili sözleşme ile birlikte, varlık ya da borçla beraber satılabilir, devredilebilir, lisans altına alınabilir, kiralanabilir ya da takas edilebilir olmasını ifade eder. Ayrıca varlığın tanımlanabilir olması için diğer hak ve yükümlülüklerden ayrılabilmesine veya devredilebilmesine bakılmaksızın, sözleşmeye bağlı haklardan ya da diğer yasal haklardan kaynaklanması gerekir.
- Maddi olmayan duran varlıkların aktifleştirilmesi için varlıkla ilişkilendirilebilen gelecekteki ekonomik yararların işletme için gerçekleşmesinin olası olması ve varlığın maliyeti veya değerinin güvenilir bir şekilde ölçülebilmesi gerekir.
- Bir varlığın maddi olmayan duran varlık olarak aktifleştirilmesi için işletme içi yaratılan şerefiyeden kaynaklanmaması gerekir. İşletmenin ticari itibarının olması, iyi bir yönetim kadrosuna ve insan kaynaklarına sahip olma-

sı, geniş pazar potansiyeli ve müşteri kitlesine sahip olması gibi işletmenin kâr elde etmesine katkı sağlayan ancak maliyeti ve faydası ölçülemeyen, ayrıştırılabilir ve tanımlanabilir olmayan nitelikler varlık olarak muhasebeleştirilmez.

İşletme içinde yaratılan şerefiye, varlık olarak muhasebeleştirilmez.

DİKKAT

Maddi olmayan duran varlıklar da maddi duran varlıklar gibi amortismanına tabi tutulur. Çünkü bu varlıklar fiziksel yapıya sahip olmadıkları için aşınma ve yıpranmaları söz konusu değildir ancak işletmeye sağladıkları faydanın yıllar içinde azalıp tükenmesi söz konusudur ve bu nedenle belli bir yararlı ömre sahiptirler. Maddi ve maddi olmayan duran varlıklar için hesaplanan amortismanların birikmiş tutarları, bilançoda maddi ve maddi olmayan duran varlık hesaplarının altında bir indirim kalemi olarak yer alır.

Maliyeti ölçülen, ekonomik fayda sağlayan, tanımlanabilir, ayrıştırılabilir maddi olmayan duran varlıklara aşağıdaki örnekler verilebilir:

- Bir işletme bir markayı rakip işletmeden satın almıştır ve söz konusu marka, devlet kayıtları altına alınmak suretiyle yasal olarak korunmaktadır.
- Bir işletme isim hakkı anlaşması uyarınca, belirli bir yerleşim alanında belirli bir fast-food restoranını işletme hakkının sadece işletmeye verildiği özel lisansa sahiptir.
- Bir işletme üzerinde reklam alanları satarak hasılat elde ettiği bir İnternet sitesine sahiptir. Alan adı gerekli yerlere tescil ettirildiği için yasal olarak korunmaktadır.
- Bir işletmenin yasal haklarla korunan 20 adet bilgisayar yazılımı bulunmaktadır. Bilgisayar yazılımları söz konusu işletmenin üretim ve idari personeli tarafından kullanılmaktadır.

Maddi Duran Varlıkların Sınıflandırılması ve Raporlanması

Tekdüzen Hesap Planında 25.grup maddi duran varlıklara ayrılmıştır. Bu grup içinde aşağıdaki hesaplar yer almaktadır:

250.ARAZİ VE ARSALAR HESABI: Boş arazi ve arsalar ile herhangi bir düzenleme veya işleme tabi tutulmamış her türlü arsa, arazi ile dutluk, fidanlık ve zeytinlik gibi işletme arazisi değerlerinin yer aldığı hesap kalemidir.

Türkiye Muhasebe Standartlarına göre, arsalar sınırsız ömre sahip olduğu için amortisman uygulanmaz, bu nedenle arsa ve binalar birlikte alındıklarında dahi ayrılabilir maddi duran varlıklar olarak kabul edilir ve ayrı olarak muhasebeleştirilmesi gerekir.

İşletme ₺100 000 bedel ile bir bina almıştır ve bu bedelin ₺30 000'lik kısmı arsa payı olarak ödenmiştir. Bina bedeli ve %18 KDV bankadan ödenmiştir.

ÖRNEK

250. ARAZİ VE ARSALAR HS	30.000	
252. BİNALAR HS	70.000	
191. İNDİRİLECEK KDV HS	18.000	
102. BANKALAR HS		118.000

Yatırım amaçlı gayrimenkul, sahibi tarafından kira geliri veya sermaye kazancı ya da her ikisini birden elde etmek amacıyla elde tutulan gayrimenkuldür.

251.YERALTI VE YERÜSTÜ DÜZENLERİ HESABI: Yer altında ve yer üstünde inşa edilmiş her türlü yol, park, tünel, köprü, bölme, sarnıç, iskele ve benzeri yapıları içerir.

252. BİNALAR HESABI: İşletmede bulunan her türlü bina ve bunların ayrılmaz parçaları ile eklentilerini içeren hesap kalemidir.

Mevcut uygulamalarımızda, maddi duran varlıkların kayıtlanması ve raporlanmasında varlığın hangi amaçla kullanıldığına göre bir farklılık bulunmamaktadır. Türkiye Muhasebe Standartlarında ise **yatırım amaçlı gayrimenkullerin** maddi duran varlıklardan ayrı olarak raporlanması zorunluluğu vardır. Yatırım amaçlı gayrimenkul işletme tarafından elde tutulan diğer varlıklardan büyük ölçüde bağımsız nakit akışı yaratır.

ÖRNEK

İşletme kiraya vermek amacıyla ₺100 000 bedel ödeyerek bir bina almıştır ve bu bedelin ₺30 000'lik kısmı arsa payı olarak ödenmiştir. Toplam bedel ve %18 KDV bankadan ödenmiştir.

Türkiye Muhasebe Standartlarında yatırım amaçlı gayrimenkullerin bilançoda ayrı olarak raporlanması istendiğinden alınan binanın Tekdüzen Hesap Planında henüz kodlandırılmamış bulunan "Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller" hesabına kaydının yapılması gerekir.

250. ARAZİ VE ARSALAR HS	30.000	
... YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLER HS	70.000	
191. İNDİRİLECEK KDV HS	18.000	
102. BANKALAR HS		118.000

253. TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR HESABI: Üretim sürecinde girdilerin işlenmesinde ve şekillendirilmesinde kullanılan her türlü makine, tesis ve cihazlar ile bunların eklentileri ve bu amaçla kullanılan taşıma gereçlerinin izlendiği hesaptır. Bu hesap kullanım amaçlarına ve makine çeşitlerine göre bölümlenebilir.

254. TAŞITLAR HESABI: İşletme faaliyetlerinde kullanılan her türlü taşıtların izlendiği hesaptır.

255. DEMİRBAŞLAR HESABI: İşletme faaliyetlerinin yürütülmesinde kullanılan her türlü büro makine ve cihazları ile döşeme, masa, koltuk, dolap gibi varlıkların yer aldığı hesaptır.

256. DİĞER MADDİ DURAN VARLIKLAR HESABI: Yukarıda belirtilen hesapların hiçbirinin kapsamına girmeyen maddi duran varlıkların izlendiği hesaptır.

257. BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HESABI(-): Maddi duran varlık bedellerinin ekonomik ömrü içinde yok edilmesini sağlamak amacıyla kullanılan hesaptır. Ayrılan amortismanlar ilgili gider hesapları karşılığında bu hesaba alacak kaydedilir.

DİKKAT

Amortisman varlığın maliyetinin gidere dönüşen kısmıdır ve varlığın değerindeki azalmayı ifade eder. Söz konusu değer azalışı varlığın kayıtlı değerinden doğrudan düşülmeyerek "Birikmiş Amortismanlar" hesabında izlenir. Bilanço gösteriminde ilgili varlık grubu altında eksi olarak gösterilerek varlıkların net değeri ile raporlanması sağlanır

258.YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR HESABI: İşletmede yapımı süren ve tamamlandığında ilgili duran varlık hesabına aktarılacak olan her türlü madde ve malzeme ile işçilik ve genel giderlerle ilgili harcamaların izlendiği hesaptır. Harca-

ma yapıldığında hesaba borç kaydedilir. Yatırım tamamlandığında, tamamlanan yatırım bedelleri için hesaba alacak kaydedilir ve tutar ilgili maddi duran varlık hesabına aktarılır.

259. VERİLEN AVANSLAR HESABI: Yurt içinden veya yurt dışından satın alınmak üzere sipariş edilen maddi duran varlıklarla ilgili olarak yapılan avans ödemelerinin izlendiği hesaptır. Sipariş avanslarıyla ilgili giderleri de kapsar, ödeme yapıldığında hesaba borç, sipariş edilen malzeme teslim alındığında hesaba alacak kaydedilerek karşılığında ilgili maddi duran varlık hesabına borç kaydedilir.

Maddi Olmayan Duran Varlıkların Sınıflandırılması ve Raporlanması

Tekdüzen Hesap Planında 26. grup maddi olmayan duran varlıklara ayrılmıştır. Bu grup içinde aşağıdaki hesaplar yer almaktadır:

260. HAKLAR HESABI: İmtiyaz, patent, lisans, ticari marka ve unvan gibi bir bedel ödenerek elde edilen bazı hukuki tasarruflar ile kamu otoritelerinin işletmeye belli alanlarda tanıdığı kullanma, yararlanma gibi yetkiler dolayısıyla yapılan harcamaları kapsar. Edinilen haklar, maliyet bedelleri ile bu hesaba borç kaydedilir. Haklar yararlanma süreleri belli ise bu süre içerisinde, yararlanma sürelerinin belli olmaması durumunda 5 yıllık sürede eşit taksitlerle itfa edilir.

261. ŞEREFİYE (PEŞTEMALLİK) HESABI: Bir işletme devralınırken katlanılan maliyet ile söz konusu işletmenin rayiç bedelle hesaplanan net varlıklarının değeri arasındaki olumlu farkların izlenmesinde kullanılır. Şerefiye hesaplanırken rayiç bedelinin tespit edilememesi hâlinde bunun yerine net defter değeri esas alınır. Şerefiye bir işletmenin iyi bir kuruluş yerinin olması, iyi bir şöhrete ve iş hacmine sahip olması, rakip işletmelerden daha fazla kâr elde etme potansiyeline sahip olması gibi nedenlerle ortaya çıkar. Şerefiyenin muhasebeleştirilmesi ve bilançoda gösterilmesi için *bedelinin ödenmiş olması* gerekir. Ödenen şerefiye bedellerinin tamamı bu hesabın borcuna kaydolunur.

Türkiye Muhasebe Standartlarına göre, tam set TMS/TFRS uygulayanlar şerefiye için amortisman kaydı yapmaz, değer düşüklüğü karşılığı kaydı yapar. Ancak KOBİ TFRS'yi uygulayanlar şerefiye için amortisman kaydı yapar.

DİKKAT

262. KURULUŞ VE ÖRGÜTLENME GİDERLERİ HESABI: İşletmenin kurulması, yeni bir şubenin açılması, işlerin sürekli olarak genişletilmesi için yapılan ve karşılığında maddi bir değer elde edilmeyen giderlerin aktifleştirilmeleri durumunda kullanılan hesaptır. Vergi mevzuatımız ve mevcut uygulamalarımıza göre işletmeler diledikleri takdirde kuruluş ve örgütlenme giderlerini maliyet değeri ile aktifleştirilebilir veya doğrudan gider yazabilirler.

Türkiye Muhasebe Standartlarına göre kuruluş ve örgütlenme giderleri aktifleştirilmez, gerçekleştiklerinde gider olarak muhasebeleştirilir. Bu nedenle standartların gereklerini karşılayan bir bilançoda “Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri” hesabı yer almayacaktır.

DİKKAT

263. ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME GİDERLERİ HESABI: İşletmede yeni ürün ve teknolojiler oluşturulması, mevcutların geliştirilmesi ve benzeri amaçlarla yapılan her türlü harcamalardan aktifleştirilen kısmın gösterildiği hesaptır.

Vergi mevzuatımıza göre araştırma ve geliştirme giderlerinin aktifleştirilmesi veya dönem gideri olarak kayıtlanması mümkündür. Türkiye’de Kurumlar Vergisi

Kanunu'na göre işletmeler AR-GE faaliyetleri kapsamında yaptıkları harcamaların %40'ını vergi matrahından indirebilirler. Bu nedenle işletmeler genellikle araştırma ve geliştirme harcamalarını ayırtılmadan, tamamını gider kaydetmektedir.

Tekdüzen Muhasebe Sisteminde hem bilanço hesapları içinde hem de gelir tablosunda faaliyet giderleri içinde araştırma ve geliştirme giderlerine ilişkin hesaplar vardır. Ancak *Türkiye Muhasebe Standartlarında sadece geliştirme giderlerinin aktifleştirilmesine izin verilmektedir*. Tam set standartları uygulayanlar geliştirme giderlerini aktifleştirebilir ancak araştırma için yapılan harcamalarını gider olarak kaydeder. KOBİ Muhasebe Standartlarını uygulayanlar ise araştırma ve geliştirme faaliyetlerinden kaynaklanan tüm giderleri, başka bir varlığın maliyetine yüklenmiyorsa, gerçekleştiğinde gider olarak kaydeder.

264. ÖZEL MALİYETLER HESABI: Kiralanan gayrimenkullerin geliştirilmesi veya ekonomik değerinin sürekli olarak artırılması amacıyla yapılan giderler ile (normal bakım, onarım ve temizleme giderleri hariç) bu gayrimenkulün kullanılması için yapılıp, kira süresinin sonunda mal sahibine bırakılacak olan varlıkların bedellerinin izlendiği hesaptır. Yapılan harcamalar hesaba borç kaydedilir. Bu harcamalar kira süresi içerisinde, kira süresinin beş yıldan fazla olması durumunda beş yılda eşit tutarlarla amorti edilir.

267. DİĞER MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR HESABI: Yukarıda sayılan hesap kalemlerinin hiçbirinin kapsamına dâhil edilemeyen değerleri içerir.

268. BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HESABI (-): Maddi olmayan duran varlık bedellerinin ekonomik ömrü içinde yok edilmesini sağlamak amacıyla kullanılan hesaptır. Hesaplanan amortismanlar ilgili gider hesapları karşılığında bu hesaba alacak kaydedilir. Maddi olmayan duran varlıkların net değeri ile raporlanmasını sağlamak için aktifte eksi olarak yer alır.

269. VERİLEN AVANSLAR HESABI: Maddi olmayan duran varlıklarla ilgili olarak gerek yurt içi, gerek yurt dışındaki kişi ve kuruluşlara, yapılan avans ödemelerini ve bu işlemlere ilişkin giderleri gösterir. Ödeme yapıldığında hesaba borç kaydı yapılır. Varlıklar elde edildiğinde ilgili varlık hesabına devredilir ve hesaba alacak kaydı yapılarak kapatılır.

Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar

Belirli bir maddi varlıkla çok yakından ilgili bulunan veya tamamen tüketime tabi varlıklar için yapılan, üretim çalışmalarının zamanı ve yoğunluğu ile sınırlı bir ömre sahip olan harcamaları içerir. Bunlar "271. Arama Giderleri Hesabı", "272. Hazırlık ve Geliştirme Giderleri Hesabı" ve "277. Diğer Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar Hesabı"nda izlenebilir.

271. ARAMA GİDERLERİ HESABI: Arama amacı ile yapılan ve bununla ilgili giderlerin izlendiği hesaptır. Bir maden yatağının işletmeye elverişli olup olmadığının belirlenmesi ve giriş noktalarının saptanması için işletmeye geçmeden önce yapılan arama giderleri ile petrol araştırması ile ilgili olarak arazinin yerden ve havadan (topografik, jeolojik ve jeofizik vb.) incelemesi ve gerekli işlem, deneyim ve jeolojik bilgi almak amacı ile yapılan sondaj giderleri gibi yapılan harcamaların izlendiği hesaptır.

Arama faaliyetlerinin sonucunda üretilebilir cevher rezervi saptanamamışsa yapılan giderler zarar kaydedilir.

272. HAZIRLIK VE GELİŞTİRME GİDERLERİ HESABI: Açık işletmelerde, maden üstündeki örtüyü kaldırmak veya yeraltındaki maden yataklarına girmek, bu yataklarla yer üstü arasında genel kütleli tüketilmesine kadar sürekli bir bağlantı kurmak

ve maden yataklarını üretime elverişli parçalara bölmek, gerek insanların gerekse araçların gidip gelme ve havalandırılmalarını ve cevherin taşınmasını sağlamak amacıyla açılacak olan düşey, yatay ve eğimli yol, mecra ve benzeri faaliyetlerin gerektirdiği giderlerle; petrol işlemlerinin kuyu açma, temizleme, derinleştirme, bitirme veya bu işlemlere hazırlık için yapılan işçilik, yakıt, tamir ve bakım, nakliye, ikmal, malzeme vb. giderlerin izlendiği hesaptır.

277. DİĞER ÖZEL TÜKENMEYE TABİ VARLIKLAR HESABI: Kendi bölümlerinde tanımlanmayan özel tükenmeye tabi diğer varlık değerlerinin izlendiği hesaptır.

278. BİRİKMİŞ TÜKENME PAYLARI HESABI (-): Özel tükenmeye tabi varlıklar grubuna giren kalemler özelliklerine göre tükenme payı ayrılmak suretiyle itfa edilir ve tükenme payı maliyet ve gider hesapları karşılığında bu hesaba alacak kaydedilir.

Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıklarda Değer Azalışları

Vergi mevzuatımızda ve mevcut uygulamalarımızda maddi ve maddi olmayan duran varlıklarda değer artış ve azalışlarının tespiti ve kaydı söz konusu değildir. Ancak TMS/TFRS'leri (tam set standartları) uygulayanlar maddi ve maddi olmayan duran varlıklardaki değer artış ve azalışlarını kayda alıp raporlayabilirler. KOBİ Muhasebe Standartlarını uygulayanlar ise sadece değer azalışlarını kaydeder.

Değer artış ve azalışlarının hesaplanması ve kaydı dönem sonu işlemlerini oluşturduğundan burada üzerinde durulmayacaktır. Ancak burada vurgulanmak istenen, Türkiye Muhasebe Standartlarının duran varlıkların bilançoda raporlanmasında getirdiği bir yeniliktir. Buna göre, eğer dönem sonunda duran varlığın değerinde, maliyet değerine göre bir değer azalışı varsa bunun için **karşılık** kaydı yapılır ve bilançonun aktifinde eksi olarak raporlanır. Türkiye Muhasebe Standartlarına göre, maddi ve maddi olmayan duran varlık kalemi varlık olarak muhasebeleştirildikten sonra, bilançoda maliyetinden birikmiş amortisman ve varsa birikmiş değer düşüklüğü zararları indirildikten sonraki değeri ile gösterilir.

Defter değeri= Maliyet değeri - Birikmiş amortisman - Değer Düşüklüğü Zararı

Yukarıda belirttiğimiz gibi değer düşüklüğü zararı için karşılık kaydı yapılır. Karşılık tutarı, gider olarak gelir tablosunda yer alır, ayrıca aktifte eksi olarak raporlanacak bir karşılık hesabına alacak kaydedilir.

6..KARŞILIK GİDERLERİ HS	x	
2.. MADDİ-MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIK DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIKLARI HS.		x

Karşılık tutarı, varlığın piyasa değerinin, defter değerinden daha düşük olması durumunda aradaki fark kadardır.

“Uluslararası Muhasebe Standartları/Uluslararası Finansal Raporlama Standartları” paralelinde oluşturulmuş olan Türkiye Muhasebe Standartları / Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TMS/TFRS) ülkemizde borsada işlem yapan işletmeler tarafından uygulanmak zorundadır. KOBİ’ler (küçük ve orta ölçekli işletmeler) için ise, aynı paralelde ancak daha sadeleştirilmiş olarak hazırlanan KOBİ Finansal Raporlama Standartları bulunmaktadır.

DİKKAT

Maddi duran varlıklar ile ilgili temel konular aşağıdaki standartlarda yer almaktadır:

- TMS 16: Maddi Duran Varlıklar ve KOBİ TFRS Bölüm 17.
- TMS 40: Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller ve KOBİ TFRS Bölüm 16.

Maddi olmayan duran varlıklar ile ilgili standartlar ise aşağıdaki gibidir:

- TMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar.
- KOBİ TFRS Bölüm 18 Şerefiye Dışındaki Maddi Olmayan Duran Varlıklar.
- KOBİ TFRS Bölüm 19 İşletme Birleşmeleri ve Şerefiye.

MADDİ VE MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLARIN EDİNİMİ VE EDİNİM SONRASI HARCAMALARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Varlıkların ediniminde ve bilanço dışı bırakılmasında, Tekdüzen Hesap Planındaki maddi ve maddi olmayan duran varlık hesaplarının borç ve alacak taraflarına maliyet bedeli ile kayıt yapılır. İşletmeler sabit varlıklarını tamamlanmış olarak satın alabilirler, başka işletmelere sipariş vererek yaptırabilirler veya bizzat kendi işletmelerinde imal veya inşa edebilirler. Ancak her durumda sabit varlıklar maliyet bedeli üzerinden muhasebeleştirilerek aktife alınırlar.

Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıkların Edinimi ve Maliyet Değerinin Hesaplanması

Maddi ve maddi olmayan duran varlıkların satın alınarak ediniminde maliyet değeri aşağıdaki unsurlardan oluşur:

- Ticari iskontolar ve indirimler düşüldükten sonra avukatlık ve aracılık ücretleri, ithalat vergileri ve iade alınamayan alış vergileri dâhil satın alma fiyatı,
- Varlığı amaçlanan kullanıma hazır hâle getirmekle doğrudan ilişkilendirilebilen tüm harcamalar. Örneğin maddi duran varlıkların yönetim tarafından amaçlanan koşullarda çalışabilmesini sağlayacak yere ve duruma getirilmesiyle doğrudan ilişkili olan saha hazırlık harcamaları, ilk teslimat ve yükleme-boşaltma harcamaları ile kurulum, montaj ve işlerliğin testine ilişkin harcamalar.
- Maddi duran varlığın sökülmesi ve taşınması ile yerleştirildiği alanın restorasyonuna ilişkin harcamalar.

Vergi mevzuatımıza göre de duran varlıkların maliyet bedeli için bunların satın alma bedeline, ithal edilen makine ve tesisat için ithal sırasında ödenen gümrük vergileri ile bunların nakliye ve montaj harcamaları ile satın alınan bir binanın yıktırılması ve arsasının tasfiyesine ilişkin olarak yapılan tüm harcamaların eklenmesi zorunludur. Bunun dışında iktisadi kıymetler için yapılan noter masrafları, mahkeme masrafları, kıymet takdirine ilişkin harcamalar, komisyon harcamaları gibi harcamalar ve taşıt alım vergisi, emlak alım vergisi gibi vergiler; mükellefler tarafından istenirse maliyete ilave edilir, istenirse doğrudan genel gider olarak kaydedilir. Duran varlığın alışıyla ilgili bu tür harcamalar Türkiye Muhasebe Standartlarına göre de elde etme maliyeti içinde yer alır. Ancak Türkiye Muhasebe Standartları, vergi mevzuatımızdan ve mevcut uygulamalarımızdan farklı olarak maddi ve maddi olmayan duran varlık alımı ile ilgili *borçlanma maliyetlerinin* elde etme maliyeti içinde yer almasına izin vermez.

Vergi mevzuatımıza göre, duran varlık ediniminde kullanılan kredilerin faizleri ve kur farkları ilgili varlığın aktife alındığı dönemin sonuna kadar maliyete ilave edilir, sonraki döneme ait olanlar ya maliyete ilave edilir ya da gider olarak kayde-

dilir. Ancak Türkiye Muhasebe Standartlarına göre maddi ve maddi olmayan duran varlık alımı vadeli olarak yapılmışsa elde etme maliyeti, peşin fiyatına eşit olarak belirlenir. Duran varlık kaleminin maliyeti muhasebeleştirme tarihindeki peşin fiyatın eş değeri tutardır. Toplam ödeme tutarı ile peşin fiyat arasındaki fark, TMS 23 “Borçlanma Maliyetleri” Standardında aktifleştirmeye izin verilen durumlar hariç kredi dönemi boyunca faiz gideri olarak mali tablolara alınır. Standartlara göre maddi ve maddi olmayan duran varlık maliyetine alınmayan ve gerçekleştiğinde dönem gideri kaydedilen harcamalar aşağıdaki gibidir:

- Yeni bir tesis açılmasına ilişkin harcamalar.
- Reklam ve tanıtım harcamaları gibi yeni bir ürün veya hizmetin tanıtılmasına ilişkin harcamalar.
- Yeni bir yerde veya yeni bir müşteri kitlesiyle iş yapmak amacıyla yapılan harcamalar (personel eğitim masrafları dâhil).
- Yönetim giderleri ve diğer genel giderler kapsamındaki harcamalar.
- Borçlanma maliyetleri.

ÖRNEK

İşletme peşin fiyatı ₺70.000 olan bir demirbaş 3 ay vadeli olarak, ₺100.000’lik fiyatla satın almıştır. %18 KDV nakden ödenmiştir.

Mevcut uygulamalarımızda genellikle demirbaş vadeli bedeli ile aktifleştirilerek aşağıdaki kayıt yapılır.

255.DEMİRBAŞLAR HS.	100.000	
191.İNDİRİLECEK KDV HS.	18.000	
336. DİĞER ÇEŞİTLİ BORÇLAR HS.		100.000
100. KASA HS.		18.000

Türkiye Muhasebe Standartlarında ise varlığın peşin değer ile aktifleştirilmesi ve vade farkının dönem faiz giderlerine aktarılmak üzere “Ertelenen Giderler” diye bir negatif pasif hesaba kaydedilmesi gerekmektedir. Bu hesaba ilgili açıklamalar için 4. ünitedeki Satıcılar Hesabı bölümüne bakınız.

Türkiye Muhasebe Standartlarına göre yapılması gereken kayıt aşağıdaki gibidir. (KDV anlaşmaya varılan ve faturada yer alan vadeli fiyat üzerinden hesaplanacaktır)

255.DEMİRBAŞLAR HS.	70.000	
325.ERTELENEN TİCARİ BORÇLAR VADE FARKI HS.	30.000	
191.İNDİRİLECEK KDV HS.	18.000	
336. DİĞER ÇEŞİTLİ BORÇLAR HS.		100.000
100. KASA HS.		18.000

“Ertelenen Ticari Borçlar Vade Farkı” hesabına alınan tutar üç aylık faiz giderini ifade ettiğinden bu tutar bir defada faiz gideri yazılmaz, üç ay boyunca söz konusu aktif hesaptan faiz giderlerine aktarılır.

Üç ay boyunca her ay yapılacak kayıt aşağıdaki gibidir:

780. FİNANSMAN GİDERLERİ HS	10 000	
325.ERTELENEN TİCARİ BORÇLAR VADE FARKI HS.		10 000

Maddi ve maddi olmayan duran varlıkların ediniminde, faaliyete başlanmasına ilişkin harcamalar, kullanılmaya başlanmasına ilişkin eğitim faaliyetleri, reklam ve tanıtım faaliyetleri duran varlık maliyetine alınmaz, gider olarak muhasebeleştirilir.

ÖRNEK

Bir magazin yayıncılık şirketi 10 yıl yasal kullanım süresi olan bir telif hakkını ₺20.000 bedelle satın almıştır. Telif hakkının kullanımına başlanmasına ilişkin eğitim faaliyetleri için ₺2.000, reklam ve tanıtım faaliyetleri için ₺4.000 harcama yapmış ve bu yapılan tüm harcamalar ve bunların %18 KDV dâhil tutarlarını bankadan ödemiştir.

Eğitim ve tanıtım faaliyetlerine ilişkin harcamaların maddi olmayan duran varlık maliyetine alınmayıp, faaliyet giderleri olarak kayıtlaması gerekir.

260.HAKLAR HS.	20.000	
191. İNDİRİLECEK KDV HS.	3.600	
102.BANKALAR HS		23 600
770. GENEL YÖNETİM GİDERLERİ HS.	2.000	
760. PAZARLAMA SATIŞ VE DAĞITIM GİDER. HS.	4.000	
191. İNDİRİLECEK KDV HS.	1.080	
102.BANKALAR HS.		7 080

ÖRNEK

X İşletmesi 20XX döneminin başında ₺250.000 değerinde bir makine almıştır. Makine ile ilgili olarak yapılan harcamalar şu şekildedir:

Nakliye harcaması ₺18.000

Montaj harcaması ₺24.000

Genel yönetim gideri ₺3.000

Montaj ve kurulum 3 ayda gerçekleşmiş ve daha sonra makinenin çalışır duruma getirilmesi ile doğrudan ilgili maliyetler ₺33.500 olarak gerçekleşmiştir. İlk 5 ayda üretim garantileri çerçevesinde makineden kaynaklanan ₺15.000 faaliyet zararı ortaya çıkmıştır.

Makinenin aktifleştirilecek maliyeti ne kadardır?

Bu durumda makinenin aktifleştirilecek olan maliyeti aşağıdaki gibi hesaplanır.

Elde etme maliyeti	250.000
Taşıma	18.000
Montaj	24.500
Çalışır duruma getirilmesiyle doğrudan ilgili maliyetler	33.500
	<u>326.000</u>

SIRA SİZDE

XYZ İşletmesi gıda endüstrisindeki faaliyetlerini genişletmeye karar vermiş ve bütün Avrupa'da iyi bilinen bir fast-food markasının 20 yıl süreyle franchise hakkını ₺1.000.000 bedelle satın almıştır. XYZ İşletmesi satın aldığı franchise hakkından dolayı gelecekte ekonomik fayda elde etmeyi beklemektedir. İşletme franchise hakkını bir maddi olmayan duran varlık olarak aktifleştirebilir mi, nedenlerini açıklayınız.

Edinim Sonrası Yapılan Harcamalar

İşletmeler aktiflerinde yer alan duran varlıklarla ilgili olarak kullandıkları süre içinde birçok harcama yapabilirler. Bu harcamalar nasıl muhasebeleştirilecektir?

Vergi mevzuatımıza göre bu tür harcamalar, işletme tarafından ya ilgili duran varlığın maliyetine ilave edilir ya da dönem gideri olarak kaydedilir. Bunun ayırt edilmesinde Vergi Usul Kanunu'nda şu ilkeler getirilmiştir (VUK Md. 272):

- Yapılan harcama ilgili duran varlığın verimini, hizmet süresini veya değerini artırıyorsa ya da duran varlığa yeni bir eklemede bulunuluyorsa, söz konusu harcama ilgili duran varlığın maliyetine ilave edilerek aktifleştirilmelidir. Bu tür harcamalar büyük onarım ve büyük parça yenilemeleri, ekleme ve genişletmeler, duran varlığı geliştirme ve iyileştirme harcamalarıdır.
- Eğer yapılan harcama duran varlıkları iyi çalışır durumda tutmak, mevcut durumu korumak üzere yapılan normal bakım ve onarım gideri ise bu durumda dönem gideri olarak kaydedilmelidir. Bu tür harcamalar bozulma, aşınma, çürümeyi önlemek için yapılan silme, temizleme, yağlama, boyama veya sabit kıymetin mevcut ömrünü muhafaza etmek için yapılan onarım ve küçük parça yenilemeleri gibi giderlerden oluşur.

ÖRNEK

İşletme, sabibi bulunduğu işyeri binasına ₺10.000'ye kalorifer tesisatı yaptırmış ve % 18 KDV ile birlikte ₺11.800 ödemiştir. Ayrıca binanın badana ve boyası için de % 18 KDV ile birlikte ₺354 ödemiştir.

252. BİNALAR HS	10.000	
770. GENEL YÖNETİM GİDERLERİ HS.	300	
191. İNDİRİLECEK KDV. HS	1.854	
100. KASA HS		12 154

Bazı maddi duran varlık kalemlerinin parçalarının düzenli aralıklarla yenilenmesi gerekebilir. Yenileme kapsamındaki bir parçanın maliyeti olduğu zaman ilgili maddi duran varlık kaleminin defter değerine dâhil edilerek muhasebeleştirilir. Yenilenen (çıkarılan) parçaların defter değeri bilanço dışı bırakılır.

ÖRNEK

Tarım kimyasalı üreten bir işletmenin altı aylık aralıklarla kontrol edilen kimyasal işleme fabrikası için yıpranmaya karşı koruyucu kaplama yapması gerekmektedir. Kaplamaların ortalama olarak her dört yılda bir yenilenmesi gerekmektedir (faydalı ömür 4 yıl). Fabrikanın diğer kısımları için faydalı ömür yirmi yıldır. Cari dönemde yapılan bir kontrol sonucunda defter değeri ₺100.000 olan üç yıllık bir kaplamanın hasara uğradığı ortaya çıkmıştır. Kaplama derhal ₺420.000 maliyetle yenilenmiştir.

Bu durumda yapılması gereken kayıtlar aşağıdaki gibidir:

- Öncelikle ₺100.000'lik eski kaplama gider kaydedilerek bilançodan silinir.

659. DİĞER OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR HS.	100.000	
252. BİNALAR HS.		100.000

- ₺420.000'lik yeni kaplama maddi duran varlık olarak kaydedilir.

252.BİNALAR HS.	/	420 000	
102.BANKALAR HS.	/		420 000

Özel Maliyet

Yukarıda işletmenin sahip olduğu maddi duran varlıkların değerini, verimini arttıran veya ömrünü uzatan ilaveler yapıldığında, yapılan bu harcamaların ilgili maddi duran varlığın maliyetine ilave edilebileceğini söyledik. Ancak işletme kiralayarak kullandığı bir duran varlık için varlığın değerini, ömrünü, verimini arttıran nitelikte bir harcama yaparsa ne olacaktır? İşletmenin maddi duran varlıkları arasında olmayan ve bilançosunda gözükmeyen bir duran varlığın maliyetine ilave yapamayacağına göre, söz konusu harcamayı nasıl muhasebeleştirecektir?

Bu konuda Vergi Usul Kanunu'ndaki düzenlemelere göre, kiracı tarafından kiralanarak kullanılan duran varlıklar için yapılan ve varlığın değerini, ömrünü ve verimini arttıran harcamalar *özel maliyet bedeli* olarak ayrıca değerlendirilir. Harcamalar hem tamir hem de kıymet artırıcı harcamalardan oluşuyorsa; maliyet bedeline eklenecek tutarın belirlenmesi, kalan kısım için gider kaydı yapılması gerekir.

Buna göre, işletme sözü edilen türde yapmış olduğu harcamaları "264. Özel Maliyetler Hesabı" adıyla bir maddi olmayan duran varlık hesabına kayıtlayarak aktifleştirecek ve diğer maddi ve maddi olmayan duran varlık kalemleri gibi amortisman tabii tutacaktır. Varlığın mevcut durumunu korumak için yapılan temizlik, bakım ve küçük tamirler için yapılan harcamalar ise genel gider olarak kaydedilmelidir.

ÖRNEK

İşletme kira ile tutmuş olduğu iş yerinde % 18 KDV ile birlikte ₺11.800 ödeyerek bir kalorifer tesisatı yaptırmıştır.

264. ÖZEL MALİYETLER HS	/	10.000	
191. İNDİRİLECEK KDV. HS	/	1.800	
100. KASA HS.	/		11 800

MADDİ VE MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLARDA AMORTİSMAN

Amortisman, bir varlığın maliyetinin gidere dönüştürülmesidir

Duran varlıklarda **amortisman**; varlığın kullanımından, belli bir sürenin geçmesi ve teknolojik gelişmeler nedeniyle varlığın demode olmasından dolayı ortaya çıkabilecek eskime, yıpranma ve tükenme şeklindeki değer kayıplarını dikkate alarak, duran varlıkların yararlı ömürlerini tahmin etmek ve bu süre içerisinde söz konusu varlıkların elde etme maliyetlerini gider olarak muhasebeleştirmektir. Her bir döneme ilişkin amortisman gideri, ya diğer bir varlığın maliyet değerine ilave edilir ya da gider kaydedilerek gelir tablosu ile ilişkilendirilir.

Amortisman muhasebesinin amacı, sabit varlıkların maliyetlerini, sistemli olarak kullanıldıkları süreye dağıtmak ve her yılın payını o dönemin gideri olarak kaydetmek suretiyle, kullanım süresi sonunda kullanılmaz hâle geleceği varsayılan sabit kıymetin yenilenmesi için fon yaratmaktır.

Türkiye Muhasebe Standartlarına göre yıllık amortisman paylarının hesaplanmasında aşağıdaki yöntemler kullanılabilir;

- Eşit paylı amortisman yöntemleri,
- Azalan paylı amortisman yöntemleri,
- Artan paylı amortisman yöntemleri,
- Değişen paylı amortisman yöntemleri.

Eşit paylı amortisman yöntemleri: Eşit paylı amortisman yöntemlerinde duran varlığın maliyeti yararlı ömrüne (hizmet süresine) bölünmek suretiyle yıllık amortisman payları hesaplanır. Eğer yararlı ömrünün sonunda bir kalıntı değer (hurdada değer) olacağı tahmin ediliyorsa bu tutar, duran varlığın maliyetinden düşülür. Kalıntı değeri tahmin edilemiyorsa sıfır kabul edilebilir. Yıllık amortisman payının hesaplanması aşağıdaki gibidir.

$$\text{Amortisman Payı} = \frac{\text{Duran Varlık Maliyeti - Kalıntı Değeri}}{\text{Yararlı Ömür}}$$

Azalan paylı amortisman yöntemleri: Azalan paylı amortisman yöntemlerinde duran varlığın ilk kullanım yıllarında daha çok, son yıllarda daha az amortisman paylarının gider kaydedilmesi amaçlanır.

Artan paylı amortisman yöntemleri: Artan paylı amortisman yöntemleri ise ilk yıllarda az, sonraki yıllarda daha çok amortisman payı hesaplanması şeklinde uygulanır.

Değişen paylı amortisman yöntemleri: Değişen paylı amortisman yöntemlerinde üretim miktarları ya da hizmet saatleri esas alınarak duran varlığın ömrü boyunca üretilecek birim ya da kullanılacak saat tahmin edilir. Duran varlığın maliyeti bu birim veya saate bölünerek bir sayı bulunur. Daha sonra her faaliyet döneminde üretilen miktar ya da kullanılan saat bu sayıyla çarpılmak suretiyle her dönemin yıllık amortisman payı hesaplanır.

Türkiye Muhasebe Standartlarına göre varlığın yararlı ömrü her yıl gözden geçirilir. Yararlı ömür varsa sözleşmenin veya diğer yasal hakların geçerlilik süresini aşamaz.

VUK'da vergi matrahının tespiti için uygulanabilecek amortisman hesaplama yöntemleri sınırlandırılmış, *artan yada değişen paylı amortisman yöntemlerine izin verilmemiştir*. Eşit paylı amortisman yöntemi olarak kullanılan yöntemin adı *normal amortisman* yöntemidir. Bu yöntemde duran varlıklar yararlı ömürleri içinde her yıl eşit amortisman payı ile itfa edilir.

VUK'a göre amortisman oranı, Maliye Bakanlığı'nın her iktisadi kıymetler için tespit ve ilan ettiği yararlı ömür sürelerine göre hesaplanır ve amortisman payları hesaplanırken yararlı ömrünün sonundaki kalıntı değer dikkate alınmaz.

DİKKAT

Hesaplanan yıllık amortisman payları, bir varlığın maliyetine dahil edilmiyorsa, gider olarak kaydedilir ve gelir tablosu ile ilişkilendirilir. Üretim için kullanılan varlıkların amortismanı üretim maliyetleri içinde yer almalıdır. Gelir tablosunda, araştırma faaliyetleri için kullanılan bir varlığın amortismanı "750.Araştırma Geliştirme Giderleri", pazarlama faaliyeti için kullanılan bir varlığın amortismanı "760.Pazarlama Satış Dağıtım Giderleri", bürolarda kullanılan varlıkların amortismanı ise "770. Genel Yönetim Giderleri" olarak kayıtlanmalıdır. Gelir tablosunda faaliyet giderleri içinde yer alan amortisman giderleri bilançoda da "Birikmiş Amortismanlar" olarak raporlanır. Bilançoda birikmiş amortismanların raporlanması için kullanılan he-

saplar; maddi duran varlıklar için “257. Birikmiş Amortismanlar”, maddi olmayan duran varlıklar için “268. Birikmiş Amortismanlar”, özel tükenmeye tabi varlıklar için “278. Birikmiş Tükenme Payları” hesaplarıdır. Bu hesaplar bilançonun aktifinde eksi olarak yer alan düzenleyici hesap niteliğindedir.

ÖRNEK

200X yılında alınan ve elde etme maliyeti ₺10.000 olan bir demirbaşın yararlı ömrü 5 yıldır. Bu demirbaş için normal amortisman yöntemine göre yıllık amortisman paylarını hesaplayarak ilk yılın amortisman payının kaydını düzenleyiniz?

Yararlı ömrü 5 yıl olduğuna göre, $(100 / 5 = 20)$ amortisman oranı % 20'dir.

Amortisman payı ise $10.000 \times 0,20 = \text{₺}2.000$ veya $10.000/5 = \text{₺}2.000$ şeklinde hesaplanır.

İlk yıl için hesaplanan amortisman payının kaydı için hangi hesabın borçlandırılacağına karar verirken, bu iktisadi kıymetin üretim için mi yoksa faaliyetler için mi kullanıldığına bakılır. Demirbaş büroda kullanılan bir duran varlık olduğundan amortisman giderlerinin genel yönetim gideri olarak kayıtları gerekir.

770. GENEL YÖNETİM GİDERLERİ HS.	2 000	
257. BİRİKMiŞ AMORTİSMANLAR HS.		2 000

Yukarıdaki kayıttan sonra büyük defter hesaplarının durumu aşağıdaki gibi olacaktır:

255. DEMİRBAŞLAR HS.	257. BİRİKMiŞ AMORT. HS.
10.000	2.000

Demirbaşlar maliyet değeriyle bilançonun aktifinde yer alır. Birikmiş amortismanlar hesabı aktifte ilgili iktisadi kıymetin yer aldığı hesap grubunun altında (-) eksi şeklinde yer alır. Böylece demirbaşların bilançoda net defter değeri ile raporlanması mümkün olur.

Aktif	A İŞLETMESİ 31.12.200X TARİHLİ BİLANÇOSU	Pasif
II. DURAN VARLIKLAR		
DEMİRBAŞLAR	10.000	
(-)BİRİKMiŞ AMORT.	(2000)	

MADDİ VE MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLARIN SATIŞI VE ÖZEL FONLAR

Duran varlıklar genelde satılmak amacıyla değil işletmede uzun sürelerde kullanmak amacı ile edinilirler. Ancak gerekli durumlarda bu varlıkların da satışı söz konusu olabilir. Duran varlıklar yukarıda da belirtildiği gibi amortisman tabi varlıklardır. Amortisman tabi varlıkların satılması hâlinde, satıştan doğacak kâr veya zararın belirlenebilmesi için öncelikle varlığın **net defter değeri** bulunur. Daha sonra satış bedeli ile defter değerleri arasındaki fark bulunur; bulunan fark duruma göre ilgili kâr veya zarar hesabına geçirilir. Tekdüzen Hesap Planına göre duran varlık satış kâr veya zararının, *olağan dışı gelir veya olağan dışı gider* olarak muhasebeleştirilmesi gerekir.

Tekdüzen Hesap Planına göre bir varlığın **net defter değeri**, varlığın maliyetinden birikmiş amortismanları düşüldükten sonra kalan değeridir.

ÖRNEK

İşletme 20XX yılında ₺10.000 maliyet bedeli ve ₺6.000 birikmiş amortismanı olan bir demirbaşını ₺6.000'ye peşin olarak satmıştır. Demirbaş % 20 normal amortisman oranına göre amortismanına tabi tutulmaktadır.

Satış sırasında demirbaş ile ilgili büyük defter kayıtları aşağıdaki gibidir:

255. DEMİRBAŞLAR HS.	257. BİRİKMİŞ AMORT. HS.
10.000	6.000

Demirbaşın defter değeri (10 000 - 6 000) ₺4 000'dir. Demirbaş ₺ 6.000'ye satıldığına göre (6000 - 4 000) ₺2 000'lik bir satış kârı söz konusudur. Satış bedeli üzerinden % 18 KDV tahsil edildiği varsayıldığında satış için yapılacak kayıt aşağıdaki gibi olacaktır:

100. KASA HS.	7.080	
257. BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HS.	6.000	
255. DEMİRBAŞLAR HS.		10.000
391. HESAPLANAN KDV HS.		1.080
679. DİĞER OLAĞANDIŞI GELİR VE KÂRLAR HS.		2.000

Bu kayıtlar yapıldığında satılan demirbaş a ait, 255 ve 257 No'lu büyük defter hesapları kapatılmış olmaktadır.

255. DEMİRBAŞLAR HS.	257. BİRİKMİŞ AMORT. HS.
10.000 10.000	6.000 6.000

Türkiye Muhasebe Standartlarına göre, Tekdüzen Hesap Planından farklı olarak ortaya çıkan kazanç veya kayıp, olağan dışı gelir veya gider olarak değil, olağan gelir veya gider olarak kaydedilir.

Türkiye Muhasebe Standartlarına göre hazırlanan gelir tablosunda olağan dışı gelir veya gider kalemi yer almamaktadır.

DİKKAT

Ayrıca, Türkiye Muhasebe Standartlarında duran varlık kaleminin elden çıkarılması nedeniyle ortaya çıkan alacaklar başlangıçta gerçeğe uygun değeri ile yani peşin değeri ile muhasebeleştirilir. Eğer vadeli satış yapılmışsa, alacağın nominal değeri ile peşin fiyat arasındaki fark, faiz geliri olarak finansal tablolara yansıtılır.

İşletme maliyeti ₺15.000, birikmiş amortismanı ₺10.000 olan makineyi ₺6.000 bedelle satmış, %18 KDV dahil ₺7.080'yı peşin tahsil etmiştir. Bu işlemin kaydını Muhasebe Standartlarına göre yapınız.

SIRA SİZDE

2

Vergi mevzuatımızda, eğer varlık satışı yenisinin alınması amacıyla yapılmışsa, satış kârının gelir kaydedilmeyerek öz kaynaklarda üç yıl süre ile tutulmasına izin verilmiştir. **Yenileme fonu** olarak ifade edilen bu olanaktan yararlanılabilmesi için gereken koşullar Vergi Usul Kanunu'nda yer almaktadır.

VUK Mad. 328'e göre, "Varlığın yenilenmesi, işin mahiyetine göre zaruri bulunursa bu takdirde satıştan elde edilen kâr yenileme giderlerini karşılamak üzere

Bir varlığın yenilenmesi amacıyla satışından elde edilen kâr, öz kaynakta **Yenileme Fonu** hesabında izlenir.

pasifte geçici bir hesapta üç yıl süre ile tutulabilir. Eğer her ne sebeple olursa olsun bu süre içinde kullanılmamış olan kârlar varsa üçüncü yılın vergi matrahına eklenir. Üç yıldan önce işin terki, devir veya işletmenin tasfiyesi hâlinde bu kârlar o yılın matrahına eklenir. Bu esaslar dâbilinde yeni değerlerin iktisabında kullanılan kâr, yeni değerler üzerinden bu kanun hükümlerine göre ayrılacak amortismanlara mahsup edilir. Bu mahsup tamamlandıktan sonra itfa edilmemiş olarak kalan değerlerin amortismanına devam edilir.”

ÖRNEK

İşletme 20XX yılında ₺10.000 maliyet bedeli ve ₺6.000 birikmiş amortismanı olan bir demirbaşı yenilemek amacıyla ₺6.000'ye peşin olarak satmıştır ve %18 KDV dâbil ₺7.080'yı peşin tahsil etmiştir.

Yukarıdaki örnekte satışı yapılan demirbaşların satış nedeni yenilemek olduğu için bu durumda satış kârı gelir hesabına kaydedilmez. Tekdüzen Hesap planında yenileme fonlarının kaydedileceği hesap “549. Özel Fonlar” hesabıdır.

100. KASA HS.	7.080	
257. BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HS.	6.000	
255. DEMİRBAŞLAR HS.		10.000
391. HESAPLANAN KDV HS.		1.080
549. ÖZEL FONLAR HS.		2.000

Yenileme fonu, “549. Özel Fonlar hesabında 20X1, 20X2 ve 20X3 yıllarına ait dönem sonu bilançolarında tutulabilir. Örneği devam ettirdiğimizde iki durum söz konusu olabilir:

- *İşletme üç yıl dolmasına rağmen yeni bir demirbaş almamıştır.* Bu nedenle üçüncü yılı takip eden yılın sonunda yenileme fonunun, gelir kaydedilerek kapatılması gerekir.

549.ÖZEL FONLAR HS.	2.000	
679.DİĞER OLAĞANDIŞI GELİR VE KÂRLAR HS.		2.000

- *İşletme üç yıl dolmadan yeni bir demirbaş almıştır.* Bu durumda yenileme fonu, yeni alınan demirbaşın amortisman giderleriyle mahsup edilecektir.

ÖRNEK

İşletmen 20X2 yılında ₺8.000 değerinde yeni bir demirbaş almıştır ve 20X2 yılı sonundan itibaren % 40 amortisman oranı ile azalan bakiyeler yöntemine göre amortisman hesaplamaktadır.

Yeni demirbaşın amortisman tutarı $(8.000 \times 0,40)$ ₺3.200'dir. Bu tutar önce özel fonlar hesabı ile mahsup edilir ve özel fonlar hesabı kapatılır, kalan kısım ise gider olarak kaydedilir.

549. ÖZEL FONLAR HS	2.000	
770.GENEL YÖNETİM GİDERLERİ HS	1.200	
257. BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HS.		3.200

Özet

Maddi ve maddi olmayan duran varlıkların tanımını, Tekdüzen Mubasebe Sistemine ve Türkiye Mubasebe Standartlarına göre sınıflandırılmasını ve raporlamasını ayırt etmek

Maddi duran varlıklar işletme faaliyetlerinde kullanılmak üzere edinilen ve tahmini yararlanma süresi bir yıldan fazla olan fiziki varlıklardır. Maddi olmayan duran varlıklar ise bir yıldan uzun süre işletmenin kâr elde etmesine katkı sağlayan, faaliyetlerinde yararlandığı, yasalarla korunan ve maliyeti tespit edilebilen fiziki yapıya sahip olmayan varlıklardır.

Maddi duran varlıklar Tekdüzen Hesap Planında 25. Grupta, maddi olmayan duran varlıklar ise 26. Grupta yer alan hesaplarda izlenirler. Tekdüzen Hesap Planındaki sınıflamada varlığın kullanım amacı dikkate alınmazken Türkiye Muhasebe Standartlarında dikkate alınır.

Tekdüzen Muhasebe Sistemine göre ve vergi yasalarına göre yapılan mevcut uygulamada maddi ve maddi olmayan varlıklar raporlanırken değer artış ve azalışları dikkate alınmaz; varlıklar maliyetinden birikmiş amortismanları düşülerek raporlanır. Türkiye Muhasebe Standartlarına göre ise maddi ve maddi olmayan duran varlık kalemi bilançoda maliyetinden birikmiş amortisman ve varsa birikmiş değer düşüklüğü zararları indirildikten sonraki değeri ile gösterilir. Ayrıca mevcut sistemde duran varlık kalemlerinin değer artış ve azalışları kayda alınmaz. Oysa Türkiye Muhasebe Standartları, borçlanma maliyetlerinin, maliyet bedeli içinde yer almasına izin vermez ve duran varlığın kullanım süresi içindeki değerlendirme farklarının kayıtlanmasını gerektirir.

Maddi ve maddi olmayan duran varlıkların edinim ve edinim sonrası harcamalara ilişkin mubasebe kayıtlarını analiz etmek

Maddi ve maddi olmayan duran varlıklar maliyetleri ile aktifleştirilirler. Maliyete hangi unsurların dâhil edileceği vergi yasalarında ve Türkiye Muhasebe Standartlarında belirtilmiştir. Vergi mevzuatımızda ve mevcut uygulamamızda duran varlıkların maliyet bedeli, bunların satın alma bedeline, alış giderlerinin ve borçlanma maliyetlerinin ilave edilmesi ile bulunur.

Maddi ve maddi olmayan duran varlıklarda amortisman uygulamasını açıklamak

Maddi duran varlıklar fiziksel yapıya sahip olmaları nedeni ile aşınma ve yıpranmaya maruz kalmaları, teknolojik olarak eskimeleri ve demode olmaları nedeni ile değer kaybına uğrarlar. Bu değer kayıpları amortisman muhasebesi yoluyla kayda alınır. Muhasebe standartlarına göre amortisman hesaplamada farklı yöntemler söz konusudur ancak VUK sadece azalan bakiyelerle amortisman ve normal amortismanı izin vermektedir. Maddi olmayan duran varlıklar da maddi duran varlıklar gibi amortismanı tabii tutulur. Çünkü her ne kadar fiziksel yapıya sahip olmadıkları için aşınma ve yıpranma söz konusu olmasa da işletmeye sağladıkları faydanın yıllar içinde azalışı tüketmesi söz konusudur ve bu nedenle belli bir yararlı ömre sahiptirler. Maddi ve maddi olmayan duran varlıklar için hesaplanan amortismanların birikmiş tutarları, bilançoda maddi ve maddi olmayan duran varlık hesaplarının altında bir indirim kalemi olarak yer alır.

Maddi ve maddi olmayan duran varlıkların satış işlemlerini analiz etmek

Maddi ve maddi olmayan duran varlıkların edinim amacı kısa sürede satmak olmamakla birlikte gerektiğinde satılabilirler. Satış işlemi kâr veya zararla sonuçlanabilir. Satışın kârla sonuçlanması durumunda; eğer işletme varlığı yenileme amacıyla değilse doğrudan dönem geliri olarak kaydeder, eğer yenileme amacıyla ise üç yıl özel bir fon hesabında tutulabilir. Üç yıl içinde yeni varlık alınması durumunda, fon hesabı yeni varlığın amortisman giderleri ile mahsup edilir.

Kendimizi Sıyalım

1. Aşağıdaki ifadelerden hangisi maddi olmayan duran varlık tanımı içinde **yer almaz**?

- Maddi olmayan duran varlıklar, fiziksel niteliği olmayan, tanımlanabilir nitelikteki varlıklardır.
- Maddi olmayan duran varlıkların, sözleşmeye bağlı haklardan ya da diğer yasal haklardan kaynaklanması gerekir.
- Maddi olmayan duran varlık maliyetinin veya değerinin güvenilir bir şekilde ölçülebilmesi gerekir.
- Maddi olmayan duran varlığın işletme içi yaratılan şerefiyeden kaynaklanması gerekir.
- Maddi olmayan duran varlıkla ilgili gelecekteki ekonomik yararların işletme için gerçekleşmesinin olası olması gerekir.

2. Maddi duran varlıklarla ilgili yedek parça ve bakım malzemeleri aşağıdaki koşullardan hangisinde gider olarak muhasebeleştirilmelidir?

- İşletme yedek parça ve malzemeleri bir dönemden fazla kullanabiliyorsa
- Yedek parça ve malzemeler sadece bir maddi duran varlık kalemiyle ilişkili olarak kullanılabiliriyorsa,
- Yedek parça ve malzemeler işletmenin bakım şartlarına özgü özel bakım malzemesi niteliğinde ise,
- Yedek parça ve malzemeler maddi duran varlıkların bakımı için bir kerelik kullanılabiliriyorsa,
- Yedek parça ve malzemeler, duran varlıkların önemli bir parçasını oluşturuyorsa.

3. Bir emlakçi için normal akışı içinde satmak üzere elinde tuttuğu gayrimenkulleri ne olarak sınıflandırır?

- Stok
- Maddi duran varlık
- Finansal varlık
- Yatırım amaçlı gayrimenkul
- Maddi olmayan duran varlık

4. A İşletmesi, sahip olduğu binada oda ve kahvaltı, uydu TV ve geniş bantlı internet erişimi içeren hizmetleri sağlamaktadır. Günlük oda kirası bu hizmetleri içermektedir. Bunun dışında, isteğe bağlı olarak, A konuklarına civar yerler için tur ayarlamaktadır. Tur hizmeti ayrı ücretlendirmektedir. A binayı ne olarak muhasebeleştirir?

- Stok
- Yatırım amaçlı gayrimenkul
- Maddi duran varlık
- Maddi olmayan duran varlık
- Finansal varlık

5. Aşağıdakilerden hangisi Vergi Usul Kanunu'na göre normal amortisman yönteminin uygulanmasındaki özelliklerden **değildir**?

- Duran varlıklar yararlı ömrü içinde her yıl eşit taksitlerle amorti edilir.
- Amortisman oranı, duran varlık için Maliye Bakanlığı'nın tespit ve ilan ettiği yararlı ömür esas alınarak hesaplanır.
- Duran varlık için alındığı yıldan itibaren amortisman hesaplanmaya başlanır.
- Amortisman oranı, yararlı ömrün 100'e bölünmesiyle bulunur
- Amortisman oranı her yıl duran varlık maliyetine uygulanır.

6. Aşağıdakilerden hangisi yatırım amaçlı gayrimenkul olarak kayıtlıdır?

- Mal veya hizmet üretimi için kullanılan gayrimenkuller
- İdari amaçlar için kullanılan gayrimenkuller
- Kiraya vermek için elde tutulan gayrimenkuller
- Kiralanarak kullanılan gayrimenkuller
- Kira sözleşmesine bağlı olarak kullanılan gayrimenkuller

7. Türkiye Muhasebe Standartlarına göre aşağıdakilerden hangisi duran varlıkların satın alınarak ediniminde maliyet değeri içinde yer alan unsurlardan **değildir**?

- İade alınmayan alış vergileri
- Saha hazırlık maliyetleri
- Yükleme- boşaltma maliyetleri
- Borçlanma maliyetleri
- Kurulum, montaj maliyetleri

8. Kira ile kullanılan bir duran varlık için, kullanım süresi içinde, bu duran varlık ile ilgili olarak yapılan aşağıdaki harcamalardan hangisi “264.Özel Maliyet” hesabında **kayıtlanmaz**?

- Duran varlığın günlük bakım ve onarımı ile ilgili yapılan harcamalar
- Duran varlığa yeni bir eklemede bulunmak için yapılan harcamalar
- Duran varlığın ömrünü uzatan harcamalar
- Duran varlığın verimini artıran harcamalar
- Duran varlığın değerini artıran harcamalar

9. Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarına göre, maddi duran varlıkların muhasebeleştirilmesi ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- Maddi duran varlığın sökülmesi ve taşınmasına ilişkin maliyetler maddi duran varlık kaleminin maliyetine dâhil edilir.
- Bir maddi duran varlık kaleminin maliyetinin, varlık olarak finansal tablolara yansıtılabilmesi için bu kalemlerle ilgili gelecekteki ekonomik yararların işletmeye aktarılmasının muhtemel olması gerekir.
- Maddi duran varlık kalemlerinin günlük bakım maliyetleri aktifleştirilebilir.
- Maddi duran varlıklarla ilgili bütün maliyetler oluştuğu tarihteki değerleriyle muhasebeleştirilir.
- Bir maddi duran varlık kaleminin maliyetinin, varlık olarak finansal tablolara yansıtılabilmesi için ilgili kalemin maliyetinin güvenilir bir şekilde ölçülebilmesi gerekmektedir.

10. Standartlara göre; işletme içinde yaratılan bir maddi olmayan duran varlık kaleminin muhasebeleştirilmesiyle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- Varlık olarak kayıtlara alınmaz
- Gerçeğe uygun değeriyle kayıtlara alınır
- Net gerçekleşebilir değeriyle kayıtlara alınır
- Geri kazanılabilir değeriyle kayıtlara alınır
- Maliyet değeriyle kayıtlara alınır

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

- d Yanıtınız yanlış ise “Maddi Olmayan Duran Varlıkların Sınıflandırılması ve Raporlanması” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- d Yanıtınız yanlış ise “Maddi Duran Varlıkların Edinimi ve Edinim Sonrası Harcamaların Muhasebeleştirilmesi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- a Yanıtınız yanlış ise “Maddi Duran Varlıkların Tanımı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- c Yanıtınız yanlış ise “Maddi Duran Varlıkların Tanımı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- d Yanıtınız yanlış ise “Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıklarda Amortisman” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- c Yanıtınız yanlış ise “Maddi Duran Varlıkların Sınıflandırılması ve Raporlanması” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- d Yanıtınız yanlış ise “Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıkların Edinimi ve Maliyet Değerinin Hesaplanması” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- a Yanıtınız yanlış ise “Özel Maliyet” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- c Yanıtınız yanlış ise “Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıkların Edinimi ve Edinim Maliyet Değerinin Hesaplanması” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- a Yanıtınız yanlış ise “Maddi Olmayan Duran Varlıkların Tanımı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Aşağıdaki nedenlerden dolayı franchise hakkı maddi olmayan duran bir varlıktır:

- Maliyet güvenilir biçimde ölçülebilmektedir,
- Franchise hakkının kullanılması suretiyle XYZ İşletmesi gelecekte ekonomik fayda elde etmeyi beklemektedir,
- Franchise hakkı yasal bir sözleşme ile korunmaktadır Franchise hakkı fiziksel niteliğe sahip değildir.

Sıra Sizde 2

100. KASA HS.	7.080	
257. BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HS.	10.000	
255. DEMİRBAŞLAR HS		15.000
391. HESAPLANAN KDV HS		1.080
649. DİĞER OLAĞAN GELİR VE KÂRLAR HS		1.000

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

Akdoğan N. ve Sevilengül O.(1999) **Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması**. Ankara.

Gücenme G. Ü. (2010). **Genel Muhasebe**. Bursa: Alfa Aktüel.

Gücenme G. Ü. (2007). **Genel Muhasebe Problemleri**. İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Gücenme G. Ü.(2007). **Türkiye Muhasebe Standartları ve Uygulamalar** İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Gücenme G. Ü.(2002). **Envanter**. Bursa: Marmara Kitabevi.

Yalkın Y. K. (2005). **Genel Muhasebe**. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Ltd. Şti.

3

Amaçlarımız

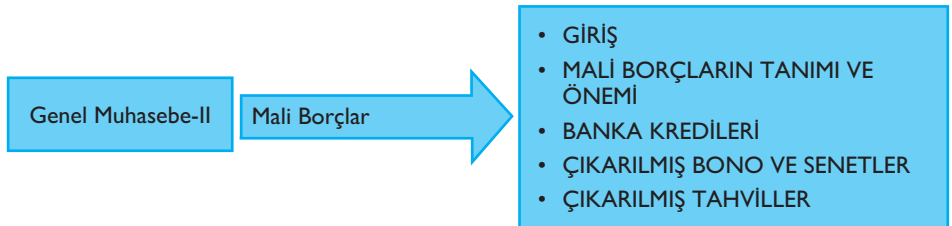
Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Mali borcun tanımını ve türlerini açıklayabilecek,
- Banka kredilerinin türlerini ve muhasebeleştirilme şekillerini açıklayabilecek,
- Para piyasası araçlarından olan finansman bonosunun tanımını ve muhasebeleştirilmesini anlayabilecek,
- Sermaye piyasası araçlarından olan tahvillerin tanımını ve muhasebeleştirilmesini anlayabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Mali Borç
- Banka Kredisi
- Nakit Krediler
- Nakit Olmayan Krediler
- Finansman Bonosu
- Tahvil
- Avans Şeklinde Kredi
- Borçlu Cari Hesap Şeklinde Kredi
- Açık Kredi
- Kefalet Karşılığı Kredi
- Maddi Teminat Karşılığı Kredi
- Teminat Mektubu

İçindekiler

Mali Borçlar

GİRİŞ

İşletmeler varlıklara sahip olabilmek için mutlaka kaynak bulmak zorundadır. Kaynaklar ya işletme sahipleri tarafından ya da işletme dışından (üçüncü taraflardan) borçlanılarak sağlanır. Varlıkların finansmanı için işletme dışından, geçici bir süre için sağlanan kaynaklar yabancı kaynaklar olarak nitelendirilir ve kısaca işletmenin borçları olarak da isimlendirilir.

İşletmenin borçları, çeşitli finansal kuruluşlardan kredi alınması, mal ya da hizmetin kredili alınması, müşterilerden avans alınması, ödenecek vergi ve aidat kesintilerinin olması gibi değişik nedenlerle doğabilir. Borcun doğmasına yol açan olayların ve faaliyetlerin bilinmesi işletme hakkında karar verecek taraflar açısından önemli olduğu için bunlar ayrı ayrı hesaplarda izlenmeli ve bilançoda da ayrı olarak raporlanmalıdır. Bu ünite, çeşitli kredi kuruluşlarından veya para ve sermaye piyasalarından sağlanan “mali borçları (finansal borçları)” ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.

Yabancı kaynaklar işletmenin mevcut borçlarıdır ve hangi nedenle doğmuş olurlarsa olsunlar vadeleri geldiğinde mutlaka geri ödenmeleri gerekir. Yabancı kaynakların geri ödenebilirliği, işletmenin finansal performansı ve kredibilitesi açısından son derece önemlidir. Dolayısıyla yabancı kaynakların ödeme zamanlarının bilinmesi de ayrıca önem taşımaktadır. Bu nedenle yabancı kaynaklar vadelerine göre “kısa vadeli yabancı kaynaklar” ve “uzun vadeli yabancı kaynaklar” olarak iki gruba ayrılmıştır.

Kısa vadeli yabancı kaynaklar, bir yıl içinde veya bir faaliyet dönemi içinde (hangisi uzunsa) ödenecek borçlardan oluşmaktadır. Kısa vadeli yabancı kaynaklar, hem borcun doğduğu tarihten itibaren en fazla bir yıl vadesi olan borçları hem de borcun doğduğu an itibarıyla vadeleri bir yılın üzerinde olduğu hâlde bilanço tarihinde vadeleri bir yılın altına inmiş olan uzun vadeli borçların kısa vadeliye dönüşen kısımlarını kapsar. Uzun vadeli yabancı kaynaklar ise vadeleri bir yılın üzerinde olan borçlardır. Bu ünite, mali borçları hem kısa vadeli hem de uzun vadeli oluşları açısından ele alacağız.

MALİ BORÇLARIN TANIMI VE ÖNEMİ

İşletmeler gereksinim duydukları “nakit” fonların bir kısmını dışarıdan borçlanarak sağlayabilirler. İşletmeye nakit para girişi sağlayan ve geri ödenmeleri de nakitle yapılacak olan işletme dışından sağlanan bu borçlar mali borç (finansal borç) ola-

Sermaye Piyasası, orta ve uzun vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı piyasadır. **Para Piyasası** ise kısa vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı piyasadır.

rak nitelendirilir. Mali borçlar, bankalardan veya diğer finansal kuruluşlardan kredi şeklinde sağlanabileceği gibi borçlanma senedi niteliğinde menkul kıymet çıkartıp satılarak **para ve sermaye piyasalarından** da sağlanabilir.

İşletmenin nakit gereksiniminin karşılanması açısından mali borçlar son derece önemli bir kaynak unsurudur. Ancak bu borçlar işletme için bir faiz yükü oluşturur ve hem anapara hem de faizin geri ödenmesi gerekir. Eğer işletme bu kaynakları uygun ve verimli bir şekilde kullanamazsa hem geri ödeme güçlüğüne düşebilir hem de faiz gideri nedeniyle kârlılığı yok olabilir.

Yabancı kaynakların finansman giderleri esas itibarıyla doğdukları dönemin giderleri arasında yer almalıdır. TMS 23 Borçlanma Maliyetleri Standardına göre özelliikli bir varlığın elde edilmesi, inşası veya üretimi ile doğrudan ilişkilendirilebilen borçlanma maliyetleri, bu varlığın maliyetinin bir parçasını oluşturur. Diğer borçlanma maliyetleri ise borçlanmanın niteliğine ve yöntemine bakılmaksızın oluşturdukları dönemde finansman gideri olarak tahakkuk ettirilir.

DİKKAT

Özellikli varlıklar, amaçlanan kullanıma veya satışa hazır duruma getirilebilmesi zorunlu olarak uzun bir süreyi gerektiren varlıklardır. Finansal varlıklar ve kısa süre içerisinde üretilen veya imal edilen stoklar özellikli varlık değildir. Elde edildiklerinde amaçlanan kullanıma veya satışa hazır hâle gelen varlıklar da özellikli varlık değildir.

Mali borçların ne şekilde sağlandığı ve ne zaman geri ödenmesi gerektiğini görebilmek için olayın niteliğine ve borcun vadesine göre ayrı ayrı hesaplar açılmaktadır. Tekdüzen Hesap Planı'nda kısa ve uzun vadeli mali borçların izlenmesi için aşağıdaki ana hesaplar kullanılır:

Tablo 3.1

Tekdüzen Hesap Planında kısa ve uzun vadeli mali borçların sınıflaması

3. KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	4. UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR
30 MALİ BORÇLAR (Kısa Vadeli)	40 MALİ BORÇLAR (Uzun Vadeli)
300 Banka Kredileri	400 Banka Kredileri
301 Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar	401 Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar
302 Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri (-)	402 Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri (-)
303 Uzun Vadeli Kredilerin Anapara Taksitleri ve Faizleri	
304 Tahvil Anapara Borç, Taksit ve Faizleri	
305 Çıkarılmış Bonolar ve Senetler	405 Çıkarılmış Tahviller
306 Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler	
	407 Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler
308 Menkul Kıymetler İhraç Farkları (-)	408 Menkul Kıymetler İhraç Farkı (-)
309 Diğer Mali Borçlar	409 Diğer Mali Borçlar

Kısa ve Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklarda yer alan Mali Borçlar grubundaki 302/402 kodlu “Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri (-)”; 308/408 kodlu “Menkul Kıymetler İhraç Farkları (-)” hesapları negatif pasif düzenleyici hesaplardır. Pasifi düzenleyici hesaplar pasif kalemlerin gerçek değerleri ile gösterilmesini sağlamak amacıyla kullanılır. Bu hesaplarda meydana gelen artışlar ilgili hesabın borcuna, azalışlar ise alacağı kaydedilirler.

DİKKAT

30 MALİ BORÇLAR grubu, kredi kurumlarına olan kısa vadeli borçlar ile kısa vadeli para piyasası araçları ile sağlanan krediler ve vadesine bir yıldan daha az bir süre kalan uzun vadeli mali borçların anapara taksit ve faizlerini kapsar. 40 MALİ BORÇLAR grubunda ise bilanço tarihi itibarıyla vadesine bir yıldan daha uzun süre olan, banka ve diğer finans kuruluşlarından alınan krediler ile işletme sermaye piyasalarından yararlanarak borçlanma amacıyla ihraç edilmiş olan menkul değerler yer alır.

Bu ünite de özellikle en çok başvuru alan mali borç türü olan “banka kredileri”, “çıkarılmış bono ve senetler” ile “çıkarılmış tahviller” ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

BANKA KREDİLERİ

Günümüzde işletmelerin finansman gereksinimi oldukça yüksektir ve işletmeler bu gereksinimlerini karşılamak için finansal sisteme başvururlar. Finansal sistem, fon fazlası olan birimlerden fon açığı olan birimlere fon transferinin gerçekleştiği ve iki temel kanaldan işleyen bir sistemdir. Bu kanallardan biri doğrudan finansman diğeri ise dolaylı finansmandır. Dolaylı finansmanın işleyişinde temel belirleyici, bankacılık sistemidir. Bankacılık sisteminin finansal sistem içinde yerine getirdiği temel işlev aracılık işlevidir. Bu nedenle **bankalar**dan sağlanan kısa ve uzun vadeli krediler, işletmelerin finansman gereksiniminin karşılanmasında başvuru alan en önemli kaynaklardan birisidir. Bankalar, tasarruf sahiplerinden sağladıkları fonları, gereksinimi olan taraflara belirli bir süre için ve belirli bir faiz karşılığında borç olarak verirler. İşletmelerin hem kısa vadeli çalışma sermayesinin finansmanı hem de uzun vadeli yatırımlarının finansmanında bankalardan nakit şeklinde kredi sağlanabilir. Ancak iş yaşamında bazı durumlarda teminat ve kefalet karşılığı nakit olmayan krediler (gayri nakdi krediler) de önemli yer tutmaktadır. Bu nedenle banka kredilerini öncelikle nakit ve nakit olmayan krediler olarak iki gruba ayırabiliriz.

Bankaların temel işlevi, bir ekonomide fon fazlasına sahip olan kişi ve kurumlar ile fon ihtiyacı içinde olan kişi ve kurumlar arasında köprü görevi görmektir.

Nakit Krediler

Bankaların müşterilerine ödünç para vermek suretiyle kullandırdıkları krediler, nakit şeklindeki kredilerdir. Bankalardan nakit şeklinde sağlanan krediler işletmeye para girişi sağlarken aynı zamanda bankaya olan borcun doğmasına yol açar. Bankaya olan bu kredi borcu “Banka Kredileri” ana hesabında izlenir. Kredi sağlandığında bankaya olan borç, Banka Kredileri hesabının alacak tarafına kaydedilir. Borç ödendikçe ödenen kısım kredi borcundaki azalışı ifade eder ve Banka Kredileri hesabının borç tarafına kaydedilir. Banka Kredileri hesabı pasif karakterli bir hesap olduğu için alacak kalanı verir ve hesabın kalanı bankaya olan kredi borcunun büyüklüğünü gösterir.

Sağlanan kredi kısa vadeli ise “300 Banka Kredileri” hesabında; uzun vadeli ise “400 Banka Kredileri” hesabında izlenir. Kredinin hangi bankadan sağlandığı, hangi para birimi itibarıyla borçlanıldığı, kredinin türü gibi farklılıklar, kullanılacak ana

hesabı etkilemez. Bu ayrıntılar, işletmenin kendi gereksinimine göre Banka Kredileri ana hesabının alt hesaplarında izlenir. Bu nedenle bu hesap toplayıcı bir hesaptır. Örneğin, bir işletme hangi bankadan kredi aldığını öncelikle izlemek istiyorsa banka adına göre alt hesabı tercih edebilir. Bu durumda hesabın bölümlenmesi aşağıdaki gibi olacaktır:

300.BANKA KREDİLERİ
 300.00 A Bankası Kredi Hesabı
 300.01 B Bankası Kredi Hesabı
 300.02 C Bankası Kredi Hesabı

Başka bir işletme ise kredinin Türk parası veya yabancı paralı oluşuna göre izlemeyi tercih edebilir. Bu durumda hesabın bölümlenmesi aşağıdaki gibi olacaktır:

300.BANKA KREDİLERİ
 300.00 Türk Paralı Krediler Hesabı
 300.01 Döviz Endeksli Krediler Hesabı
 300.02 Yabancı Paralı Krediler Hesabı

Bankalar kredi verdikleri işletme ile olan ilişkilerine ve işletmenin ticari itibarına, kredinin tutarına ve vadesine göre değişik şekillerde nakit kredi verebilirler. Banka kredileri Türk lirası cinsinden olabileceği gibi yabancı para cinsinden de olabilir. Yabancı paralı banka kredileri, işlem tarihindeki kur üzerinden Türk lirasına çevrilir ve Türk lirası olarak kaydedilir. İşlem tarihi ile kredinin ödenme tarihi arasında döviz kurlarında meydana gelen değişimler nedeniyle oluşan kur farkı kredi özellikli varlık edinimi dışına bir nedenle alınmışsa borçlanma maliyetine yansıtılır. Özellikli varlık edinimi için alınmış bir kredide ise kur farkları o varlığın maliyetine yansıtılır.

Nakit kredilerin başlıca türleri iskonto, iştirah, avans ve borçlu cari hesap şeklindeki kredilerdir. Senet iskontosu ve iştirah işletmeler açısından senet işlemleri arasında yer aldığı için bu ünite de sadece avans ve borçlu cari hesap şeklindeki nakit krediler ele alınacaktır.

Avans Şeklindeki Krediler

Bankaların maddi kıymetlerin rehni karşılığı ve bir vade veya olayın doğması ile sınırlı olmak üzere verdikleri kredilere “avans” şeklinde kredi denilir. Mal, senet, kıymetli maden, menkul kıymetler gibi maddi kıymetler karşılığı olarak verilir. Teminat olarak kullanılan kıymete göre senet karşılığı avans, mal karşılığı avans, akreditif karşılığı avans gibi isimler alabilmektedir.

Avans şeklindeki krediye ilişkin faiz, vade sonunda kredi hesabına alacak yazılır ve işletme vade sonunda bankaya olan borcunu faizi ile birlikte ödeyerek hesabı kapatır. Bu kredide hesabın açılış ve kapanış tarihleri arasında hesaptan para çekme veya yatırma işlemi gerçekleşmez.

ÖRNEK

İşletme, 1 Eylül 2012 tarihinde “A” Bankasından rehin senedi karşılığı (varant) ₺1.000 tutarlı, 3 ay vadeli avans şeklinde kredi almıştır. Rehnedenilen ticari malın maliyeti ₺1.250’dir. Kredi tutarı bankadan aynı gün nakden çekilmiştir.

Bu işlemde aslında iki ayrı olay gerçekleşmiştir:

- İşletmenin kasasına ₺1.000 para girişi olurken bankaya olan kredinin ana para borcu ₺1.000 olarak doğmuştur.

- İkinci olay ise ₺1.250 maliyetli ve mülkiyeti işletmeye ait olan malların bankaya rehnedilmesidir. Malların mülkiyeti hâlâ işletmeye ait olmasına karşın işletmenin bu mallar üzerinde serbest tasarruf hakkı kalmamıştır. Mallar işletmenin deposunda değil, umumi mağazadadır. Mallar işletmenin deposundan umumi mağazaya teslim edilmiş olsa bile mülkiyet hâlâ işletmede olduğu için aslında finansal nitelikli bir işlem doğmamıştır. Ancak malların rehnedildiği bilgisi önemli bir bilgi olduğu için bu durum ya **Nazım hesap**larda ya da alt hesaplarda izlenmelidir.

Nazım Hesaplar, finansal nitelikli olmayan, dolayısıyla bilanço unsurlarını etkilemeyen olayların izlenmesi için kullanılan açıklayıcı ve istatistikî bilgi sağlayan hesaplardır.

1 Eylül 2012 tarihinde kredinin nakden alınması kaydı:

01.09.2012.			
100. KASA HS.		1.000	
300. BANKA KREDİLERİ HS.			1.000
300.01. "A" Bankası Kredi Hs			
...Nolu rehin senedi karşılığı A Bankasından sağlanan kredi			
	/		

1 Eylül 2012 tarihinde rehin olarak verilen malların Nazım hesaplarda kaydı:

01.09.2012.			
920. KIYMETLERİMİZİ TEMİNATA ALANLAR HS.		1.250	
920.01 "A" Bankası			
921. TEMİNATTAKİ KIYMETLERİMİZ HS.			1.250
921.01 Rehindeki Mallar			
	/		

Rehnedilen mallar, Nazım hesaplar yerine Ticari Mallar hesabının alt hesaplarında da izlenebilir.

DİKKAT

Yukarıdaki örnekteki işletme vade tarihinde, A Bankasına olan borcunu ₺50 faizi ile birlikte ödemiş ve rehin olarak verdiği malları geri almıştır.

ÖRNEK

Vade tarihinde borcun ödenmesine ilişkin kayıt:

01.12.2012.			
300. BANKA KREDİLERİ HS.		1.000	
300.01. "A" Bankası Kredi Hs			
780. FİNANSAMAN GİDERLERİ HS		50	
780.00 Kısa vadeli finansman giderleri hs			
100. KASA HS.			1.050
...Nolu rehin senedi karşılığı A Bankasından sağlanan kredinin kapatılması			
	/		

Vade tarihinde borcun ödenmesiyle rehindeki malların geri alınışına ilişkin kayıt:

01.12.2012.			
921. TEMİNATTAKİ KIYMETLERİMİZ HS.		1.250	
921.01 Rehindeki Mallar			
920. KIYMETLERİMİZİ TEMİNATA ALANLAR HS.			1.250
920.01 "A" Bankası			

İşletme, 1 Eylül 2012 tarihinde "A" Bankasından rehin senedi karşılığı (varant) ₺1.000 tutarlı, 3 ay vadeli avans şeklinde aldığı krediyi vade tarihinde ödeyememiştir. Rehnedilen ₺1.250 maliyetli ticari mallar ₺1.200'ya satılmış ve A Bankası, anapara ve ₺50 işlemiş faizi düşüktükten sonra kalan tutar için bir çek vermiştir. İşletmenin borcunu ödeyememesine ilişkin bu durumu nasıl kaydedersiniz?

Borçlu cari hesap şeklindeki krediler;

- Açık kredi,
- Kefalet karşılığı,
- Maddi teminat karşılığı kredi şeklinde verilebilir

Borçlu Cari Hesap Şeklindeki Krediler

Borçlu cari hesap şeklindeki krediler vade ile bağlı değildir. Banka, işletmeye belirli bir limit dâhilinde kredi tahsis eder. İşletme nakde gereksinimi olduğunda limiti aşmamak koşulu ile bu hesaptan para çeker; elinde nakit olduğunda da hesaba para yatırabilir. Dolayısıyla bankaya olan borç büyüklüğü sürekli olarak değişebilir. İşletme nakde gereksinim duyduğunda kolaylıkla bu hesaptan para çekebileceği için özellikle kısa vadeli nakit ihtiyacının karşılanması açısından son derece önemlidir. Elinde nakit fazlalığı olduğu anda da kredi borcunu ödeme olanağı olduğu için katlanacağı faiz giderini de en aza indirebilecektir.

Bankalar kredi verecekleri işletmeler konusunda karar verirken işletmeler hakkında mali istihbarat ve kredi analizleri yaparlar. Yapılan analizlerin sonucunda banka tarafından verilecek borçlu cari hesap şeklindeki krediler aşağıdaki şekillerde verilebilir:

- İşletmenin ticari itibarına güvenilerek verilebilir (açık kredi).
- İşletmenin kefil gösterdiği kişi ya da kişilerin ticari itibarına güvenilerek verilebilir (kefalet karşılığı kredi).
- İşletmenin mal, senet, menkul kıymet, gayrimenkul vb. maddi değerleri bankaya rehinmesi karşılığında verilebilir (maddi teminat karşılığı kredi).

Açık Kredi Şeklindeki Borçlu Cari Hesap

Açık krediler, kişisel güvене dayanan ve sadece borçlunun imzası karşılığı verilen kredilerdir.

Açık krediler, kredibilitesi çok yüksek, mali yapısı ile ilgili herhangi bir risk endişesi duyulmayan firmalara borçlu cari hesap şeklinde kullanılan kredilerdir. Açık kredilerde firma imzası dışında herhangi bir teminat yoktur, sadece kredi genel sözleşmesi imzalanmaktadır. Bu kredide borçlunun piyasadaki itibarı, ahlaki durumu, mal varlığı birinci derecede önemlidir. İtibarlı firmalara açıldığı için piyasada en teminatlı kredi türü olarak kabul edilir. Faizler genellikle üçer aylık dönemlerde nakit olarak tahsil edilir.

ÖRNEK

İşletme, 14 Eylül 2012 tarihinde "B" Bankasından ₺25.000 limitli borçlu cari hesap şeklinde kredi sağlamış ve aynı gün bu hesaptan ₺4.000 çekmiştir.

14 Eylül 2012 tarihinde borçlu cari hesaptan nakden çekilen kredinin kaydı:

14.09.2012.			
100. KASA HS		4.000	
300. BANKA KREDİLERİ HS			4.000
300.02 "B" Bankası Kredi Hs.			
B Bankasından sağlanan borçlu cari hesap şeklindeki açık kredi hesabından çekilen			

BÜYÜK DEFTER:		YARDIMCI DEFTER:	
300. BANKA KREDİLERİ HS.		300.02 B Bankası Kredi Hs.	
	4.000		4.000

İşletmenin B Bankasından sağladığı ₺25.000 limit, işletmenin çekebileceği en yüksek tutarı ifade eder. 14 Eylül itibarıyla işletmenin bankaya olan borcu sadece ₺4.000'dir. İşletme gereksinim duyarsa bu hesaptan ₺21.000 daha çekebilecek durumdadır.

Yukarıdaki örnekteki işletme 29 Eylül 2012 tarihinde, B Bankasındaki hesaptan ₺5.000 daha çekmiştir.

ÖRNEK

29.09.2012.			
100. KASA HS		5.000	
300. BANKA KREDİLERİ HS			5.000
300.02 "B" Bankası Kredi Hs.			
B Bankasından sağlanan borçlu cari hesap şeklindeki açık kredi hesabından çekilen			

BÜYÜK DEFTER:		YARDIMCI DEFTER:	
300. BANKA KREDİLERİ HS.		300.02 B Bankası Kredi Hs.	
	4.000		4.000
	5.000		5.000

29 Eylül 2012 tarihi itibarıyla işletmenin B Bankasına borcu kaç liradır?

SIRA SİZDE

2

Yukarıdaki örnekteki işletme 8 Kasım 2012 tarihinde, B Bankasındaki borçlu cari hesaba ₺2.000 yatırmıştır.

ÖRNEK

08.11.2012.			
300. BANKA KREDİLERİ HS		2.000	
300.02 "B" Bankası Kredi Hs.			
100. KASA HS			2.000
B Bankasındaki borçlu cari hesap şeklindeki açık kredi hesabına yatırılan			

BÜYÜK DEFTER:		YARDIMCI DEFTER:	
300. BANKA KREDİLERİ HS.		300.02 B Bankası Kredi Hs.	
2.000	4.000	2.000	4.000
	5.000		5.000

Büyük defter hesabından da görüldüğü gibi çekilen ve yatırılan paraların sonucunda işletmenin borcu ₺7.000'ye düşmüştür; dolayısıyla hesaptan çekebileceği büyüklük de ₺18.000'dir (25.000 - 7.000).

ÖRNEK

Yukarıdaki örnekteki işletme 11 Aralık 2012 tarihinde, B Bankasındaki kredi hesabından ödenmek üzere bankaya satıcı Bay Z lehine ₺3.000'lik bir ödeme emri vermiştir.

11.12.2012.		
320. SATICILAR HS.		3.000
320.04. Satıcı Bay Z Hs.		
300. BANKA KREDİLERİ HS.		3.000
300.02 "B" Bankası Kredi Hs.		
B Bankasından sağlanan borçlu cari hesap şeklindeki açık kredi hesabından ödeme		

BÜYÜK DEFTER:

300. BANKA KREDİLERİ HS.	
2.000	4.000
	5.000
	3.000

YARDIMCI DEFTER:

300.02 B Bankası Kredi Hs.	
2.000	4.000
	5.000
	3.000

ÖRNEK

31 Aralık 2012 tarihinde yukarıdaki örnekteki işletmenin, B Bankasındaki kredi hesabına banka tarafından ₺600 faiz tahakkuk ettirilmiştir.

31.12.2012.		
780. FİNANSMAN GİDERLERİ HS.		600
780.00 Kısa vadeli finansman giderleri Hs.		
300. BANKA KREDİLERİ HS.		600
300.02 "B" Bankası Kredi Hs.		
B Bankasından sağlanan borçlu cari hesap şeklindeki açık kredi hesabına faiz tahakkuku		

BÜYÜK DEFTER:

300. BANKA KREDİLERİ HS.	
2.000	4.000
	5.000
	3.000
	600
2.000	12.600

YARDIMCI DEFTER:

300.02 B Bankası Kredi Hs.	
2.000	4.000
	5.000
	3.000
	600
2.000	12.600

İşletmenin dönem sonu bilançosunda mali borçlara ilişkin durum aşağıdaki gibi olacaktır:

Aktif İşletmesi	Pasif
31.12.2012 Tarihli Dönem Sonu Bilançosu		
III. KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR		
30 MALİ BORÇLAR		
	300 BANKA KREDİLERİ	10.600
IV. UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR		
40 MALİ BORÇLAR		
	400 BANKA KREDİLERİ	
	405 ÇIKARILMIŞ TAHVİLLER	

Bilançoda sadece ana hesapların kalanları yer alır.

DİKKAT

Kefalet Karşılığı Kredi Şeklindeki Borçlu Cari Hesap

Kefalet karşılığı krediler, banka nezdinde güvenilirliği olan üçüncü bir kişinin imzası ile borçluya kefil olduğu, başka bir deyişle borçlunun borcunu ödemediği takdirde ödemeyi kefilinin üstlendiği kredilerdir. Bu durumda kefalet karşılığı krediler, açık kredi işlemlerindeki gibi kayda alınır. Kefalet nedeni ile kefile olan ilişkinin izlenmesinde Nazım Hesaplar kullanılabilir.

Maddi Teminat Karşılığı Kredi Şeklindeki Borçlu Cari Hesap

Maddi teminat karşılığı krediler için mal, gayrimenkul ipotegi, işletme rehini, nakit, kıymetli madenler ve taşlar, hisse senedi ve tahvil vb. gibi maddi bir teminat alınır. Banka, kendini güvenceye almak için genellikle kredi tutarından daha yüksek bir tutarda teminat alır.

Gayrimenkullerin rehin işlemi, tapu siciline kayıt yapılması (ipotek) ile gerçekleştirilir. Taşınabilir değerlerin rehnedilebilmesi için bunların rehin alana teslim edilmesi gerekir. Örneğin, ticari senet gibi değerler banka tarafından teslim alınır ve bankanın kasalarında saklanır.

*İşletme 20 Eylül 2012 tarihinde C Bankasından **Türk parası cinsinden maddi teminat** karşılığı ₺50.000 limitli borçlu cari hesap şeklinde kredi sağlamıştır. Bu kredi ile ilgili olarak aşağıdaki işlemler gerçekleşmiştir:*

ÖRNEK

- İşletme 20 Eylül 2012 tarihinde ₺60.000 tutarında değişik vadelere sahip 10 adet bono ve poliçeyi bankaya teminat olarak vermiştir.*
- İşletme 22 Eylül 2012 tarihinde kredi hesabından ₺15.000 çekmiştir.*
- Banka, 12 Ekim 2012 tarihinde vadesi gelen ₺10.000 nominal değerli senedi (işletme adına) tahsil etmiş ve tahsil komisyonu olarak ₺50 almıştır.*

- 20 Eylül 2012 tarihinde teminat olarak verilen senetlerin "Alt Hesaplarda (Tali Hesaplarda)" kaydı:

20.09.2012.			
121. ALACAK SENETLERİ HS.		60.000	
121.05 Teminattaki Senetler Hs.			
121. ALACAK SENETLERİ HS.			60.000
121.00 Cüzdandaki Senetler Hs.			

20 Eylül 2012 tarihi itibarıyla finansal nitelikli bir işlem doğmamıştır. İşletme bu tarihten itibaren ₺50.000'ye kadar nakit çekebilecek durumdadır. Ancak henüz krediden kullanmadığı için bankaya kredi borcu da doğmamıştır.

DİKKAT

- 22 Eylül 2012 tarihinde krediden para çekme:

22.09.2012.			
100. KASA HS		15.000	
300. BANKA KREDİLERİ HS			15.000
300.04 "C" Bankası Kredi Hs.			
C Bankasından senet teminatı karşılığı sağlanan kredi hesabından nakit çekilen			

c) 12 Ekim tarihinde senedin banka tarafından tahsili:

12.10.2012.			
300. BANKA KREDİLERİ HS		9.950	
300.04 "C" Bankası Kredi Hs.			
770. GENEL YÖNETİM GİDERLERİ HS		50	
121. ALACAK SENETLERİ HS			10.000
121.05 Teminattaki Senetler Hs.			

SIRA SİZDE

3

Yukarıdaki örnekte teminat olarak verilen senetlerin Nazım Hesaplarda izlenmesi durumunda yapılacak kayıt nasıl olacaktır?

ÖRNEK

İşletme 1 Kasım 2012 tarihinde D Bankasından **yabancı para cinsinden maddi teminat** karşılığı, € 10.000 tutarında borçlu cari hesap şeklinde kredi sağlamıştır. Bu kredi ile ilgili olarak aşağıdaki işlemler gerçekleşmiştir:

- İşletme 1 Kasım 2012 tarihinde ₺30.000 tutarındaki bonoyu bankaya teminat olarak vermiştir.
- 1 Kasım 2012 tarihinde € 10.000 işletme tarafından çekilmiştir. İşlem tarihindeki kur 2,5 ₺/€.
- İşletme 15 Aralık 2012 tarihinde vadesi gelen € 10.000 borcunu € 500 faizi ile birlikte ödemiştir. Ödeme tarihindeki kur 2,8 ₺/€.

a) 1 Kasım 2012 tarihinde teminat olarak verilen senetlerin "Alt Hesaplarda (Tali Hesaplarda)" kaydı:

01.11.2012.			
121. ALACAK SENETLERİ HS.		30.000	
121.05 Teminattaki Senetler Hs.			
121. ALACAK SENETLERİ HS.			30.000
121.00 Cüzdandaki Senetler Hs.			

b) 1 Kasım 2012 tarihinde krediden para çekme:

01.11.2012.			
100. KASA HS		25.000	
300. BANKA KREDİLERİ HS			25.000
300.11 "D" Bankası Kredi Hs. (€)			
€10.000 × 2,5 = 25.000			

c) 15 Aralık 2012 tarihinde kredi borcunun ödenmesi
 €10.000'u anapara ve €500'ü faiz olmak üzere €10.500'lük borcun ödenmesi için 15 Aralık 2012 tarihinde gereken Türk lirası ₺29.400'dir ($€10.500 \times 2,8$). Kurdaki değişme ₺ aleyhine olduğu için borcun işletmeye maliyeti artmıştır.

15.12.2012.			
300. BANKA KREDİLERİ HS		25.000	
300.11 "D" Bankası Kredi Hs. (€)			
780. FİNANSMAN GİDERLERİ HS		4.400	
100. KASA HS			29.400
Anapara $€10.000 \times 2,8 = ₺28.000$			
Kur farkı $28.000 - 25.000 = ₺3.000$			
Faiz $€500 \times 2,8 = ₺1.400$			
121. ALACAK SENETLERİ HS.		30.000	
121.00 Cüzdandaki Senetler Hs.			
121. ALACAK SENETLERİ HS.			30.000
121.05 Teminattaki Senetler Hs.			

Finansman giderleri içinde kur farkı da yer almaktadır. Çünkü buradaki kur farkı, yabancı paralı kredi kullanılması nedeniyle yüklenilen bir borçlanma maliyeti-dir. Bu nedenle finansman giderleri kur farkı kadar artmıştır.

Yukarıdaki örnekte borcun ödenme tarihi olan 15 Aralık 2012 tarihinde geçerli kur 2,4 ₺/€ olarak gerçekleşmiş olsaydı ödeme kaydı nasıl olurdu?

Nakit Olmayan Krediler (Gayri Nakdi Krediler)

Bankalar müşterileri olan işletmeler adına kendi saygınlıklarını ortaya koyarak, işletmenin taahhüdünü yerine getireceği konusunda üçüncü kişi ya da kuruluşlara güvence verebilirler. Banka tarafından verilen bu güvenceler, işletmeye sağlanan nakit olmayan kredi niteliğindedir. Bu tür kredilerde banka, kendi itibarını bir anlamda müşterisi lehine kullanmış olur. Bu güvenceyi belgelemek üzere **teminat mektubu** (kefalet mektubu) düzenler.

Nakit olmayan krediler teminat mektubu kredisi, harici garanti kredisi, ithalat akreditif kredisi ve kabul kredisi şeklinde olabilir.

Teminat mektubu, borçlunun alacaklıya karşı üstlendiği yükümlülüğün yerine getirilmesini garanti etmek üzere banka tarafından alacaklıya verilen mektuptur. Bu mektupla banka, borçlunun üzerine aldığı yükümlülüğü, alacaklı ile aralarındaki sözleşme koşullarına uygun olarak yerine getirmemesi hâlinde alacaklının talebi ile hiçbir itiraza gerek kalmadan alacaklıya ödemeyi taahhüt etmektedir. Teminat mektupları şekil, süre, limit ve teminatlarına göre açık kredi şeklinde olabileceği gibi maddi teminat karşılığı da olabilir.

Teminat mektubu verilmesi sonucunda banka ile işletme arasında finansal nitelikli bir işlem doğmaz. Dolayısıyla işletmenin finansal durumunda değişme yaratmaz. Bu nedenle durum eğer istenirse Nazım Hesaplarda izlenebilir.

Teminat mektubu nedeniyle bankadan nakit şeklinde bir borç alınmadığı için faiz yükü de söz konusu değildir. Fakat banka, verdiği bu hizmet nedeniyle müşterilerden faiz yerine mektubun türü ve vadesine göre belirlenen oranlar üzerinden teminat mektubu komisyonu tahsil eder.

Teminat mektupları, işletmelerin gerçek ve tüzel kişilere, resmi kuruluşlara, özel kurumlara karşı giriştikleri taahhütlerin yerine getirilmesine veya borçlandıkları paraların ödenmesine kefalet etmek üzere bu yerlere hitaben bankaların verdikleri mektuplara denir.

ÖRNEK

D” İşletmesi, 1 Kasım 2012 tarihinde “E” Belediyesinin açmış olduğu bir ihaleye girebilmek için “F” Bankasından ₺100.000 değerinde bir teminat mektubu almış ve ₺1.500 komisyon bedeli için bir çek düzenleyip vermiştir.

Bankadan alınan teminat mektubu için bankaya ödenen komisyonun kaydı:

01.11.2012.			
780 FİNANSMAN GİDERLERİ HS.		1.500	
	103 VERİLEN ÇEKLER HS.		1.500

Bankadan alınan teminat mektubunun ihaleyi veren E Belediyesine verilmesi-ne ilişkin durumun Nazım Hesaplarda kaydı:

01.11.2012.			
900. BORÇLU NAZIM HESAPLAR HS.		100.000	
900.00 Teminat Mektubundan Borçlular			
-E Belediyesi			
910. ALACAKLI NAZIM HESAPLAR HS.			100.000
910.00 Teminat Mektubundan Alacaklılar			
-F Bankası			

İşletme, ihaleye girmediğinde ya da taahhüdünü yerine getirdiğinde E Belediyesine vermiş olduğu teminat mektubunu geri alarak bankaya teslim edecektir. Bu durumda yukarıdaki Nazım hesap kaydı ters çevrilerek kapatılacaktır. Ancak bankaya ödemiş olduğu komisyonu geri alması söz konusu değildir.

Finansman bonolarının vadesi bir yıldan az olup iskontolu olarak ihraç edilmektedir. Halka arz edilmek suretiyle satışa sunulan finansman bonolarının satışında uygulanacak vadeye uygun iskonto oranları yıllık bazda hesaplanarak, satışın yapılacağı yerlerde satış süresi içerisinde ihraççı tarafından duyurulur.

ÇIKARILMIŞ BONO VE SENETLER

İşletmeler kısa vadeli nakit şeklinde yabancı kaynak sağlamak üzere **finansman bonoları** gibi menkul kıymetler ihraç ederek para piyasalarından borçlanabilirler.

Özel sektör finansman bonoları, bankalar veya diğer anonim şirketler tarafından çıkarılan borçlanma senetleridir. Finansman bonolarının vadesi 60 günden az 360 günden fazla olmamak üzere ihraççı tarafından belirlenir. Finansman bonoları, ihraççı tarafından belirlenen vadeye uygun iskonto oranları ile iskonto edilerek bulunan fiyat üzerinden satılır. Finansman bonolarında yatırımcıya anapara ve faiz ödemesi vade bitiminde bir defada yapılmaktadır.

DİKKAT

Finansman bonoları, SPK'nin Seri: II No: 22 sayılı “Borçlanma Araçlarının Kurul Kaydına Alınması ve Satışına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ” ile düzenlenmiştir. Finansman bonoları, ihraççıların bu Tebliğ hükümlerine göre borçlu sıfatıyla düzenleyip ihraç ederek iskonto esasına göre sattıkları menkul kıymettir.

Tedavüldeki finansman bonoları ve banka bonoları gibi kısa vadeli para ve sermaye piyasası araçları karşılığında sağlanan fonlar “305. Çıkarılmış Bonolar Ve Senetler” ana hesabında izlenir. Bono ve senetler ihraç edildiğinde nominal bedelleri üzerinden bu hesaba alacak, ilgili hesaplara borç kaydedilir. Ödenmeleri hâlinde hesaba borç kaydedilir.

Finansman bonoları iskontolu olarak ihraç edildikleri için nominal değerleri ile satış fiyatı arasındaki fark “308. Menkul Kıymetler İhraç Farkları” hesabının borcu-

na kaydedilir. Finansman bonoları iskontolu ihraç edildikleri için bunların nominal değerleri ile satış fiyatları arasındaki fark bir anlamda gelecek aylara ait gider niteliğindedir ve döneme ait gidere dönüşüncüye kadar 308. Menkul Kıymet İhraç Farkları hesabında bekletilir. Menkul kıymetin vadesine paralel olarak itfa edilmesi kaydıyla hesaplanan itfa tutarları "Finansman Giderine" dönüşür.

İşletme 1 Aralık 2012 tarihinde 120 gün vadeli olarak çıkardığı ₺500.000 nominal değerli, %16 faizli finansman bonolarını peşin değeri olan ₺476.190'den satmıştır.

ÖRNEK

01.12.2012.			
100. KASA HS.		476.190	
308. MENKUL KIYMET İHRAÇ FARKLARI HS.		23.810	
305. ÇIKARILMIŞ BONO VE SENETLER HS.			500.000
305.00 Çıkarılmış Finansman Bonoları			
500.000 / [1 + 0,16 (120/365)]			

Dönem sonunda Aralık ayına ilişkin ihraç farkının gider yazılması gerekir. Bunun için Aralık ayı sonu itibarıyla borcun peşin değeri hesaplanır ve aradaki fark, döneme ait finansman gideri (₺5.042) olarak kaydedilir.

01.12.2012.			
780 FİNANSMAN GİDERLERİ HS.		5.042	
308 MENKUL KIYMET İHRAÇ FARK. HS.			5.042
500.000 / [1 + 0,16 (90/365)] = 481.232			
476.190 - 481.232 = 5.042			

BÜYÜK DEFTER:

305 ÇIKARILMIŞ BONO VE SENETLER HS.		308 MENKUL KIYMET İHRAÇ FARKLARI HS.	
	500.000	23.810	5.042

İşletmenin dönem sonu bilançosunda mali borçlara ilişkin durum aşağıdaki gibi olacaktır:

Aktif İşletmesi	Pasif
	31.12.2012 Tarihli Dönem Sonu Bilançosu	
	III. KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	
	30 MALİ BORÇLAR	
	ÇIKARILMIŞ BONO VE SENET	500.000
	(-) MENKUL KIY. İHRAÇ FARK.	(8.768)
		481.232

Finansman bonolarında yatırımcıya anapara ve faiz ödemesi, vade bitiminde bir defada yapılmaktadır. Örneğimizde 31 Mart 2013 tarihinde ödeme yapılmıştır. Bu tarihe kadar her ayın sonunda menkul kıymet ihraç farkları finansman giderine aktarıldığı için 308 Menkul Kıymet İhraç Farkları hesabı kalan vermeyecektir. Fakat ödenecek faiz üzerinden gelir vergisi kesintisinin yapılması gerekecektir. Finansman bonosunun ödenme kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

31.03.2013.		
305 ÇIKARILMIŞ BONO VE SENETLER HS.	500.000	
360 ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR HS.		2.381
100 KASA HS.		497.619
23.810 × %10 = 2.381		

SIRA SİZDE

5

Yukarıdaki örnekteki işletmenin aylık finansal tablolar hazırladığını varsayalım. Ocak, Şubat ve Mart aylarına ilişkin finansman giderini hesaplayıp kaydını yapınız.

ÇIKARILMIŞ TAHVİLLER

Anonim şirketlerin orta veya uzun vadeli olarak borç para bulabilmek amacıyla itibari kıymetleri eşit ve ibareleri aynı olmak üzere çıkardıkları borç senetlerine “**tahvil**” denilmektedir. Şirketler gereksinim duydukları fonları tek bir kaynaktan sağlamak yerine tahvil dediğimiz menkul kıymetleri ihraç ederek çok sayıda kişi veya taraftan fon sağlayabilirler.

DİKKAT

TTK. Md. 504'e göre, her çeşidi ile tahviller, finansman bonoları, varlığa dayalı senetler, iskonto üzerine düzenlenenler de dâhil, diğer borçlanma senetleri, alma ve değiştirme hakkını haiz senetler ile her çeşit menkul kıymetler, aksi kanunlarda öngörülmedikçe ancak şirket genel kurul kararı ile çıkarılabilir. Bu menkul kıymetler hamiline veya emre yazılı ve itibari değerli olabilir. İtibari değer genel kurul ya da yetkilendirilmiş olması hâlinde yönetim kurulu tarafından belirlenir.

Tahvillerde Hukuki Çerçeve:

- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu: Genel konular (md.504-506)
- 1211 sayılı T.C. Merkez Bankası Kanunu ve buna istinaden çıkarılan T.C. Merkez Bankası tebliğleri: Faiz, vade, ihraç şartları
- 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ve Seri: II SPK Tebliğleri

Ülkemizde İstanbul Menkul Kıymetler Borsası bünyesinde Tahvil ve Bono Piyasası'nda, 17 Haziran 1991'den bu yana işlem gören Tahvillerin özelliklerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Tahvil sahibinin, tahvili çıkaran kuruluşa sağladığı kaynak yabancı kaynaktır. Tahviller sahiplerine herhangi bir ortaklık hakkı vermez, sadece ihraççıya karşı alacaklılık hakkı sağlar. Yani tahvilin sahibi (hamili), tahvili çıkaran kuruluşun uzun vadeli alacaklısıdır ve tahvilini satın aldığı kuruluşun yönetimine katılma hakkı yoktur.
- Tahvil sahibi tahvili çıkaran şirketin kâr-zarar riskine katılmaz, Şirket zarar etse de günü gelince belli miktardaki anapara ve faizini alır. Şirketin brüt kârından ilk olarak tahvil sahiplerine ödeme yapılır.
- Tahvilde belirtilen vade kesindir ve vade sonunda tahvil sahibi ve tahvili çıkaran kuruluş arasındaki hukuki ilişki yasal olarak biter.
- Tahvil, itibari değerinin altında bir bedelle (iskontolu olarak) ihraç edilebilir.

Tahviller halka arzedilerek veya halka arzedilmeksizin satılabilir. Borçlanma senetlerinin bedellerinin nakit olması ve teslimi anında ödenmesi şarttır. Borçlanma senetlerinin toplam tutarı, sermaye ile bilançoda yer alan yedek akçelerin toplamını aşamaz.

DİKKAT

Kamu borçlanma aracı dışındaki tahvillerin ihraç ve halka arzı için bunların Sermaye Piyasası Kurulu'na kaydedilmesi gereklidir. Tahvillerin halka arzedilmesi durumunda tahvil ihraç koşulları ve ihraççı şirket hakkındaki hukuki ve mali bilgiler izahname ve sirkülerde yer alır.

Tahvil çıkartarak yabancı kaynak sağlayan işletmeler sağladıkları borcu “405 Çıkarılmış Tahviller” hesabında izlerler. Çıkarılmış tahviller nominal bedelleri (üzerinde yazılı olan değer) ile bu hesaba alacak kaydedilir. Bilanço tarihinden itibaren bir yıl içinde ödenecek tahvil, anapara borç ve taksitleri bilanço dönemlerinde “304 Tahvil Anapara, Borç, Taksit ve Faizleri” hesabına aktarılmalıdır. Bunun için 304 Tahvil Anapara, Borç, Taksit ve Faizleri hesabının alacak tarafına, 405 Çıkarılmış Tahviller hesabının borç tarafına kayıt yapılır.

304 Tahvil Anapara Borç Taksit ve Faizleri hesabı, Bilanço tarihinden itibaren bir yıl içinde ödenecek tahvil anapara borç taksitleri ile tahvillerin tahakkuk edip de henüz ödenmeyen faizlerinin izlendiği pasif karakterli bir hesaptır.

DİKKAT

Örnek: “G” Anonim Şirketi %20 faiz oranlı, 5 yılda yıllık taksitlerle geri ödemek üzere ₺500.000’lik (₺1.000 nominal değerli 500 adet) tahvil çıkartmıştır. Tahvillerin satışına aracılık eden “H” Bankası tahvillerin tamamının başabaştan satıldığını ve 1 Mart 2012 tarihi itibarıyla işletmenin bankadaki mevduat hesabına aktarıldığını bildirmiştir.

İhraç edilen bir tahvil üzerinde yazılı değerle satışa çıkarılıyorsa bu başabaş tahvildir. Nominal değerinden daha yüksek bedelle satışa çıkarılan tahvillere primli tahvil denir. Bunun aksine, nominal değerden daha düşük bedelle satışa çıkarılan tahvillere ise iskontolu tahvil denir.

DİKKAT

01.03.2012.			
102.BANKALAR HS.		500.000	
102.06 H Bankası Mevduat Hs.			
405 ÇIKARILMIŞ TAHVİLLER HS.			500.000

Tahvillerin anaparası, vade bitiminde bir defada veya vade içinde taksitler hâlinde ödenebilir. Halka arz edilecek tahvillerin taksitli itfa edilmesi durumunda itfaya ilişkin esaslara izahname ve sirkülerde yer verilir.

DİKKAT

31 Aralık 2012 tarihinde, ertesi yıl ödenecek olan ilk taksit tutarı, uzun vadeli borçtan kısa vadeli borca dönüşeceği için öncelikle bu aktarma kaydı yapılmalıdır. Ayrıca 31 Aralığa kadar işlemiş olan faiz de dönemin finansman giderlerine kaydedilmelidir. Bunun için aşağıdaki kayıtlar yapılır:

31.12.2012.			
405. ÇIKARILMIŞ TAHVİLLER HS.		100.000	
304. TAHVİL ANAPARA BORÇ TAKSİT VE FAİZLERİ HS.			100.000

31.12.2012.			
780. FİNANSMAN GİDERLERİ HS.		83.835	
304. TAHVİL ANAPARA BORÇ TAKSİT VE FAİZLERİ HS.			83.835
500.000 × [0,20 (306/365)] = 83.835			

BÜYÜK DEFTER:

405 ÇIKARILMIŞ TAHVİLLER HS.		304 TAHVİL ANAPARA BORÇ TAKSİT VE FAİZLERİ HS.	
100.000	500.000		100.000
			83.835

İşletmenin yukarıdaki işlem nedeniyle borçlarına ilişkin durum dönem sonu bilançosunda aşağıdaki gibi olacaktır:

Aktif	"G" Anonim Şirketi 31.12.2012 Tarihli Dönem Sonu Bilançosu	Pasif
	III. KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	
	30 MALİ BORÇLAR	
	304 TAHVİL ANAPARA BORÇ TAKSİT VE FAİZLERİ	183.835
	IV. UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	
	40 MALİ BORÇLAR	
	400 BANKA KREDİLERİ	
	405 ÇIKARILMIŞ TAHVİLLER	400.000

1. Tertip itfa (geri ödeme) ve faiz ödemesi 1 Mart 2013 tarihinde yapılacaktır.

01.03.2013.			
780.FİNANSMAN GİDERLERİ HS.		16.165	
304.TAHVİL ANAPARA BORÇ TAKSİT VE FAİZLERİ HS.		183.835	
102.BANKALAR HS			200.000
$500.000 \times [0,20 (59/365)] = 16.165$			

BÜYÜK DEFTER:

405 ÇIKARILMIŞ TAHVİLLER HS.		304 TAHVİL ANAPARA BORÇ TAKSİT VE FAİZLERİ HS.	
100.000	500.000	183.835	183.835

Özet

Mali borcun tanımını ve türlerini açıklamak

İşletmeye nakit para girişi sağlayan ve geri ödemeleri de nakitle yapılacak olan borçlar mali borç (finansal borç) olarak nitelendirilir. Mali borçlar, bankalardan veya diğer finansal kuruluşlardan kredi şeklinde sağlanabileceği gibi borçlanma senedi niteliğinde menkul kıymet çıkartıp satılarak para ve sermaye piyasalarından da sağlanabilir.

Kredi kurumlarına olan kısa vadeli borçlar ile kısa vadeli para piyasası araçları ile sağlanan krediler ve vadesine bir yıldan daha az bir süre kalan uzun vadeli mali borçların anapara taksit ve faizleri kısa vadeli mali borç olarak bilançonun “Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar” grubunda raporlanır. Bilanço tarihi itibarıyla vadesine bir yıldan daha uzun süre olan, banka ve diğer finans kuruluşlarından alınan krediler ile işletme sermaye piyasalarından yararlanarak borçlanılan büyüklükler uzun vadeli mali borçtur ve bilançonun “Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar” kısmında raporlanır.

Mali borcun niteliğine bağlı olarak en yaygın olarak başvuru olan mali borç türü kısa ve uzun vadeli banka kredileri, kısa vadeli olarak ihraç edilmiş bono, senet veya diğer menkul kıymetler ile uzun vadeli ihraç edilmiş tahviller veya diğer menkul kıymetlerdir.

Banka kredilerinin türlerini ve muhasebeleştirilme şekillerini açıklamak

Bankalar, tasarruf sahiplerinden sağladıkları fonları, işletmelere belirli bir süre için ve belirli bir faiz karşılığında borç olarak verirler. İşletmeler hem kısa vadeli çalışma sermayesinin finansmanını hem de uzun vadeli yatırımlarının finansmanında bankalardan nakit şeklinde kredi sağlayabilirler. Hatta bankalar işletmelere teminat ve kefalet karşılığı nakit olmayan krediler (gayri nakdi krediler) de verebilirler.

Kredi sağlandığında bankaya olan borç, Banka Kredileri Hesabı'nın alacak tarafına kaydedilir. Borç ödendikçe ödenen kısım kredi borcundaki azalışı ifade eder ve Banka Kredileri Hesabı'nın borç tarafına kaydedilir. Banka Kredileri Hesabı alacak kalanı verir ve hesabın kalanı bankaya olan kredi borcunun büyüklüğünü gösterir. Banka kredileri, işletme için bir faiz yükü oluşturur ve hem anapara hem de faizin geri ödenmesi gerekir.

Nakit banka kredileri iskonto, iştirah, avans ve borçlu cari hesap şeklindeki kredilerdir. Bankaların maddi kıymetlerin rehni karşılığı ve bir vade veya olayın doğması ile sınırlı olmak üzere verdikleri kredilere “avans” şeklinde kredi denilir. Borçlu cari hesap şeklindeki krediler vade ile bağlı değildir. Banka, işletmeye belirli bir limit dâhilinde kredi tahsis eder. İşletme nakde gereksinimi olduğunda limiti aşmamak koşulu ile bu hesaptan para çeker; elinde nakit olduğunda da hesaba para yatırabilir. Borçlu cari hesaplar açık kredi, kefalet karşılığı ve maddi teminat karşılığı olabilir. Açık krediler, kişisel güvене dayanan ve sadece borçlunun imzası karşılığı verilen kredilerdir. Kefalet karşılığı krediler, banka nezdinde güvenilirliği olan üçüncü bir kişinin imzası ile borçluya kefil olduğu, başka bir deyişle borçlunun borcunu ödemediği takdirde ödemeyi kefilinin üstlendiği kredilerdir. Maddi teminat karşılığı krediler için teminat olarak mal, gayrimenkul ipotegi, işletme rehini, nakit, kıymetli madenler ve taşlar, hisse senedi ve tahvil vb. gibi maddi bir teminat alınır.

Bankalar müşterileri olan işletmeler adına kendi saygınlıklarını ortaya koyarak işletmenin taahhüdünü yerine getireceği konusunda üçüncü kişi ya da kuruluşlara güvence verebilirler. Banka tarafından verilen bu güvenceler işletmeye sağlanan nakit olmayan kredi niteliğindedir.

Para piyasası araçlarından olan finansman bonosunun tanımını ve mubasebeleştirilmesini anlamak

Özel sektör finansman bonoları, bankalar veya diğer anonim şirketler tarafından çıkarılan borçlanma senetleridir. Finansman bonolarının vadesi 60 günden az 360 günden fazla olmamak üzere ihraççı tarafından belirlenir. Finansman bonoları, ihraççı tarafından belirlenen vadeye uygun iskonto oranları ile iskonto edilerek bulunan fiyat üzerinden satılır. Tedavüldeki finansman bonoları gibi kısa vadeli para piyasası araçları karşılığında sağlanan fonlar “305. Çıkarılmış Bonolar ve Senetler” ana hesabında izlenir. Bono ve senetler ihraç edildiğinde nominal bedelleri üzerinden bu hesaba alacak kaydedilir. Finansman bonoları iskontolu olarak ihraç edildikleri için nominal değerleri ile satış fiyatı arasındaki fark “308. Menkul Kıymetler İhraç Farkları” hesabının borcuna kaydedilir. Menkul kıymetin vadesine paralel olarak itfa edilmesi kaydıyla hesaplanan itfa tutarları, Finansman Giderine dönüşür ve 308 Menkul Kıymetler İhraç Farkları Hesabı’nın alacağına kaydedilir.

Sermaye piyasası araçlarından olan tahvillerin tanımını ve mubasebeleştirilmesini anlamak

Anonim şirketlerin orta veya uzun vadeli olarak borç para bulabilmek amacıyla itibari kıymetleri eşit ve ibareleri aynı olmak üzere çıkardıkları borç senetlerine “tahvil” denilmektedir. Tahvillerin özelliklerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Tahvil sahibinin, tahvili çıkaran kuruluşa sağladığı kaynak yabancı kaynaktır. Tahviller sahiplerine herhangi bir ortaklık hakkı vermez, sadece ihraççıya karşı alacaklılık hakkı sağlar. Yani tahvilin sahibi (hamili) tahvili çıkaran kuruluşun uzun vadeli alacaklısıdır ve tahvilini satın aldığı kuruluşun yönetimine katılma hakkı yoktur.
- Tahvil sahibi tahvili çıkaran şirketin kâr-zarar riskine katılmaz, Şirket zarar etse de günü gelince belli miktardaki anapara ve faizini alır. Şirketin brüt kârından ilk olarak tahvil sahiplerine ödeme yapılır.
- Tahvilde belirtilen vade kesindir ve vade sonunda tahvil sahibi ve tahvili çıkaran kuruluş arasındaki hukuki ilişki yasal olarak biter.
- Tahvil, itibari değerinin altında bir bedelle (iskontolu olarak) ihraç edilebilir.

Tahvil çıkartarak yabancı kaynak sağlayan işletmeler sağladıkları borcu “405 Çıkarılmış Tahviller” hesabında izlerler. Çıkarılmış tahviller nominal bedelleri (üzerinde yazılı olan değer) ile bu hesaba alacak kaydedilir. Bilanço tarihinden itibaren bir yıl içinde ödenecek tahvil, anapara borç ve taksitleri bilanço dönemlerinde “304 Tahvil Anapara, Borç, Taksit ve Faizleri” hesabına aktarılmalıdır. Bunun için 304 Tahvil Anapara, Borç, Taksit ve Faizleri Hesabı’nın alacak tarafına, 405 Çıkarılmış Tahviller Hesabı’nın borç tarafına kaydedilir. Tahvillerin anaparası, vade bitiminde bir defada veya vade içinde taksitler hâlinde ödenebilir.

İhraç edilen bir tahvil üzerinde yazılı değerle satışa çıkarılıyorsa bu başabaş tahvildir. Nominal değerinden daha yüksek bedelle satışa çıkarılan tahvillere primli tahvil denir. Bunun aksine, nominal değerden daha düşük bedelle satışa çıkarılan tahvillere ise iskontolu tahvil denir. Tahviller nominal değerinin altında ihraç edildiğinde nominal değer ile satış fiyatı arasındaki farkın gelecek yıllara ait olan kısmı “408 Menkul Kıymetler İhraç Farkı” hesabında izlenir.

Kendimizi Sıyalım

1. Aşağıdakilerden hangisi mali borçlar kapsamında **yer almaz**?

- Satıcılar
- Banka Kredileri
- Çıkarılmış Tahviller
- Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar
- Çıkarılmış Bonolar ve Senetler

2. İşletme Bankadan sağladığı nakit kredileri hangi hesapta izler?

- Çıkarılmış Bonolar ve Senetler
- Bankalar
- Mali Borçlar
- Nakit Borçlar
- Banka Kredileri

3. Bankaların maddi kıymetlerin rehni karşılığı ve bir vade veya olayın doğması ile sınırlı olmak üzere verdikleri kredilere ne ad verilir?

- Borçlu cari hesap şeklindeki krediler
- Açık krediler
- Kefalet Karşılığı Krediler
- Avans şeklinde krediler
- Gayri nakit krediler

4. Aşağıdaki kaydın yapılma nedeni nedir?

01.08.2012	
300 BANKA KREDİLERİ HS.	3.000
300.01 "A" Bankası Kredi Hs.	
780 FİNANSMAN GİDERLERİ HS.	150
780.00 Kısa vadeli finansman giderleri Hs.	
100 KASA HS.	3.150

- A Bankasından ₺150 faiz karşılığı ₺3.000'lık borç alınması
- A Bankasına olan ₺3.000'lık borcun ₺150 faizi ile birlikte ödenmesi
- Vade tarihinde borcun ödenmesiyle rehindeki malların geri alınışı
- 1 Ağustos 2012 tarihinde borçlu cari hesaptan nakden çekilen kredinin kaydı
- 1 Ağustos 2012 tarihinde işletme, A Bankasındaki hesaptan ₺3.000 çekmiştir

5. Kredibilitesi çok yüksek, mali yapısı ile ilgili herhangi bir risk endişesi duyulmayan firmalara kullanılan kredilere ne ad verilir?

- Borçlu cari hesap
- Avans kredisi
- Kefalet Karşılığı Kredi
- Teminat mektubu
- Açık Kredi

6. İşletme "S" Bankasından ₺45.000 limitli maddi teminat karşılığı borçlu cari hesap şeklinde kredi almıştır. Büyük defterde Banka kredilerine ilişkin 31 Aralık 2012 tarihine ilişkin durum aşağıdaki gibidir:

BÜYÜK DEFTER

300 BANKA KREDİLERİ HS.	
18.000	20.000
2.000	5.000
	25.000

İşletmenin Bankaya olan borcu bilançoda kaç lira olarak raporlanacaktır?

- 15.000
- 25.000
- 30.000
- 45.000
- 50.000

7. Aşağıdaki kaydın yapılmasına yol açan olay hangi seçenekte doğru olarak verilmiştir?

20.09.2012		
121 ALACAK SENETLERİ HS.	15.000	
121.05 Teminattaki Senetler Hs.		
121 ALACAK SENETLERİ HS.		15.000
121.00 Cüzdandaki Senetler Hs.		
100 KASA HS.	13.000	
300 BANKA KREDİLERİ HS.		13.000
300.04 "C" Bankası Kredi Hs		

- İşletme 20 Eylül 2012 tarihinde C Bankasındaki kredi hesabından ödenmek üzere ₺13.000'lık bir ödeme emri verilmiştir
- İşletme 20 Eylül 2012 tarihinde C Bankasından maddi teminat karşılığı ₺13.000 tutarında kredi sağlamıştır.
- İşletme 20 Eylül 2012 tarihinde C bankasına ₺15.000'lık senedi tahsil etmesi için ciro etmiş ve bedelini bankadan almıştır
- İşletme 20 Eylül 2012 tarihinde tahsil edilen ₺15.000'lık senetli alacağını C Bankası aracılığı ile tahsil etmiştir
- Banka, 20 Eylül 2012 tarihinde vadesi gelen ₺15.000 nominal değerli senedi tahsil etmiş ve tahsil komisyonu olarak ₺2.000 almıştır

8. İşletme 8 Ağustos 2012 tarihinde vadesi gelen €10.000 borcunu €500 faizi ile birlikte ödemiştir. Borcun alındığı tarihteki kur 2,1 ₺/€; Ödeme tarihindeki kur 2,3 ₺/€ olduğuna göre ödeme tarihindeki "finansman gideri" tutarı ne kadardır?

- 1.150
- 1.850
- 3.000
- 3.150
- 24.150

9. Aşağıdakilerden hangisi nedeniyle nakit şeklinde bir borç alınmadığı için faiz yükü de söz konusu **değildir**?

- Finansman Bonosu
- Tahvil
- Teminat mektubu
- Açık kredi
- Borçlu cari hesap

10. Tahviller nominal değerinin altında ihraç edildiğinde nominal değer ile satış fiyatı arasındaki farkın gelecek yıllara ait olan kısmı hangi hesapta izlenir?

- 405 ÇIKARILMIŞ TAHVİLLER
- 408 MENKUL KIYMETLER İHRAÇ FARKI
- 304 TAHVİL ANAPARA BORÇ TAKSİT VE FAİZLERİ
- 303 UZUN VADELİ KREDİLERİN ANAPARA TAKSİT VE FAİZLERİ
- 308 MENKUL KIYMETLER İHRAÇ FARKI

Yaşamın İçinden

Kurumsal Bankacılık

- Nakit Krediler
- Gayri nakdi Krediler
- Teminat ve Referans Mektupları

Teminat ve Referans Mektupları

Taahhüdünüzün arkasında sizinle birlikte biz de varız!

a. Teminat Mektupları

Yurtiçinde veya yurtdışında yerleşik gerçek ya da tüzel kişiler lehine bir malın teslimi, bir işin yapılabilmesi ya da bir borcun ödenmesi vb. konularda bankalar tarafından verilen ve bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi durumunda, mektup tutarının kayıtsız şartsız ödenmesi taahhüdünü içeren bir garantidir

Herhangi bir konuda iş yaptırmak isteyen kişi/kuruluş ile bu işi üstlenmek isteyen kişi/kuruluş arasındaki ilişkiyi banka güvencesi altına alan teminat mektubu, bankaların müşterilerine verdikleri bir tür gayri nakit kredidir. Teminat mektubu verilmesi durumunda bankamızdan herhangi bir nakit çıkışı söz konusu olmadığı için müşterilerden faiz yerine mektubun türü ve vadesine göre belirlenen oranlar üzerinden diğer eklentileri ile birlikte teminat mektubu komisyonu tahsil edilir. ₺ veya yabancı para üzerinden, süreli ya da süresiz olarak düzenlenebilen teminat mektubu, genellikle mal alımlarında ve müteahhitlik işlemlerinde kullanılmaktadır.

b. Referans Mektupları

Genelde inşaat ve taahhüt işleri ile uğraşan kredili müşterilere yönelik düzenlenen bir üründür. Referans mektupları ₺ veya yabancı para olarak düzenlenebilir.

Kaynak: <http://www.vakifbank.com.tr/teminat-ve-referans-mektuplari-kurumsal.aspx>

Okuma Parçası

Türkiye Muhasebe Standardı 23 (TMS 23)

Borçlanma Maliyetleri

Temel İlke

1. Bir özellikli varlığın elde edilmesi, inşası veya üretimi ile doğrudan ilişkilendirilebilen borçlanma maliyetleri bu varlığın maliyetinin bir parçasını oluşturur. Diğer borçlanma maliyetleri gider olarak muhasebeleştirilir.

Kapsam

2. İşletmeler, borçlanma maliyetlerinin muhasebeleştirilmesinde bu Standardı uygularlar.
3. Borç olarak sınıflandırılmayan, imtiyazlı hisseler dahil, özkaynakların gerçekleşen veya tahmini maliyetleri ile ilgili konular bu Standardın kapsamında değildir.
4. İşletmelerce aşağıdaki varlıkların elde edilmesi, inşası veya üretimi ile doğrudan ilişkilendirilebilen borçlanma maliyetleri ile ilgili olarak bu Standardın uygulanması gerekli değildir.
 - (a) Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen bir özellikli varlık, örneğin bir canlı varlık,
 - (b) Çok miktarda ve tekrarlanarak imal edilen veya üretilen stoklar.

Tanımlar

5. Bu Standartta geçen terimlerin anlamları aşağıdaki gibidir:

Borçlanma maliyetleri: Bir işletme tarafından yapılan borçlanmalarla ilgili olarak katılan faiz ve diğer giderlerdir.

Özellikli varlıklar: Amaçlanan kullanıma veya satışa hazır duruma getirilebilmesi zorunlu olarak uzun bir süreyi gerektiren varlıklardır.

6. Borçlanma maliyetleri arasında aşağıdakiler sayılabilir:
 - (a) "TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme" Standardında tanımlanan etkin faiz oranı yöntemi kullanılarak hesaplanan faiz gideri,
 - (b) “.”
 - (c) “.”
 - (d) "TMS 17 Kiralama İşlemleri" Standardı uyarınca finansal tablolara yansıtılan finansal kiralamalara ilişkin borçlanma maliyetleri ve
 - (e) Yabancı para ile borçlanmalarda, faiz maliyetleri ile ilgili düzeltme olarak dikkate alındıkları ölçüde olmak üzere, kur farkları.

7. Aşağıdakilerden herhangi biri koşullara bağlı olarak, özellikli varlık olabilir:
- Stoklar,
 - İmalat tesisleri,
 - Enerji üretim tesisleri,
 - Maddi olmayan duran varlıklar,
 - Yatırım amaçlı gayrimenkuller.

Finansal varlıklar ve kısa süre içerisinde üretilen veya imal edilen stoklar özellikli varlık değildir. Elde edildiklerinde amaçlanan kullanıma veya satışa hazır hale gelen varlıklar da, özellikli varlık değildir.

Muhasebeleştirme

8. İşletmelerce, bir özellikli varlığın elde edilmesi, inşası veya üretimi ile doğrudan ilişkilendirilebilen borçlanma maliyetleri, ilgili özellikli varlığın maliyetinin bir parçası olarak aktifleştirilir. İşletmeler, diğer borçlanma maliyetlerini oluştukları dönemde gider olarak muhasebeleştirirler.
9. Bir özellikli varlığın elde edilmesi, inşası veya üretimi ile doğrudan ilişkilendirilebilen borçlanma maliyetleri ilgili varlığın maliyetine dahil edilir. Bu tür borçlanma maliyetleri, güvenilir bir biçimde ölçülebilmeleri ve işletmeye gelecekte ekonomik fayda sağlamlarının muhtemel olması durumunda, özellikli varlığın maliyetinin bir parçası olarak aktifleştirilir. Bir işletmenin "TMS 29: Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama" Standardını uygulaması durumunda; borçlanma maliyetlerinin aynı dönem boyunca enflasyonun etkisine isabet eden kısmı, TMS 29' un 21 inci Paragrafı çerçevesinde gider olarak muhasebeleştirilir.

Aktifleştirilebilir borçlanma maliyetleri

10. Bir özellikli varlığın elde edilmesi, inşası veya üretimi ile doğrudan ilişkilendirilebilen borçlanma maliyetleri, özellikli varlıkla ilişkili harcamaların hiç yapılmamış olması durumunda ortaya çıkmayacak borçlanma maliyetleridir. Bir işletme, münhasıran bir özellikli varlığın elde edilmesi amacı ile borçlanmışsa, o varlıkla ilgili olan borçlanma maliyetleri kolaylıkla belirlenebilir.
11. Belirli bir borçlanma ile bir özellikli varlık arasında doğrudan bir ilişki olup olmadığının tespit edilmesi ve belirli bir harcamanın hiç yapılmaması halinde kaçınılabilecek borçlanmaların belirlenmesi bazı durumlarda zor olabilir. Örneğin; bu tür bir güçlük, finansman faaliyetlerinin tek bir merkezden yürütüldüğü durumlarda meydana gelir. Bir şirketler topluluğunun, borçlanma ihtiyaçları için çok sayıda değişik faiz oranlı borçlanma araçları kullandığı ve bu

fonları değişik esaslara göre grup şirketlerine kullandığı durumlarda da güçlükler ortaya çıkar. Diğer zorluklar ise, yüksek enflasyonlu ekonomilerde faaliyet gösteren bir grubun, döviz üzerinden veya dövize endeksli olarak kullandığı krediler ile döviz kurlarında dalgalanmalar olduğu durumlarda ortaya çıkar. Sonuç olarak, özellikli varlıkların elde edilmesi ile doğrudan ilişkili borçlanma maliyetlerinin tutarını belirlemek zordur, yorum yapılmasını gerektirir.

12. Bir işletme bir özellikli varlığın edinilmesi amacıyla özellikli borçlanmış ise, bu durumda aktifleştirilecek borçlanma maliyeti tutarı; ilgili dönem boyunca söz konusu borçlanmaya ilişkin oluşan borçlanma maliyetlerinden, söz konusu fonların geçici olarak nemalandırılması ile sağlanan gelirlerin düşülmesi suretiyle belirlenir.
13. Bir işletme özellikli bir varlığın finansmanına ilişkin yapılan işlemleri, fonların bir kısmının veya tamamının söz konusu varlık için kullanımından belli bir süre önce gerçekleştirebilir ve bu süre içinde borçlanma maliyeti oluşabilir. Böyle durumlarda özellikli varlıklara ilişkin harcama yapıldığı kadar bu fonlar genellikle geçici olarak nemalandırılır. Bu durumda belirli bir döneme ilişkin aktifleştirilebilecek borçlanma maliyeti tutarının belirlenmesinde, bu tür borç alınmış fonlardan sağlanan gelirler, katlanılan borçlanma maliyetlerinden indirilir.
14. Bir işletmenin genel amaçlı olarak borçlandığı fonların bir kısmının, bir özellikli varlığın finansmanı için kullanıldığı durumlarda; aktifleştirilebilecek borçlanma maliyeti tutarı, ilgili varlığa ilişkin yapılan harcamalara uygulanacak bir aktifleştirme oranı yardımı ile belirlenir. Bu aktifleştirme oranı, özellikli varlık alımına yönelik yapılmış borçlanmalar hariç olmak üzere, işletmenin ilgili dönem süresince mevcut tüm borçlarına ilişkin borçlanma maliyetlerinin ağırlıklı ortalamasıdır. Bir dönem boyunca aktifleştirilen borçlanma maliyetlerinin tutarı, ilgili dönem boyunca oluşan borçlanma maliyetleri tutarını aşamaz.
15. Bazı durumlarda borçlanma maliyetlerinin ağırlıklı ortalaması hesaplanırken hem ana ortaklık hem de bağlı ortaklıkların borçlanma tutarları dikkate alınır. Diğer durumlarda, bağlı ortaklıkların her birinin kendi borçlanmalarına ilişkin ağırlıklı ortalama borçlanma maliyetini kullanmaları daha uygundur.....

Kaynak: <http://www.kgk.gov.tr/kategori/son-halleriyle-standartlar-129-108.html>

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. a Yanıtınız yanlış ise “Mali Borçların Tanımı ve Önemi” bölümümü gözden geçiriniz.
2. e Yanıtınız yanlış ise “Banka Kredileri” bölümünü gözden geçiriniz.
3. d Yanıtınız yanlış ise “Banka Kredileri-Nakit Krediler” bölümünü gözden geçiriniz.
4. b Yanıtınız yanlış ise “Banka Kredileri-Nakit Krediler” bölümünü gözden geçiriniz.
5. e Yanıtınız yanlış ise “Banka Kredileri-Nakit Krediler” bölümünü gözden geçiriniz.
6. c Yanıtınız yanlış ise “Banka Kredileri-Nakit Krediler” bölümünü gözden geçiriniz.
7. b Yanıtınız yanlış ise “Banka Kredileri-Nakit Krediler” bölümünü gözden geçiriniz.
8. d Yanıtınız yanlış ise “Banka Kredileri-Nakit Krediler” bölümünü gözden geçiriniz.
9. c Yanıtınız yanlış ise “Banka Kredileri-Nakit Olmayan Krediler” bölümünü gözden geçiriniz.
10. b Yanıtınız yanlış ise “Çıkarılmış Tahviller” bölümünü gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Vade tarihinde borcun ödenmesine ilişkin kayıt:

01.12.2012			
300 BANKA KREDİLERİ HS.		1.000	
300.01 "A" Bankası kredi Hs.			
780 FİNANSMAN GİDERLER HS.		50	
780.00 Kısa vadeli finansman giderleri Hs.			
101 ALINAN ÇEKLER HS.		150	
600 YURT İÇİ SATIŞLAR HS.			1.200
... Nolu rehin senedi karşılığı A Bankasından sağlanan kredinin rehindeki malların satışı ile kapatılması			
621 SATILAN TİCARİ MALIN MALİYETİ HS.		1250	
153 TİCARİ MALLAR HS.			1.250

Vade tarihinde borcun ödenmesi için rehindeki mallar satıldığı ve borç kapandığı için rehindeki malların Nazım Hesaplardaki kaydının iptal edilmesi gerekir. Buna ilişkin kayıt:

01.12.2012			
921 TEMİNATTAKİ KIYMETLERİMİZ HS.		1.250	
921.01 Rehindeki Mallar			
920 KIYMET. TEMİN. ALAN. HS.			1.250
920.01 "A" Bankası			

(KDV ihmal edilmiştir)

Sıra Sizde 2

29 Eylül 2012 tarihi itibarıyla işletmenin B Bankasına kredi borcu ₺9.000'dir ve işletme bu hesaptan daha ₺16.000 çekebilecek durumdadır.

BÜYÜK DEFTER

300 BANKA KREDİLERİ HS.	
	4.000
	5.000
	<u>9.000</u>

YARDIMCI DEFTER

300.02 B. BANKASI KREDİ HS.	
	4.000
	5.000
	<u>9.000</u>

Sıra Sizde 3

20 Eylül 2012 tarihinde teminat olarak verilen senetlerin Nazım Hesaplarda kaydı:

20.09.2012			
920 KIYMETLERİMİZİ TEMİNATA ALANLAR HS.		60.000	
920.01 "C" Bankası			
921 TEMİNATTAKİ KIYMETLERİMİZ HS.			60.000
921.01 Teminattaki Ticari Senetler Hs.			

Sıra Sizde 4

€10.000 anapara ve €500 faiz olmak üzere €10.500'lük borcun ödenmesi için gereken Türk Lirası ₺25.200'dir (€10.500 × 2,4). Kurdaki değişme ₺ lehine olduğu için borcun işletmeye maliyeti azalmıştır.

15.12.2012			
300 BANKA KREDİLERİ HS.		25.000	
300.11 D Bankası Kredi Hs. ()			
780 FİNANSMAN GİDERLERİ HS.		200	
100 KASA HS.			25.200
Anapara €10.000×2,4=₺24.000			
Kur Farkı 24.000-25.000=₺(-1.000)			
Faiz €500×2,4=₺1.200			
121 ALACAK SENETLERİ HS.		30.000	
121. 00 Cüzdandaki Senetler Hs.			
121 ALACAK SENETLERİ HS.			30.000
121. 05 Teminattaki Senetler Hs.			

Sıra Sizde 5

31.01.2013			
780 FİNANSMAN GİDERLER HS.		6.097	
308 MENKUL KIY. İHRAÇ FARK. HS.			6.097
$500.000 / (1+0,16(59/365)) = 487.329$			
$481.232 - 487.329 = 6.097$			

BÜYÜK DEFTER

305 ÇIKARILMIŞ BONO VE SENETLER HS	
	500.000
308 MENKUL KIYMET İHRAÇ FARKLARI HS.	
23.810	5.042
	6.097

28.02.2013			
780 FİNANSMAN GİDERLER HS.		5.768	
308 MENKUL KIY. İHRAÇ FARK. HS.			5.768
$500.000 / (1+0,16(31/365)) = 493.097$			
$487.329 - 493.097 = 5.768$			

BÜYÜK DEFTER

305 ÇIKARILMIŞ BONO VE SENETLER HS	
	500.000
308 MENKUL KIYMET İHRAÇ FARKLARI HS.	
23.810	5.042
	6.097
	5.768

31.03.2013			
780 FİNANSMAN GİDERLER HS.		6.903	
308 MENKUL KIY. İHRAÇ FARK. HS.			6.903
$500.000 - 493.097 = 6.903$			

BÜYÜK DEFTER

305 ÇIKARILMIŞ BONO VE SENETLER HS	
	500.000
308 MENKUL KIYMET İHRAÇ FARKLARI HS.	
23.810	5.042
	6.097
	5.768
	6.903
	23.810

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Akdoğan N. ve Sevilengül O. (2007). **Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması**, Ankara:Gazi Kitabevi.
- Akgüç Ö. (2011). **Mali Tablolar Analizi**, Genişletilmiş 14. Baskı, İstanbul.
- Bektöre S., Sözbilir H., Banar K. (2010). **Genel Muhasebe**, Eskişehir:Nisan Kitabevi.
- Cemalcılar Ö. ve Erdoğan N. (1997). **Genel Muhasebe**, İstanbul: Beta Basım-Yayım Dağıtım.
- Cemalcılar Ö. ve Önce S. (1999). **Muhasebenin Kuramsal Yapısı**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Menkul Kıymetler ve Diğer Sermaye Piyasası Araçları, Sermaye Piyasası Faaliyetleri İleri Düzey Lisansı Eğitimi, Temmuz 2012, Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği (TSPAKB),
- Sevilengül O. (2011). **Genel Muhasebe**, Ankara:Gazi Kitabevi.
- http://www.tspakb.org.tr/tr/Portals/0/ETM_KILAVUZLAR/2012/ileri_menkul_kiymet_piyasalari_TEMMMUZ_2012.pdf

4

Amaçlarımız

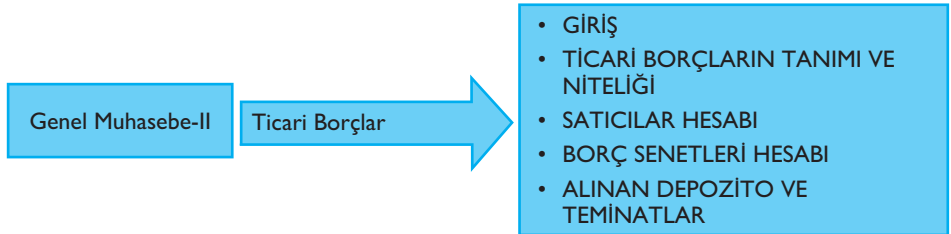
Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Ticari Borçların tanımını, niteliğini ve çeşitlerini açıklayabilecek,
- Senetsiz ticari borçların izlendiği Satıcılar hesabının işleyişini açıklayabilecek,
- Senetli ticari borçların izlendiği Borç Senetleri hesabının işleyişini açıklayabilecek,
- Alınan depozito ve teminatların kaydını gerçekleştirebileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Borç Senetleri
- Satıcılar
- Ticari Borçlar
- Etkin Faiz Yöntemi
- Bono
- Poliçe
- Çek
- Vade Farkı

İçindekiler

Ticari Borçlar

GİRİŞ

İşletmeler varlıklarını finanse edebilmek için kaynak bulmak zorundadır. Bildiğiniz gibi “yabancı kaynaklar” ve “öz kaynaklar” şeklinde iki temel kaynak türü vardır. Yabancı kaynaklar işletmenin mevcut borçlarını ifade eder ve vade tarihinde mutlaka geri ödenmeleri gerekir. Borcun geri ödenmesi nakit çıkışına yol açabileceği gibi nakit dışı bir varlığın çıkışını, bir hizmetin yerine getirilmesini ya da yeni bir borcun alınmasını gerektirebilir. Dolayısıyla işletmeye bir yükümlülük getirir. Borcun ödenebilirliğinin bilinmesi bilgi kullanıcıları açısından son derece önemlidir.

İşletmenin mevcut borçları bilançonun pasifinde “yabancı kaynaklar” olarak raporlanır. Bilançoda raporlanan borç büyüklüğünün tam ve doğru olarak raporlanması işletmenin finansal durumunun doğru sunulması açısından önemlidir. Bu nedenle borçlar, değişik özellikleri göz önünde bulundurularak gruplandırılır ve değişik başlıklar altında raporlanır. Anımsayacağınız gibi yabancı kaynaklar, Tek Düzen Muhasebe Sistemi’nde vadelerine göre sınıflandırılmıştır. Vadesi bir yıldan kısa olanlar kısa vadeli yabancı kaynak, bir yıldan uzun olanlar ise uzun vadeli yabancı kaynak olarak sınıflandırılmıştır. Kısa ve uzun vadeli ayrımı yabancı kaynağın bilançoda hangi grupta raporlanacağını belirlemek açısından önemlidir ve vadeyi, yani geri ödenme süresini ön plana çıkarır.

Yabancı kaynakların vadelerinin yanı sıra hangi nedenle doğdukları, hangi varlıkları finanse ettikleri ya da ne tür bir varlık girişine yol açtıkları da işletmenin durumunun ve başarımının değerlendirilmesi açısından oldukça önemlidir. Bazı borçlar nakit şeklinde borç alma sonucunda doğabileceği gibi bazı borçlar da ham madde, ticari mal, makine veya teçhizat gibi varlıkların kredili alınışı sonucunda doğabilir. Önceki 3. Ünite’den de anımsayacağınız gibi eğer işletme bankadan ya da diğer finansal kuruluşlardan nakit karşılığı borçlanırsa bu borçlar “mali (finansal) borç” olarak nitelendirilir ve bilançoda kısa vadeli yabancı kaynaklar ve uzun vadeli yabancı kaynakların altında ayrı bir alt grup olarak raporlanırlar.

İşletmenin esas ticari faaliyetini sürdürebilmek için yapmış olduğu kredili mal ya da hizmet alımından kaynaklanan borçlarının büyüklüğünün ayrıca bilinmesi de önemli olduğu için bu tür borçlar da bilançoda ayrıca raporlanmalıdır. Esas faaliyetin dışındaki nedenlerle yapılan kredili alışlar da olabilir ama bu alışlar nedeniyle doğan borçlar esas faaliyetler nedeniyle doğan borçlardan ayrı olarak raporlanmalıdır. Bu ünite de işletmenin esas faaliyetleri ile ilgili olarak yapmış olduğu

kredili alımlar sonucu doğan “ticari borçlar” ele alınacaktır. Bu ünite de ticari borçlar, borcun doğmasına yol açan işlem ve olayların niteliğine göre ele alınarak dönem içi kayda alma esasları üzerinde durulacaktır.

TİCARİ BORÇLARIN TANIMI VE NİTELİĞİ

İşletmenin esas ticari faaliyetlerini sürdürmek amacıyla yaptığı kredili alışlarından doğan borçlar “ticari borç” olarak nitelendirilir. Görüldüğü gibi bir borcun ticari borç olabilmesi için mutlaka işletmenin esas ticari faaliyetleri ile ilgili olması gerekir. Örneğin, araba alım-satımı yapan bir işletme için arabaların kredili alınması ticari borç doğmasına neden olur. Ama beyaz eşya alım satımı yapan bir işletmenin pazarlama departmanında kullanmak üzere kredili olarak araba alması ticari bir borcun doğmasına yol açmayacaktır. Çünkü bu işletmenin esas ticari faaliyeti araba alım satımı değil, beyaz eşya alım satımıdır. Dolayısıyla bu işletmede arabanın kredili alınışından doğan borç, “diğer borçlar” grubunda yer alan hesaplarda izlenmeli ve bilançoda ticari borçlardan ayrı olarak raporlanmalıdır.

Ticari borçlar, açık hesap şeklinde senetsiz bir borç şeklinde olabileceği gibi senet karşılığı da doğabilir. Tekdüzen Hesap Planına göre senetsiz ticari borçlar, “Satıcılar Hesabında”, senetli ticari borçlar ise “Borç Senetleri Hesabında” izlenir. Ticari borcun vadesi itibarıyla ayrımında ise hesap adı değişmeyecek ancak hesap numarası ya da kodu, borcun kısa ya da uzun vadeli olduğunu gösterecektir. Örneğin, senetsiz bir ticari borç kısa vadeli ise *320 Satıcılar Hesabında* izlenirken uzun vadeli ise *420 Satıcılar Hesabında* yer alacaktır.

Tekdüzen Hesap Planında kısa ve uzun vadeli ticari borçların izlenmesi için aşağıdaki ana hesaplar kullanılır:

Tablo 4.1
Tekdüzen Hesap Planında kısa ve uzun vadeli ticari borçların sınıflaması

3. KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	4. UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR
32 TİCARİ BORÇLAR (Kısa Vadeli)	42 TİCARİ BORÇLAR (Uzun Vadeli)
320 SATICILAR HESABI	420 SATICILAR HESABI
321 BORÇ SENETLERİ HESABI	421 BORÇ SENETLERİ HESABI
322 BORÇ SENETLERİ REESKONTU HESABI (-)	422 BORÇ SENETLERİ REESKONTU HESABI (-)
Önerilen Hesap: 325 Ertelenmiş Ticari Borçlar Vade Farkı Hesabı (-)	Önerilen Hesap: 425 Ertelenmiş Ticari Borçlar Vade Farkı Hesabı (-)
326 ALINAN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HESABI	426 ALINAN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HESABI
329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR HESABI	429 DİĞER TİCARİ BORÇLAR HESABI

VUK hükümleri ile hazırlanan finansal tabloların esas amacı, vergi matrahının doğru hesaplanması olduğu için işletme ile ilgili tüm taraflara yeterli bilgi sunma işlevi göz ardı edilmiştir. Finansal nitelikli işlemlerin VUK hükümlerine göre muhasebeleştirilmesi ile Türkiye Muhasebe Standartlarına göre muhasebeleştirilmesi bazı farklılıklara yol açmaktadır. Örneğin; kredili alımlarla ilgili olarak vade farkı nedeniyle doğan faiz tutarı, alış tutarından ayrıştırılmalıdır. Ancak ülkemizdeki uygulamalarda, mal ve hizmet teslimlerinde düzenlenen fatura ve benzeri belgelerde vade farkı ayrı olarak gösterilmemekte, malın maliyetine ilave edilmektedir. Bu nedenle de vade farkı çoğunlukla ihmal edilerek alışın maliyetine yansıtılmaktadır.

TMS 2 Stoklar Standartının 18. maddesine göre stoklar vadeli aldığında eğer alış anlaşması peşin alış fiyatı ile ödenen fiyat arasında bir fark olan finansman unsuru içeriyorsa peşin alış fiyatı ile vadeli fiyat arasındaki fark finansman gideri ola-

rak kabul edilir. Ayrıca TMS 23 Borçlanma Maliyetleri Standardı da özellikli bir varlığın elde edilmesi, inşası veya üretimi ile doğrudan ilişkilendirilebilen borçlanma maliyetlerinin dışında kalan borçlanma maliyetlerinin, borçlanmanın niteliğine ve yöntemine bakılmaksızın, oluştukları dönemde finansman gideri olarak tahakkuk ettirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Finansal araçlarla ilgili standartlar da (TMS 32, TMS 39, TFRS 9) borçların gerçeğe uygun değerle ölçülmesini ve etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyeti ile raporlanmasını esas almaktadır.

Muhasebe standartları uyarınca işletme, satın aldığı ticari malı peşin fiyatı (cari nakit alış fiyatı) üzerinden kaydederken peşin fiyatı ile vadeli tutar arasındaki vade farkını finansman unsuru olarak kabul etmeli ve alışın maliyetine yansıtmayıp finansmanın yapıldığı döneme yayarak faiz gideri (vade farkı gideri) olarak muhasebeleştirilmelidir. Bu nedenle finansman unsurunun negatif pasif düzenleyici bir hesap olan “325 Ertelemiş Ticari Borçlar Vade Farkı” hesabına kaydedilmesi gerekir. Dönem sonlarında ise etkin faiz yöntemine göre hesaplanan faiz gideri (vade farkı gideri) “Ertelemiş Ticari Borçlar Vade Farkı” hesabından “Finansman Giderleri” hesabına aktararak döneme ait finansman unsurunun dönemin kâr veya zararına yansıtılması ve ticari borcun itfa edilmiş maliyet bedeli ile raporlanması sağlanır.

“325 Ertelemiş Ticari Borçlar Vade Farkı” hesabı TDHP’da yer alan bir hesap değildir. Bu hesap adı yerine değişik yazarlar değişik hesap isimleri önermektedirler. Örneğin, Ertelemiş Finansman Giderleri Hesabı veya Ticari Borçlar Reeskontu Hesabı gibi. Bazı yazarlar da vade farklarının Gelecek Aylara Ait Giderler Hesabında izlenmesini önermektedir. Yazarlar tarafından önerilen tüm bu hesap isimlerinin işlevleri aynıdır. Bu nedenle biz 325 Ertelemiş Ticari Borçlar Vade Farkı” hesabını kullanmayı tercih ettik. İleride TDHP’da yapılacak değişikliklerle konuya açıklık getirilecektir.

DİKKAT

SATICILAR HESABI

İşletmenin faaliyet konusu ile ilgili her türlü mal ve hizmet alımlarından kaynaklanan senetsiz borçlar “320.Satıcılar” **hesabında** izlenir. Esas faaliyetlerle ilgili olarak ham madde-malzeme, ticari mal ya da hizmet kredili olarak satın alındığında işletmenin satıcıya borcu doğar ve Satıcılar ana hesabının alacak tarafına kaydedilir. Satıcıya olan borç ödendikçe Satıcılar ana hesabının borç tarafına kayıt yapılır. Satıcılar ana hesabı pasif karakterli bir hesap olduğu için alacak kalanı verir ve bu kalan işletmenin satıcılara ödemesi gereken büyüklüğü ifade eder.

Senetsiz borcun doğması ile **Satıcılar Hesabına** alacak; borcun ödenmesi hâlinde ise Satıcılar Hesabına borç kaydı yapılır. Hesap alacak kalanı verir ve bilançonun pasifinde raporlanır.

İşletmenin esas faaliyet konusu dışındaki kredili alımları nedeniyle doğan kısa vadeli senetsiz borçları “336.Diğer Çeşitli Borçlar” Hesabında izlenir.

DİKKAT

Bir ana hesap olan (büyük defter hesabı) Satıcılar Hesabı, işletmenin esas faaliyetleri ile ilgili olarak yapılan kredili alışlarından doğan tüm senetsiz borçlarını gösterir. Her bir satıcıya olan borç büyüklüğünün ayrı ayrı izlenebilmesi için yardımcı hesaplara (tali hesap, alt hesap) gereksinim vardır. Yardımcı hesapların oluşturulması işletmenin gereksinimine göre işletme tarafından serbestçe belirlenir. Bu hesaplar alınan mal ya da hizmetin türüne, alacaklının (satıcı) bulunduğu coğrafi bölgeye vb. göre bölümlenebilir. Örneğin, işletmenin A, B ve C gibi üç işletmeden kısa vadeli olarak alış yaptığını ve durumu satıcı işletme bazında izlemeyi tercih ettiğini varsayarsak yardımcı hesaplar aşağıdaki gibi belirlenebilir;

320 SATICILAR HESABI

320.00 A İşletmesi Hs.

320.01 B İşletmesi Hs.

320.02 C İşletmesi Hs.

Her bir Satıcıya ilişkin durum, ilgili yardımcı hesaplarda izlenir ve bildiğiniz gibi yardımcı hesaplar ilgili ana hesapla aynı paralelde çalışır. Yevmiye defterinde yardımcı hesaplara yapılan kayıtlarda yardımcı defterlerde ilgili hesaplara aktarılarak her bir satıcıya ilişkin borcun büyüklüğü izlenebilir.

ÖRNEK

İşletme, 1 Ağustos 2012 tarihinde A İşletmesinden ₺5.000'ye 31 gün vadeli olarak mal satın almıştır. Alış işlemine ilişkin KDV oranı %18 olup KDV bedeli de vade tarihinde ödenecektir.

İşleme ilişkin alış kaydı:

01.08.2012			
153 TİCARİ MALLAR HS.		5.000	
191 İNDİRİLECEK KDV HS.		900	
320 SATICILAR HS.			5.900
320.00 (A) İşletmesi Hesabı			

BÜYÜK DEFTER:

320 SATICILAR HS.	
	5.900

YARDIMCI DEFTER:

320.00 (A) İşletmesi Hs.	
	5.900

Bildiğiniz gibi yevmiye defterine yapılan tüm kayıtlar büyük defterde ve yardımcı defterlerde yer alan hesaplara aktarılır. Fakat biz burada sadece konumuzla ilgili olarak borçlarla ilgili hesapları aktarmayı göstermekle yetineceğiz.

SIRA SİZDE

İşletme 29 Kasım 2012 tarihinde kendi faaliyetlerinde kullanmak üzere A İşletmesinden ₺3.000'ye bir bilgisayar satın almıştır. %18 KDV ve alış bedeli bir ay sonra ödenecektir. Alış kaydını yapınız.

ÖRNEK

İşletme, Satıcı A İşletmesine olan borcunu 31 Ağustos 2012 tarihinde nakden ödemiştir.

Borcun ödenmesi kaydı:

31.08.2012			
320 SATICILAR HS.		5.900	
320.00 (A) İşletmesi Hesabı			
100 KASA HS.			5.900

BÜYÜK DEFTER:

320 SATICILAR HS.	
5.900	5.900

YARDIMCI DEFTER:

320.00 (A) İşletmesi Hs.	
5.900	5.900

Satıcı A İşletmesine olan borcun ödenmesinden sonra yardımcı hesap ve Satıcılar Hesabı kalan vermemektedir. Çünkü bu örneğimizde işletme Satıcı A'ya olan borcunun tamamını ödemiş ve başka bir satıcıya da borcu yoktur.

Türkiye Muhasebe Standartlarına göre işletmenin satın aldığı ticari malı peşin fiyatı (cari nakit alış fiyatı) üzerinden kaydederken peşin fiyatı ile vadeli tutar arasındaki vade farkını finansman unsuru olarak kabul etmesi gerektiğini belirtmiştik. Vade farkını alışın maliyetine yansıtmayıp finansmanın yapıldığı döneme yayarak faiz gideri (vade farkı gideri) olarak muhasebeleştirmelidir. Ancak yukarıdaki örnekte olduğu gibi her zaman vade farkının ayrıştırılması gerekli olmayabilir. Bu ayrıştırma işleminin yapılması için belirlenen vadeli fiyat içinde gizli bir finansman işleminin gömülü olması gerekir. Yukarıdaki örnekte vade farkının önemli bir tutarda olmadığı varsayılmış ve alış işlemi mevcut uygulamaya göre (Muhasebe Sistemi Uygulama Tebliği ve VUK'a göre) kayda alınmıştır. Vade farkı önemli bir tutardaysa diğer bir ifade ile vadeli fiyatın içinde gizli bir finansman işlemi söz konusu ise vade farkı maliyete dahil edilmeyerek ayrıştırılmalıdır.

İşletme, 1 Eylül 2012 tarihinde B İşletmesinden peşin fiyatı ₺10.000 olan malı 2 ay vadeli olarak ₺12.000'ye satın almıştır. Alış işlemine ilişkin KDV oranı %18 olup KDV bedeli nakden ödenmiştir.

ÖRNEK

İşleme ilişkin alış kaydı:

01.09.2012			
153 TİCARİ MALLAR HS.		10.000	
325 ERTELENMİŞ TİCARİ BORÇLAR VADE FARKI HS.		2.000	
-Ertelenmiş Vade Farkı Giderleri			
191 İNDİRİLECEK KDV HS.		2.160	
320 SATICILAR HS.			12.000
320.01 (B) İşletmesi Hesabı			
100 KASA HS.			2.160

BÜYÜK DEFTER:

153 TİCARİ MALLAR HS.	
10.000	

320.00 SATICILAR HS.	
	12.000

YARDIMCI DEFTER:

325 ERTELENMİŞ TİCARİ BORÇLAR VADE FARKI HS.	
2.000	

321.01 (B) İşletmesi Hs.	
	12.000

İşletme ticari malları peşin almış olsaydı malların maliyeti ₺10.000 olacaktı. Malların kredili alınması satıcılar tarafından işletmeye sağlanan bir finansman kaynağı olduğuna göre peşin alış fiyatı ile vadeli alış fiyatı arasındaki fark da finansmanın

maliyetidir. Bu nedenle vade farkı, finansmanın sağlandığı süreye yansıtılması gereken bir finansman gideri olarak kayda alınmalıdır. Ancak vade farkının tamamı alış tarihinde henüz gider niteliğini taşımamaktadır. Anımsayacağınız gibi finansman gideri zamanın geçmesine bağlı olarak gerçekleşecektir. Bu nedenle vade farkını, alış kaydı yapılırken doğrudan finansman giderleri hesabına kaydetmek yerine finansman gideri gerçekleşinceye kadar ertelenmek üzere Ertelenmiş Ticari Borçlar Vade Farkı hesabının borcuna kaydederiz.

SIRA SİZDE

İşletme bilgisayar alım satımı yapmaktadır. 18 Ekim 2012 tarihinde A İşletmesinden peşin fiyatı ₺2.700 olan bilgisayarlardan tanesi ₺3.000'ye 5 adet satın almıştır. Alış bedelini 2 ay sonra ödeyecektir. %18 KDV ise nakden ödenmiştir. Alış kaydını yapınız.

Dönem sonlarında ise etkin faiz yöntemine göre hesaplanan faiz gideri (vade farkı gideri) Ertelenmiş Ticari Borçlar Vade Farkı hesabından "Finansman Giderleri" hesabına aktararak döneme ait finansman unsurunun dönemin kâr veya zararına yansıtılması ve ticari borcun itfa edilmiş maliyet bedeli ile raporlanması sağlanır.

DİKKAT

Faiz giderinin dönemlere dağıtılması ve ticari borcun dönem sonundaki itfa edilmiş maliyet bedelinin belirlenmesi için etkin faiz oranı yönteminden yararlanılır. Ticari borç nedeniyle 2 ay sonra gerçekleşecek nakit akışlarını (₺12.000) borcun ilk muhasebeleştirilmedeki peşin değeri olan ₺10.000'ye iskonto eden etkin faiz oranı % 9,54'tür. Etkin faiz oranı şu eşitlik çözülerek hesaplanır:

$$10.000 = 12.000 / (1 + i)^2$$

$$(1 + i)^2 = 12.000 / 10.000$$

$$i = (12.000 / 10.000)^{1/2} - 1 = 0,0954 = \%9,54$$

Her dönem sonunda o döneme ait vade farkı gideri, borcun dönem başı itfa edilmiş maliyet bedeli ile etkin faiz oranının çarpılmasıyla hesaplanır. Örneğimizde Eylül ayı sonunda Eylül dönemine ilişkin finansman gideri büyüklüğü ₺955 li-radır ($10.000 \times \%9,54$). Ekim ayı finansman gideri ise ₺1.045'dir ($10.955 \times \%9,54$).

ÖRNEK

İşletme, Satıcı B İşletmesine olan borcunu 1 Kasım 2012 tarihinde nakden ödemiştir.

Borcun ödenmesi kaydı:

01.11.2012			
320 SATICILAR HS.		12.000	
320.01 (B) İşletmesi Hesabı			
100 KASA HS.			12.000

BÜYÜK DEFTER:

320 SATICILAR HS.	
12.000	12.000

YARDIMCI DEFTER:

320.01 (B) İşletmesi Hs.	
12.000	12.000

Örneğimizde borca ilişkin ertelenmiş ticari borç vade farkı, Eylül ve Ekim dönemlerine ilişkin finansman gideri olarak dönem sonu işlemleri sırasında aşağıdaki gibi kaydedilmiştir:

DİKKAT

31.09.2012			
770 FİNANSMAN GİDERLERİ HS.		955	
325 ERTELENMİŞ TİCARİ BORÇLAR VADE FARKI HS.			955
-Ertelenmiş Vade Farkı Giderleri			

31.10.2012			
770 FİNANSMAN GİDERLERİ HS.		1.045	
325 ERTELENMİŞ TİCARİ BORÇLAR VADE FARKI HS.			1.045
-Ertelenmiş Vade Farkı Giderleri			

325 ERTELENMİŞ TİCARİ BORÇLAR VADE FARKI HS.			
(01.09.2012)	2.000	(30.09.2012)	955
		(31.09.2012)	1.045
			2.000

Ertelenmiş ticari borç vade farkı hesabı, borcun vade tarihinde kapanmıştır.

Satıcılar Hesabında izlenen senetsiz ticari borca ilişkin temel kayıt esaslarını öğrenmiş bulunuyorsunuz. Satıcılar Hesabı'na dönem içinde kayıt yapılmasını gerektiren değişik işlemler de söz konusu olacaktır. Örneğin, işletme kredili olarak aldığı malların bir kısmını veya tamamını değişik nedenlerle satıcıya iade edebilir (alış iadesi). Bu durumda iade tutarı kadar borcu azalacağı için Satıcılar Hesabı'nın borç tarafına kayıt yapılacaktır. Bazen satıcı işletmeler müşterilerine alış tarihinden sonra indirim ya da iskonto yapabilirler (alış indirim veya iskontoları). Borcun ödenmesinden önce gerçekleşen bu indirimler de satıcıya olan borcu azaltır ve Satıcılar Hesabı'nın borç tarafında izlenir.

İşletme daha önceden kredili olarak aldığı ₺4.000'lik malın yarısını bozuk çıktığı için satıcı H İşletmesine iade etmiştir. (Alış işlemi %18 KDV'ye tabidir). Alış iadesi kaydını yapınız.

SIRA SİZDE

3

İşletmeler Türk Parası olarak kredili alış yapabilecekleri gibi yabancı para cinsinden de kredili alış yapabilirler. Bu durumda Satıcılara olan borç büyüklüğü, işlem tarihindeki kur üzerinden Türk Lirası'na çevrilir ve kayıtlarda Türk Lirası olarak izlenir. Eğer işletmenin yabancı paralı borçları önemli düzeyde ise Satıcılar Hesabı'nın alt hesaplarını yurt içi satıcılar ve yabancı satıcılara borçlar şeklinde bölümleyebilir.

ÖRNEK

İşletme, 10 Ekim 2012 tarihinde Q İşletmesinden €20.000'luk mal satın almıştır. İşlem tarihindeki döviz kuru 1€=₺ 2,30'dir. (KDV ihmal edilmiştir).

İşleme ilişkin alış kaydı:

10.10.2012		
153 TİCARİ MALLAR HS.	46.000	
320 SATICILAR HS.		46.000
320.06 (Q) İşletmesi Hesabı (€)		
€20.000 alış bedeli olan malın		
1€=₺2,30 kurundan alış kaydı		

BÜYÜK DEFTER:

153 TİCARİ MALLAR HS.	320 SATICILAR HS.
46.000	46.000

YARDIMCI DEFTER:

321.06 (Q) İşletmesi Hs. (€)	46.000
------------------------------	--------

BORÇ SENETLERİ HESABI

İşletmenin faaliyet konusu ile ilgili olan kredili mal ve hizmet alımlarından doğan borcu karşılığında senet düzenleyip vermesi nedeniyle senetli bir ticari borç doğar. Alacaklının hakkını ispatlamak için kullanılabileceği yazılı bir belge olan bu senetler Türk Ticaret Kanunu'nda (TTK) "kambiyo senetleri" olarak tanımlanmıştır. Senedin borçlusu belirli bir miktar parayı belirli bir tarihte veya görüldüğünde veya görüldüğünden belirli bir süre sonra senet alacaklısına kayıtsız-şartsız olarak ödemek zorundadır.

İNTERNET

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na aşağıdaki İnternet adresinden ulaşabilirsiniz. TTK'de 4. Kısım Kambiyo Senetlerine ayrılmıştır.

<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Kanunlar.aspx>

TTK MADDE 671- (1) Poliçe.

- Senet metninde "poliçe" kelimesini, senet Türkçe'den başka bir dille yazılmışsa o dilde poliçe karşılığı olarak kullanılan kelimeyi,
- Belirli bir bedelin ödenmesi hususunda kayıtsız ve şartsız havaleyi,
- Ödeyecek olan kişinin, "muhatabın" adını,
- Vadeyi,
- Ödeme yerini,
- Kime veya kimin emrine ödenecek ise onun adını,
- Düzenlenme tarihini ve yerini,
- Düzenleyen imzasını, içerir.

TTK'de poliçe, bono ve çek kambiyo senetleri olarak sayılmış ve ilgili maddelerinde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Poliçe

Poliçe genellikle üç taraflı bir ilişki üzerinde kurulur. Alacaklının borçlusundan olan alacağını, borçlu bulunduğu üçüncü bir tarafa devretme esasına dayanır. Bazı durumlarda alacaklı alacağını senede bağlamak için kendi namına da poliçe düzenleyebilir.

Poliçeyi hazırlayan tarafa *keşideci*; keşidecinin poliçe üzerinde kendisine olan borcu lehtara ödemesini istediği tarafa *muhatap*; muhatabın ödeme yapacağı, yani poliçenin lehine düzenlendiği tarafa *lehtar* denilmektedir. Muhatap, poliçeyi kabul edip etmemekte serbesttir, ancak poliçeyi kabul ettikten sonra senedin esas borçlusu hâline gelir.

Poliçede taraflar:

- Poliçeyi düzenleyerek ödeme emrini veren (keşideci)
- Poliçe bedelini ödeyecek olan taraf (muhatap)
- Poliçe bedelini tahsil edecek taraf (lehtar)

Bono (Emre Yazılı Senet)

Bono (veya Emre Yazılı Senet), borçlu tarafından düzenlenen yazılı bir ödeme yükümlülüğüdür. Bonoda senedi düzenleyen taraf da senet bedelini ödeyecek olan taraf da aynı kişi ya da kurumdur. Dolayısıyla poliçedeki gibi üçlü bir ilişki değil, sadece ikili bir ilişki söz konusudur.

Çek

Çek, bir bankaya hitaben ve belirli kurallara uyularak yazılan bir ödeme emridir. Çek, *ibraz vadeli* olduğu için çekte vade yoktur ve bankaya ibraz edildiğinde ödenir. İşletme tarafından yapılan alış karşılığında veya başka nedenlerle çek düzenlenip verildiğinde 103 Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri Hesabı'nın alacak tarafına yazılır. Genel Muhasebe I dersinde Hazır Değerler işlemlerinde alınan ve verilen çeklerin kaydını öğrenmiştiniz. Fakat ülkemizde ileri tarihli ya da vadeli çek alınması veya verilmesi şeklinde bir uygulama söz konusudur. Özün önceliği kavramına uygun olarak aslında alınan ileri vadeli çekler bir alacak; verilen ileri tarihli çekler ise borç niteliğini taşıdığı için hazır değerlerde raporlanmamalıdır. İleri tarihli (vadeli) olarak verilen çeklerin bir borç senedi gibi düşünülmesi ve 321 Borç Senetleri Hesabı'nda izlenmesi gerekir. Dönem sonunda da reeskonta tabi tutulmalıdır.

Senet, senet bedelini tahsil edecek taraf için alacak senedi niteliğini taşıırken senet bedelini ödeyecek olan taraf için borç senedi niteliği taşır. Dolayısıyla senet işlemlerine ilişkin bilgiyi aslında Genel Muhasebe I dersinde senetli ticari alacakların anlatıldığı ünite de öğrenmiştiniz. Senedin alacaklısı tarafından senet bedelinin tahsil edilmesi hakkı bir alacağı ifade ettiği için Alacak Senetleri Hesabı'nda izlenirken senet borçlusunu tarafından bir borcu, ödeme yükümlülüğünü ifade ettiği için Borç Senetleri Hesabı'nda izlenir. Borç senetleri, esas olarak işletme yetkilileri tarafından imzalanmış bonolar ve kabul edilmiş poliçeleri kapsar. Daha önce de belirttiğimiz gibi ileri tarihli çek düzenlenip verilmişse bunlar da borç senetleri hesabında yer alacaktır. Bu ünite de senedi ödeme yükümlülüğü olan, yani senedi düzenleyip veren işletme açısından borç senetlerinin işleyişini ve kayda alınışını ele alacağız.

İşletmenin senede bağlanmış ticari borçları kısa vadeli ise "321. Borç Senetleri" hesabında; uzun vadeli ise "421. Borç Senetleri" hesabında izlenir. Senetli borçlar doğduklarında pasif karakterli bir hesap olan Borç Senetleri hesabının alacağına *nominal değerleriyle* kaydedilir. Ödenmeleri hâlinde de yine nominal değerleri üzerinden Borç Senetleri hesabının borç tarafına kaydedilir. Hesabın belirli bir andaki kalanı, her zaman için alacak kalanıdır ve henüz ödenmemiş ve ödenmesi gereken borç büyüklüğünü gösterir. Diğer bir ifade ile Borç Senetleri Hesabının kalanı, işletmenin borçlu olarak imzasını taşıyan tedavüldeki ticari senetlerin tutarını ifade eder.

TTK MADDE 776- (1) Bono veya emre yazılı senet;
a) Senet metninde "bono" veya "emre yazılı senet" kelimesini ve senet Türkçe'den başka bir dille yazılmışsa o dille bono veya emre yazılı senet karşılığı olarak kullanılan kelimeyi,
b) Kayıtsız ve şartsız belirli bir bedeli ödemek vadini,
c) Vadeyi,
d) Ödeme yerini,
e) Kime veya kimin emrine ödenecek ise onun adını,
f) Düzenlenme tarihini ve yerini,
g) Düzenleyenin imzasını, içerir.

TTK MADDE 780- (1) Çek;
a) Senet metninde "çek" kelimesini ve eğer senet Türkçe'den başka bir dille yazılmış ise o dille "çek" karşılığı olarak kullanılan kelimeyi,
b) Kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesi için havaleyi,
c) Ödeyecek kişinin, "muhatabın" ticaret unvanını,
d) Ödeme yerini,
e) Düzenlenme tarihini ve yerini,
f) Düzenleyenin imzasını, içerir.

TTK MADDE 782- (1) Türkiye'de ödenecek çeklerde muhatap ancak bir banka olabilir. (2) Diğer bir kişi üzerine düzenlenen çek yalnız havale hükmündedir.

Borç Senetleri daima nominal değerleri ile kayda alınırlar.

DİKKAT

Senet üzerinde alacaklının adı açıkça belirtildiği için alt hesaplarda bu ayrıntının izlenmesine gerek yoktur. İşletmenin gereksinimine göre farklı şekillerde bölümlenir. Örneğin, Türk Parası borç senetleri, yabancı paralı borç senetleri gibi bölümlenebilir.

DİKKAT

İşletme esas faaliyetlerinin dışında kalan işlemler için senet düzenleyip verdiği bunlar 321 veya 421 Borç Senetleri Hesabı'nda izlenmez. Esas faaliyetin dışında kalan işlemler nedeniyle verilen senetler "Diğer Borçlar" grubunda yer alan hesaplarda izlenir.

Senetli borçların vadesi senetsiz borçlara göre genelde daha uzundur ve nispeten daha yüksek tutarlar için senet düzenlenir. Bu nedenle senetler üzerine açıkça faiz şartı koyulabileceği gibi faiz büyüklüğü nominal değerine de dahil edilebilir. TTK hangi senetlere açıkça faiz şartı getirilebileceğini belirlemiştir.

"Görüldüğünde veya görüldüğünden belirli bir süre sonra ödenmesi şart kılınan bir poliçeye, düzenleyen tarafından faiz şartı konulabilir. Diğer poliçelerde böyle bir faiz şartı yazılmamış sayılır. Faiz oranının poliçede gösterilmesi gerekir; gösterilmemiş ise faiz şartı yazılmamış sayılır (TTK, Md. 675). Aynı hüküm bonolar için de geçerlidir (TTK, Md. 778)."

Anımsayacağınız gibi Türkiye Muhasebe Standartlarına göre borçların gerçeğe uygun değerle ölçülmesi ve etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyeti üzerinden raporlanması esastır. Eğer senet faiz şartı taşıyorsa vade farkının hesaplanması ve vade boyunca ilgili dönemlerin finansman giderlerine yansıtılması gerekir.

Belirli bir tarihte veya belirli bir vade sonunda ödenecek olan senedin üzerinde yazılı olan değere **nominal değer** denilir ve senedin vade sonunda ulaşacağı değeri ifade eder. Dolayısıyla senedin düzenlendiği tarihteki peşin değeri, nominal değerinin altındadır. Senet karşılığı mal ya da hizmet satın alınması hâlinde eğer vade farkı dikkate alınmaksızın alışın maliyetine yansıtılırsa alış maliyeti peşin alışlara göre daha yüksek olacak ve finansman gideri de gelir tablosunda görünmeyecektir. Böyle bir durum, maliyet ve kârlılık analizlerinin yanlış sonuç vermesine yol açacaktır.

Senet karşılığı yapılan kredili alışların muhasebeleştirilmesinde mevcut uygulamada vade farkı genellikle ihmal edilmekte ve senetli borçlar dönem sonunda reeskonta tabi tutulmakta, bilanço tarihindeki peşin değerine indirgenerek raporlanmaktadır. Dönem sonu reeskont işlemleri, işlemin ilk kayda alınış esnasından etkilenenektir. Bildiğiniz gibi 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, Türkiye Muhasebe Standartlarına göre muhasebeleştirmeyi zorunlu kıldığı için bu ünite de asıl olarak Muhasebe Standartlarını esas alacağız ancak mevcut uygulamaya da değinilecektir.

ÖRNEK

İşletme, 1 Eylül 2012 tarihinde C İşletmesinden peşin fiyatı ₺40.000 olan malı satın almak için 2 ay vadeli, ₺42.000 nominal değerli bir senet düzenleyip vermiştir. Alış işlemine ilişkin KDV oranı %18 olup KDV bedeli nakden ödenmiştir.

İşleme ilişkin alış kaydı:

01.09.2012			
153	TİCARİ MALLAR HS.	40.000	
325	ERTELENMİŞ TİCARİ BORÇLAR	2.000	
	VADE FARKI HS.		
	-Ertelenmiş Vade Farkı Giderleri		
191	İNDİRİLECEK KDV HS.	7.560	
	321 BORÇ SENETLERİ HS.		42.000
	100 KASA HS.		7.560

Belirli bir tarihte veya belirli bir vade sonunda ödenecek olan senedin üzerinde yazılı olan değere **nominal değer** denilir ve senet vade sonunda nominal değere ulaşır.

BÜYÜK DEFTER:

153 TİCARİ MALLAR HS.	321 BORÇ SENETLERİ HS.
40.000	42.000
325 ERTELENMİŞ TİCARİ BORÇLAR VADE FARKI HS.	
2.000	

İşletme ticari malları peşin almış olsaydı malların maliyeti ₺40.000 olacaktı. Malların kredili alınması nedeniyle ₺42.000'lik bir borcun doğması malın maliyetinin ₺42.000 olmasını gerektirmez. Kredili alış satıcı işletme tarafından işletmeye sağlanan bir finansman kaynağı olduğu için alınan malın maliyeti ₺40.000; finansmanın maliyeti de ₺2.000'dir. Satıcılar Hesabını ele alırken de değindiğimiz gibi vade farkı, finansman gideri gerçekleşinceye kadar ertelenmek üzere "Ertelenmiş Ticari Borçlar Vade Farkı" hesabına kaydedilir. Dönem sonlarında etkin faiz yöntemine göre hesaplanan faiz gideri, Ertelenmiş Ticari Borçlar Vade Farkı hesabından "Finansman Giderleri" hesabına aktarılarak döneme ait finansman unsuruna dönüştürülmesi ve ticari borcun itfa edilmiş maliyet bedeli ile raporlanması sağlanır.

Etkin faiz oranı yöntemine göre ticari borç nedeniyle gerçekleşecek 2 ay sonraki nakit akışlarını (₺42.000) borcun ilk muhasebeleştirilmedeki peşin değeri olan ₺40.000'ye iskonto eden etkin faiz oranı %2,47'dir. Etkin faiz oranı şu eşitlik çözülerek hesaplanır:

DİKKAT

$$40.000 = 42.000 / (1 + i)^2$$

$$(1 + i)^2 = 42.000 / 40.000$$

$$i = (42.000 / 40.000)^{1/2} - 1 = 0,0247 = \%2,47$$

Her dönem sonunda o döneme ait vade farkı gideri borcun dönem başı itfa edilmiş maliyet bedeli ile etkin faiz oranının çarpılmasıyla hesaplanır. Örneğimizde Eylül ayı sonunda Eylül dönemine ilişkin finansman gideri büyüklüğü ₺988'dir ($40.000 \times \%2,47$). Ekim ayı finansman gideri ise ₺1.012'dir ($40.988 \times \%2,47$).

İşletme, Satıcı B İşletmesine olan borcunu 1 Kasım 2012 tarihinde nakden ödemiştir.

ÖRNEK

Borcun ödenmesi kaydı:

01.11.2012		
321 BORÇ SENETLERİ HS.	42.000	
100 KASA HS.		42.000

BÜYÜK DEFTER:

153 TİCARİ MALLAR HS.	321 BORÇ SENETLERİ HS.
40.000	42.000
	42.000

DİKKAT

Örneğimizde borca ilişkin ertelenmiş ticari borç vade farkı, Eylül ve Ekim dönemlerine ilişkin finansman gideri olarak dönem sonu işlemleri sırasında aşağıdaki gibi kaydedilmiştir:

30.09.2012			
770 FİNANSMAN GİDERLERİ HS.		988	
325 ERTELENMİŞ TİCARİ BORÇLAR VADE FARKI HS.			988
-Ertelenmiş Vade Farkı Giderleri			
31.10.2012			
770 FİNANSMAN GİDERLERİ HS.		1.012	
325 ERTELENMİŞ TİCARİ BORÇLAR VADE FARKI HS.			1.012
-Ertelenmiş Vade Farkı Giderleri			
325 ERTELENMİŞ TİCARİ BORÇLAR VADE FARKI HS.			
(01.09.2012)	2.000	(30.09.2012)	988
		(31.09.2012)	1.012
			2.000

Ertelenmiş ticari borç vade farkı hesabı borcun vade tarihinde kapanmıştır.

Yukarıdaki örneği mevcut uygulamaya göre (Muhasebe Sistemi Uygulama Tebliği ve VUK'a göre) kaydettiğimizde vade farkı Ticari Malların maliyetine dahil edilmiş olacaktır. Bu işlem aşağıdaki gibi kayda alınır:

Muhasebe Sistemi Uygulama Tebliği ve VUK'a göre alış kaydı:

01.09.2012			
153 TİCARİ MALLAR HS.		42.000	
191 İNDİRİLECEK KDV HS.		7.560	
321 BORÇ SENETLERİ HS.			42.000
100 KASA HS.			7.560

BÜYÜK DEFTER:

153 TİCARİ MALLAR HS.	321 BORÇ SENETLERİ HS.
42.000	42.000

İşletmenin ticari malların tamamını peşin olarak ₺41.500'ye sattığını varsayarsak birinci duruma göre ₺1.500 satış kârı varken (41.500 - 40.000) ikinci duruma göre kayıt yapılması hâlinde ₺500 lira satış zararı (41.500 - 42.000) raporlanacaktır. Birinci durumda vade farkı dönemin finansman giderine yansıtılacağı için işlemin toplam etkisi açısından dönem kârı (zararı) her iki durumda da aynı olacaktır. Fakat birinci durumda finansman gideri olarak kârı azaltırken ikinci durumda hiç finansman gideri raporlanmayacak brüt satış zararı olarak dönem kârına yansiyacaktır. Görüldüğü gibi gelir tablosunun bölümleri arasında farklılık olacaktır. Üstelik vade tarihi ile işlem tarihi arasında finansal tablo hazırlanması hâlinde de farklı durumlar ortaya çıkacaktır.

Kredili alış yapıldığında alış işlemi nedeniyle bir bono düzenlenip verilmesi veya bir poliçenin kabul edilmesi, senetli borcun doğmasına yol açmaktadır. Bazı durumlarda işletmeler vadesi gelen *senetsiz ticari borçları karşılığında da bir bono düzenleyip verebilirler* ya da bir poliçeyi kabul edebilirler. Mevcut bir ticari borca karşı imzalanıp verilen bir bono veya kabul edilen poliçe ile senetsiz borç, senetli hâle gelir.

İşletme, 20 Eylül 2012 tarihinde, Satıcı D İşletmesine olan ₺1.000'lik senetsiz borcu için 3 ay vadeli ₺1.150 nominal değerli 3 ay vadeli bir senet düzenleyip vermiştir.

ÖRNEK

İşleme ilişkin kayıt:

20.09.2012			
320 SATICILAR HS.		1.000	
320.03 D İşletmesi Hs.			
770 FİNANSMAN GİDERLERİ HS.		150	
321 BORÇ SENETLERİ HS.			1.150
Senetsiz borç karşılığı senet düzenlenip verilmesi			

İşletme verdiği borç senedini vadesi geldiğinde ödeyecektir. Vadesi gelen senetler, alacaklısı tarafından ya işletmeye ibraz edilerek bedeli istenir ya da bir bankaya tahsile verilir. İşletme her iki durumda da senet bedelini nakden öder veya *çek düzenleyip vermek* suretiyle bankadaki hesabından da ödeyebilir. Bazı durumlarda nakit dışı bir varlıkla ödeme yapılması da söz konusu olabilir.

İşletme, vadesi gelen ₺1.150 nominal değerli senedi Z Bankasındaki hesabı üzerine düzenleyip verdiği bir çekle ödemiştir.

ÖRNEK

İşleme ilişkin kayıt:

321 BORÇ SENETLERİ HS.		1.150	
103 VERİLEN ÇEKLER VE ÖDEME EMİRLERİ HS.			1.150
Senedin ödenmesi			

Vadesi gelen borç senedinin vadesinde ödenmeyip *yeni bir senetle değiştirilmesi* de mümkündür. Senetlerin yenilenmesi olarak nitelendirebileceğimiz bu durum, senet borçlusuna ilave vade tanımayı ifade ettiği için yeni senedin nominal değerinin eski senedin nominal değerinden daha yüksek olması normaldir. Eski senedin nominal değeri ile yeni senedin nominal değeri arasındaki fark, senet borçlusu için finansman gideri niteliğindedir. Mevcut bir senedin yeni bir senetle değiştirilmesi işleminde işletme ya kendisi yeni bir senet düzenleyip verir ya da elindeki kendi lehine düzenlenmiş bir alacak senedini ciro edebilir. Hatta eski senedin bedelinin bir kısmı ödenip kalan kısım için yenileme de yapılabilir.

ÖRNEK

İşletme, 30 Eylül 2012 tarihinde, Satıcı E İşletmesine olan ₺3.000 nominal değerli bir senedini likidite sıkıntısı nedeniyle ödeyemeyeceği için senedin alacaklısı olan E işletmesiyle anlaşmış ve nominal değeri ₺3.300 olan 6 ay vadeli yeni bir senet düzenleyip vermiştir.

İşleme ilişkin kayıt:

30.09.2012			
321 BORÇ SENETLERİ HS.		3.000	
770 FİNANSMAN GİDERLERİ HS.		300	
321 BORÇ SENETLERİ HS.			3.300
Senedin yenilenmesi			

Senedin yenilenmesi işleminde Borç Senetleri hesabının hem borcuna hem de alacağına kayıt yapılmıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi senetler nominal değerleri üzerinden işlem görürler. Eski senet 30 Eylül tarihinde yenisi ile değiştirilerek iptal edilmiştir. Eski senedin kayıtlardan silinmesi ve yeni senedin verilmiş işlemi ayrı ayrı olaylardır. Dolayısıyla aynı yevmiye maddesinde aynı ana hesabın hem borcuna hem alacağına kayıt yapılması gerekir.

ÖRNEK

İşletme, 15 Ekim 2012 tarihinde, Satıcı F İşletmesine olan ₺6.000 nominal değerli bir senedini likidite sıkıntısı nedeniyle ödeyemeyeceği için senedin alacaklısı olan F işletmesiyle anlaşmış ve nominal değeri ₺4.000 olan ve vadesine 3 ay kalmış bir alacak senedini ciro etmiş ve ayrıca 4 ay vadeli ₺2.500 nominal değerli yeni bir senet düzenleyip vermiştir.

İşleme ilişkin kayıt:

15.10.2012			
321 BORÇ SENETLERİ HS.		6.000	
770 FİNANSMAN GİDERLERİ HS.		500	
121 ALACAK SENETLERİ HS.			4.000
121.00 Cüzdandaki Senetler Hs.			
321 BORÇ SENETLERİ HS.			2.500
Senedin yenilenmesi			

SIRA SİZDE

4

İşletme, 25 Ekim 2012 tarihinde, Satıcı G İşletmesine olan ₺7.000 nominal değerli bir senedini likidite sıkıntısı nedeniyle ödeyemeyeceği için senedin alacaklısı olan G işletmesiyle anlaşmış ve 4 ay vadeli ₺5.000 nominal değerli yeni bir senet düzenleyip vermiş ve ₺2.500 de nakden ödemiştir. Yevmiye kaydını yapınız.

Yabancı para cinsinden senet verilmesi durumunda senedin Türk Lirası karşılığı, işlem tarihindeki kur üzerinden Türk Lirası'na çevrilerek kaydedilir.

ALINAN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR

Senetli ve senetsiz ticari borçlar işletmenin asıl faaliyet konusu ile ilgili mal ya da hizmet alışı sonucunda doğarlar. Tekdüzen Hesap Planı'nda asıl faaliyet konusu ile ilgili kredili mal ya da hizmet alışı nedeniyle doğmadıkları hâlde nakit olarak alınan depozito ve teminatlar da 32 veya 42 Ticari Borçlar hesap grubunda yer almaktadır.

Üçüncü kişilerin belli bir işi yapmalarını, aldıkları bir değeri geri vermelerini sağlamak amacıyla ve belli sözleşmeler nedeniyle gerçekleşecek bir alacağın karşılığı olarak nakit şeklinde alınan depozito ve teminatlar kısa vadeli olarak alınmışsa “326.Alınan Depozito Ve Teminatlar” hesabının, uzun vadeli alınmışsa “426 Alınan Depozito Ve Teminatlar” hesabının alacağına izlenir. Alınan depozito ve teminatlar bu hesabın alacağına, geri verilenler veya hesaba sayılanlar borcuna kaydedilir. Karşı taraftan alınan nakit belirli bir süreliğine alınmıştır ve karşı taraf yükümlülüğünü yerine getirdiğinde alınan bu depozito ve teminatlar geri verilir.

Teminat olarak menkul kıymet, senet, emtia gibi nakit dışı bir varlık teminat olarak alındığında 326 veya 426 Alınan Depozito ve Teminatlar Hesabı'nda izlenmez. Aynı olarak alınan bu depozito ve teminatlar Nazım Hesaplarda izlenir.

Alınan Depozito ve Teminatlar Hesabında;

- İşletmeye karşı bir işin yapımını üstlenen tarafların üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirmeleri
- Geri vermek üzere işletmeden aldığı bir varlığın iadesini sağlanmasını
- Belli sözleşmelere bağlı olarak gerçekleşecek bir alacağın ödenmesini sağlamak amacıyla nakit şeklinde alınan depozito ve teminatlar izlenir.

Depozito veya teminat alındığında Alınan Depozito ve Teminatlar hesabının alacağına, geri verildiğinde veya hesaba sayılarak kapatıldığında ise hesabın borcuna kaydedilir. Hesap, alacak kalanı verir ve hesabın kalanı iade edilmemiş olan depozito ve teminat tutarını gösterir.

İşletme, 25 Ekim 2012 tarihinde, bir inşaat işi için davet ettiği 4 işletmenin her birinden ₺5.000 geçici teminat istiyor. M, L ve Y İşletmeleri geçici teminatı nakden öderken X İşletmesi ise banka teminat mektubu veriyor.

ÖRNEK

İşleme ilişkin kayıt:

25.10.2012			
100 KASA HS.		15.000	
	326 ALINAN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HS.		15.000

326 ALINAN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HS.			
		15.000	

25.10.2012			
900 TEMİNAT MEKTUBUNDAN ALACAKLAR HS.		5.000	
900.10 Teslim Alınan Teminat Mektubu Cüzdanı			
901 TEMİNAT MEKTUBUNDAN BORÇLAR HS.			5.000
901.10 Teminat Mektubu Teslim Edenler -X İşletmesi			

3 Kasım 2012 tarihinde teklifler açıldığında en uygun teklifi veren X İşletmesinin teminat mektubu tutuluyor, diğerlerinin teminatları iade ediliyor.

İşleme ilişkin kayıt:

03.11.2012			
326 ALINAN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HS.		15.000	
100 KASA HS.			15.000
326 ALINAN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HS.			
	15.000		15.000

Eğer uzun vadeli olarak alınan depozito ve teminatın ertesi dönem geri ödeneceği düşünülüyorsa 426 Alınan Depozito ve Teminatlar hesabından 326 Alınan Depozito ve Teminatlar hesabına aktarılması gerekir.

Özet

Ticari Borçların tanımını, niteliğini ve çeşitlerini açıklamak.

İşletmenin esas ticari faaliyetlerini sürdürmek amacıyla yaptığı kredili alışlarından doğan borçlar “ticari borç” olarak nitelendirilir. Bir borcun ticari borç olabilmesi için mutlaka işletmenin esas ticari faaliyetleri ile ilgili olması gerekir. Örneğin, beyaz eşya alım-satımı yapan bir işletme için buzdolabı, çamaşır makinasının vb. kredili alınması ticari borç doğmasına neden olur. Ama tebeşir alım satımı yapan bir işletmenin pazarlama departmanında kullanmak üzere kredili olarak buzdolabı alması ticari bir borcun doğmasına yol açmayacaktır. Çünkü bu işletmenin esas ticari faaliyeti beyaz eşya alım satımı değil, tebeşir alım satımıdır.

Ticari borçlar, açık hesap şeklinde senetsiz bir borç şeklinde olabileceği gibi senet karşılığı da doğabilir. Tekdüzen Hesap Planı'na göre senetsiz ticari borçlar, “Satıcılar” hesabında izlenirken senetli ticari borçlar ise “Borç Senetleri” hesabında izlenir. Ticari borcun vadesi itibarıyla ayrımında ise hesap adı değişmeyecek ancak hesap numarası ya da kodu, borcun kısa ya da uzun vadeli olduğunu gösterecektir. Örneğin, senetsiz bir ticari borç kısa vadeli ise *320 Satıcılar* hesabında izlenirken uzun vadeli ise *420 Satıcılar* hesabında yer alacaktır.

Senetsiz ticari borçların izlendiği Satıcılar Hesabı'nın işleyişini açıklamak.

İşletmenin faaliyet konusu ile ilgili her türlü mal ve hizmet alımlarından kaynaklanan senetsiz borçlar Satıcılar hesabında izlenir. Esas faaliyetlerle ilgili olarak hammadde-malzeme, ticari mal ya da hizmet kredili olarak satın alındığında işletmenin satıcıya borcu doğar ve Satıcılar ana hesabının alacak tarafına kaydedilir. Satıcıya olan borç ödendikçe Satıcılar ana hesabının borç tarafına kayıt yapılır. Satıcılar ana hesabı pasif karakterli bir hesap olduğu için alacak kalanı verir ve bu kalan işletmenin satıcılara ödemesi gereken büyüklüğü ifade eder.

Her bir satıcıya olan borç büyüklüğünün ayrı ayrı izlenebilmesi için yardımcı hesaplara (tali hesap, alt hesap) gereksinim vardır. Yardımcı hesapların oluşturulması işletmenin gereksinimine göre işletme tarafından serbestçe belirlenir. Bu hesaplar alınan mal ya da hizmetin türüne, alacaklının (satıcı) bulunduğu coğrafi bölgeye vb. göre bölümlenebilir.

Peşin alış fiyatı ile kredili alış fiyatı arasında vade farkı varsa ve vade farkı önemli bir tutardaysa diğer bir ifade ile vadeli fiyatın içinde gizli bir finansman işlemi söz konusu ise vade farkı alışın maliyetine dahil edilmeyerek ayrıştırılmalıdır. Bu ayrıştırma işleminin yapılması için belirlenen vadeli fiyat içinde gizli bir finansman işleminin gömülü olması gerekir. Türkiye Muhasebe Standartlarına göre işletmenin satın aldığı ticari malı peşin fiyatı (cari nakit alış fiyatı) üzerinden kaydederken peşin fiyatı ile vadeli tutar arasındaki vade farkını finansman unsuru olarak kabul etmesi gerektiğini belirtmiştir. Vade farkını alışın maliyetine yansıtıp finansmanın yapıldığı döneme yayarak faiz gideri (vade farkı gideri) olarak muhasebeleştirmelidir. Ancak Muhasebe Sistemi Uygulama Tebliği ve VUK'a göre vade farkları ayrıştırılmaz ve satın alınan varlığın maliyetine dahil edilir.

Senetli ticari borçların izlendiği Borç Senetleri Hesabı'nın işleyişini açıklamak.

İşletmenin faaliyet konusu ile ilgili olan kredili mal ve hizmet alımlarından doğan borcu karşılığında senet düzenleyip vermesi nedeniyle senetli bir ticari borç doğar. Alacaklının hakkını ispatlamak için kullanabileceği yazılı bir belge olan bu senetler Türk Ticaret Kanunu'nda (TTK) "kambiyo senetleri" olarak tanımlanmıştır ve bunlar poliçe, bono ve çekdir. Senedin borçlusu belirli bir miktar parayı belirli bir tarihte veya görüldüğünde veya görüldüğünden belirli bir süre sonra senet alacaklısına kayıtsız-şartsız olarak ödemek zorundadır.

Senet, senet bedelini tahsil edecek taraf için alacak senedi niteliğini taşıırken senet bedelini ödeyecek olan taraf için borç senedi niteliği taşır. İşletmenin senede bağlanmış ticari borçları kısa vadeli ise "321. Borç Senetleri" hesabında; uzun vadeli ise "421. Borç Senetleri" hesabında izlenir. Senetli borçlar doğduklarında pasif karakterli bir hesap olan Borç Senetleri hesabının alacağına *nominal değerleriyle* kaydedilir. Ödenmeleri hâlinde de yine nominal değerleri üzerinden Borç Senetleri hesabının borç tarafına kaydedilir. Hesabın belirli bir andaki kalanı, her zaman için alacak kalanıdır ve henüz ödenmemiş ve ödemesi gereken borç büyüklüğünü gösterir. Diğer bir ifade ile Borç Senetleri hesabının kalanı, işletmenin borçlu olarak imzasını taşıyan tedavüldeki ticari senetlerin tutarını ifade eder.

Belirli bir tarihte veya belirli bir vade sonunda ödenecek olan senedin üzerinde yazılı olan değere *nominal değer* denilir ve senedin vade sonunda ulaşacağı değeri ifade eder. Dolayısıyla senedin düzenlendiği tarihteki peşin değeri, nominal değerinin altındadır. Türkiye Muhasebe Standartlarına göre borçların gerçeğe uygun değerle ölçülmesi ve etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyeti üzerinden raporlanması esastır. Eğer senet faiz şartı taşııyorsa vade farkının hesaplanması ve vade boyunca ilgili dönemlerin finansman giderlerine yansıtılması gerekir.

Alınan depozito ve teminatların kaydını gerçekleştirmek.

Üçüncü kişilerin belli bir işi yapmalarını, aldıkları bir değeri geri vermelerini sağlamak amacıyla ve belli sözleşmeler nedeniyle gerçekleşecek bir alacağın karşılığı olarak nakit şeklinde alınan depozito ve teminatlar kısa vadeli olarak alınmışsa "326 Alınan Depozito Ve Teminatlar" hesabının, uzun vadeli alınmışsa "426 Alınan Depozito Ve Teminatlar" hesabının alacağına izlenir.

Depozito veya teminat alındığında Alınan Depozito ve Teminatlar hesabının alacağına, geri verildiğinde veya hesaba sayılarak kapatıldığında ise hesabın borcuna kaydedilir. Hesap, alacak kalanı verir ve hesabın kalanı iade edilmemiş olan depozito ve teminat tutarını gösterir.

Kendimizi Sıyalım

- İşletmenin esas faaliyetleri ile ilgili olarak doğan borçlar hangi grupta raporlanır?
 - Ticari Borçlar
 - Ana Faaliyetlerden Borçlar
 - Diğer Borçlar
 - Mali Borçlar
 - Esas Faaliyetlerden Borçlar
 - İşletmenin esas faaliyetleri ile ilgili senetsiz olarak yaptığı kredili alışlar nedeniyle doğan borçları Tekdüzen Hesap Planına göre hangi hesapta izlenir?
 - Satıcılar Hesabı
 - Ticari Borçlar Hesabı
 - Borç Senetleri Hesabı
 - Senetsiz Borçlar Hesabı
 - Ticari Mallar Hesabı
 - Muhasebe standartları uyarınca kredili alışlarda belirlenen vadeli fiyat içinde gizli bir finansman işlemi söz konusu ise vadeli fiyat ile peşin fiyat arasındaki fark nasıl muhasebeleştirilmelidir?
 - Vade farkını alışın maliyetine yansıtmayıp finansmanın yapıldığı döneme yayarak faiz gideri olarak
 - Vade farkını alışın maliyetine dahil ederek
 - Vade farkını yok sayarak
 - Vade farkını önemsemeyerek
 - Vade farkını alışın maliyetine yansıtip finansmanın yapıldığı döneme yayarak faiz gideri olarak
 - Büro malzemeleri alım-satımı yapan bir işletme, muhasebe bölümünde kullanmak üzere 1 Aralık 2012 tarihinde ₺3.000'ya bir bilgisayar satın almıştır. Alış bedeli ve %18 KDV tutarını kapsayan ₺3.540 nominal değerli 4 ay vadeli bir senet düzenleyip vermiştir. Bu alışla ilgili olarak doğan borç hangi hesapta izlenecektir?
 - 336 Diğer Çeşitli Borçlar Hs.
 - 321 Borç Senetleri Hs.
 - 421 Borç Senetleri Hs.
 - 320 Satıcılar Hs.
 - 420 Satıcılar Hs.
 - Poliçeyi düzenleyerek ödeme emrini veren tarafa ne ad verilir?
 - Keşideci
 - Muhatap
 - Lehtar
 - Alacaklı
 - Banka
 - Beyaz eşya alım satımı yapan işletme 21 Aralık 2102 tarihinde tanesi ₺1.000'ya 5 adet buzdolabı satın almıştır. Karşılığında %18 KDV'yi de kapsayan 21 Mart 2013 vadeli ₺5.900 bedelli bir çek düzenleyip vermiş ve işlemi aşağıdaki gibi kaydetmiştir.

	21.12.2012		
153 TİCARİ MALLAR HS.		5.000	
191 İNDİRİLECEK KDV HS.		900	
103 VERİLEN ÇEKLER VE ÖDEME EMİRLERİ HS.			5.900
- Yapılan bu kayıtla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi geçerlidir?
- İşletmenin verdiği çek ileri tarihli bir çek olduğu için 103 Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri Hesabından çıkartıp 321 Borç Senetleri Hesabına aktarmalıdır.
 - İşletme verdiği çeki 103 Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri Hesabında izlemeye devam etmeli ve bilançoda Hazır Değerler Grubunda indirim olarak raporlamalıdır
 - İşletme verdiği çeki 103 Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri Hesabından çıkartılmalı ve 101 Alınan Çekler Hesabına aktarmalıdır.
 - İşletmenin verdiği çekin vadesi ertesi yılda olduğu için 103 Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri Hesabından çıkartıp 421 Borç Senetleri Hesabına aktarmalıdır.
 - İşletme, vade farkı ödemediği için 103 Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri Hesabında izlemeye devam etmelidir.

7. İşletme, 15 Ekim 2012 tarihinde, Satıcı T İşletmesine olan ₺6.000'lık senetsiz borcunu likidite sıkıntısı nedeniyle ödeyemeyeceği için T işletmesiyle anlaşmış ve nominal değeri ₺6.500 lira olan 4 ay vadeli bir senet düzenleyip vermiştir. İşlemin kaydı aşağıdakilerden hangisidir?

a.

15.10.2012			
320 SATICILAR HS.	6.000		
770 FİNANSMAN GİDERLERİ HS.	500		
321 BORÇ SENETLERİ HS.		6.500	
Senetli borcun senetli borca dönüştürülmesi			

b.

15.10.2012			
321 BORÇ SENETLERİ HS.	6.000		
770 FİNANSMAN GİDERLERİ HS.	500		
121 ALACAK SENETLERİ HS.		6.500	
121.00 Cüzdandaki Senetler Hs.			
Senedin yenilenmesi			

c.

15.10.2012			
321 BORÇ SENETLERİ HS.	6.000		
770 FİNANSMAN GİDERLERİ HS.	500		
321 BORÇ SENETLERİ HS.		6.500	
Senedin yenilenmesi			

d.

15.10.2012			
320 SATICILAR HS.	6.000		
321 BORÇ SENETLERİ HS.		6.000	
Senedin yenilenmesi			

e.

15.10.2012			
320 SATICILAR HS.	6.000		
321 BORÇ SENETLERİ HS.		6.000	
Senedin yenilenmesi			

8. Aşağıdaki işleme ilişkin kaydın yapılmasına ilişkin olay hangi seçenekte doğru olarak ifade edilmiştir?

10.09.2012			
153 TİCARİ MALLAR HS.	10.000		
325 ERTELENMİŞ TİCARİ BORÇLAR			
VADE FARKI HS.	2.000		
-Ertelenmiş Vade Farkı Giderleri			
191 İNDİRİLECEK KDV HS.	2.160		
321 BORÇ SENETLERİ HS.		12.000	
100 KASA HS.			2.160

- İşletme, 10 Eylül 2012 tarihinde peşin fiyatı ₺10.000 olan malı satın almak için ₺12.000 nominal değerli bir senet düzenleyip vermiştir. Alış işlemine ilişkin KDV oranı %18 olup KDV bedeli nakden ödenmiştir.
- İşletme, 10 Eylül 2012 tarihinde C İşletmesinden peşin fiyatı ₺10.000 olan malı satın almak için ₺12.000 nominal değerli bir senet ciro etmiştir. Alış işlemine ilişkin KDV oranı %18 olup KDV bedeli nakden ödenmiştir.
- İşletme, 10 Eylül 2012 tarihinde peşin fiyatı üzerinden ₺10.000'lık mal almıştır. Malın nakliyesi için ₺2.000'lık masrafa katlanmıştır. Alış işlemine ilişkin KDV oranı %18 olup KDV bedeli nakden ödenmiştir.
- İşletme 10 Eylül 2012 tarihinde KDV dahil ₺10.000'lık mal satın almıştır.
- İşletme 10 Eylül 2012 tarihinde senetli borcunu ödemek için ₺10.000'lık mal vermiştir.

9. İşletme, 25 Kasım 2012 tarihinde vadesi gelen ₺8.000 nominal değerli senedi nakden ödemıştır.

a.

25.11.2012			
321 BORÇ SENETLERİ HS.	8.000		
100 KASA HS.		8.000	
<i>Senedin ödenmesi</i>			

b.

25.11.2012			
321 BORÇ SENETLERİ HS.	8.000		
103 VERİLEN ÇEKLER VE ÖDEME EMİRLERİ HS.		8.000	
<i>Senedin ödenmesi</i>			

c.

25.11.2012			
321 BORÇ SENETLERİ HS.	8.000		
321 BORÇ SENETLERİ HS.		8.000	
<i>Senedin ödenmesi</i>			

d.

25.11.2012			
100 KASA HS.	8.000		
321 BORÇ SENETLERİ HS.		8.000	
<i>Senedin ödenmesi</i>			

e.

25.11.2012			
321 BORÇ SENETLERİ HS.	8.000		
221 ALACAK SENETLERİ HS.		8.000	
<i>Senedin ödenmesi</i>			

10. 13 Kasım 2012 tarihinde işletme daha önceden B işletmesinden aldığı ₺15.000 teminatı iade etmiştir. İşlemin kaydı aşağıdakilerden hangisidir?

a.

13.11.2012			
326 ALINAN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HS.	15.000		
100 KASA HS.		15.000	

b.

13.11.2012			
100 KASA HS.	15.000		
326 ALINAN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HS.		15.000	

c.

13.11.2012			
326 ALINAN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HS.	15.000		
321 BORÇ SENETLERİ HS.		15.000	

d.

13.11.2012			
326 ALINAN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HS.	15.000		
121 BORÇ SENETLERİ HS.		15.000	

e.

13.11.2012			
103 VERİLEN ÇEKLER VE ÖDEME EMİRLERİ HS.	15.000		
326 ALINAN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HS.		15.000	

Yaşamın İçinden

Yeni TTK'ye göre; anonim şirket pay sahiplerinin (ortakların) şirkete borçlanamayacakları, borçlanırlarsa da cezalandırılacakları doğru mu?

İbrahim EKİNCİ

Dünya Gazetesi, 16 Mart, 2012

Yeni TTK'de, iştirak taahhüdünden doğan borç hariç pay sahiplerinin (ortakların) şirkete borçlanması yasaklanmıştır. İştirak taahhüdünden doğan borçtan anlaşılması gereken, gerek şirketin kuruluşunda gerekse de sermayesini artırması sırasında pay sahipleri (ortaklar) tarafından şirkete ödenmesi taahhüt edilen borçtur. Örneğin, şirket esas sermayesini ₺50.000'den ₺100.000'ye yükseltmiş ise ortakların sermaye artırımını nedeniyle şirkete ödemek durumunda oldukları ₺50.000, iştirak taahhüdünden doğan borç olup bu durum yasak kapsamında bulunmamaktadır.

Eğer borç şirketle, şirketin işletme konusu ve pay sahibinin işletmesi gereği olarak yapılmış bulunan bir işlemden doğmuş ise ve emsalleriyle aynı veya benzer şartlara tabi tutulmuşsa, bu durum da borçlanma yasağının dışında kalmaktadır.

Örneğin, hazır beton üretimi yapan anonim şirketin ortaklarından Bay (A) konut üretimiyle iştirak etmektedir. Anonim şirket, 1 ton hazır betonu 5 taksitte ₺5.000'ye satmaktadır. Bay (A)'da ortağı olduğu şirketten 1 ton hazır betonu 5 taksitte ₺5.000'ye almış ve şirkete borçlanmıştır. Bu durum borçlanma yasağına girmemektedir.

Çünkü Bay (A) da ortağı olduğu şirkete, diğer müşterilere uygulanan şartlardan borçlanmıştır. Ancak, Bay (A) 1 ton hazır betonu 5 taksitte ₺4.000'ye veya 1 ton hazır betonu ₺5.000'den almakla birlikte 8 taksitte satın alırsa bu durumlarda borçlanma yasağını ihlal etmiş olacaktır. Yine, Bay (A)'nın herhangi bir ticari işe dayanmaksızın şirketten borç alması borçlanma yasağına aykırılık oluşturmaktadır.

Yeni TTK'de borçlanma yasağına aykırı davranan ortakların, 300 günden az olmamak üzere adli para cezasıyla cezalandırılmaları hüküm altına alınmıştır.

Kaynak: <http://www.dunya.com/sirkete-borclar-2015e-kadar-odenecek-148627h.htm>

Okuma Parçası

Yeni TTK'de defter tutma düzeni ve bağımsız denetim

Ali Çiçekli / TTK İş Geliştirme Ortağı, SMMM, CPA

Şirketlerin Yeni Türk Ticaret Kanununa ("Yeni TTK") uyum sürecinde en önemli iki konu kuşkusuz Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına ("UFRS") göre finansal raporlama yapma yükümlülüğü ve UFRS ile uyumlu olarak hazırlanan finansal tabloların bağımsız denetimidir. Söz konusu iki yükümlülük 6335 Sayılı Yeni TTK'nın çeşitli maddelerini değiştiren Kanun ile kolaylaştırılmıştır ve şirketlerin büyüklüklerine göre muhasebe prensipleri ve bağımsız denetimin esaslarını belirleme yetkisi sırasıyla Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu ("KGGK") ve Bakanlar Kuruluna verilmiştir. Yazımızda Yeni TTK'nın ticaret hayatına getirdiği UFRS raporlama ve bağımsız denetim yükümlülüklerinin neler olduğunu inceleyeceğiz.

Yeni TTK'da defter tutma düzeni nasıl olacaktır?

Yeni TTK Madde 64 ve Madde 88 yasal defterlerin UFRS ile uyumlu olarak tutulmasını zorunlu kılıyordu. 6335 sayılı kanun ile UFRS'ye göre defter tutma yükümlülüğü kaldırılmış ve madde 88'de ifade edildiği şekliyle, 64 ila 88. madde hükümlerine tabi gerçek ve tüzel kişilerin münferit ve konsolide finansal tablolarını KGGK tarafından yayımlanacak olan Türkiye Muhasebe Standartlarına uygun olarak düzenlenmesini zorunlu kılınmıştır.

Söz konusu değişiklik uyarınca firmalar finansal tablolarını TMS ile uyumlu olarak hazırlayacaktır ve 6335 sayılı Kanun ile madde 64'e eklenen 5 numaralı fıkra uyarınca yasal defterlerini eski TTK'ya benzer olarak VUK hükümlerine uygun olarak tutmaya devam edecektir.

UFRS'ye göre finansal tablo düzenlemenin sadece bilanço ve kar zarar tablosu düzenlenmesinden ibaret olmadığı bu tablolara ek olarak özkaynak değişim, nakit akış ve bunlardan da önemlisi finansal tabloların ayrılmaz bir parçası olan UFRS ile uyumlu dipnotların hazırlanması gerektiğinin altını çizmemiz gerekiyor.

Bu anlamda şirketler ana defterlerini VUK ile uyumlu tutmaya devam ederken, UFRS raporlamalarını firma içerisinde kendilerinin yapabilmesi için sistemden UFRS ile uyumlu finansal tablo üretebilecek şekilde teknoloji dönüşümünü tamamlaması önem kazanmaktadır. Kanımızca doğru UFRS raporlama yapmanın temel iki unsuru yeterli sistem altyapısı ve insan kaynağıdır.

Yeni TTK'nin 397. maddesinde, bağımsız denetime tabi olduğu halde bağımsız denetimden geçmemiş finansal tabloların düzenlenmemiş hükmünde kabul edileceği ve madde 562'ye göre de 4000 idari para cezası ile cezalandırılacağı hükmüne bağlanmıştır. Bağımsız denetime tabi olmayan firmalar ise yine madde 562 uyarınca yılsonu finansal tablolarını UFRS ile uyumlu olarak düzenlemediği takdirde 4000 idari para cezası ile cezalandırılacaktır.

Kaynak: http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Turkey/Local%20Assets/Documents/turkey_tr_ttk_yenidegisiklikler_100712.pdf

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. a Yanıtınız yanlış ise "Ticari Borçların Tanımı ve Niteliği" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. a Yanıtınız yanlış ise "Satıcılar" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. a Yanıtınız yanlış ise "Ticari Borçların Tanımı ve Niteliği" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. a Yanıtınız yanlış ise "Borç Senetleri" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. a Yanıtınız yanlış ise "Borç Senetleri" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
6. a Yanıtınız yanlış ise "Borç Senetleri" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
7. a Yanıtınız yanlış ise "Borç Senetleri" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
8. a Yanıtınız yanlış ise "Borç Senetleri" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
9. a Yanıtınız yanlış ise "Borç Senetleri" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
10. a Yanıtınız yanlış ise "Alınan Depozito ve Teminatlar" konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

İşleme ilişkin alış kaydı:

29.11.2012			
255 DEMİRBAŞLAR HS.		3.000	
191 İNDİRİLECEK KDV HS.		540	
326 DİĞER ÇEŞİTLİ BORÇLAR HS.			3.540
326.00 (A) İşletmesi Hesabı			

Sıra Sizde 2

İşleme ilişkin alış kaydı:

18.10.2012			
153 TİCARİ MALLAR HS.		13.500	
325 ERTELENMİŞ TİCARİ BORÇLAR VADE FARKI HS. -Ertelenmiş Vade Farkı Giderleri		1.500	
191 İNDİRİLECEK KDV HS.		2.700	
320 SATICILAR HS.			15.000
320.00 (A) İşletmesi Hesabı			
100 KASA HS.			2.700

Sıra Sizde 3

29.11.2012			
320 SATICILAR HS.		2.360	
320.13 (H) İşletmesi Hesabı			
153 TİCARİ MALLAR HS.			2.000
391 HESAPLANAN KDV HS.			360

Sıra Sizde 4

29.11.2012			
321 BORÇ SENETLERİ HS.		7.000	
770 FİNANSMAN GİDERLERİ HS.		500	
100 KASA HS.			2.500
321 BORÇ SENETLERİ HS.			5.000
Senedin Yenilenmesi			

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Akdoğan, N., Sevilengül, O. (2007) **Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması**, Yenilenmiş ve Genişletilmiş 12. Baskı, Gazi Kitabevi.
- Akgüç, Ö. (2011) **Mali Tablolar Analizi**, Genişletilmiş 14. Baskı, İstanbul.
- Bahadır, O. (2012) “KOBİ’ler için UFRS/IFRS Kapsamında Temel Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçüm”, **İSMMO Mali Çözüm Dergisi**, Mayıs-Haziran 2012.
- Cemalcılar, Ö., Erdoğan, N. (1997) **Genel Muhasebe**, İstanbul: Beta Basım-Yayım Dağıtım.
- Cemalcılar, Ö. Önce, S. (1999) **Muhasebenin Kuramsal Yapısı**, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Dinç, E. (2008) “Türkiye Muhasebe Standartları ve Vergi Kuralları Açısından Ticari Borç ve Ticari Alacakların Muhasebeleştirilmesi ve Değerlemesi”, **İSMMO Mali Çözüm Dergisi**, Sayı 90.
- Sevilengül, O. (2011) **Genel Muhasebe**, 16 Baskı, Gazi Kitabevi.

5

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Diğer Borçlar grubunun hangi hesaplardan oluştuğunu sıralayabilecek,
- Alınan Sipariş Avansları hesaplarının işleyişini açıklayabilecek,
- Kıdem tazminatını açıklayabilecek,
- Muhasebede “gelecek aylara / yıllara ait gelirler” hesabının kullanılmasının gerekliliğini açıklayabilecek,
- Muhasebede “gider tahakkukları” hesabının kullanılmasının gerekliliğini açıklayabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- İştirakler
- Bağlı Ortaklıklar
- Personele Borçlar
- Kıdem Tazminatı
- Gelecek Aylara Ait Gelirler
- Gelecek Yıllara Ait Gelirler
- Gider Tahakkukları

İçindekiler

Diğer Yabancı Kaynaklar

GİRİŞ

İşletmelerin finansman ihtiyaçlarını her zaman sadece girişimci veya ortakları aracılığıyla gerçekleştirilmesi beklenemez. İşletmeler, sürekliliği ve büyümeyi sağlayabilmek için dış finansman kaynakları yaratmak zorundadır. Yabancı kaynak olarak isimlendirilen bu kaynaklar, varlıkların finansmanında ya da bir borcun ödenmesinde kullanılabilir. Söz konusu yabancı kaynakların neler olduğu ve ne şekilde sınıflandırılarak muhasebeleştirildiği önceki ünitelerde açıklanmıştır.

Bu ünite, *herhangi bir ticari nedene dayanmayan*, kısa veya uzun dönemde ödenmesi düşünülen yabancı kaynaklar (borçlar) incelenecektir. Diğer bir deyişle işletmenin mali ve ticari borçları dışındaki tüm borçları diğer yabancı kaynaklar olarak ifade edilmektedir. Bu borçlar Tekdüzen Hesap Planı'nda diğer yabancı kaynaklar şöyle sınıflanmaktadır:

Kısa Vadeli Diğer Yabancı Kaynaklar		Uzun Vadeli Diğer Yabancı Kaynaklar	
33	Diğer Borçlar	43	Diğer Borçlar
34	Alınan Avanslar	44	Alınan Avanslar
35	Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hakedişleri	45	
36	Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler	46	
37	Borç Ve Gider Karşılıkları	47	Borç Ve Gider Karşılıkları
38	Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları	48	Gelecek Yıllara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları
39	Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	49	Diğer Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar

Tablo 5.1

Tekdüzen hesap planına göre diğer borçların sınıflaması

Diğer yabancı kaynaklar önceki ünitelerde anlatılan Mali Borçlar ve Ticari Borçlar gibi doğrudan işletmenin temel faaliyetlerini yürütmek için yaratılan borçlar olmamasına rağmen, işletmenin faaliyetlerini sürdürmesini destekleyici borçlardır. Bu ünite de hizmet işletmeleri özelliklerini taşıyan inşaat işletmelerinin kullanımına yönelik olarak tasarlanan "35. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hakedişleri" dışındaki diğer yabancı kaynaklar hakkında bilgi verilecektir.

DİĞER BORÇLAR

Diğer borçlar grubu, herhangi bir ticari nedene dayanmadan meydana gelmiş ve en çok bir yıl içinde veya bir yıldan daha fazla sürede ödenmesi düşünülen borçların kaydedildiği hesapları kapsamaktadır. Bu borç türü işletmenin çalışanları, ortakları ve diğer ilgili taraflarla olan ilişkilerinden doğan borçların düzenlediği bir bilanço grubudur. Tekdüzen Hesap Planı'nda kısa vadeli borçlar 33 DİĞER BORÇLAR grubunda ve uzun vadeli borçlar 43 DİĞER BORÇLAR grubunda izlenmektedir. Bu gruplara ilişkin hesaplar şöyledir:

Tablo 5.2
Tekdüzen hesap planında Diğer Borçların sınıflaması

33	Diğer Borçlar	43	Diğer Borçlar
331	Ortaklara Borçlar	431	Ortaklara Borçlar
332	İştiraklere Borçlar	432	İştiraklere Borçlar
333	Bağlı Ortaklıklara Borçlar	433	Bağlı Ortaklıklara Borçlar
335	Personele Borçlar	435	
336	Diğer Çeşitli Borçlar	436	Diğer Çeşitli Borçlar
337	Diğer Borç Senetleri Reeskontu (-)	437	Diğer Borç Senetleri Reeskontu (-)
338		438	Kamuya Olan Ertelenmiş veya Taksitlendirilmiş Borçlar

DİKKAT

Diğer Borçlar grubu, Genel Muhasebe 1 kitabımızın “Alacaklar” ünitesinde yer alan “Diğer Alacaklar” başlığıyla paralellik göstermektedir.

Ortaklara Borçlar

İşletmenin ortaklarına olan borçlarının düzenlendiği bir hesaptır. İşletmenin henüz yerine getiremediği ve ortaklarına ödemekle yükümlü olduğu; temettü borçları, sözleşmeye bağlı ek ödemelere ilişkin borçlar, senetli veya senetsiz borçları vb “331 Ortaklara Borçlar” hesabında izlenmektedir. İşletmenin, esas faaliyet konusu dışındaki işlemlerinden dolayı ortaklarına bir yıldan uzun sürede ödenmesi planlanan senetli ve senetsiz borçları ise “431 Ortaklara Borçlar” hesabında izlenir.

İşletme, ortaklarına çeşitli sebeplerle borçlanabilir. Bunlar şöyle sıralanabilir;

- Ortaklara ödenecek temettüler (kâr payı),
- İşletmenin sermaye azaltımına gitmesi nedeniyle ortaklara ödenecek sermaye payları,
- İşletmenin kısa vadeli finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla ortaklardan borç alması,
- Ortakların banka ve finans kurumlarından veya sermaye piyasalarından kendi adına sağladığı borçlar,
- Ortakların sağladığı gayrinakdi teminatlar karşılığında üçüncü kişilerden yapılan borçlanmalar,
- İşletmenin sona ermesi ve tasfiyesi nedeniyle ortaklara ödenecek paylar,
- İşletmenin birleşme, bölünme veya tür değiştirme nedeniyle ortağın ayrılmasından kaynaklanan sermaye payları,
- Ortağın ölümü, iflası gibi nedenlerle işletmeden ayrılması durumunda ortağa ödenecek tutarlar.

TUAŞ 30 Mart 20X2 tarihinde, dönem kârından ₺16.000 temettü dağıtma kararı almıştır. İşletme kârı, ortakların sermaye payları ile orantılı bir şekilde dağıtacaktır. Ortakların sermaye payları; Ali Tat ₺180.000, Can Kan ₺120.000 ve Nur Akın ₺340.000'dir.

ÖRNEK

30.03.2012			
570 GEÇMİŞ YILLAR KÂRLARI HS		16.000	
331.ORTAKLARA BORÇLAR HS.			16.000
331.01 Ali Tat	4.500		
331.02 Can Kan	3.000		
331.03 Nur Akın	8.500		
	/		

Daha sonraki ünitelerde göreceğiniz gibi işletmeler dönem sonunda tüm gelir ve giderlerini "690.Dönem Kârı veya Zararı" hesabına devrederek kapatırlar. Söz konusu hesabın alacak kalanı işletmenin ticari kârını gösterir. Bu kârdan vergiler düşüldükten sonra kalan kâr "590.Dönem Net Kârı" hesabına aktarılarak dönem sonu bilançosunda öz kaynaklar içinde gösterilir. Dönemin net kârı takip eden dönemin başında "570.Geçmiş Yıllar Kârları" hesabına aktarılır. Takip eden dönemde genel kuruldan sonra dağıtılmasına karar verilen kâr ve yedekler bu kâr üzerinden hesaplanır. Bu nedenle örneğimizde ortaklara dağıtılmasına karar verilen kârın kaydında Geçmiş Yıllar Kârları hesabı borçlandırılırken Ortaklara Borçlar hesabı alacaklandırılmıştır.

İşletmeler; başlangıçta sermaye büyüklüğünün doğru tespit edilememesi, zarara uğrama nedeniyle güç duruma düşmesi, bazı varlıkların değerini beklenin üzerinde yitirmesi, ortak sayısının azaltılması ya da işletmenin kendi hisse senetlerini elden çıkaramaması gibi durumlarda sermaye azaltımına gidilebilir (Kishalı, 2010, s.113).

PAYE işletmesi dört ortaklı olup ödenmiş sermayesi ₺900.000'dir. 28.02.20X1 tarihinde işletme ortaklarından Kaya Sakin'in ölümü üzerine kendisine ait olan ₺82.000'lik sermaye payının mirasçılara ödenerek sermayenin azaltılması kararı alınmıştır.

ÖRNEK

28.02.20X1			
500. SERMAYE HS		82.000	
500.03.Kaya Sakin	82.000		
331.ORTAKLARA BORÇLAR HS.			82.000
331.03 Kaya Sakin	82.000		
	/		

PAYE işletmesi ortağının ölümü üzerine sermaye azaltımına gitmiştir. Bu durumda ödenmiş sermaye ortağın payı olan ₺82.000 kadar azaltıldığı için 500 Sermaye hesabı borçlandırılırken, işletmenin ortağına (mirasçılara) olan borcunda da artış olması nedeniyle 331 Ortaklara Borçlar hesabı alacaklandırılmıştır.

ÖRNEK

PAYE işletmesi, kısa vadeli finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla 09.09.20X2 tarihinde ortak Tahsin Kaya'dan borç almış ve Tahsin Kaya işletmenin K Bankasındaki borçlu cari hesabına \$ 20.000 yatırmıştır. Bu tarihteki serbest piyasada dolar kuru ₺1,80'dır. İşletme, ortağından aldığı borcunu iki ay içinde dolar olarak ödemeyi planlamaktadır.

09.09.20X2			
300. BANKA KREDİLERİ HS		36.000	
300.04.K Bankası Bc/h			
331.ORTAKLARA BORÇLAR HS.			36.000
331.02 Tahsin Kaya	/		

PAYE, ortağı Tahsin KAYA'dan aldığı borçla, bankaya olan kredi borcunu ödemiştir. Böylece işletme, bankadan aldığı krediden kaynaklanan faiz yükümlülüğünden kurtulmuştur. Bu nedenle 300 Banka Kredileri hesabı borçlandırılmıştır. Ancak işletme bir borcunu başka bir borçla ödemesi nedeniyle, ortağına dolar üzerinden borçlanmıştır. Ortağına olan borcundaki artış nedeniyle, 331 Ortaklara Borçlar hesabı alacaklandırılmıştır. PAYE işletmesi ortağı Tahsin Kaya'ya olan borcunu öderken, kur farkından kaynaklanan Kambiyo Kârı veya Kambiyo Zararı ile karşı karşıya kalacaktır.

Ortakların çeşitli nedenlerle işletmeye verdiği borçların işletme tarafından ortaklara ödenmesi durumunda ise 331 Ortaklara Borçlar hesabı alacaklandırılır. Eğer işletmenin ortaklara olan borcu belirli bir vadeye dayanıyorsa ve vade bir yıldan daha uzunsa, bu durumda vadenin bir yıla inmesi ile "431 Ortaklara Borçlar" hesabı borçlandırılarak, "331 Ortaklara Borçlar" hesabına devredilir.

ÖRNEK

PAYE işletmesi ortağı Tahsin Kaya'dan almış olduğu \$20.000'lık borcunu 30.9.20X2 tarihinde dolar olarak nakden ödemiştir. Bu tarihteki serbest piyasada dolar kuru ₺1,76'dır.

30.09.20X1			
331.ORTAKLARA BORÇLAR HS.		36.000	
331.02 Tahsin Kaya			
100. KASA HS			35.200
100.02. Yabancı Paralar kasası			
646.KAMBIYO KÂRLARI HS			800
	/		

Aile şirketi yapısı tüm dünyadaki şirketlerde önemli bir yere sahiptir. ABD'de %90, Almanya ve Meksika'da %80, Avusturya ve Şili'de %75, İtalya'da %99, Türkiye'de de %90'lar civarında olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye'de aile şirketleri kurucu ailenin tam denetimi altındadır ve genellikle de kurucu aile üyesi tarafından yönetilmektedir. Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK) yaptığı düzenlemelerle aile şirketi ortaklarının işletmeyi kendi kasaları gibi kullanmalarını önlemeye çalışmıştır. İşletme, ortaklarından veya ortakların ilişkili olduğu kişilerden ayrı bir tüzel kişiliğe sahiptir. Kişilik kavramının bir gereği olan bu ilke, işletmenin şeffaf, hesap verebilir ve kurumsal bir yapıya sahip olması için önemli bir ölçüttür. KVK'ye gö-

re; ortaklardan ve ortakların ilişkili olduğu kişilerden doğrudan veya dolaylı olarak alınan borçların ilgili mali yıl içinde herhangi bir tarihte öz sermayenin üç katını aşan kısmını **örtülü sermaye** olarak kabul etmektedir.

Örtülü sermaye; borçlanmanın ortaklardan veya ortakla ilişkil kişilerden yapılmış olması ve yapılan borçlanmanın öz sermayenin üç katını aşması durumlarında ortaya çıkar.

Ortaklara borçlar hesabı sürekli olarak ve önemli tutarda alacak kalanı verir ve bu kalanın işletmenin öz sermayesine oranı, bezer kuruluşlara göre bariz bir fazlalık görsirse bu borçlar örtülü sermaye sayılır (KVK Mad.16).

D İ K K A T

Böylece, ortak ya da ortakla ilişkili kişilerden sağlanan borcun işletmenin öz sermayesi ile kıyaslanması ile gerçekleştirilen borçlanmanın *gerçek borç* veya *örtülü sermaye (gizli sermaye)* olup olmadığı sonucuna varılmaktadır. (Tekin ve Kartaloğlu, 2008, s.38). Bu düzenleme ile ortakların sürekli olarak işletmeye hesabı verilemeyecek büyük tutarlarda para koyması da engellenmeye çalışılmaktadır. KVK'na göre örtülü sermaye olarak kabul edilen tutarlar üzerinden ödenen veya hesaplanan faiz, kur farkları vb giderler işletme kazancının hesaplanmasında kanunen kabul edilmeyen gider olarak nitelendirilmektedir.

SASA işletmesi'nin 21.04.20X5 tarihinde 331 Ortaklara Borçlar hesabının alacak kalanı ₺140.000'dir. İşletme aynı dönem içinde ilgili borçlara ilişkin olarak faiz uygulamış ve ortaklardan alınan borçlara ilişkin hesaplanan faiz toplamı ₺10.000'dir. İşletmenin öz sermayesi ₺42.000'dir.

Ö R N E K

Bu durumda işletme ortakları ile olan borç ilişkisinde örtülü sermayenin olup olmadığı araştırılır. Örtülü sermaye hesaplamasında aşağıdaki formülden yararlanır:

$$\begin{aligned} \text{Örtülü Sermaye} &= \text{Toplam Ortaklara Borçlar} - (\text{Öz Sermaye} \times 3) \\ \text{Örtülü Sermaye} &= \text{₺140.000} - (\text{₺42.000} \times 3) = \text{₺14.000} \end{aligned}$$

Örtülü sermayenin varlığı ispat edildikten sonra, ortaklara borçlara bağlı faiz, kur farkı gibi giderlerin örtülü sermaye olarak kabul edilen kısmı kanunen kabul edilmeyen gider olarak kayda alınır. Dolayısıyla işletmenin örtülü sermaye katsayısını hesaplaması gerekmektedir. Örtülü sermaye katsayısı, örtülü sermayenin toplam ortaklara olan borç tutarına oranlanması ile bulunmaktadır.

$$\begin{aligned} \text{Örtülü Sermaye Katsayısı} &= \text{Örtülü Sermaye} \div \text{Toplam Ortaklara Borçlar} \\ &= \text{₺14.000} \div \text{₺140.000} \\ &= \%10 \end{aligned}$$

İşletmenin ortaklarından aldığı borçlara ilişkin finansman giderleri de 780 Finansman Giderleri hesabında izlenmektedir. Ancak KVK'ye göre bu finansman giderinin, örtülü sermaye katsayı oranındaki kısmı kanunen kabul edilmeyen giderdir. Bunun nazım hesaplarda izlenerek, mali kârın tespitinde göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu durumda ortaklara borçlarla ilgili finansman giderinin ₺1.000'si (₺10.000 X %10) kanunen kabul edilmeyen giderdir.

Bağlı Ortaklıklara Borçlar

Önceki ünitelerden bildiğiniz gibi adi ortaklık gibi tüzel kişiliği olmayan işletmeler de dahil olmak üzere, ana ortaklık olarak bilinen başka bir işletme tarafından dolaylı bir şekilde kontrol edilen işletme *bağlı ortaklık* olarak adlandırılmaktadır. Ana ortaklığın bağlı ortaklıkları vasıtasıyla dolaylı olarak bir şirketteki oy haklarının ya-

rıdan fazlasını kontrol etmesi durumunda kontrolün var olduğu kabul edilir (TMS 27). Bağlı ortaklıkta kontrolü *yönetme gücü* ile sağlanmaktadır. Ancak bilindiği gibi işletmenin bağlı ortaklığı yönetme gücü sadece bağlı ortaklık üzerindeki oy haklarının %50'den fazla olması gerekliliği ile sınırlı değildir.

Ana ortaklığın, bir işletmenin faaliyetlerinden fayda sağlamak amacıyla söz konusu işletmenin finansal ve faaliyet politikalarına ilişkin kararlarda *tek başına yönetme gücü sahip olması*, bağlı ortaklığın kontrol edildiği anlamına gelmektedir.

İşletmenin grubunda bulunan bağlı ortaklarla olan ilişkilerinde, bağlı ortaklarından bir ticari işlemde kaynaklanmayan kısa vadeli borç alması durumunda bu borcunu "333 Bağlı Ortaklıklara Borçlar" hesabında ve uzun vadeli borç alması durumunda da "433 Bağlı Ortaklıklara Borçlar" hesabında izler. Bağlı ortaklığın ana ortaklığına borç vermesi durumunda bu hesaplar alacaklandırılırken, ana ortaklığın bağlı ortaklığa borcunu ödemesi durumunda ise hesaplar borçlandırılmaktadır. Uzun vadeli bir borcun vadesinin bir yıla inmesi durumunda ise 433 Bağlı Ortaklıklara Borçlar hesabı 333 Bağlı Ortaklıklara Borçlar hesabına devredilmektedir.

ÖRNEK

PLV işletmesi, 20.6.20X1 tarihinde %45 ortaklık payına sahip olmasına rağmen, yönetme gücüne sahip olduğu bağlı ortağı İletki işletmesi'nden ₺39.000 nominal değerli protestolu bir senedini ödemesini talep etmiştir. İletki işletmesi banka havalesi ile protestolu senedi ödemiştir. İletki işletmesi, PLV'den alacağını on sekiz ay sonra tahsil edebilecektir.

Yukarıdaki bilgilere göre PLV işletmesinin muhasebe kaydı şöyle olacaktır:

20.06.20X1			
321.BORÇ SENETLERİ HS		39.000	
433.BAĞLI ORTAKLIKLARA BORÇLAR			39.000
433.04. İletki İşletmesi			
	/		

PLV işletmesi nakit sıkıntısı yaşaması nedeniyle kontrolü altında bulunan İletki işletmesinden borç almıştır. Bu amaçla kendisine ait olmayan senetli bir borcu İletki işletmesine ödetmiştir. Böylece PLV ile İletki işletmesi arasında uzun vadeli bir borç doğmuştur. PLV işletmesi 31 Aralık 20X1 tarihinde dönem sonu işlemlerinde borçlarını kontrol ettiğinde bağlı ortağına olan borcunun vadesine bir yıldan daha az bir sürenin kaldığı tespit edecektir. Bu durumda PLV işletmesi 31.12.20X1 tarihinde aşağıdaki muhasebe kaydıyla dönem ayarlaması gerçekleştirmiş olacaktır.

31.12.20X1			
433. BAĞLI ORTAKLIKLARA BORÇLAR HS.		39.000	
433.04. İletki İşletmesi			
333.BAĞLI ORTAKLIKLARA BORÇLAR			39.000
333.04. İletki İşletmesi			
	/		

PLV ile İletki işletmesi arasındaki borç-alacak ilişkisinde faiz, kur farkı gibi unsurlar gözardı edilmiştir. Eğer PLV işletmesinin faiz veya kur farkı yükümlülükleri de sözkonusu ise, borcun örtülü sermaye olup olmadığının da araştırılması gerekmektedir.

PLV işletmesi, 12.9.20X2 tarihinde bağlı ortağı İletki işletmesine olan borcunu nakden ödemiştir.

ÖRNEK

12.09.20X2			
333. BAĞLI ORTAKLIKLARA BORÇLAR HS.		39.000	
333.04. İletki İşletmesi			
100.KASA HS			39.000
/			

PLV işletmesi bağlı ortağı İletki işletmesine borcunu ödemesi ile birlikte, 333 Bağlı Ortaklıklara Borçlar hesabı borçlandırılmış ve ödeme nedeniyle işletmenin parasındaki azalma nedeniyle 100 Kasa hesabı alacaklandırılmıştır.

İştiraklere Borçlar

İştirak, yatırımcı işletmenin, adi ortaklık gibi tüzel kişiliği olmayan işletmeler de dahil olmak üzere, iş ortaklığı veya bağlı ortaklık niteğinde olmayan, ancak üzerinde **önemli etkisi** bulunduğu işletmelerdir. İştirakler, bir işletmenin önemli etkisi altında kalmayı; ana ortağın yarattığı piyasa koşullarından yararlanmak, yeni müşteri ve satıcılarla ilişkiler kurmak, yeni ürünlere ve teknolojik yeniliklere daha kolay sahip olmak, finansal güçlüklerle daha kolay başa çıkmak, yaratılmış markadan yararlanmak gibi nedenlerle kabullenirler.

İştirak edilen ortaklıklarda iştirak ilişkisinden bahsedebilmek için sermaye payı dikkate alınmaksızın sahip olunan oy hakkı veya yönetime katılma hakkının en az %20 en fazla %50 oranında bulunması gerekir.

İştirakin ana ortaklıkla olan finansal ilişkilerinden kaynaklanan kısa vadeli borçlar "332. İştiraklere Borçlar hesabında" ve uzun vadeli borçlar ise "432. İştiraklere Borçlar" hesabında izlenir. İştiraklere Borçlar hesabı ana ortağın iştirakinden borç alması durumunda alacaklandırılır. 432 İştiraklere Borçlar hesabında izlenmekte olan uzun vadeli bir borç, kısa vadeli hale dönüştüğünde 332 İştiraklere Borçlar hesabına aktarılır.

Önemli Etki: Bir işletmenin, yatırım yaptığı işletmenin oy hakkının %20 ya da daha fazlasını elinde tutması durumunda söz konusu işletme üzerinde önemli etkiye sahip olduğu kabul edilir.

TUAŞ işletmesi yeni ürünün tutundurma faaliyetleri için 20X3 dönemi için bütçesinde çok büyük bir tutar ayırmak zorundadır. TUAŞ işletmenin 20X3 döneminde nakit akışında sıkıntı yaşanmasını engellemek için, iştiraki ve ürün dağıtıcısı SP işletmesinden tutundurma faaliyeti için 90.000 borç talep etmiştir. TUAŞ, SP işletmesi üzerinde önemli etkiye sahip olması nedeniyle borç talebi kabul edilmiştir. SP işletmesi, 19.11.20X2 tarihinde gerekli ödemeyi TUAŞ işletmesine banka havalesi ile gerçekleştirmiştir. TUAŞ, SP'ye olan borcunu 20X3 bütçe döneminde ödemeyi planlamaktadır ve herhangi bir faiz yükümlülüğü bulunmamaktadır.

ÖRNEK

Yukarıdaki bilgilere göre TUAŞ işletmesinin muhasebe kaydı şöyle olacaktır:

19.11.20X2			
102.BANKALAR HS.		90.000	
432.İŞTİRAKLERE BORÇLAR HS			90.000
432.09 SP İşletmesi			
/			

TUAŞ ile SP işletmesi arasındaki borç-alacak ilişkisi normal faaliyeti kapsamı dışında meydana gelmiştir. TUAŞ'ın iştiraki SP işletmesine olan uzun vadeli borcunda artış olması nedeniyle 432 İştiraklere Borçlar hesabı alacaklandırılmıştır. Alınan borç SP tarafından banka havalesi ile gönderildiği için TUAŞ işletmesinin bankadaki mevduatı arttığı için 102 Bankalar hesabı borçlandırılmıştır.

ÖRNEK

TUAŞ işletmesi 01 Ekim 20X2 tarihinde başlattığı bütçe çalışmalarında, SP'ye olan borcun Ocak 20X3 dönemi içinde ödenmesine karar vermiştir.

01.10.20X2			
432. İŞTİRAKLERE BORÇLAR HS.		90.000	
432.09. SP İşletmesi			
332.İŞTİRAKLERE BORÇLAR HS			90.000
332.09. SP İşletmesi			
	/		

TUAŞ, iştirakine olan borcunu dört ay sonra ödeme kararı almıştır. Uzun vadeli borç kısa vadeli bir hale dönüşmüştür. Bu nedenle 432 İştiraklere Borçlar hesabı kapatılmak için borçlandırılırken, TUAŞ'ın kısa vadeli iştirak borcunu göstermek için 332 İştiraklere Borçlar hesabı alacaklandırılmaktadır.

ÖRNEK

TUAŞ, SP'ye olan ₺90.000'lık borcunu 03.01.20X3 tarihinde nakden ödemiştir.

03.01.20X3			
332. İŞTİRAKLERE BORÇLAR HS.		90.000	
332.09. SP İşletmesi			
100. KASA HS			90.000
	/		

TUAŞ işletmesinin borcunu SP işletmesine ödemesi ile 332 İştiraklere Borçlar hesabı borçlandırılarak kapatılmıştır.

Personele Borçlar

Zihinsel ve fiziksel yetenek ve becerilerini işletmenin kullanımına sunan insan gücü, işçilik olarak tanımlanmaktadır. İşletme faaliyetlerini sürdürmek amacıyla kullandığı işçisinin tahakkuk edip henüz ödemediği ücret, maaş ve sosyal güvenlik yardımları, ücretli yıllık izin ve ücretli hastalık izni, kâr paylaşımı ve ikramiyeler (dönem sonundan itibaren on iki ay içinde ödenebilir olanlar) ve mevcut çalışanlara sağlanan parasal olmayan faydalar (sağlık yardımı, lojman, araç ve ücretsiz veya indirimli olarak verilen gıda yardımı ve diğer hizmetler) gibi hakları ile görevlendirme nedeniyle verdiği avansı aşan kısımları işçisine ödemekle yükümlüdür. İşletmeler işçilerine karşı işletmede çalıştığı süre için yapacağı ödemelerin dışında, işçinin işten ayrılması veya dönem sonunda kâra dayalı hisse bazlı temettülerden de sorumludur (TMS 24, TMS 19). İşletmenin işçisine ödemekle yükümlü olduğu tahakkuk etmiş ödemeler, ödeninceye kadar "335. Personele Borçlar" hesabının alacağında gösterilir. İşçiye ödeme gerçekleşince, hesap borçlandırılarak kapatılır. İşletmenin işçisine bir yıldan daha uzun vadeli borçlarının olmayacağı veya çok nadir olacağı varsayılarak Tekdüzen Hesap Planı'nda uzun vadeli personel borçlarına ilişkin hesaba yer verilmemiştir.

ÖRNEK

PAYE işletmesinde faaliyet gösteren beş kilit yönetici işçisinin Mart 20X5 dönemine ilişkin ücret bordrosu 28.3.20X5 tarihinde aşağıdaki gibi hazırlanmıştır:

- Brüt ücretler toplamı*	₺19.760
- Kilit yönetici işçilerinin toplam ücret kesintileri	(₺4.536)
• SGK kesintileri toplamı	₺2.400
• Gelir Vergisi kesintisi toplamı	₺2.040
• Damga Vergisi kesintisi toplamı	₺96
- Kilit yönetici işçilerinin toplam net ücreti	₺11.464
* İşveren Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) kesintileri ve işveren işsizlik sigortaları brüt ücretlere dahil edilmiştir.	

Kilit yönetici işçilerin ücretleri her ayın başında ödenmektedir.

Yukarıdaki bilgilere göre PAYE işletmesinin ücret tahakkuk kaydını kaydı şöyle olacaktır:

28.03.20X5		
770. GENEL YÖNETİM GİDERLERİ HS		19.760
770.01 Kilit Yönetici İşçilik Ücretleri		
770.01.1 Brüt Ücret	16.000	
770.01.2 SGK İşveren Payı	3.440	
770.01.3 İşsizlik Sig.İşv.Payı	320	
335.PERSONELE BORÇLAR HS		11.464
360.ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR HS		2.136
360.02 Gelir Vergisi	2.040	
360.07 Damga Vergisi	96	
361.ÖDENECEK SOSYAL GÜVENLİK KESİNTİLERİ HS		6.160
361.01 Ödenecek SGK Kesintileri		
361.01.1 SGK İşv.Payı	3.440	
361.01.2 İşsiz.Sig.İşv.Payı	320	
361.01.3 SGK İşçi Payı	2.240	
361.01.4 İşs.Sig.İşçi Payı	160	

İşçilerin işletmeye maliyeti sadece ödenen ücret veya brüt ücretle sınırlı değildir. Brüt ücrete işverenin işçisi adına SGK'ye ödediği sigorta ve işsizlik sigortası primleri de bir maliyet unsuru olarak kabul edilir. Örnekte, işletmede kilit yönetici konumunda çalışması nedeniyle, işçilerin maliyeti 770. Genel Yönetim Giderleri hesabında izlenmiştir. İşletme, kilit yönetici işçileri ile yaptığı sözleşmede brüt ücret üzerinden anlaşmıştır. Ancak gerek Gelir Vergisi Kanunu'nun gerekse Sosyal Güvenlik Kanunu'nun ilgili hükümlerinde işçinin brüt ücretinden kesintilerin yapılmasını işvereni sorumlu tutmuştur. Bu nedenle gelir vergisi ile damga vergisi Vergi Dairesi'ne ödenmek üzere "360.Ödenecek Vergi Ve Fonlar" hesabında izlenirken, SGK sigorta kesintileri ile işsizlik sigortası kesintilerini ise SGK'na ödenmek üzere "361.Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri" hesabında takip edilmektedir. İşçinin brüt ücretten kesintileri yapıldıktan sonra kalan net ücreti ise "335.Personele Borçlar" hesabının alacağına takip edilmektedir.

İşletmenin işçisine olan ücret, maaş, ikramiye vb. tahakkuk etmiş borçlarını nakden veya banka aracılığıyla ödemesi durumunda ise aşağıdaki muhasebe kaydına yer verilir.

01.04.20X5		
335. PERSONELE BORÇLAR HS.	11.464	
100. KASA HS		11.464

İşletmenin işçisine yönelik gerek brüt ücretinden gerekse işveren payı olarak yaptığı kesintilerin ödemesi gerçekleştiğinde “360 Ödenecek Vergi ve Fonlar” hesabı ile “361 Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri” hesabı borçlandırılarak kapatılır.

SIRA SİZDE

ELMA Hastanesi, yeni geliştirilen bir göz nakli ameliyatı eğitimi için iki doktorunu yurtdışına göndermiştir. Hastane, her bir doktorun yol, hacırâh, konaklama, ulaşım gibi masrafları için toplam \$3.000'ı bankadaki hesaplarına havale etmiştir. Doktorlar eğitim sonrasında masraflarını belgelendirmiş ve toplam \$3.200 harcama yaptıkları tespit edilmiştir. İşletme \$200'ı aylık ücretlerine dahil edecektir. (Doktorların harcamalarını belgelendirdikleri günde \$1, ₺1,80'dır.)

Diğer Çeşitli Borçlar

Diğer çeşitli borçlar; işletmenin ortakları, ortakları ile ilişkili taraflar ve çalışanları dışında kalan diğer ilgili taraf ve kişiler ile temel faaliyet konusu dışındaki borçlarının izlendiği hesaptır. Bu hesap kapsamında aşağıda sıralanan finansal işlemler örneklendirilebilir (TMS 24, m.21; Akdoğan ve Sevilengül, 2007, s.438):

- Maddi duran varlık ve diğer varlıkların alımına ilişkin kambiyo senedine bağlı ya da senetsiz borçlanmalar,
- Maddi olmayan duran varlıkların alımına ilişkin kambiyo senedine bağlı ya da senetsiz borçlanmalar,
- Kira borçları,
- Araştırma ve geliştirme transferlerine ilişkin borçlar,
- Lisans anlaşmaları kapsamında yapılan transferlere ilişkin borçlar,
- Finansman anlaşmaları kapsamında yapılan transferlere ilişkin borçlar,

ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI

Bir hizmetin görülmesi ya da varlığın tesliminden önce alıcı tarafından yapılan peşin ödemeler veya avanslar nedeniyle ortaya çıkan borçlardır. İşletmenin üçüncü kişilerle ticari faaliyetlerine ilişkin satışlarında alıcının vazgeçmesini önlemek amacıyla işletmenin bir satış şartı olarak talep ettiği bedeldir. Benzer şekilde alıcı da, satıcının sattığı varlığı sözleşilen şartlarda teslim etmesini garantilemek amacıyla aynı şartı talep edebilir. Şarta bağlı alınan parasal bedel işletme açısından kazanılmamış bir gelirdir. (Cemalcılar ve Önce, 1999, s.483). Alınan sipariş avansları bir para ödeme yükümlülüğünden ziyade, bir mal veya hizmet teslimi yükümlülüğünü göstermesi nedeniyle kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar içinde ayrı bir grup olarak yer verilmektedir.

İşletmenin temel faaliyet konusuna ilişkin olarak tahsil edilen sipariş avansları, ticari borçlar grubunda gösterilmez. Alınan sipariş avansları satışı gerçekleştirilecek bir malın karşılığında önceden alınan parasal değerlerdir ve sözlü veya yazılı sözleşmeye dayanmaktadır. Bu nedenle henüz satışa ilişkin bir hasılat doğmamıştır. Hasılatın doğumu ile alınan avans mahsup edilecektir. Eğer müşteri tarafından satış sözleşme feshedilirse, genellikle işletme açısından alınan avans kazanılmamış bir

gelir haline dönüşecektir. İşletmenin müşterisinden satacağı bir mal veya hizmet karşılığında avans alması durumunda “340 Alınan Sipariş Avansları” veya “440 Alınan Sipariş Avansları” hesapları alacaklandırılır. Hizmet veya mala ilişkin tüm risk ve mülkiyetin teslimi ile birlikte hasılat doğmuş olmaktadır (TMS 18) ve bu durumda müşteriden alınan avansta mahsup edilerek “340 Alınan Sipariş Avansları” hesabı borçlandırılır.

AŞAN işletmesi AS marka arabaların Türkiye dağıtıcısıdır. AŞAN işletmesi, arabaları iki ay sonra teslim etmek ve aracın bedelinin tamamını avans olarak tahsil etmek koşuluyla araç satışı yapmaktadır. 04.06.20X6 tarihinde AS-3 aracını müşterisi Kaya Ticaret'e ₺88.500 karşılığında satmış ve aynı gün tahsilatı gerçekleştirmiştir.

ÖRNEK

04.06.20X6			
100. KASA HS.		88.500	
340.ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI HS.			88.500
340.03 AS-3 Avansları			
340.03.38 Kaya Ticaret			
/			

İşletmenin müşterisine sahiplikle ilgili tüm riskleri ve yararların devredilmesi ile mülkiyet veya zilyetliğin devri aynı anda gerçekleşecektir. AŞAN işletmesi müşteri Kaya Ticaret'e 26.08.20X6 tarihinde AS-3 marka aracı teslim ettiğinde, tüm riskler ve yararları müşteriye devredildiği için hasılat doğmuş olacaktır. Bu durumda aşağıdaki muhasebe kaydına yer verilecektir.

26.08.20X6			
340.ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI HS.		88.500	
340.03 AS-3 Avansları			
340.03.38 Kaya Ticaret			
600.YURT İÇİ SATIŞLAR HS.			75.000
600.03. AS- 3			
391.HESAPLANAN KDV HS.			13.500

İşletmenin aracı teslim etmesi ile satış işlemi ve hasılat gerçekleşmiş; bu nedenle hasılat 600.Yurt İçi Satışlar hesabına kaydedilmiştir. Diğer taraftan, aracın müşteriye teslimi sonucunda işletme müşteriye olan avans borcunu ödemiş olduğu için de 340 Alınan Sipariş Avansları hesabı borçlandırılmıştır.

Alınan sipariş avansları satış taahhüt edilen mal ve hizmetin değerinin tümü olabileceği gibi belirli bir yüzdesi de olabilir.

DİKKAT**BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI**

Bilanço tarihinde belirgin olarak ortaya çıkan ancak tutarının ne olacağı henüz kesin olarak bilinmeyen veya tutarı bilinmekle birlikte ne zaman tahakkuk edeceği tahmin edilemeyen kısa vadeli borçlar ve giderler için ayrılan karşılıkların izlendiği hesap grubudur. Bu karşılıklar aktifte belirli bir hesapla doğrudan ilişkilendirilmediği için *aktifte ilgisiz karşılıklar* olarak da bilinir. (Sevilengül, 1995, s.460). Bu

gruptaki borçlar, bilanço gününde ortaya çıkmasına rağmen henüz alacaklısı tarafından istenebilir duruma gelmemiş olan giderlerin dönemsellik kavramı gereğince dönem kârından indirilmesini sağlarlar. Borç ve gider karşılıkları grubu aşağıdaki hesaplardan oluşur:

Tablo 5.3

Tekdüzen hesap planında Borç ve Gider Karşılıklarının sınıflaması

37	Borç ve Gider Karşılıkları	47	Borç ve Gider Karşılıkları
370	Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülükler Karşılıkları		
371	Dönem Kârının Peşin Ödenen Vergi ve Diğer Yükümlülükleri		
372	Kıdem Tazminatı Karşılığı	472	Kıdem Tazminatı Karşılığı
373	Maliyet Giderleri Karşılığı		
379	Diğer Borç ve Gider Karşılıkları	479	Diğer Borç ve Gider Karşılıkları

Bu grupta ticaret işletmeleri için önemli olduğu düşünen “dönem kârına ilişkin yasal yükümlülükler” ve “kıdem tazminatı karşılığı” konuları üzerinde durulacaktır.

Dönem Kârına İlişkin Yasal Yükümlülükler

İşletmeler dönem içinde faaliyetleri sonucunda yarattıkları kâra ilişkin olarak devlete vergi vermekle yükümlüdür. Ancak devlet, işletmenin üçer aylık tahmini kazançları üzerinden gelir vergisi veya kurumlar vergisi hesaplatırmakta ve bu vergiyi üç aylık dönemler itibarıyla peşin olarak tahsil etmektedir.

Dönem içinde tahmini kazanç üzerinden hesaplanarak **geçici vergi dönemlerine** peşin olarak ödenen vergiler ile stopaj yoluyla kesilen vergiler “193 Peşin Ödenen Vergi Ve Fonlar” hesabında izlenir. “193.Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar hesabı”nın borç kalanı; dönem sonunda kesinleşen kâra bağlı vergi ile karşılaştırılmak üzere “371.Dönem Kârının Peşin Ödenen Vergi Ve Diğer Yükümlülükleri” hesabına devredilir ve hesap kapatılır. Dönem sonu bilançosunun onaylanması ile birlikte mali kâr üzerinden hesaplanan vergi yükümlülüğü “370.Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülükler Karşılığı” hesabında izlenir. Dönem kârı üzerinden hesaplanan vergiden, dönem içinde peşin ödenmiş vergiler mahsup edilerek, dönem sonunda ödenmesi gereken vergi yükümlülüğüne ulaşılır.

Kıdem Tazminatı Karşılığı

İş Kanunu'nun 14. maddesi çerçevesinde kıdem tazminatı; emeklilik ikramiyesi, çeşitli mevzuat veya sözleşme gereğince işçinin işletmeden ayrılması, kıdemine bağlı olarak işten ayrılması durumunda kıdem tazminatı olarak yapılacak ödemeler için ayrılan karşılıklardır.

İşçinin ne zaman işletmeden ayrılacağı kesin olarak bilinmediği ve işçinin işletmeye fayda sağlayacağı süre boyunca çalışacağı varsayımı söz konusudur. Bu nedenle kıdem tazminatı, işletmenin tahmini bir borcudur. Bu amaçla her yılın sonunda işçinin hizmet akdi devam ettiği sürece her geçen tam yıl için işverence işçiye 30 günlük ücreti tutarında kıdem tazminatı bir fonda biriktirilir. İşçinin işletmeden ayrılma zamanı bilinmediği için uzun vadeli bir borç olarak “472 Kıdem Tazminatı Karşılığı” hesabında öncelikle tahakkuk ettirilir. İşçinin izleyen yıl emeklilik süresinin dolması veya işçinin işletmeden ayrılmasına yönelik bir neden çıkması durumunda ise “472 Kıdem Tazminatı Karşılığı” hesabı borçlandırılır ve “372 Kıdem Tazminatı Karşılığı” hesabına devredilir. Ancak işten ayrılması tahmin edilen işçinin işten ayrılmaması durumunda ise bu kayıt ters çevrilerek, kıdem tazmi-

Ocak-Mart, Nisan-Haziran ve Temmuz-Eylül dönemlerini kapsayan üçer aylık dönemlere **geçici vergi dönemi** denilmektedir.

natı karşılığı 472 no.lu hesaba devredilir. Dönem içinde ödenmesi planlanan kıdem tazminatından daha fazla bir ödeme gerçekleştirilirse, aşan kısım 472 Kıdem Tazminatları Karşılığı hesabından karşılanır.

Vergi mevzuatımızda kıdem tazminatının ancak fiilen ödendiği dönemde gider yazılması kabul edilmektedir. Bu nedenle karşılık yoluyla gider yazılan tutar ile fiilen ödenen tutar arasındaki fark, kanunen kabul edilmeyen giderdir.

DİKKAT

PAYE işletmesi, 20X2 dönemi sonunda pazarlama bölümündeki 30 işçi için ₺64.000 kıdem tazminatı karşılığı hesaplamıştır. 20X3 döneminde işletmeden ayrılması öngörülen üç işçinin kıdem tazminatı ₺65.200'dir.

ÖRNEK

21.12.20X2			
760.PAZARLAMA, SATIŞ VE DAĞITIM GİDERLERİ HS.	64.000		
760.08 Kıdem Tazminatı Karşılığı			
472. KIDEM TAZMİNATI KARŞILIĞI HS			64.000

PAYE işletmesi, hem pazarlama bölümü hem diğer bölümlerinde çalışan tüm işçileri için kıdem tazminatı hesaplamakta ve bir fon oluşturmaktadır. Fonda toplanan paralardan işten çeşitli nedenlerle ayrılması gereken işçiye kıdem tazminatı ödemesi yapılmaktadır. Cari yılda ödenmesi öngörülen kıdem tazminatı karşılıkları 372 Kıdem Tazminatı Karşılığı hesabına devredilmektedir.

31.12.20X2			
472. KIDEM TAZMİNATI KARŞILIĞI HS	65.200		
372. KIDEM TAZMİNATI KARŞILIĞI HS			65.200

Her dönemin sonunda kıdem tazminatı hesaplanarak 472 Kıdem Tazminatı Karşılığı hesabının alacağına kayıt yapılmaktadır. Bu nedenle 472 Kıdem Tazminatı Karşılığı hesabının alacak kalanı, 372 Kıdem Tazminatı Karşılığı alacak kalanından daha büyük olması beklenir.

DİKKAT

PAYE işletmesinde 26.7.20X3 tarihinde iki işçi hizmet sürelerinin dolması nedeniyle emekli olmuş ve işçilere kıdem tazminatı olarak ₺48.400 banka havalesi ile ödenmiştir.

ÖRNEK

26.07.20X3			
372 KIDEM TAZMİNATI KARŞILIĞI HS	48.400		
102.BANKALAR HS.			48.400
372 KIDEM TAZMİNATI KARŞILIĞI HS	16.800		
472 KIDEM TAZMİNATI KARŞILIĞI HS			16.800

20X3 döneminde işten ayrılan iki işçinin kıdem tazminatı ödemesi gerçekleştirildikten sonra, 372 Kıdem Tazminatı Karşılığı hesabının alacak kalanı olan ₺16.800, 472 Kıdem Tazminatı Karşılığı hesabına devredilir.

GELECEK DÖNEM / DÖNEMLERE İLİŞKİN GELİRLER VE GİDER TAHAKKUKLARI

Bu grup, içinde bulunulan dönemde ortaya çıkan ancak gelecek aylara ait gelirler ile faaliyet dönemine ait olup ödenmesi gelecek aylarda veya yıllarda yapılacak giderlerden oluşmaktadır. Bu grupta yer alan hesaplar şunlardır:

Tablo 5.4

Tekdüzen hesap planında gelecek dönemlere ilişkin gelirler ve gider tahakkuklarının sınıflaması

38 Gelecek Aylara Ait Gelirler Ve Gider Tahakkukları		48 Gelecek Yıllara Ait Gelirler Ve Gider Tahakkukları	
380	Gelecek Aylara Ait Gelirler	480	Gelecek Aylara Ait Gelirler
381	Gider Tahakkukları	481	Gider Tahakkukları

Bu gruptaki hesaplar, dönemsel kavram gereği, işletmenin dönem içinde yarattığı gelirlerin ve giderlerin ait olduğu dönemle ilişkilendirilmesini sağlayan hesaplardır.

Gelecek Dönemlere İlişkin Gelirler

İşletmeler gelire konu olan olay, işlem veya hizmet henüz doğmadan tahsilat yapmış olabilirler. Böyle bir durumda işletme yaptığı tahsilat karşılığında bir yükümlülüğe girmiş; ilgili olay, işlem veya hizmet yerine getirilinceye kadar borçlanmış olur. Örneğin, bir yıllık kira gelirisinin sözleşme anında tahsil edilmesi, bakım hizmetinin peşin olarak tahsil edilmesi veya peşin tahsil edilen komisyon gelirleri bu kapsamda değerlendirilir.

Gelecek bilanço dönemlerine ilişkin olarak peşin tahsil edilmiş gelirlerin bir yıldan kısa vadeye ait olan kısımları “380 Gelecek Aylara Ait Gelirler” hesabında, bir yıldan daha uzun vadeye ait kısımları ise “480 Gelecek Yıllara Ait Gelirler” hesabında izlenir. Özel okulların taksitlerini veya dergi yayıncılarının aboneliklerini peşin olarak yıllık tahsil etmesi de zaman temelli bir hasılat olması nedeniyle Gelecek Aylara / Yıllara Ait Gelirler hesabında gösterilmesi gerektirir.

DİKKAT

Hesabın içinde gelir kelimesi bulunmasına rağmen, Gelecek Aylara (Yıllara) Ait Gelirler hesabı bir bilanço hesabıdır.

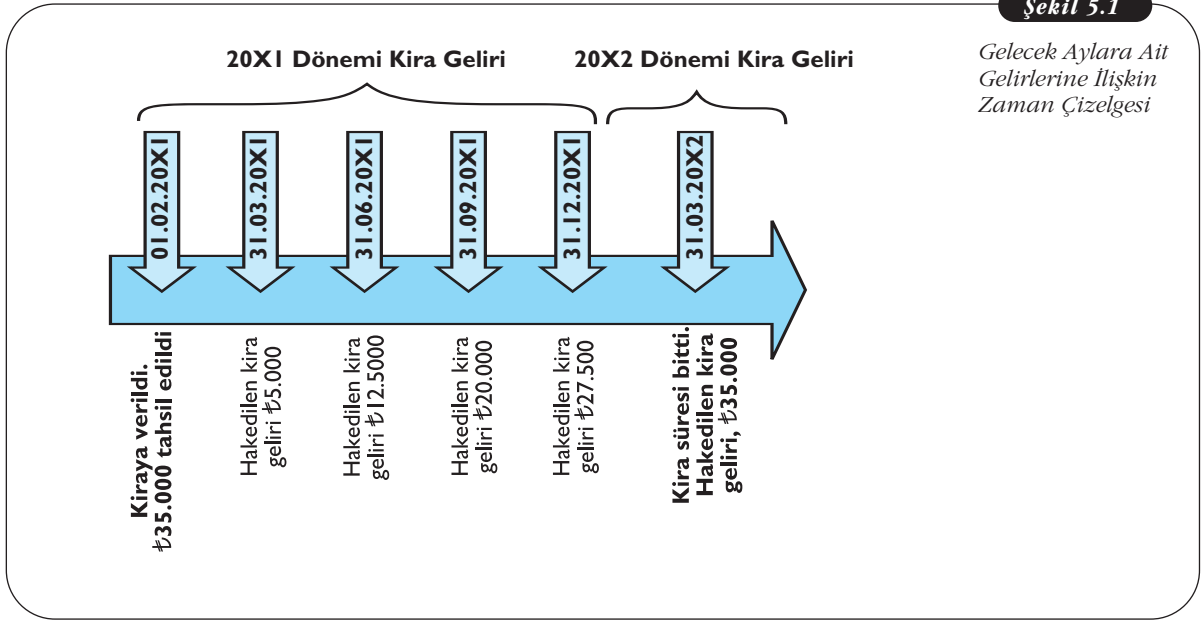
ÖRNEK

PAYE işletmesi, 20X1 dönemi başında dönem içinde kullanmayı planlamadığı bir iş makinesini 14 aylığına TUAŞ işletmesine kiraya vermiştir. Kira başlangıç tarihi 1 Şubat 20X1 olup, aylık kira bedeli ₺2.500'dir. İşletme bir yıllık kira bedeli ₺35.000'yi 1 Şubat 20X1 tarihinde nakden tahsil etmiştir.

Yukarıdaki bilgileri, Şekil 5.1 üzerinde özetlemek gerekirse, kiralama faaliyeti 1 Şubat 20X1'de başlayıp Mart 20X2 sonunda tamamlanmaktadır. İşletme kira gelirisinin tamamını 1 Şubat 20X1'de tahsil etmiştir. Ancak şekilde de görüldüğü gibi ₺35.000'lik kira geliri iki farklı dönemi ilgilendirmektedir.

Şekil 5.1

Gelecek Aylara Ait Gelirlerine İlişkin Zaman Çizelgesi

İşletme kira sözleşmesinin başlangıcı ve 14 aylık kira bedelini tahsil ettiği 1Şubat 20X1 tarihinde aşağıdaki kaydı yapacaktır:

01.02.20X1		
100 KASA HS.		35.000
380.GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HS.		27.500
380.01 Kira Gelirleri		
480 GELECEK YILLARA AİT GELİRLER HS.		7.500
480.01 Kira Gelirleri		

PAYE işletmesi her ay sonunda bir aylık kiraya hak kazanacağı, yani kira geliri gerçekleşeceği için aşağıdaki kaydı yapacaktır:

28.02.20X1		
380.GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HS.		5.000
380.01 Kira Gelirleri		
649.DİĞER OLAĞAN GELİR VE KÂRLAR HS		5.000
649.09. Makine Kira Gelirleri		

İşletme her ay sonunda yukarıdaki gibi gerçekleşen kira gelirlerinin kaydını yaptığında yıl sonunda hesapların durumu aşağıdaki gibi olacaktır:

380.GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HS		649.DİĞER OLAĞAN GELİR VE KÂRLAR HS	
2.000	27.500		2.500
.....		
.....		
27.500			27.500

Dergi işletmesi, Muhasebe Dergisi'ni aylık olarak yayımlamaktadır. Derginin her bir sayısı ₺5,50'dır. İşletme abonelik sistemini de kullanmaktadır ve yıllık abonelik bedeli ₺60'dır. Müşteriler abone olabilmek için Dergi işletmesinin abonelik formunu doldurmakta ve KÂR Bankası'ndaki Dergi işletmesinin mevduat hesabına ₺60'yi havale etmektedir. Dergi işletmesinin 1000 müşterisi kasım ayı başında abonelik sistemine dâhil olmuştur. Faiz gideri gözardı edilmiştir. Gerekli muhasebe kaydını yapınız.

Yılsonunda 480. Gelecek Yıllara Ait Gelirler hesabında gösterilen gelirler kısa vadeli duruma geldikleri için aşağıdaki kayıt yapılacaktır:

31.12.20X1			
480. GELECEK YILLARA AİT GELİRLER HS.		7.500	
480.01 Kira Gelirleri			
380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HS.			7.500
380.01 Kira Gelirleri			

PAYE işletmesinin 31 Aralık 20X1 tarihli bilançosunun pasifinde 380 Gelecek Aylara Ait Gelirler kalemi ₺7.500 olarak ve (01.01-31.12) 20X1 dönemi gelir tablosunda makine kiralama geliri 649 Diğer Olağan Gelir ve Kârlar içinde ₺27.500 olarak sunulacaktır.

Gider Tahakkukları

İleride gelir ve giderlere ilişkin ünite de açıklanacağı gibi gelir ve giderlerin kaydı tahakkuk esasına göre yapılır. Tahakkuk esas, işletme ile ilgili işlemlerin, olayların ve diğer koşulların finansal etkilerinin, bu işlem, olay veya koşullarla ilgili olarak nakit girişi veya çıkışının olduğu dönemde değil, bunların oluştuğu dönemde kayda alınmasını ifade etmektedir (Cemalcılar ve Önce, 1999, s.629).

Eğer herhangi bir gider cari dönemde doğmuş, ancak bedeli gelecek dönemlerde ödenecekse; tahakkuk ilkesi gereği bu gider cari dönemin giderlerine yazılırken ödenecek bedel bir borç hesabına, yani **gider tahakkukları** hesabına kaydedilir. Tekdüzen hesap planında bu amaçla kullanılan hesaplar; "381. Gider Tahakkukları ve 481. Gider Tahakkukları hesaplarıdır.

Örneğin ihraç edilen bir tahvilin faizinin vade sonunda ödenmesi, banka kredi faizinin vade sonunda anapara ile ödenmesi, kiralanan bir varlığın kira bedelinin sözleşme sonunda ödenmesi, elektrik, telefon gibi giderlerin kullanıldıktan sonra ödenmesi (aralık ayı için geçerli olabilecek bir örnektir) gibi ödemeler bu kapsamda değerlendirilir.

Söz konusu işin, olayın, işlemin ve hizmetin tamamlanması ile borç istenebilir duruma geldiğinde ve işletme tarafından ödendiğinde gider tahakkukları hesapları borçlandırılır.

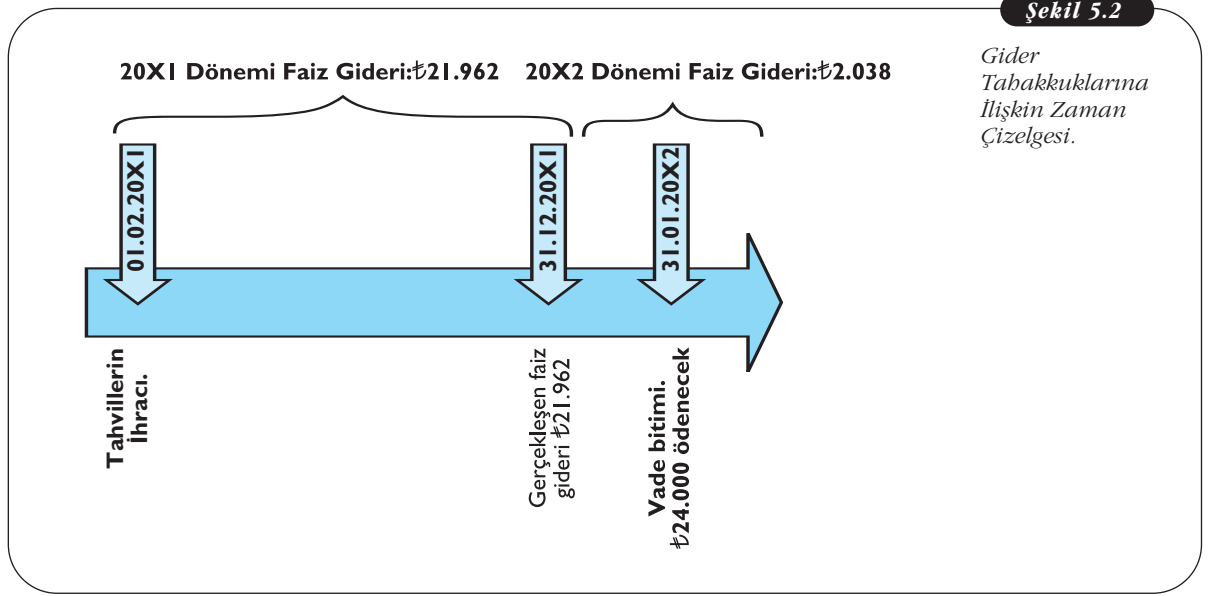
İşletmeden istenebilir duruma gelmiş, ancak işletme tarafından ödenmemiş borçlar ise Gider Tahakkukları hesabından çıkartılarak, borcun türüne uygun bir borç hesabına kaydedilmelidir (Akdoğan ve Sevilengül, 2007, s.526).

Gider tahakkukları, cari dönemde doğmasına rağmen, alacaklı tarafından ancak işin, olayın, işlemin veya hizmetin tamamlanması ile birlikte istenebileceği ve işletmenin ödemesini yapabileceği koşullu borçlardır.

ÖRNEK

TUAŞ işletmesinin 01.02.20X1 tarihinde ibraç ettiği %40 faiz oranlı, yıllık faiz ödemeli ₺60.000 tutarındaki tahvillerin döneme ilişkin gerçekleşen faizi ₺21.962 olarak hesaplanmıştır.

Yukarıdaki bilgileri Şekil 5.2 üzerinde özetlemek gerekirse, tahvil faizleri 1 Şubat 20X1'de işlemeye başlayıp 20X2 yılı Ocak ayı sonunda bitecektir. Tahvillerin yıllık faiz tutarı ₺24.000 olup, TUAŞ işletmesi bir yıllık faiz bedelinin tamamını ancak vade bitimi olan 31 Ocak 20X2'de ödeyecektir. Şekil 5.2'de de görüldüğü gibi ₺24.000'lik faiz gideri iki farklı dönemi ilgilendirmektedir. Söz konusu tutarın ₺21.962'lik kısmı 20X1 dönemine, ₺2.038'lik kısmı 20X2 dönemine aittir.

İşletme aylık finansal raporlama yapıyorsa her ay sonunda aşağıdaki gibi söz konusu ayda gerçekleşen faiz giderinin tahakkuk kaydını yapar.

	28.02.20X1		
780.FİNANSMAN GİDERLERİ HS.		1.841	
480.08. Tahvil faizleri			
381.GİDER TAHAKKUKLARI HS			1.841
380.08 Finansman Gider Tahakkukları			
(60.000 × 40 × 28) / 36500			
Şubat ayı tahvil faizinin tahakkuku			

Yıl sonunda büyük defter hesaplarının durumu aşağıdaki gibi olacaktır;

780.FİNANSMAN GİDERLERİ HS.	381.GİDER TAHAKKUKLARI HS
1.841	1.841
⋮	⋮
21.962	21.962

Gider tahakkukları hesabının kalanı olan ₺21.962 bilanço yoluyla takip eden döneme devredilecektir. TUAŞ işletmesi 31.01.20X2 tarihinde tahvilin vadesi bittiği için bir yıllık faiz bedeli olan 24.000'yi ödeyecektir. Ödeme yapıldığında gider tahakkukları hesabı aşağıdaki gibi kapatılacaktır (vergi stopajı ihmal edilmiştir).

31.01.20X2		
780.FİNANSMAN GİDERLERİ HS.		2.038
480.08. Tahvil faizleri		
381.GİDER TAHAKKUKLARI HS		21.962
380.08 Finansman Gider Tahakkukları		
(60.000 × 40 × 28) / 36500		
102. BANKALAR HS		24.000

DİKKAT

Her iki döneme ilişkin kayıtları birlikte değerlendirdiğinizde, gider tahakkukları hesabı sayesinde her dönemin faiz giderinin ait olduğu döneme kaydedildiğini ve böylelikle dönemsellik ilkesinin gereğinin yerine getirildiği göreceksiniz.

Yukarıdaki açıklamalardan da görüldüğü gibi gider tahakkukları hesabı, dönem içinde gerçekleşen ancak ödemesi takip eden dönem ve dönemlerde yapılacak olan giderlerin kaydında kullanılmaktadır. Eğer ödeme bir yıldan daha uzun sürede yapılacaksa bu durumda ilk kayıta kullanılacak hesap 481.Gider Tahakkukları hesabıdır.

Özet

Diğer Borçlar grubunun hangi hesaplardan oluştuğunu sıralamak

Diğer Borçlar, ticari borçlar dışında kalan ve en çok bir yıl içinde veya bir yıldan daha fazla sürede ödenmesi düşünülen borçları ifade etmektedir. Bu borçlar işletmenin ortaklar, işletmenin yatırım yaptığı işletmeler, personel gibi önemli bilgi kullanıcılarına olan borçları ifade etmektedir. Bu grupta; ortaklara borçlar, iştiraklere borçlar, bağlı ortaklıklara borçlar, personele borçlar, diğer çeşitli borçlar (diğer ilişkili taraflara borçlar) ve diğer borç senetleri reeskontu hesaplarından oluşmaktadır.

Alınan Sipariş Avansları hesabının işleyişini açıklamak

Müşterilerden alınan avanslar “Alınan Sipariş Avansları” hesabının alacağına, hem riskin hem de malın teslimi veya hizmetinin görülmesi hâlinde borcuna kaydedilir.

Kıdem tazminatını açıklamak

İş Kanunu'na göre kıdem tazminatı; emeklilik ikramiyesi, çeşitli mevzuat veya sözleşme gereğince işçinin işletmeden ayrılması, kıdemine bağlı olarak işten ayrılması durumunda kıdem tazminatı olarak yapılacak ödemeler için ayrılan karşılıklardır. Kıdem tazminatı, işletmenin tahmini bir borcudur. Bu amaçla her yılın sonunda işçinin hizmet akti devam ettiği sürece her geçen tam yıl için işverence işçiye 30 günlük ücreti tutarında kıdem tazminatı bir fonda biriktirilir.

Muhasebede “gelecek aylara / yıllara ait gelirler” hesabının kullanılmasının gerekliliğini açıklamak

İşletmeler gelire konu olan olay, işlem veya hizmet henüz doğmadan tahsilat yapmış olabilir. İşletme tahsilatı karşılığında bir yükümlülüğe girmiş ve ilgili olay, işlem veya hizmet yerine getirilinceye kadar borçlanmış olacaktır. Bu hesap, işleme veya hizmete ilişkin gelirin bedeli hemen tahsil edilmiş olsa bile, gelirin ilgili döneme yanıtılması sağlanmış olmaktadır. Böylece muhasebenin dönemsellik kavramı işletilmiş olmaktadır.

Muhasebede “gider tahakkukları” hesabının kullanılmasının gerekliliğini açıklamak

İşletmenin bir işlem, olay veya hizmeti alması sonucunda katlanacağı gidere ilişkin bedelin hizmet tamamlandıktan sonra ödenmesi durumunda Gider Tahakkukları hesabı çalıştırılır. İşletme için bir borçtur. Ancak alınan hizmet işletmenin farklı dönemlerini kapsayabilir. İlgili dönemin giderini ilgili dönemde gösterebilmek için Gider Tahakkukları hesabı bir araç olarak kullanılır.

Kendimizi Sınavalım

1. Aşağıdaki hangisi hesap planında Diğer Yabancı Kaynaklar olarak nitelendirilen bir hesap grubu **değildir**?

- Borç ve Gider Karşılıkları
- Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler
- Diğer Borçlar
- Mali Borçlar
- Alınan Avanslar

2. Aşağıdakilerden hangisi Ortaklara Borçlar hesabının bulunduğu Diğer Yabancı Kaynaklar grubudur?

- Diğer Borçlar
- Borç ve Gider Karşılıkları
- Mali Borçlar
- Ticari Borçlar
- Alınan Avanslar

3. Aşağıdakilerden hangisinde Ortaklara Borçlar hesabı borçlandırılır?

- Ortaklara temettü ödemeleri
- Ortağın kendi adına çektiği krediyi geri almak üzere işletmeye vermesi
- Ortağın, işletmenin finansman ihtiyacını karşılamak için verdiği paralar
- İşletmenin birleşmesi nedeniyle, işletme varlıklarının ortaklara dağıtılması
- Sermaye azaltımı nedeniyle ortaklara ödenecek sermaye payları

4. ve 5. soruları aşağıdaki bilgilerden yararlanarak çözümleniz

ABS işletmesi 20X8 döneminde 26 yıllık kıdemi olan bir işçinin emekliye ayrılacağı öngörmektedir. İşçinin 20X8 dönemindeki son 30 günlük ücreti ₺2.200'dür.

4. Aşağıdaki hangisi ABS işletmesinin işçisine ödemeyi planladığı kıdem tazminatı tutarıdır?

- ₺2.200
- ₺57.200
- ₺44.700
- ₺8.800
- ₺66.000

5. ABS İşletmesi işçisinin kıdem tazminatının dönem ayarlaması yevmiye kaydında alacaklı hesap aşağıdakilerden hangisidir?

- 102 Bankalar hesabı
- 472 Kıdem Tazminatı Karşılığı hesabı
- 770 Genel Yönetim Giderleri hesabı
- 100 Kasa hesabı
- 372 Kıdem Tazminatı Karşılığı hesabı

6. CEM İşletmesi işçilerinin Mayıs ayı için hazırladığı bordrolarda Sosyal Güvenlik Kurumu'na 27.05.20X1 tarihinde ₺26.000'yı nakden ödenmiştir. İşletmenin bu işleme ilişkin yapacağı yevmiye kaydında borçlu hesap aşağıdakilerden hangisidir?

- 335 Personele Borçlar hesabı
- 100 Kasa hesabı
- 361 Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri hesabı
- 371 Dönem Kârının Peşin Ödenen Vergi ve Diğer Yükümlülükleri hesabı
- 360 Ödenecek Vergi ve Fonlar hesabı

7. ve 8. soruları aşağıdaki bilgilerden yararlanarak çözümleniz.

PATA işletmesi 20X4 döneminde ortaklara dağıtılacak toplam temettü payının ₺9.600 olarak belirlemiştir. Sözleşmeye göre temettü, ortakların sermaye payları ile orantılı bir şekilde dağıtılmaktadır. Ortakların sermaye payları; A'nın ₺90.000, B'nin ₺30.000 ve C'nin ₺80.000'dir.

7. Aşağıdakilerden hangisi PATA işletmesinin 20X4 dönemine ilişkin temettü dağıtımına ilişkin yevmiye kaydır?

570 GEÇMİŞ YILLAR KÂRLARI HS.	9.600	
100 KASA HS.		9.600

b.

590 DÖNEM NET KÂRI HS.	9.600	
570 GEÇMİŞ YILLAR KÂRLARI HS.		9.600

c.

570 GEÇMİŞ YILLAR KÂRLARI HS.	9.600	
335 ORTAKLARA BORÇLAR HS.		9.600

d.

100 KASA HS.	9.600	
500 SERMAYE HS.		9.600

e.

570 GEÇMİŞ YILLAR KÂRLARI HS.	9.600	
500 SERMAYE HS.		9.600

8. Aşağıdakilerden hangisi Ortak C'nin toplam temettüden alacağı paydır?

- ₺1.440
- ₺3.840
- ₺4.320
- ₺4.800
- ₺9.600

9. İştirak ilişkisinden sözetmek için en az sahip olunması gereken oy ve yönetim hakkı oranı aşağıdakilerden hangisidir?

- %2
- %5
- %10
- %14
- %20

10. ZAR İşletmesinin 20X9 döneminde peşin ödenen geçici vergileri toplamı ₺1.830 ve dönem net kârı ₺10.500'dür. İşletme net kârı üzerinden %20 kurumlar vergisi ödeyecektir. Buna göre ZAR işletmesinin vergi dairesine ödemesi gereken kurumlar vergisi aşağıdakilerden hangisidir?

- ₺270
- ₺920
- ₺1.830
- ₺2.100
- ₺2.700

Okuma Parçası

Ortaklara borçlar sorun yaratabilir

Mart 2009

Şirketlerin ortaklarına borçları konusunda yeni bir düzenleme yapılması, milli ekonomi açısından da yararlı.

İşletmelerin faaliyetlerini sürdürmek için ihtiyaç duydukları makine, bina, mal, hak ve benzeri varlıkların, gerekli hizmetlerin ve her türlü yatırımın esas olarak iki temel finansman kaynağı mevcuttur; “yabancı kaynaklar (borç)” ve “öz kaynaklar (sermaye)”.

Sermaye koyarak şirkete ortak olan yatırımcılar, şirketin büyüme potansiyelini önemseyip, yatırdıkları parayı orta vadede kâr getirisi ile birlikte geri almayı amaçlar; kredi verenler, büyüme potansiyeli yerine şirketin geçmişini ve sahip olduğu varlıklarını önemseyip, anapara ve faizi kısa sürede geri almayı amaçlamaktadır. Borçların belirli bir vadede geri ödenmesi gerekirken; sermayenin geri alınabilmesi için ya şirketin sermaye azaltımına gitmesi, ya da tasfiye işlemlerinin tamamlanması beklenmelidir. Öte yandan, sermaye olarak konulan fonların şirket kâr elde etmeden hissedarlara gelir yaratması olanaksızken, borç olarak aktarılan fonlar şirket kâr elde etmese bile fon sahipleri için faiz gelirini garanti edebilmektedir.

Hissedarlar, şirketlerinin finansman ihtiyacını yukarıda belirtilen avantajlar nedeniyle bazen sermaye artırımını yerine, borç vererek karşılamayı tercih eder. Özellikle aile şirketlerinde yıllarca sermaye artırılmamakta ve işletmenin sermaye ihtiyacı, ortakların gerektiğinde şirkete koydukları paralarla karşılanmaktadır.

Ortak alacakları, öteden beri ortakların şirkete koydukları örtülü sermaye olarak değerlendirilmekte ve ortakların kurumların vergilendirilmiş kazancından kâr payı almak yerine, daha garantili olan faiz geliri elde etmek amacıyla bu yönteme başvurdukları ve bu şekilde vergi otoritesinin şirketten alması gereken vergi tutarının azaltıldığı ya da tamamen ortadan kaldırıldığı düşünülmektedir.

Ortakların borç olarak şirkete aktardığı fonların ne zaman örtülü sermaye olarak değerlendirilmesi gerektiği konusunda, eski kurumlar vergisi kanununda yer alan ve çok fazla eleştirilen “borçlarla, kurumun öz sermayesi arasındaki nispetin emsali kurumlarınkine nazaran bariz farklılık göstermesi” şeklinde subjektif ölçü, yeni kurumlar vergisi kanununda yerini somut bir ölçüye bırakmıştır. Yeni düzenlemede, şirketlerin ortaklarından aldıkları ve dönem başı öz sermaye tutarlarının üç katı-

nı aşmayan borçlanmaların örtülü sermaye kapsamında sayılmayacağı, dolayısıyla hissedarların şirketlerine verdikleri ve şirketin dönem başı öz sermaye tutarının üç katını aşan miktardaki borçların örtülü sermaye olarak değerlendirileceği ve örtülü sermaye kapsamındaki borçlar için hissedarlara ödenen her türlü faiz tutarının kâr payı sayılması ve vergilendirmenin buna göre düzeltilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Kaynak:

[http://www.fortuneturkey.com/haberdetay.asp?news_id=525 (17.07.2012)].

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. d Yanıtınız yanlış ise "Diğer Yabancı Kaynaklar" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. a Yanıtınız yanlış ise "Ortaklara Borçlar" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. a Yanıtınız yanlış ise "Ortaklara Borçlar" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. b Yanıtınız yanlış ise "Kıdem Tazminatı Karşılığı" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. e Yanıtınız yanlış ise "Kıdem Tazminatı Karşılığı" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
6. c Yanıtınız yanlış ise "Personele Borçlar" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
7. c Yanıtınız yanlış ise "Ortaklara Borçlar" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
8. b Yanıtınız yanlış ise "Ortaklara Borçlar" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
9. e Yanıtınız yanlış ise "İştiraklere Borçlar" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
10. a Yanıtınız yanlış ise "Dönem Kârına İlişkin Yasal Yükümlülükler" konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

740 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ HS.	360	
335 PERSONELE BORÇLAR HS.		360

Sıra Sizde 2

Abonelerden tahsilatın yapılması:

	01.11.		
102 BANKALAR HS.		60.000	
380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HS.			
380.11 Kasım Aboneleri			60.000

Abonelere ilk derginin gönderilmesi:

	02.11.		
380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HS.		5.000	
380.11 Kasım Aboneleri			
600 YURTIÇI SATIŞLAR HS.			5.000

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Akdoğan N. ve Sevilengül O.(2007) **Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulamaları: Türkiye Muhasebe Standartlarına Uyumlu**, Ankara:Gazi Kitabevi.
- Cemalcılar Ö. ve Önce S. (1999). **Muhasebenin Kuramsal Yapısı**, Eskişehir:Anadolu Üniversitesi Basımevi
- Kışalı Y. (2010). **Şirketler Muhasebesi**, İstanbul.
- Pulaşlı H. (2012). **Yeni Şirketler Hukuku Genel Esaslar**, Ankara.
- Sevilengül O. (1995). **Genel Muhasebe**, Ankara.
- Tekin C. ve Kartaloğlu E. (2008). **Örtülü Sermaye Ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Dönem Sonu İşlemleri**, ASM-MMO.
- Gelir İdaresi Başkanlığı, 10 Soruda Geçici Vergi [[http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1274#\(20.07.2012\)](http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1274#(20.07.2012))]
- TFRS 11 Müşterek Anlaşmalar (<http://www.tmsk.org.tr/>).
- TMS 19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar (<http://www.tmsk.org.tr/>).
- TMS 24 İlişkili Taraf Açıklamaları (<http://www.tmsk.org.tr/>).
- TMS 27 Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar (<http://www.tmsk.org.tr/>).
- TMS28 İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar (<http://www.tmsk.org.tr/>)
- 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu.
- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu.
- 1475 sayılı İş Kanunu.

6

Amaçlarımız

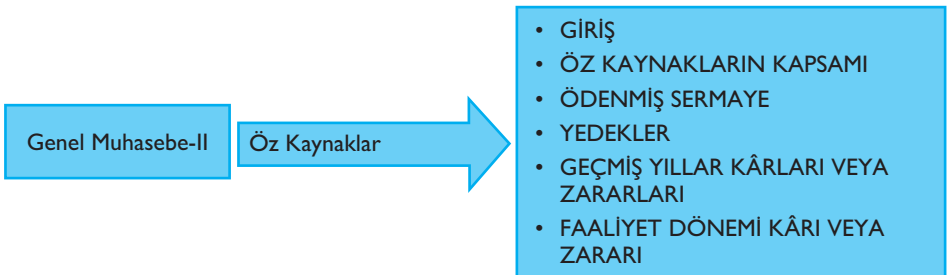
Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Öz kaynak kavramını ve unsurlarını tanımlayabilecek ve dönem sonu muhasebe kayıtlarını uygulayabilecek,
- Sermaye ve ödenmiş sermaye ilişkisini açıklayabilecek ve ödenmiş sermaye unsurlarını tanımlayabilecek,
- Sermaye yedekleri ve unsurlarını tanımlayabilecek,
- Kâr yedekleri ve unsurlarını tanımlayabilecek,
- Geçmiş yıllar kârları veya zararları ile dönem kârı veya zararı unsurlarının ilişkisini özetleyebileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Öz Kaynaklar
- Ödenmiş Sermaye
- Ödenmemiş Sermaye
- Sermaye Yedekleri
- Kâr Yedekleri

İçindekiler

Öz Kaynaklar

GİRİŞ

Bilindiği gibi işletmelerin varlıklarının kaynakları, öz kaynaklar ve yabancı kaynaklar olarak iki gruba ayrılmaktadır. Öz kaynaklar işletme sahibi veya sahipleri tarafından sağlanan kaynaklar iken, yabancı kaynaklar üçüncü kişiler tarafından sağlanır. Bu ünite de öz kaynaklar grubunun kapsamı ve unsurları incelenecektir.

ÖZ KAYNAKLARIN KAPSAMI

Öz kaynaklar (öz sermaye), işletme sahip veya sahiplerinin (ortakların) işletmenin varlıkları üzerindeki toplam haklarının parasal ifadesidir. Öz kaynaklar, ortaklar tarafından işletmeye konmuş esas sermaye ile faaliyet sonucu elde edilen ve dağıtılmayıp çeşitli isimlerle işletmede bırakılan kârlardan ve değer artışlarından meydana gelir. Öz kaynaklar, aşağıdaki unsurlardan oluşur:

- Ödenmiş sermaye
- Sermaye yedekleri
- Kâr yedekleri
- Geçmiş yıllar kârları veya zararları
- Faaliyet dönemi kârı veya zararı

Öz kaynaklar, işletmenin net varlıkları ile borçları arasındaki fark olarak ele alınır. Bu bağlamda, işletmenin varlıklarının ve borçlarının değerleri tespit edildikten sonra, öz kaynaklar da bunlara bağlı olarak hesaplanabilir. Bu nedenle yasalarımızda öz kaynakların veya öz kaynakları oluşturan unsurların değerlemesinden söz edilmemektedir. İşletme, varlıklarının ve borçlarının değerlerini tespit ettikten sonra, öz kaynaklar tutarı varlıklar ve borçlar arasındaki fark olarak kendiliğinde hesaplanmış olur.

Öz kaynaklar bölümünde yer alan hesaplar; gerek Vergi Usul Kanunu(VUK) gerek Türk Ticaret Kanunu(TTK) gerekse Sermaye Piyasası Kanunu (SPK) hükümlerine göre muhasebede yer alan “kayıtlı değerleri (mukayyet değer)” ile değerlendirilmektedir. Hesapların değerlendirilmesi ve hesaplar ile ilgili özel durumlar bu ünite de ele alınacaktır.

Öz kaynaklar kavramı ne ifade eder ve hangi unsurlardan oluşur?

Ödenmiş sermaye, esas sermaye ile ortaklar tarafından henüz ödenmemiş sermaye arasındaki farktır.

ÖDENMİŞ SERMAYE

Tekdüzen Hesap Planında sermaye ile ödenmemiş sermaye için ayrı hesaplar mevcut iken ödenmiş sermaye tutarını gösteren bir hesap bulunmamaktadır. Çünkü **ödenmiş sermaye**, ortakların şirkete koymayı taahhüt ettikleri esas sermaye ile henüz ödenmemiş sermaye arasındaki fark olarak ifade edilir. Tek şahıs işletmelerinde, sermaye taahhüdü işlemi olmadığından, bu tür işletmelerde sermaye hesabının kalanı aynı zamanda ödenmiş sermayeyi gösterir.

Ödenmiş sermaye, aşağıdaki unsurlardan oluşmaktadır:

- Sermaye
- Ödenmemiş sermaye
- Sermaye düzeltmesi olumlu farkları
- Sermaye düzeltmesi olumsuz farkları

Sermaye

Şirketler, genel olarak kanunlarımıza göre adi şirketler(Borçlar Kanunu, md.620) ve ticaret şirketleri (TTK, md.124) olarak iki gruba ayrılmıştır.

Sermaye, işletme sahibi ya da ortakların **şirketin** kuruluşunda koymayı taahhüt ettikleri sermaye payları toplamının parasal ifadesidir. Bu sermaye esas sermaye olarak da adlandırılmaktadır. Şirkete tahsis edilen veya işletmenin ana sözleşmelerinde yer alan ve ticaret siciline tescil edilmiş bulunan sermaye tutarı "500 Sermaye" hesabının alacağında yer almaktadır. Sermaye hesabı, sermaye tutarının ticaret siciline tescil ve ilan edilmesi nedeniyle statik bir yapıya sahiptir. Bu nedenle öz kaynaklardaki artış veya azalış doğrudan kâr ya da zarar, sermayeden ayrı olarak izlenir.

Esas sermayenin değişmesi, ancak sermayenin yetersiz veya fazla olması durumunda; ortakların sermaye paylarını arttırmaları, işletmeye yeni ortak alınması veya ortakların sermaye paylarını azaltmaları ya da işletmeden bazı ortakların ayrılması gibi durumlarda söz konusu olmaktadır.(Acar, Tetik, 2010)

Sermaye tutarı, adi şirketlerde (adi ortaklıklarda) istendiği anda ve herhangi bir resmî işleme gerek olmaksızın değiştirilmektedir. Ticaret şirketlerinde ise sermaye üçüncü kişiler açısından büyük önem taşıdığından, sermayenin değiştirilmesi bir takım hukuki işlemlerin yerine getirilmesini gerektirir.

DİKKAT

Ticaret şirketleri; kolektif, komandit, anonim, limited ve kooperatif şirketlerden ibarettir. Kolektif ile komandit şirket şahıs; anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket sermaye şirketi sayılır. (TTK, md.124)

Kayıtlı sermayeli ortaklıklarda satışı yapılmış hisse senetlerini temsil eden sermayeye, **çıkartılmış sermaye** denir.

Temel olarak anonim ortaklıklar, iki tür sermaye sistemine tabi olabilir; *esas sermaye sistemi* ve *kayıtlı sermaye sistemi*. Her iki sistem sermaye artırımı süreci bakımından farklılıklar içerir. Kayıtlı sermaye sistemine alınmış ortaklıklarda bilançoda **çıkartılmış sermaye** gösterilir. Kayıtlı sermaye tavanı ise ayrıca dipnotlarda belirtilmektedir. Kayıtlı sermaye, ortaklıkların, esas sözleşmelerinde hüküm bulunmak kaydıyla, yönetim kurulu kararı ile TTK'nin sermaye artırımı hükümlerine tabi olmaksızın çıkarabilecekleri hisse senedi azami miktarını gösteren ticaret siciline tescil edilmiş sermayelerdir. Bu durumda ortaklığın esas sermayesine çıkarılmış sermaye; esas sermaye karşılığı nakden veya aynı olarak ödenmiş olan kısma *ödenmiş sermaye*; karşılığı henüz ödenmemiş olan kısma ise *ödenmemiş sermaye* adı verilir.

ÖRNEK

Tuğrul Yılmaz 14.09.201X tarihinde kurduğu işletmesine ₺20.000 nakit, ₺10.000'lik hisse senedi ve ₺40.000'lik bir taşınır aracı koymuştur.

14.09.201X.			
100. KASA HS		20.000	
110. HİSSE SENETLERİ HS		10.000	
254. TAŞITLAR HS		40.000	
500. SERMAYE HS			70.000
/			

Tuğrul Yılmaz 16.10.201X tarihinde kurduğu işletmesine ₺25.000'lik ticari mal koymuştur ve bir anlamda sermaye artırımına gitmiştir.

ÖRNEK

16.10.201X.			
153. TİCARİ MALLAR HS		25.000	
500. SERMAYE HS			25.000
/			

Tuğrul Yılmaz 31.12.201X tarihindeki ₺6.500 dönem net kârını, izleyen yılın başında sermayesine eklemiştir.

ÖRNEK

31.12.201X			
590. DÖNEM NET KÂRI HS		6.500	
500. SERMAYE HS			6.500
/			

Yukarıdaki üç işlemi “500 Sermaye Hesabı” üzerinde aşağıdaki gibi gösterebiliriz:

500 SERMAYE HS.	
	70.000
	25.000
	6.500
	<u>101.500</u>

Dönem net kârının da sermayeye eklenmesinden sonra işletmenin sermayesi 101.500 lira olmuştur.

Tuğrul Yılmaz işletmesine kuruluşta koyduğu ₺10.000 tutarındaki hisse senetlerinin tamamını çekerek sermaye azaltımına gitmiştir. Bu işlemin muhasebe kaydını yapınız.

SIRA SİZDE

2

Ödenmemiş Sermaye

Ödenmemiş sermaye, işletmeye tahsis edilen veya ortaklarca taahhüt edilen sermayenin henüz ödenmemiş kısmının parasal ifadesidir. Hesabın kalanı ortakların sermaye taahhüt borçlarını gösterir. Ödenmemiş Sermaye hesabının kalanı Sermaye hesabının kalanından düşüldüğünde, ortakların fiilen ödedikleri sermaye tutarı (Ödenmiş Sermaye) tespit edilir.

Taahhüt edilen sermaye tutarı, “501 Ödenmemiş Sermaye” hesabının borcuna, “500 Sermaye” hesabının alacağına kaydedilir. Sermaye taahhütleri ödendiğinde “501 Ödenmemiş Sermaye” hesabı alacaklandırılır.

Ödenmemiş Sermaye Hesabı, dönem sonunda ortakların sermaye taahhütlerini yerine getirip getirmediği açısından incelenir. TTK hükümleri çerçevesinde, ta-

ahhüt edilip ödenmeyen sermaye borçlarının tahsil edilmesi sağlanmalıdır. Vadeleri geçtiği hâlde ödenmeyen sermaye taahhütleri için TTK'nin 482. maddesi gereği, taahhüdünü yerine getirmeyen ortaktan faizi tahsil edilebilir veya hisse senetleri iptal edilerek yeni ortak alınabilir. (Güneş vd., 2010)

ÖRNEK

Tansel Kuzey ve Alp Osman sermaye payları eşit olmak üzere ₺60.000 sermayeli bir limited şirket kurmak üzere anlaşmışlardır. Ortak Tansel Kuzey sermaye taahhüdünün ₺10.000'sını nakit, ortak Alp Osman ise sermaye taahhüdünün ₺25.000'sini taşıt aracı olarak yerine getirmişlerdir. Ortaklar geriye kalan taahhüt borçlarını bir ay içinde nakit olarak yerine getireceklerdir.

Sermayenin taahhüt edilmesi:

501. ÖDENMEMİŞ SERMAYE HS	/	60.000	
Tansel Kuzey	30.000		
Alp Osman	30.000		
500. SERMAYE HS			60.000
Tansel Kuzey	30.000		
Alp Osman	30.000		
	/		

Sermaye taahhüdünün yerine getirilmesi:

100. KASA HS	/	10.000	
254. TAŞITLAR HS		25.000	
501. ÖDENMEMİŞ SERMAYE HS			35.000
Tansel Kuzey	10.000		
Alp Osman	25.000		
	/		

Yukarıdaki kayıt, ortak Tansel Kuzey'in sermaye taahhüdüne karşılık yaptığı nakit ödemenin ve ortak Alp Osman'ın sermaye taahhüdüne karşılık işletmeye koyduğu taşıt aracının işletmeye teslimine yani sermaye taahhüdünün kısmen yerine getirilmesine ilişkindir.

Bu durumda büyük defter hesapları aşağıdaki gibi olacaktır:

100 KASA HS.	254 TAŞITLAR HS.
10.000	25.000
500 SERMAYE HS.	501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE HS.
60.000	60.000
	10.000
	25.000
	60.000
	35.000

Şirketin kuruluş bilançosu ise aşağıdaki gibi olacaktır:

TANSEL KUZEY VE ORTAĞI LİMİTED ŞTİ. KURULUŞ BİLANÇOSU			
Aktif		Pasif	
KASA	10.000	ÖDENMİŞ SERMAYE	35.000
TAŞITLAR	25.000	SERMAYE	60.000
		(-)ÖDENMEMİŞ SER. (25.000)	
AKTİF TOP.	35.000	PASİF TOP.	35.000

İşletmenin esas sermayesi ₺40.000, ödenmemiş sermayesi ₺15.000 ise ödenmiş sermayesi ne kadardır?

SIRA SİZDE

3

Sermaye Düzeltmesi Olumlu Farkları

İşletmenin bilançosunda yer alan ödenmiş sermaye tutarı ile hisse senedi ihraç primleri gibi nakit girişi sağlayarak oluşan yedekler, parasal olmayan varlıklar olarak, **enflasyon** düzeltmesine tabi tutulur. (Sevilengül, 2009) Enflasyon muhasebesi ile ilgili olarak kabul edilen 5024 Sayılı Kanun'a göre, sermayenin düzeltilmesinde; sermayenin işletmeye tescil edildiği tarih veya ödendiği tarih dikkate alınır. Ortaklar tarafından nakit olarak ödenen sermaye tutarları, ödenme tarihleri dikkate alınarak düzeltilir. Aynı sermaye olarak konulan kıymetler ise mülkiyetin intikal ettiği tarihe göre düzeltilir. (Akdoğan, Tenker, 2010)

Öz sermaye kalemlerine ait **enflasyon** farkları, düzeltme sonucu oluşan geçmiş yıl zararlarına mahsup edilebilir veya Kurumlar Vergisi mükelleflerince sermayeye ilave edilebilir, bu işlemler kâr dağıtım sayılmaz.

Enflasyonun finansal tablolara etkisi ve finansal tabloların fiyat hareketlerine göre düzeltilmesi konusunda ayrıntılı bilgi için Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri (Akdoğan, N., Tenker N. Ankara: Gazi Kitabevi, 13.Baskı, 2010) adlı kitaba bakabilirsiniz.

K İ T A P

Ödenmiş sermayede enflasyon düzeltmesi sonucu ortaya çıkan olumlu farklar bu başlık altında ele alınır. Ödenmiş sermaye tutarının enflasyon düzeltmesine tabi tutulması sonucunda, ödenmiş sermaye tutarında meydana gelen artışlar "502 Sermaye Düzeltmesi Olumlu Farkları" hesabının alacağına; "698 Enflasyon Düzeltme" hesabının borcuna kaydedilir. İzleyen dönemde enflasyon oranının düşmesi sonucunda ortaya çıkan azalışlar "502 Sermaye Düzeltmesi Olumlu Farkları" hesabının borcuna; "698 Enflasyon Düzeltme" hesabının alacağına kaydedilir. Bu farkların sermayeye eklenmesi durumunda "500 Sermaye" hesabının alacağına karşılık bu hesap borçlandırılır.

5024 Sayılı Kanun, yayımlanan tebliğ ve TMS-29 Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama standardı hükümlerinde, düzeltmede genel fiyat endekslerinin kullanılması öngörülmüş ve temel yöntem olarak "genel fiyat düzeyi muhasebesi" yöntemi seçilmiştir.

DİKKAT

Yılmazlar AŞ.'nin ₺150.000 lira tutarındaki sermayesi yıl içinde ödenmiştir. Ödenmiş sermaye, dönem sonunda enflasyon düzeltmesine tabi tutulmuş ve düzeltme sonrası sermaye ₺160.000'ye çıkmıştır.

ÖRNEK

31.12.201X	
698. ENFLASYON DÜZELTME HS.	10.000
502. SERMAYE DÜZELTMESİ OLUMLU FARKLARI HS.	10.000
/	

500 ve 502 kodlu hesapların kalanları bilançoda aşağıdaki gibi yer alacak ve ödenmiş sermayenin düzeltilmiş değerini gösterecektir.

ÖDENMİŞ SERMAYE		160.000
Sermaye	150.000	
Ödenmemiş sermaye	(—)	
Sermaye düzeltmesi olumlu farkı	<u>10.000</u>	

Sermaye Düzeltmesi Olumsuz Farkları

Ödenmiş sermayede enflasyon düzeltmesi sonucu ortaya çıkan olumsuz farklar, bu başlık altında ele alınır. Ödenmiş sermaye tutarının ilk kez enflasyon düzeltmesine tabi tutulması sonucunda ödenmiş sermaye tutarında meydana gelen azalışlar “503 Sermaye Düzeltmesi Olumsuz Farkları (-)” hesabının borcuna, “698 Enflasyon Düzeltme” hesabının alacağına kaydedilir. İzleyen dönemde düzeltme sonucunda ortaya çıkan olumlu farklar önce “503 Sermaye Düzeltmesi Olumsuz Farkları(-)” hesabındaki tutardan mahsup edilir, varsa kalanı “502 Sermaye Düzeltmesi Olumlu Farkları” hesabının alacağına kaydedilir.

ÖRNEK

Çelik Ltd. Şti'nin ₺60.000 tutarındaki sermayesi yıl içinde ödenmiştir. Ödenmiş sermaye dönem sonunda enflasyon düzeltmesine tabi tutulmuş ve düzeltme sonrası sermaye ₺55.000'ye düşmüştür.

31.12.201X			
503. SERMAYE DÜZELTMESİ OLUMSUZ FARKLARI		5.000	
698. ENFLAYON DÜZELTME HS			5.000
/			

500 ve 503 kodlu hesapların kalanları bilançoda aşağıdaki gibi yer alacak ve ödenmiş sermayenin düzeltilmiş değerini gösterecektir.

ÖDENMİŞ SERMAYE		55.000
Sermaye	60.000	
Ödenmemiş sermaye	(—)	
Sermaye düzeltmesi olumsuz farkı	<u>(5.000)</u>	

YEDEKLER

Yedekler, ileride doğması mümkün olan zararların işletmenin sermaye büyüklüğünü bozmasını engellemek, öz kaynakların yapısını korumak, işletmenin sahipleri ile alacaklıların haklarının korunmasını sağlamak amacıyla net kârın dağıtılmamış ya da işletmede alıkonulmuş tutarları ile sermaye hareketleri dolayısıyla ortaya çıkan ve işletmede bırakılan tutarlardır.

Öz kaynakların bir unsuru olan ve sermaye şirketleri için söz konusu olan yedekler, TTK, şirket sözleşmeleri ve genel kurul kararlarına göre ayrılır. Tekdüzen Hesap Planında yedekler, öz kaynaklar grubunda iki başlık altında sınıflandırılmaktadır:

- Sermaye yedekleri
- Kâr yedekleri

Sermaye Yedekleri

Öz kaynakları, işletme faaliyetleri sonucunda yaratılan kârın dışındaki, etmenler de arttırabilir. Bu etmenler, işletme çalışanlarının yarattığı “kâr” niteliğindeki öz kaynak artışları değildir. Bu etmenler (Sevilengül, 2009):

- Çıkarılan hisse senetlerinin yazılı değerinden daha yüksek değerle satılması nedeniyle ödenmiş sermayenin üzerinde bir tahsilât yapılması (hisse senedi ihraç primleri),
- Sermaye taahhüdünü yerine getirmeyen ortağın, ortaklık payının iptali ve yeniden çıkarılan hisse senedinin satışından olumlu fark doğması (hisse senedi iptal kârları),
- Varlıkların yeniden değerlendirilmesi (yeniden değerlendirme artışları) gibi sermaye hareketlerine dayalı etmenlerdir.

İşletmenin faaliyet kârı dışında kalan, yukarıda değindiğimiz etmenler sonucu ortaya çıkan ve işletmede bırakılan tutarlar **sermaye yedeklerini** oluşturur. Sermaye yedekleri aşağıdaki unsurlardan oluşmaktadır:

- Hisse senedi ihraç primleri
- Hisse senedi iptal kârları
- Maddi duran varlık yeniden değerlendirme artışları
- İştirakler yeniden değerlendirme artışları
- Diğer sermaye yedekleri

17.12.2003 tarih ve 5024 Sayılı “Vergi Usul Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanunu’nda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun” un 2004 yılı başında yürürlüğe girmesiyle; yeniden değerlemeye ilişkin olan “maddi duran varlık yeniden değerlendirme artışları” ve “iştirakler yeniden değerlendirme artışları” unsurlarının kullanım alanı büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Bu nedenle bu unsurlar ve diğer sermaye yedekleri aşağıdaki bölümde ele alınmayacaktır.

Hisse Senedi İhraç Primleri

Yeni çıkarılan hisse senetlerinin **TTK (m.347)** gereğince ihraç primli (başa başın üstünde bir fiyatla) olarak satılması sonucunda ortaya çıkan farklar ödenmiş sermaye dışında, ancak yine ortakların tümüne ait bir sermaye anlamını taşır. TTK, hisse senetlerinin nominal değeri ile ihraç değeri arasındaki farkı (emisyon primi) genel kanuni yedek akçe olarak nitelemiştir (m.519/1). Bu tutar “520 Hisse Senetleri İhraç Primleri” hesabında izlenir. Hisse senetlerinin nominal değeri ile satış fiyatı arasındaki olumlu fark “520 Hisse Senetleri İhraç Primleri” hesabının alacağına kaydedilir. İhraç priminin sermayeye ilavesi veya başka bir amaçla kullanılması durumunda “520 Hisse Senetleri İhraç Primleri” hesabı borçlanır.

Sermaye yedekleri, bir kısım sermaye hareketleri sonucunda ortaya çıkan yedeklerdir.

İtibari değerinden aşağı bedelle pay çıkarılamaz. Payların itibari değerinden yüksek bir bedelle çıkarılabilmeleri için esas sözleşmede hüküm veya genel kurul kararı bulunmalıdır. (TTK, md.347/1)

Eşçelik AŞ. ₺250.000 olan sermayesini, her biri ₺20 nominal değerli 5.000 adet hisse senedi ihraç ederek ₺100.000 arttırmaya karar vermiştir. Bu hisse senetleri %20 primli olarak her biri 24 liradan, banka aracılığıyla satılmıştır.

ÖRNEK

Eşçelik AŞ. daha sonra ihraç priminin ₺15.000’lük kısmını sermayeye eklenmeye ve ortaklara bu miktarda hisse senedinin bedelsiz olarak dağıtılmasını kararlaştırmıştır.

Sermayenin artırılması kaydı:

501. ÖDENMEMİŞ SERMAYE HS	/	100.000	
500. SERMAYE HS	/		100.000

Hisse senetlerinin banka tarafından işletme adına satışı:

102. BANKALAR HS.	/	120.000	
501. ÖDENMEMİŞ SERMAYE HS.			100.000
520. HİSSE SENEDİ İHRAÇ PRİMLERİ			20.000
	/		

Bedelsiz hisse senedi ihracı:

520. HİSSE SENEDİ İHRAÇ PRİMLERİ	/	15.000	
500. SERMAYE HS			15.000
	/		

500 ve 520 kodlu hesaplar kalanları aşağıdaki gibi olacaktır:

500 SERMAYE HS.		520 HİSSE SENEDİ İHRAÇ PRİMLERİ HS.	
	250.000	15.000	20.000
	100.000		
	15.000		
	<u>365.000</u>		

Yukarıdaki kayıtlardan sonra öz kaynak kalemlerinde aşağıdaki gibi bir değişim olur:

ÖDENMİŞ SERMAYE		365.000
Sermaye	365.000	
Ödenmemiş sermaye	(—)	
SERMAYE YEDEKLERİ		5.000
Hisse senedi ihraç primleri		5.000

SIRA SİZDE

4

Bir A.Ş. sermayesini ₺50.000 arttırmaya karar vermiş; bu amaçla çıkarılan hisse senetlerini ₺55.000 bedelle bir banka aracılığıyla satmıştır. Hisse senetlerinin banka tarafından yapılan satışının, şirket muhasebesindeki kaydını yapınız.

Hisse Senedi İptal Kârları

TTK'ye (m.482/2) göre; yönetim kurulu, sermaye taahhüdünü yerine getirmeyen ortağı, iştirak taahhüdünden ve yaptığı kısmi ödemelerden doğan haklarından yoksun bırakmaya ve söz konusu ortağın payını satıp yerine başkasını almaya ve kendisine verilmiş pay senedi varsa, bunları iptal etmeye yetkilidir. Sermaye taahhüdünü yerine getirmeyen ortağın hisse senedi, bu madde gereğince iptal edilerek alınan yeni ortaktan söz konusu hisseler için alınan meblağ, eski ortağın taahhüt kalanından sermayenin bir parçası olarak pasifte muhafaza edilir.

Hisse senedi iptali nedeniyle ortaya çıkan ve kâr niteliği taşımayan olumlu farklar, "521 Hisse Senetleri İptal Kârları" hesabının alacağına yazılır. Söz konusu olumlu farkın sermayeye eklenmesinde veya başka amaçlarla kullanılmasında "521 Hisse Senetleri İptal Kârları" hesabı borçlanır.

Porsuk A.Ş. 30.000'lık sermaye taahhüdünün 20.000'sini ödemeyen ortak Tan-sel Yıldırım'ın hisse senetlerini iptal ederek yerine açık artırma ile yeni ortak almıştır. Yeni ortak belirtilen ortaklık payı için banka hesabına 25.000 yatırarak şirkete ortak olmuştur.

ÖRNEK

102. BANKALAR HS.	25.000	
501. ÖDENMEMİŞ SERMAYE HS.		20.000
521. HİSSE SENEDİ İPTAL KÂRLARI HS.		5.000

Yukarıdaki örnekte, Porsuk A.Ş., hisse senedi iptal kârının sermayeye ilavesine karar vermiştir. Bu işlemin muhasebe kaydını yapınız.

SIRA SİZDE

5

Kâr Yedekleri

Kanun, ana sözleşme hükümleri ya da ortaklıkların yetkili organları tarafından alınan kararlar uyarınca, dağıtılmamış ya da işletmede alıkonulmuş kârlar, **kâr yedekleri** olarak ele alınır. Kâr yedekleri, özellikle sermaye şirketleri açısından özel bir önem taşır. Ortakların üçüncü kişilere karşı sorumluluğunun koydukları sermaye ile sınırlı olduğu sermaye şirketlerinde, kârın bir kısmının şirketin öz kaynaklarının bir bölümü olarak işletmede bırakılması şirketle ilişkide bulunan üçüncü kişilerin güvencesini arttıracığından, TTK sermaye şirketleri için yedek ayırmayı zorunlu hâle getirmiştir. (Sevilengül, 2009, 595) Kâr yedekleri üç başlık altında sınıflandırılabilir:

- Yasal Yedekler: Yasa gereği ayrılan yedeklerdir.
- Statü Yedekleri: Ana sözleşme gereği ayrılan yedeklerdir.
- Olağanüstü (İsteğe bağlı, İhtiyari) Yedekler: Şirket genel kurulu kararına göre ayrılan yedeklerdir.

Yukarıdaki sınıflandırmaya bağlı olarak, Tekdüzen Hesap Planında kâr yedekleri aşağıdaki unsurlardan oluşmaktadır:

- Yasal yedekler
- Statü yedekleri
- Olağanüstü yedekler
- Diğer kâr yedekleri
- Özel fonlar

Kâr yedeklerinin ortak özelliği, işletmenin önceki dönemde elde ettiği kârlardan ayrılmış olmalarıdır. Bu nedenle "570 Geçmiş Yıllar Kârları" hesabının borçlandırılması karşılığında (duran varlık satışı veya sigortaca tazmini nedeniyle doğan kârların doğrudan bu gruptaki hesaba alınması durumu hariç) bu bölümdeki hesaplar alacaklıdır. Bu bölümdeki yedekler sermayeye eklendiklerinde, kâr payı olarak dağıtıldıklarında ya da başka bir şekilde kullanıldıklarında borçlanırlar. (Akdoğan, Sevilengül, 2007) Yenilenecek duran varlığın satışından elde edilen kâr ise istisna olarak, kâr hesaplarına alınmadan doğrudan "549 Özel Fonlar" hesabına alınır.

Temettü ile kâr payı farklı kavramlardır. Temettü, sadece ortaklara dağıtılacak kâr iken; kâr payı ise ortaklar ve kâra katılan diğer kişilere verilecek kârdır.

DİKKAT

ÖRNEK

Vatan AŞ.'nin, ₺300.000'lık net kârının dağıtımı; Ticaret Kanunu, Şirket Ana Sözleşmesi ve Şirket Genel Kurulu'nun kararı çerçevesinde aşağıdaki gibi hesaplanmıştır:

I.Tertip yedek akçe	15.000
II.Tertip yedek akçe	10.000
Statü yedeği	20.000
Tesis yenileme fonu	50.000
Ortaklara temettü	150.000
Olağanüstü yedek akçe	55.000

Kâr dağıtım işleminin kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

570 GEÇMİŞ YILLAR KÂRLARI HS.		300.000	
570.00 201. Yılı Kârı			
331. ORTAKLARA BORÇLAR HS.			150.000
331.00 Ödenecek Temettüleri	150.000		
540.YASAL YEDEKLER HS.			25.000
540.00 I.Tertip Yedek	15.000		
540.01 II.Tertip Yedek	10.000		
541.STATÜ YEDEKLERİ HS			20.000
542. OLAĞANÜSTÜ YEDEKLER HS			55.000
549. ÖZEL FONLAR HS			50.000
549.00 Yenileme Fonları	50.000		

Kâr yedeklerinin ortak özelliğinin sermaye şirketlerinin önceki dönemde elde ettiği kârdan izleyen yılda ayrılmasıdır. Bu nedenle borçlandırılacak hesap "570 Geçmiş Yıllar Kârları" hesabıdır. Ancak dönem net kârını "570 Geçmiş Yıllar Kârları" hesabına devretmeyen işletmelerde borçlanacak hesap "590 Dönem Net Kârı" hesabı olacaktır.

Yasal Yedekler

Yasal yedekler, TTK'ye göre ayrılan yedeklerdir. Birinci tertip ve ikinci tertip yedek akçe olmak üzere iki tür yasal yedek ayrılır.

TTK'nin 519. maddesine göre; "sermaye şirketleri, her yıl yıllık kârın yüzde beşi, ödenmiş sermayenin yüzde yirmisine ulaşınca kadar genel kanuni yedek akçe ayırmak zorundadır". Buna "I. Tertip Yedek Akçe" denir.

TTK'nin 519/2 ve 3. maddesi uyarınca; "pay sahiplerine yüzde beş oranında kâr payı ödendikten sonra, kârdan pay alacak kişilere dağıtılacak toplam tutarın yüzde onu genel kanuni yedek akçeye eklenir". Buna da "II. Tertip Yedek Akçe" denir.

Her iki yedek akçe de "540 Yasal Yedekler" hesabında izlenmektedir. Yedek akçe ayrıldığında "540 Yasal Yedekler" hesabına alacak, yedek akçe zarara mahsup edildiğinde "540 Yasal Yedekler" hesabına borç kaydedilir.

DİKKAT

I. Tertip Yedek Akçenin hesaplanmasında esas alınacak kâr, geçmiş yıl zararları ve vergi karşılıkları ayrıldıktan sonraki "dönem net kârı" dır.

Statü Yedekleri

Statü yedekleri ana sözleşme hükümleri gereği ayrılan yedekler olup ayrılmaları için yasal zorunluluk yoktur. TTK'nin 521. maddesine göre; “*yedek akçeye yıllık kârın yüzde beşinden fazla bir tutarın ayrılacağı ve yedek akçenin ödenmiş sermayenin yüzde yirmisini aşabileceği hakkında esas sözleşmeye hüküm konabilir. Esas sözleşme ile başka yedek akçe ayrılması da öngörülebilir ve bunların özgülenme amacıyla harcanma yolları ve şartları belirlenebilir*”. Bu maddeye göre, şirket ana sözleşmesinde, kanunların emrettiğinden daha fazla yedek akçe ayrılması hükmünün yer alması da olanaklıdır. Bununla beraber şirket genel kurulu, yeni yatırım yapmak, artan işletme sermayesi ihtiyacını karşılamak ya da düzenli kâr payı dağıtabilmek vb. amaçlarla kârın bir bölümünün daha işletmede tutulmasına karar verebilir. Bu yedekler, “541 Statü Yedekleri” hesabında izlenir. Ana sözleşmenin gerektirdiği yedek akçeler ayrıldığında “541 Statü Yedekleri” hesabına alacak, yedek akçe sözleşmedeki hükümlere göre kullanıldığında da “541 Statü Yedekleri” hesabına borç kaydedilir.

Olağanüstü Yedekler

Olağanüstü yedekler, sermaye şirketlerinde yasal yedekler ve statü yedekleri dışında şirket genel kuruluna yönetim kurulunun teklifi ve genel kurulun kararı üzerine ayrılan yedeklerdir. Bu tür yedekler, “542 Olağanüstü Yedekler” hesabında izlenmektedir. Genel kurul kararı ile ayrılan bu yedek akçeler “542 Olağanüstü Yedekler” hesabına alacak; yedek akçenin zarara mahsup edilmesi, sermayeye eklenmesi veya ortaklara dağıtılmasında ise “542 Olağanüstü Yedekler” hesabına borç kaydedilir.

Diğer Kâr Yedekleri

Diğer kâr yedekleri, yukarıda değindiğimiz yedek akçeler kapsamına girmeyen ancak kârdan ayrılan yedeklerdir. Bu tür yedekler, “548 Diğer Kâr Yedekleri” hesabında izlenmektedir. Yedek akçenin ayrılınca “548 Diğer Kâr Yedekleri” hesabına alacak, yedek akçenin zarara mahsup, sermayeye ekleme, kâr payı olarak dağıtma vb. şekillerde kullanılması halinde “548 Diğer Kâr Yedekleri” hesabına borç kaydedilir.

Özel Fonlar

Şirketler, yukarıda saydığımız yedek akçeler dışında çeşitli amaçlarla başka fonlarda ayırabilir. Bu fonların yukarıda saydığımız yedek akçelerden farkı, yedek akçeler genel bir amaca hizmet ederken, bu fonların genel kurul kararı gereği özellikle belirli bir amaca hizmet için ayrılmış olmasıdır. Örneğin; “Yatırım Fonu”, “Sermaye İtfa Fonu”(imtiyazlı şirketlerde), Yatırım İndirimi Fonu” gibi kârdan ayrılan yedeklerle, bir duran varlığın satışında ortaya çıkan ve yenilemede kullanılacak “Yenileme Fonu” bu başlık altında ele alınır. Bu fonlar, *özel fonlar* olarak nitelendirilir ve “549 Özel Fonlar” Hesabında izlenir.

“Yenileme Fonu” dışındaki fonlar, belirli bir amaca tahsis edilmiş yedekler olduğu için “549 Özel Fonlar” hesabı bu fonlardan dolayı yedekler hesabında olduğu gibi çalışır. Daha önce 2. Ünite de belirtildiği gibi yenileme fonu, işletmelerde amortisman tabi iktisadi kıymetlerin satışından veya hasar halinde sigortadan alınan tazminatlar nedeniyle doğan kârın bu iktisadi kıymetin yenilenmesi için belirli bir hesaba üç yıllığına alınmasıdır. Yenileme fonuyla ilgili yasal düzenleme VUK madde 328 ve 329’da yer almaktadır. Bu fark, VUK uyarınca muhasebeleşti-

rilirse, "549 Özel Fonlar" hesabına alacak kaydedilir. Duran varlık yenilendiğinde ise, yeni duran varlığın amortismanı "549 Özel Fonlar" hesabındaki tutar bitene kadar "549 Özel Fonlar" hesabına borç kaydedilir.

DİKKAT

Öz kaynaklarda gösterilen yenileme fonu, en fazla üç yıl içinde kullanılmalıdır. Bu süre zarfında kullanılmayan fon tutarı, üçüncü yılın vergi matrahına eklenir. Üç yıldan önce işin terki, devri veya tasfiye edilmesi halinde o yılın vergi matrahına eklenir.

ÖRNEK

Yıldız İşletmesi, 14.04.201X tarihinde maliyeti ₺1.600 ve birikmiş amortismanı ₺1.280 olan bir makinesini yenisini almak amacıyla KDV dâbil ₺924 bedelle peşin olarak satmıştır.

Makinenin net defter değeri (1.600-1.280) ₺320'dır. Makine satışından elde edilen kâr ise (840-320) ₺520'dir. Bu kâr, sabit kıymet yenileme fonu olarak özel fonlar hesabına aktarılacaktır.

Makinenin satış kaydı:

14.04.201X			
100. KASA HS		924	
257. BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HS		1.280	
253.TESİS MAKİNE VE CİHAZLAR HS.			1.600
391. HESAPLANAN KDV. HS.			84
549. ÖZEL FONLAR HS			520
549.00 Sabit Kıymet Yenileme Fonu			
	/		

GEÇMİŞ YILLAR KÂRLARI VEYA ZARARLARI

İşletmenin geçmiş yıllar kârları, öz kaynakları arttırıcı; geçmiş yıllar zararları ise öz kaynakları azaltıcı unsurlardır. Öz kaynakların bir unsuru olan geçmiş yıllar kârları veya zararları Tekdüzen Hesap Planında aşağıdaki unsurlardan oluşmaktadır:

- Geçmiş yıllar kârları
- Geçmiş yıllar zararları

Geçmiş Yıllar Kârları

Geçmiş yıllar kârları, geçmiş faaliyet dönemlerinde ortaya çıkan ve işletme sahibine veya ortaklarına dağıtılmamış bulunan kârlardan ilgili yedek hesaplarına alınmayan tutarlardır. Bu tutarlar, "570 Geçmiş Yıllar Kârları" hesabında izlenmektedir. Önceki yılın net kârı "590 Dönem Net Kârı" hesabından "570 Geçmiş Yıllar Kârları" hesabına aktarılır. Kârın; yedeklere aktarılması, ödenecek temettü olarak ayrılması, işletme sahiplerinin hesaplarına aktarılması veya önceki dönem zararlarına mahsup edilmesi şeklinde kullanılmasında "570 Geçmiş Yıllar Kârları" hesabı borçlanır. Hesabın kalanı, henüz dağıtılmamış veya zarara mahsup edilmemiş kâr bakiyesini gösterir.

Yüksek enflasyon dönemlerinde, finansal tabloların enflasyona göre düzeltildiği ilk uygulama yılında ortaya çıkan farklar "570 Geçmiş Yıllar Kârları" hesabına kaydedilerek aktif tutarı ile pasif tutarı denkleştirilir. Aynı şekilde, Türkiye Muhasebe Standartlarının ilk uygulandığı dönemde, açılış bilançosu yeni standartlara göre düzenleneceğinden, ortaya çıkan farklar aktif-pasif eşitliği için yine "570 Geçmiş Yıllar Kârları" hesabına kaydedilir. (Akdoğan, Sevilengül, 2007)

ES A.Ş.'de geçmiş faaliyet dönemi sonunda hesaplanan ve dönem net kârına aktarılan tutar ₺160.000'dir.

ÖRNEK

Dönem başında yapılması gereken kayıt:

01.01.201X.			
590. DÖNEM NET KÂRI HS.		160.000	
570. GEÇMİŞ YILLAR KÂRLARI HS			160.000
570.00 201. Yıllı Kârı			
/			

Geçmiş Yıllar Zararları

Geçmiş yıllar zararları, geçmiş faaliyet dönemlerinde ortaya çıkan dönem net zararları ile ilgili tutarlardır. Bu tutarlar, "580 Geçmiş Yıllar Zararları" hesabında izlenmektedir. Bu hesap, önceki yıllara ait zararların, yedeklere, daha sonraki yılların kârlarına ya da sermayeye mahsup edilerek kapatılıncaya kadar tutulması için açılmıştır. Borç karakterli bir hesap olduğu için öz kaynakta azalmayı temsil eder ve bilançoda öz kaynaklardan indirim biçiminde gösterilir.

Geçmiş dönem zararlarında dikkat edilmesi gereken nokta, zararın ticari zarar veya mali zarar olmasıdır. Ticari zarar, şirketin faaliyeti sonucu dönem sonunda ortaya çıkan ve bilançoda "591 Dönem Net Zararı" hesabında yer alan zarar iken; mali zarar ise, Vergi Kanunlarında yer alan indirim ve istisnalar dolayısıyla ortaya çıkan zarardır. Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 9. maddesine göre; "*beş yıldan fazla nakledilmemek şartıyla geçmiş yılların beyannamelerinde yer alan zararlar*" vergi matrahından indirim konusu yapılabilecektir. Bu durumda, mali zarar vergi matrahının tespitinde indirim kalemi olarak dikkate alınırken, beş yıllık sürenin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Önceki yılın zararı "591 Dönem Net Zararı" hesabından, "580 Geçmiş Yıllar Zararları" hesabına aktarılır. Zararın yedeklerle karşılanması veya izleyen dönemlerde net kârdan mahsup edilmesi durumunda "580 Geçmiş Yıllar Zararları" hesabı alacaklanır.

Yüksek enflasyon dönemlerinde, finansal tabloların enflasyona göre düzeltildiği ilk uygulama yılında, ortaya çıkan farklar "580 Geçmiş Yıllar Zararları" hesabına kaydedilerek aktif tutarı ile pasif tutarı denkleştirilir. Aynı şekilde, Türkiye Muhasabe Standartlarının ilk kez uygulanmasında açılış bilançosunun pasif toplamının aktif toplamından fazla olan tutarı "580 Geçmiş Yıllar Zararları" hesabının borcu ile denkleştirilir.(Akdoğan, Sevilengül, 2007)

ESKA A.Ş.'de geçmiş faaliyet dönemi sonunda hesaplanan ve dönem net zararına aktarılan tutar ₺210.000'dir.

ÖRNEK

Dönem başında yapılması gereken kayıt:

01.01.201X.			
580. GEÇMİŞ YILLAR ZARARLARI HS.		210.000	
580.00 201. Yıllı Zararı	210.000		
591. DÖNEM NET ZARARI HS			210.000
/			

İşletmede bir önceki yılın 90.000'lik zararı, 580 kodlu hesaba kaydedilmiştir. Bu zarar, önceki yılın kârından indirilerek kapatılacaktır. Bu işlemin muhasebe kaydını yapınız.

FAALİYET DÖNEMİ KÂRI VEYA ZARARI

İşletmenin faaliyet dönemi kârla kapanırsa öz kaynak artar, zararla kapanırsa öz kaynak azalır. Tekdüzen Hesap Planında işletmenin faaliyet dönemi sonucunda ulaştığı net kârı veya zararı göstermek üzere öz kaynaklar bölümünde aşağıdaki unsurlar oluşturulmuştur:

- Dönem net kârı
- Dönem net zararı

Dönem Net Kârı

Dönem net kârı, işletmenin faaliyet dönemine ilişkin vergi sonrası “net kâr” tutarını ifade etmektedir. Bu tutar, “590 Dönem Net Kârı” hesabında izlenmektedir. Sonuç hesaplarında yer alan “692 Dönem Net Kârı veya Zararı” hesabından aktarılan tutarlar “590 Dönem Net Kârı” hesabına alacak, “692 Dönem Net Kârı veya Zararı” hesabına ise borç kaydedilir.

İşletmenin tüm gelir ve giderleri (vergi ve yasal yükümlülük karşılıkları ve ertelenmiş vergi gelir ve gider etkileri dâhil) bir gelir tablosu hesabı olan “692 Dönem Net Kârı veya Zararı” hesabında toplandıktan sonra hesap alacak kalanı verirse; bu kalan işletmenin kârını gösterir. Bu durumda, “692 Dönem Net Kârı veya Zararı” hesabının borçlandırılarak kapatılması karşılığında, bir bilanço hesabı olan “590 Dönem Net Kârı” hesabına alacak kaydedilir. Yani dönemin kârı, sonuç hesabından bir öz kaynak hesabına aktarılarak dönem sonu bilançosunda görülmesi sağlanır. Bu hesaptaki kalan, yeni yılın açılış maddesinde “570 Geçmiş Yıllar Kârları” hesabına devredilir.

Vergi Kanunlarında yer alan hükümlere istinaden vergilendirilmesi gereken kârların, sermayeye eklenmesi veya özel fon hesabına alınması ve yasadaki belirlenen süre içinde (beş yıl) bu hesaptan çekilmemesi halinde vergilendirme yapılmamaktadır. Ancak yasadaki belirlenen süre içerisinde ya da yasal olarak işletmeden çekilmesi yasaklanan kârların, işletmeden çekilmesi veya başka bir hesaba nakledilmesi hâlinde bu işlemlerin yapıldığı yılın kazancı sayılmaktadır. Bu kârların (enflasyon düzeltmesi uygulamasındaki, pasif kalemlere ait enflasyon fark hesapları gibi) herhangi bir suretle başka bir hesaba nakledildiği veya işletmeden çekildiği takdirde, bu işlemlerin yapıldığı dönemlerin kazancı ile ilişkilendirilmeksizin, bu dönemde vergiye tabi tutulabilmektedir.(Dündar, 2011)

Bu kapsamda, dönem sonu işlemleri açısından Vergi Kanunlarındaki hükümlerden yararlanılarak beyan dışı bırakılan bu tutarların işletmeden çekilmesi ya da Vergi Kanunları uyarınca çekilmiş sayılması hâlinde bu tutarlar için yine öngörülen düzenlemelere göre işlem tesis edilmesi gerekir. Vergi Kanunlarındaki yararlandırıcı hükümlerden yararlanarak sermayeye eklenen bu farklar, sermayenin azaltılması, işletmenin tasfiye edilmesi veya başka bir hesaba nakledilmesi hâlinde işletmeden çekilmiş kabul edilmektedir. Bu nedenle, bu işlemlerin yapıldığı dönemde hem Kurumlar Vergisi hem de **tevkifat** açısından yapılması gereken yükümlülüklerin yerine getirilmesi hukuken zorunludur.(Dündar, 2011) Bu nedenle, dönem sonu işlemleri sırasında sermayeye eklenen ve vergilendirilmeyen kârların işletmeden çekilmesi konusuna ilişkin işlemlerin bulunup bulunmadığının araştırılması gerekir.

Tevkifat (stopaj, vergi kesintisi): İleride gerçekleşecek vergiden indirilmek üzere, gelirler üzerinden önceden Gelir Vergisi Kanunu madde 94'e ve Kurumlar Vergisi Kanunu madde 15'e göre kesinti yoluyla vergi alınmasıdır.

Başarın işletmesinin dönem sonunda tüm gelir ve giderlerinin aktarılması sonucu 690 kodlu hesabının görünümü aşağıdaki gibidir:

ÖRNEK

690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HS.	
Tüm gider ve zararlar	Tüm gelir ve kârlar
65.000	90.000

Yukarıdaki hesabın alacak kalanı olan (90.000-65.000) ₺25.000 vergi öncesi kârı göstermektedir. Bu kârın, Kurumlar Vergisi ve diğer yasal yükümlülüklerinin ₺6.250 olarak hesaplanmıştır.

Net kârın kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HS.	25.000	
691. DÖNEM KÂRI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜK KARŞILIKLARI HS.		6.250
692. DÖNEM NET KÂRI VEYA ZARARI		18.750

Dönem kârı veya zararı hesabının alacak kalanı olan net kârın, bilanço hesabına aktarılması ve bilançoda “dönem kârı” olarak yer alması için de aşağıdaki kayıt yapılmalıdır:

692. DÖNEM NET KÂRI VEYA ZARARI HS.	18.750	
590. DÖNEM NET KÂRI HS		18.750

590 kodlu hesabın alacak kalanı takip eden yılın açılış maddesinde ya da ayrı bir yevmiye maddesinde “570 Geçmiş Yıllar Kârları” hesabının alacağına aktarılır.

Dönem Net Zararı

Dönem net zararı, işletmenin faaliyet dönemine ilişkin net zarar tutarını ifade etmektedir. Bu tutar, “591 Dönem Net Zararı” hesabında izlenmektedir. Sonuç hesaplarında yer alan “692 Dönem Net Kârı veya Zararı” hesabından aktarılan tutarlar “591 Dönem Net Zararı” Hesabına borç, “692 Dönem Net Kârı veya Zararı” hesabına ise alacak kaydedilir.

İşletmenin tüm gelir ve giderleri (vergi ve yasal yükümlülük karşılıkları ve ertelenmiş vergi gelir ve gider etkileri dâhil) bir gelir tablosu hesabı olan “692 Dönem Net Kârı veya Zararı” hesabında toplanır. Eğer hesap borç kalanı verirse işletme zarar etmiş demektir. Bu durumda hesabın kalanı, bir bilanço hesabı olan “591 Dönem Net Zararı” hesabına devredilerek hesap kapatılır. 591 kodlu hesabın kalanı ise yeni yılın açılış maddesinde “580 Geçmiş Yıllar Zararları” hesabına devredilir.

Dönem net zararı, bilançoda öz kaynaklardan indirim biçiminde gösterilir.

DİKKAT

ÖRNEK

Çağdaş işletmesinin dönem sonunda tüm gelir ve giderlerinin aktarılması sonucu 690 kodlu hesabının görünümü aşağıdaki gibidir:

690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HS.	
Tüm gider ve zararlar	Tüm gelir ve kârlar
85.000	45.000

Yukarıdaki hesabın borç kalanı olan (85.000-45.000) ₺40.000 işletmenin zararını göstermektedir. Yukarıda açıklandığı gibi bu zararın, "692 Dönem Net Kârı veya Zararı" hesabına aktarılması gerekir. Bunun için de aşağıdaki kayıt yapılmalıdır:

692. DÖNEM NET KÂRI VEYA ZARARI HS.	40.000	
690. DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HS.		40.000

692 kodlu dönem kârı veya zararı hesabı borç kalanı veriyorsa zarar var demektir. Bu zararın, 692 kodlu hesaptan bir bilanço hesabına aktarılması ve bilançoda "dönem zararı" olarak yer alması için de aşağıdaki kayıt yapılmalıdır:

591. DÖNEM NET ZARARI HS.	40.000	
692. DÖNEM NET KÂRI VEYA ZARARI		40.000

Bilançoda öz kaynaklardan indirim biçiminde gösterilen "dönem zararı" izleyen dönemde "580 Geçmiş Yıllar Zararları" hesabının borcuna aktarılır.

580. GEÇMİŞ YILLAR ZARARLARI HS.	40.000	
591. DÖNEM NET ZARARI HS		40.000

Özet

Öz kaynak kavramını ve unsurlarını tanımlamak ve dönem sonu muhasebe kayıtlarını uygulamak

Öz kaynaklar, işletme sahip veya sahiplerinin (ortakların) işletmenin varlıkları üzerindeki toplam haklarının parasal ifadesidir. Öz kaynaklar, işletmenin net varlıkları ile borçları arasındaki fark olarak ele alınır. Bu bağlamda, işletmenin varlıklarının ve borçlarının değerleri tespit edildikten sonra, öz kaynaklar da bunlara bağlı olarak hesaplanabilir. Öz kaynaklar; ödenmiş sermaye, sermaye yedekleri, kâr yedekleri, geçmiş yıllar kârları veya zararları, faaliyet dönemi kârı veya zararı unsurlarından oluşur.

Sermaye ve ödenmiş sermaye ilişkisini açıklamak ve ödenmiş sermaye unsurlarını tanımlamak

Sermaye, işletme sahibi ya da ortakların şirketin kuruluşunda koymayı taahhüt ettikleri sermaye paylarının toplamının parasal ifadesidir. Bu sermaye, esas sermaye olarak da adlandırılır. Ödenmiş sermaye ise ortakların şirkete koymayı taahhüt ettikleri esas sermaye ile henüz ödenmemiş sermaye arasındaki fark olarak ifade edilir. Ödenmiş sermaye; sermaye, ödenmemiş sermaye, sermaye düzeltmesi olumlu farkları, sermaye düzeltmesi olumsuz farkları unsurlarından oluşur.

Sermaye yedekleri ve unsurlarını tanımlamak.

İşletmenin faaliyet kârı dışında kalan, hisse senedi ihraç primleri, iptal edilen ortaklık payları ve yeniden değerlendirme değer artışları gibi sermaye hareketleri dolayısıyla ortaya çıkan ve işletmede bırakılan tutarlar sermaye yedeklerini oluşturur. Sermaye yedekleri; hisse senedi ihraç primleri, hisse senedi iptal kârları, maddi duran varlık yeniden değerlendirme artışları, iştirakler yeniden değerlendirme artışları, diğer sermaye yedekleri unsurlarından oluşur.

Kâr yedekleri ve unsurlarını tanımlamak.

Kanun, ana sözleşme hükümleri ya da ortaklıkların yetkili organları tarafından alınan kararlar uyarınca dağıtılmamış ya da işletmede alıkonulmuş kârlar kâr yedekleri olarak ele alınır. Kâr yedekleri, özellikle sermaye şirketleri açısından özel bir önem taşır. Kâr yedekleri; yasa gereği ayrılan yasal yedekler, ana sözleşme gereği ayrılan statü yedekleri ve şirket genel kurulu kararına göre ayrılan olağanüstü yedekler olarak üç başlık altında sınıflandırılır. Tekdüzen Hesap Planında ise kâr yedekleri; yasal yedekler, statü yedekleri, olağanüstü yedekler, diğer kâr yedekleri ve özel fonlar unsurlarından oluşur.

Geçmiş yıllar kârları veya zararları ile dönem kârı veya zararı unsurlarının ilişkisini özetlemek.

Geçmiş yıllar kârları, geçmiş faaliyet dönemlerinde ortaya çıkan ve işletme sahibine veya ortaklarına dağıtılmamış bulunan kârlardan ilgili yedek hesaplarına alınmayan tutarlardır. Bu tutarlar, "570 Geçmiş Yıllar Kârları" hesabında izlenmektedir. Önceki yılın net kârı "590 Dönem Net Kârı" hesabından "570 Geçmiş Yıllar Kârları" hesabına aktarılır. Geçmiş yıllar zararları, geçmiş faaliyet dönemlerinde ortaya çıkan dönem net zararları ile ilgili tutarlardır. Bu tutarlar, "580 Geçmiş Yıllar Zararları" hesabında izlenmektedir. Borç karakterli bir hesap olduğu için öz kaynaktan azalmayı temsil eder ve bilançoda öz kaynaklardan indirim olarak gösterilir. Önceki yılın zararı "591 Dönem Net Zararı" hesabından, "580 Geçmiş Yıllar Zararları" hesabına aktarılır. Zararın yedeklerle karşılanması veya izleyen dönemlerde net kârdan mahsup edilmesi durumunda "580 Geçmiş Yıllar Zararları" hesabı alacaklanır.

Kendimizi Sıyalım

1. Öz kaynaklar bölümünde yer alan hesaplar dönem sonunda hangi değerlendirme ölçüsü ile değerlendirilmektedir?

- Kayıtlı değer
- Maliyet bedeli
- Tasarruf değeri
- İtibari değer
- Rayiç bedel

2.

590 DÖNEM NET KÂRI HS.	xxx
500 SERMAYE HS.	xxx

Bu yevmiye kaydı aşağıdaki işlemlerden hangisine aittir?

- Sermaye taahhüdünün yerine getirilmesine
- Dönem kârının sermayeye eklenmesine
- Ticari mal konarak sermaye artırımına
- İşletme kuruluş kaydına
- Ortakların işletmeye borç vermesine

3. Kayıtlı sermayeli ortaklıkların satışı yapılmış hisse senetlerini temsil eden sermaye hangi kavramla ifade edilir?

- Çıkarılmış sermaye
- Esas sermaye
- Ödenmiş sermaye
- Sermaye yedekleri
- Ödenmemiş sermaye

4. Aşağıdaki hesaplardan hangisinin kalanı ortakların şirkete karşı olan ve henüz yerine getirilmemiş sermaye koyma taahhüdünü gösterir?

- Sermaye
- Sermaye düzeltmesi olumlu farkları
- Ödenmemiş sermaye
- Ödenmiş sermaye
- Sermaye düzeltmesi olumsuz farkları

5. Aşağıdakilerden hangisi sermaye yedekleri grubunda **yer almaz**?

- Hisse senedi ihraç primleri
- Hisse senedi iptal kârları
- Maddi duran varlık yeniden değerlendirme artışları
- İştirakler yeniden değerlendirme artışları
- Yasal yedekler

6. Ana sözleşme gereği ayrılan kâr yedekleri aşağıdaki hesaplardan hangisinde izlenir?

- Yasal Yedekler Hesabı
- Olağanüstü Yedekler Hesabı
- Özel Fonlar Hesabı
- Statü Yedekleri Hesabı
- Diğer kâr Yedekleri Hesabı

7. Anonim şirketin yedeklerine ilişkin bilgiler aşağıdaki gibidir:

Hisse senedi ihraç Primleri	200.000
Yasal Yedekler	1.000.000
Statü Yedekleri	400.000
Olağanüstü Yedekler	800.000

Bu şirketin toplam kâr yedekleri kaç liradır?

- 600.000
- 1.000.000
- 1.200.000
- 1.400.000
- 2.200.000

8. İşletme, bir önceki yıl yenileme amacıyla bir duran varlık satışı sonucunda ₺12.000 kâr elde etmiştir. Bu kâr hangi hesaba kaydedilir?

- Özel fonlar
- Diğer Olağan Gelir Ve Kârlar
- Diğer Olağandışı Gelir ve Kârlar
- Menkul Kıymet Satış Kârı
- Yurt içi satışlar

9. "692 Dönem Net Kârı veya Zararı" hesabı dönem sonunda borç kalanı veriyorsa hangi hesaba devredilerek kapatılır?

- 590 Dönem Net Kârı
- 570 Geçmiş Yıllar Kârları
- 580 Geçmiş Yıllar Zararları
- 591 Dönem Net Zararı
- 690 Dönem Kârı veya Zararı

10. İşletmenin “690 Dönem Kârı veya Zararı” Hesabı'nın alacak kalanı ₺4.000'dir. Vergi ve diğer yasal yükümlülükler karşılığı ₺1.000 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda dönem sonunda yapılacak yevmiye kaydı aşağıdaki-lerden hangisidir?

a.

690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HS.	4.000	
692 DÖNEM NET KÂRI VEYA ZARARI HS.		4.000

b.

691.DÖNEM KÂRI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜK KARŞILIKLARI HS.	1.000	
692 DÖNEM NET KÂRI VEYA ZARARI HS.		1.000

c.

690. DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HS.	4.000	
YASAL YÜKÜMLÜLÜK KARŞILIKLARI HS.		
691.DÖNEM KÂRI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜK KARŞILIKLARI HS.		1.000
692 DÖNEM NET KÂRI VEYA ZARARI HS.		3.000

d.

690. DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HS.	4.000	
360 ÖDENECEK VERGİ ve FONLAR HS.		1.000
590 DÖNEM NET KÂRI HS.		3.000

e.

690. DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HS.	3.000	
590 DÖNEM NET KÂRI HS.		3.000

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. a Yanıtınız yanlış ise, “Öz kaynakların Kapsamı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. b Yanıtınız yanlış ise, “Sermaye” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. a Yanıtınız yanlış ise, “Sermaye” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. c Yanıtınız yanlış ise, “Ödenmemiş Sermaye” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. e Yanıtınız yanlış ise, “Sermaye Yedekleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
6. d Yanıtınız yanlış ise, “Kâr Yedekleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
7. e Yanıtınız yanlış ise, “Kâr Yedekleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
8. a Yanıtınız yanlış ise, “Özel Fonlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
9. d Yanıtınız yanlış ise, “Dönem Net Zararı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
10. c Yanıtınız yanlış ise, “Dönem Net Kârı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Öz kaynaklar, işletme sahip veya sahiplerinin (ortakların) işletmenin varlıkları üzerindeki toplam haklarının parasal ifadesidir. Öz kaynaklar; ödenmiş sermaye, sermaye yedekleri, kâr yedekleri, geçmiş yıllar kârları veya zararları, faaliyet dönemi kârı veya zararı unsurlarından oluşur.

Sıra Sizde 2

31.12.201.			
500 SERMAYE HS.		10.000	
110 HİSSE SENETLERİ HS.			10.000
/			

Sıra Sizde 3

ÖDENMİŞ SERMAYE	25.000
Sermaye	40.000
Ödenmemiş sermaye	(15.000)

Sıra Sizde 4

102.BANKALAR HS.		55.000	
501.ÖDENMEMİŞ SERMAYE HS.			50.000
520.HİSSE SENEDİ İHRAÇ PRİMLERİ HS.			5.000
/			

Sıra Sizde 5

521. HİSSE SENEDİ İPTAL KÂRLARI HS.		5.000	
500 SERMAYE HS.			5.000
/			

Sıra Sizde 6

570.GEÇMİŞ YILLAR KÂRLARI HS.		90.000	
570.00.201. Yıllı Kârı			
580. GEÇMİŞ YILLAR ZARARLARI HS.			90.000
580.00.201.Yıllı Zar.			
/			

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

Acar, D.,Tetik, N. (2010). **Genel Muhasebe**, (9.Baskı), Ankara: Detay Yayıncılık.

Akdoğan, N., Sevilengül, O. (2007). **Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması**, (12.Baskı), Ankara: Gazi Kitabevi.

Akdoğan, N., Tenker, N. (2010). **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**, (13.Baskı), Ankara: Gazi Kitabevi.

Dündar, M.(2011). **Dönem Sonu İşlemleri**, Bursa: Bursa Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayını.

Güneş, R., Acar, D.,Bekçi, İ.,Usul, H. (2010). **Dönemsonu İşlemleri (Genel Muhasebe II)**, Ankara: Detay Yayıncılık.

Sevilengül, O. (2009). **Genel Muhasebe**, (15.Baskı), Ankara: Gazi Kitabevi.

Yılanca, M.,Yıldız, B.,Kiracı, M., Köse, T. (2011). **Genel Muhasebe**, (2.Baskı), Eskişehir: Nisan Kitabevi.

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, 14.02.2011 tarih ve 27846 sayılı Resmî Gazete.

7

Amaçlarımız

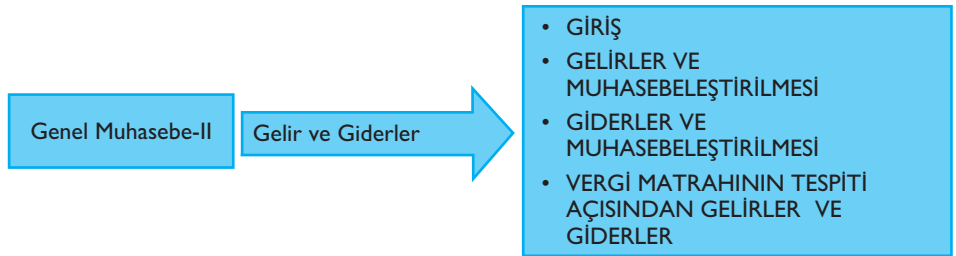
Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Gelir ve giderleri tanımlayabilecek ve bu hesapların işleyişini açıklayabilecek,
- Gelir ve giderlerin kaydında Dönemsellik Kavramı ve uygulamasını açıklayabilecek,
- Vergi matrahının tespiti açısından gelir ve giderlerin kaydını uygulayabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Gelir
- Gider
- Kazanç
- Gelir Tablosu
- Hasılat
- Gider Tahakkuku
- Gelir Tahakkuku
- Sonuç Hesapları

İçindekiler

Gelir ve Giderler

GİRİŞ

İşletmeler faaliyetleri sırasında birçok mali nitelikli işlem gerçekleştirirler. Bu işlemlerden bazıları işletmenin sadece varlık ve borçlarında değişme yaratırken, bazıları da öz kaynaklarında değişme yaratır. Varlık ve borçlarda artış ve azalış yaratan işlemler bilanço hesaplarında muhasebeleştirilirken, öz kaynaklarda artış yaratan gelirler ile azalış yaratan giderler ise gelir tablosu hesaplarında izlenirler. Bu bakımdan gelir tablosu işletmenin faaliyet sonuçlarını yansıtan bir tablodur. Faaliyet sonuçlarının belirlenmesine ilişkin temel gösterge ise kârdır. Kârın belirlenmesi ile doğrudan ilgili olan unsurlar ise gelirler ve giderlerdir.

Gelir (hasılat), en genel ifade ile işletmenin ana faaliyet konusuna giren mal veya hizmet satışlarından veya ana faaliyet konusu dışında kalan varlıkların satışından; faiz, kira, iştirak geliri ve benzerlerinden lerden elde edilen değerlerin brüt tutarıdır.

Gider ise hasılat sağlamak amacı ile yapılan aktif tükenmeleridir. İşletmeler faaliyetlerini sürdürebilmek için bir takım harcamalar yaparlar bu harcamaların bir kısmı işletmeye bir varlık girişi sağlayarak aktifte artışa neden olurlar. Örneğin mal alımı veya sabit varlık alımı için yapılan harcamalar bu türdür. Bu tür harcamalar *malîyet* olarak tanımlanır. Bunun yanında bazı harcamalar aktifte herhangi bir artışa neden olmadığı gibi karşılıksız bir aktif tükenmesine neden olurlar. Örneğin genel yönetim giderleri kapsamında yapılan harcamalar bu türdedir. Bu tür harcamalar da *gider* olarak tanımlanır.

Gelirler ve giderler işletme sahiplerinin haklarında artış ve azalış yaratan işlemler olduğu için sermaye üzerinde etkili olurlar. Diğer taraftan yeni ortak alınması, sermayenin azaltılması kararı gibi bir kısım sermaye hareketleri de sermaye üzerinde etkili olurlar. Sermayede değişim yaratan tüm gelir ve gider işlemleri ve sermaye hareketlerinin bir arada sermaye hesabı üzerinde izlenmesi, işletmelerin faaliyet sonuçlarını görmelerini zorlaştıracaktır. Bu bakımdan gelir ve giderlerin sermaye hesabı paralelinde açılan ayrı hesaplarda izlenmesi gerekir. Buna göre *bir gider doğduğunda ilgili gider hesabının borç tarafına kaydedilirken, bir gelir doğduğunda ilgili gelir hesabının alacak tarafına kaydedilir.*

Gelir ve gider hesapları işletmenin faaliyet sonuçlarını belirlediğinden bu hesaplara aynı zamanda *sonuç hesapları* ya da gelir tablosunu oluşturduklarından *gelir tablosu hesapları* adı da verilmektedir. Bu hesaplar dönem sonunda “Dönem Kârı veya Zararı” hesabına devredilerek kapatılırlar. Gelir ve giderler arasındaki fark işletmenin Dönem Kârı veya Zararı hesabının borç kalanını (zarar) ya da alacak kalanını (kâr) oluşturur.

Tekdüzen hesap planında gelirlere ilişkin hesaplar 6. grup olan “Gelir Tablosu Hesapları” başlığı altında listelenmektedir. Bu grupta yer alan gelir ve giderlere ilişkin hesap sınıfları şunlardır:

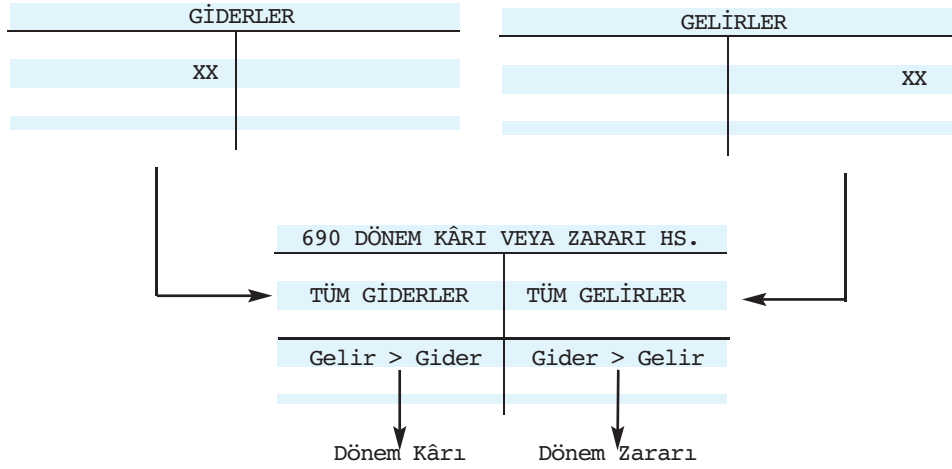
- 60. Brüt satışlar
- 61. Satış İndirimleri (-)
- 62. Satışların Maliyeti (-)
- 63. Faaliyet Giderleri (-)
- 64. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar
- 65. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar (-)
- 66. Finansman Giderleri (-)
- 67. Olağandışı Gelir ve Kârlar*
- 68. Olağandışı Gider ve Zararlar* (-)
- 69. Dönem Net Kârı (Zararı)

*Türkiye Muhasebe Standartlarında olağan/olağandışı gelir ayrımı yapılmamaktadır.

DİKKAT

Gelir ve gider hesapları bir işletmenin ilgili döneme ait gelir tablosunda yer alır. Bu nedenle bilanço da asla bir gelir ya da gider kalemi yer almaz. Her iki finansal tablodaki ortak kalem Dönem Net Kârıdır.

GELİRLER VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Gelir kavramı hasılat ve kazanç kavramlarını da kapsar.

Gelir, hasılat ve kazanç kavramları günlük hayatta sıklıkla birbirlerinin yerine kullanılmasına karşın ifade ettikleri anlamlar farklıdır. Bu nedenle öncelikle bu kavramların tanımlanması ve aradaki farkların ortaya konması gerekir.

Hasılat; Türkiye Muhasebe Standartlarında ortakların sermayeye katkıları dışında, öz kaynaktan artışla sonuçlanan ve işletmenin dönem içindeki olağan faaliyetlerinden elde edilen brüt ekonomik fayda tutarı olarak tanımlanmıştır. Bu ekonomik yarar akışının hasılat sayılabilmesi için işletmenin bu faaliyetleri kendi adına yapmış olması gerekmektedir.

SIRA SİZDE

Bir acente yaptığı satışlar üzerinden komisyon alarak faaliyette bulunuyorsa hangi işlem üzerinden gelir kaydedecektir?

Muhasebe standartlarına göre hasılat kavramının sadece işletmenin olağan faaliyetleri sonucu sağlanan gelirleri kapsadığı görülmektedir. Buna karşılık gelir kavramı, tüm işletme faaliyetlerinin sonuçlarını kapsamaktadır. Yani gelirin tanımı hasılatın ve kazancın ikisini birden içermektedir. Hasılat, işletmenin olağan faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan gelirdir ve satışlar, ücretler, faiz, temettü ve isim hakları gibi çeşitli adlar taşımaktadır. Kazanç ise işletmenin ana faaliyetlerinin ve ortaklarının katkısı dışında yine öz kaynaklarda artış yaratan faydalar olarak tanımlanabilir. Bu bölümde genel kavram olarak gelir kavramının kullanılması uygun görülmüştür.

Gelir tablosu hesaplarının tümü dönem içinde alacaklı çalışır. Dolayısıyla gelir oluştuğu ilgili gelir hesabının alacağına kaydedilir ve bir gelir hesabı mutlaka alacak kalanı verir.

DİKKAT

Gelirlerin Türleri ve Kayıt Zamanları

Gelir tablosunda yer alan gelirler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

60. BRÜT SATIŞLAR
 600. YURT İÇİ SATIŞLAR
 601. YURT DIŞI SATIŞLAR
 602. DİĞER GELİRLER

} Ana faaliyet konusu ile ilgili işlemler

64. DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GELİR VE KÂRLAR
 640. İŞTİRAKLERDEN TEMETTÜ GELİRLERİ
 641. BAĞLI ORTAKLIKLARDAN TEMETTÜ GELİRLERİ
 642. FAİZ GELİRLERİ
 643. KOMİSYON GELİRLERİ
 644. KONUSU KALMAYAN KARŞILIKLAR
 645. MENKUL KIYMET SATIŞ KÂRLARI
 646. KAMBIYO KÂRLARI
 647. REESKONT FAİZ GELİRLERİ
 648. ENFLASYON DÜZELTME KÂRLARI
 649. DİĞER OLAĞAN GELİR VE KARLAR
 67 OLAĞAN DIŞI GELİR VE KÂRLAR*
 671. ÖNCEKİ DÖNEM GELİR VE KARLARI
 679. DİĞER OLAĞAN DIŞI GELİR VE KÂRLAR

} Ana faaliyet konusu dışındaki işlemler

*Türkiye Muhasebe Standartlarında olağan/olağan dışı gelir ayrımı yapılmamaktadır.

İşletmelerin hasılat sağlamak için yaptıkları işlemlerin neler olduğu, gelirin niteliği, ne zaman kayıt altına alınması gerektiği Türkiye Muhasebe Standartlarında açıklanmıştır. Buna göre gelir aşağıda sıralanmış olan işlem ve olaylardan kaynaklanır:

- Mal satışları
- Hizmet sunumları
- İşletme varlıklarının başkaları tarafından kullanılmasından sağlanan faiz, isim hakkı ve temettüleri.

Gelir yalnızca işletmenin kendi adına aldığı ve alacağı değerleri içermektedir. Üçüncü kişiler adına tahsil edilen satış vergileri ve Katma Değer Vergisi gibi tutarlar işletmenin geliri değildir.

DİKKAT

Mal satışında, ancak aşağıdaki koşullar yerine getirildiğinde mal satış geliri elde edilmiş sayılmaktadır:

- İşletme malın mülkiyeti ile ilgili önemli riskleri ve yararları alıcıya devretmiştir. Yani satış konusu malda meydana gelecek zararlar veya yararlar artık alıcıya aittir.
- İşletmenin satılan mallar üzerinde mülkiyetle ilgili yönetim hakkı ve kontrolü kalmamıştır.
- Gelir tutarı ve bu gelire eşleştirilecek maliyet tutarı güvenilir olarak belirlenebilmektedir.
- İşleme ilişkin ekonomik yararların işletme tarafından elde edilmesinin muhtemel olması.

Gelirler, alınan veya alınacak olan bedelin *gerçeğe uygun değeri* ile kayda alınır. Gerçeğe uygun değer; bilgili ve istekli taraflar arasında, tarafların etki altında olmadıkları bir piyasada bir varlığın el değiştirebileceği fiyat ve yükümlülüklerin yerine getirilmesine esas teşkil edecek meblağ olarak tanımlanmaktadır.

Bilindiği gibi satışlar peşin veya vadeli olarak yapılabilmektedir. Satışın şekline bağlı olarak hasılatı konu olan bedel aşağıdaki şekillerde gerçekleşebilir:

- Satış karşılığı nakit veya nakit benzeri değer olarak alınıyorsa (yani satışın peşin veya çek karşılığı yapılmış olması durumunda) hasılatın gerçeğe uygun değeri *alınan nakit veya çek karşılığıdır*.
- Satışın vadeli yapılması durumunda satış gelirinin gerçeğe uygun değeri *vade farkından önceki tutardır*. Ancak satışın vade farksız veya piyasa faiz oranının altında bir vade farkı eklenerek yapılması durumunda satış bedelinin gerçek değeri, satış bedelinin peşin değeridir. Satış bedelinin peşin değerinin hesaplanmasında aşağıdaki faiz oranlarından biri kullanılır;
 - Alacakların bugünkü değerine indirgenmesinde kullanılan benzer kredi değerlemesine sahip işletmelerin faiz oranı,
 - İlgili mal veya hizmetin satış fiyatını peşin fiyatına indirgeyen faiz oranı.

Satış bedelinin nominal tutarı ile gerçeğe uygun değeri arasındaki fark muhasebe standartlarına göre faiz geliri olarak muhasebeleştirilir. Genel Muhasebe I dersinden de hatırlayacağınız gibi satış gelirleri üzerinden alınan vade farkları, esas itibarıyla bir faiz gelirdir. Bu nedenle vadeli satışlarda satış bedeline eklenen vade farklarının, satış hasılatı olarak değil faiz geliri olarak muhasebeleştirilmesi gerekir. Ancak vade farkından kaynaklanan faiz gelirleri ertelenmiş gelirdir. Bu gelirlerin izlenmesinde “125. Ertelenmiş Ticari Alacak Vade Farkı” hesabı kullanılır.

ÖRNEK

İşletme 1 Kasım tarihinde peşin değeri ₺48.800 olan malı, ₺50.000'ye 6 ay vadeli olarak satmıştır. Bu satıştan vade farkı nedeniyle ₺1.200 faiz geliri doğmuştur.

Söz konusu satış işleminin kaydı aşağıdaki gibidir (KDV ihmal edilmiştir.):

1/11/20X0		
120. ALICILAR HS		50.000
600.YURT İÇİ SATIŞLAR HS		48.800
125.ERTELENMİŞ TİCARİ ALACAKLAR		
VADE FARKI HS.		1.200
Ertelenmiş vade farkı gelirleri		
/		

Yukarıdaki kayıttan da görüleceği gibi, Yurt içi Satışlar hesabına sadece satışın peşin değeri kaydedilmektedir. Vade farkları ise ayrı bir hesap olan “Ertelenmiş Ticari Alacaklar Vade Farkları” hesabında gösterilmiştir. Ancak bu faiz gelirinin tamamı 6 aylık vade farkına ilişkindir. Yani faizin sadece 2 aylık kısmı (Kasım ve Aralık) içinde bulunulan döneme aittir. Bu nedenle döneme ait olan ve hak kazanılan ₺400'nin $[(1.200/6)*2]$, dönemin faiz gelirlerine aktarılması gerekir. Bu işlemler Dönem Sonu İşlemleri adlı kitabınızın ilgili ünitesinde açıklanmıştır.

Mal satışlarına ilişkin hasılatın belirlenmesinde işletme tarafından uygulanan ticari iskontolar ve miktar indirimlerinin de göz önünde bulundurulması gerekir. Yani satış sırasında satış bedeli olarak hesaplanan tutardan yapılan iskontolar indirildikten sonraki kısım gelir olarak muhasebeleştirilmelidir. Örneğin satış fiyatı ₺100 olan bir malın satışında, müşterinin işletmenin sürekli müşterisi olması nedeniyle %3 indirim yapılmışsa satış geliri ₺97 olacaktır ve bu tutar üzerinden kaydedilecektir.

Hizmet sunumu, belli bir zaman süresi içinde sözleşmeye bağlanmış hizmetlerin yapılmasını kapsar. Bu süre bir muhasebe dönemi kadar veya bu dönemden uzun veya kısa olabilir. Gelir tablosunda yer alan hizmet gelirleri, tablonun ait olduğu dönemle ilgili olmalıdır.

Hizmet sözleşmelerinde hizmetin başlaması ile tamamlanması aynı muhasebe döneminde gerçekleşirse sorun yoktur. Ancak hizmet sunumu birden fazla dönemde gerçekleşirse gelirin kayda alınmasında genellikle *kısmi tamamlanma* yöntemi uygulanır. Yani her bilanço döneminde, gerçekleşen hizmet miktarına denk düşen kısım gelir kaydedilirken, bu gelirin gerçekleşmesi için katlanılan maliyetler de hizmet maliyeti olarak kaydedilir. Böylece gelir tablosunda kâr veya zarar tamamlanma ölçüsünde yer alır.

Bu durumda hizmet teslim bedelinin hasılat olarak kayda alınabilmesi için aşağıdaki koşulların tamamının varlığı gereklidir:

- Hasılat tutarının güvenilir bir biçimde ölçülebilmesi;
- İşleme ilişkin ekonomik yararların işletme tarafından elde edileceğinin muhtemel olması;
- Bilanço tarihi itibarıyla işlemin tamamlanma düzeyinin güvenilir bir biçimde ölçülebilmesi;
- İşlem için katlanılan maliyetler ile işlemin tamamlanması için gereken maliyetlerin güvenilir biçimde ölçülebilmesi.

Bir işlemin tamamlanma düzeyi aşağıdaki yöntemlerle belirlenebilir:

- Yapılan işe ilişkin incelemeler.
- Bilanço tarihine kadar yapılan hizmetlerin, verilecek toplam hizmetlere oranı
- İşlemin tahmini toplam maliyetleri içinde bugüne kadar katlanılan maliyetlerin oranı.

Bir iç mimarlık işletmesi ₺100.000'lık dekorasyon işine yönelik hizmet sözleşmesi yapmıştır. Dönem sonunda işin %60 oranında tamamlandığı ve bunun için ₺30.000 maliyete katlandığı belirlenmiştir.

ÖRNEK

Bu işleme ilişkin muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır:

740.HİZMET ÜRETİM MALİYETİ HS	30.000	
100.KASA HS		30.000
181.GELİR TAHAKKUKLARI HS	60.000	
600.YURT İÇİ SATIŞLAR HS		60.000

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi hizmet bedelinin %60'ı tamamlanmış olduğu için bu orana denk gelen ₺60.000'lık kısım gelir olarak kaydedilmiştir.

Faiz, İsim Hakkı ve Temettüiler, işletme varlıklarının başkaları tarafından kullanılması nedeniyle ortaya çıkan diğer olağan gelir ve kâr unsurlarıdır. Söz konusu gelir ve kârlar aşağıdaki durumların gerçekleşmesi durumunda muhasebeleştirilmektedirler:

- İşleme ilgili ekonomik yararlarından işletmenin yararlanması.
- Gelir tutarının doğruya yakın belirlenmesi.

Tahakkuk etmiş ancak ödenmemiş faizi içeren bir menkul kıymetin alınması durumunda, faiz tahsilatının edinme öncesi ve sonrası dönemlere ayrılması gerekir. Bu kapsamda sadece edinme sonrası kısım gelir olarak kaydedilir.

ÖRNEK

İşletme faiz dönemi 1- Haziran -31 Aralık, nominal bedeli ₺20.000 lira, %20 faiz oranlı ve 6 aylık dönemlerde faiz ödemeli olan özel kesim tahvilini işlemiş faizi ile birlikte vadeye kadar elde tutmak amacıyla 1 Eylül tarihinde ₺21.500 bedelle satın almıştır.

İşletme tahvilin alış değerini aşağıdaki gibi hesaplayacaktır:

Alış değeri = Alışta ödenen tutar - İşlemiş Faiz

$$21.500 - \frac{20.000 \times 91 \times 20}{36.500} = 20.502,74$$

Tahvilin alış değeri ile kaydedilmesi durumunda aşağıdaki gibi kayıt yapılacaktır:

111.ÖZEL KESİM TAHVİL SENET VE BONOLARI HS	21.500	
111.00. Alış bedeli	20.502,74	
111.01. İşlemiş Faiz	997,26	
100.KASA HS		21.500

Yukarıda yapılmış kayıta ile alış bedeli içerisindeki faiz, tahvilin ilk kayda alınışında ayrıştırılarak yazılmıştır.

Faiz tahsil edildiğinde yapılacak kayıt ise aşağıdaki gibi olacaktır:

102.BANKALAR HS	2.005,47	
111.ÖZEL KESİM TAHVİL SENET VE BONOLARI HS		997,26
642.FAİZ GELİRLERİ HS		1.008,21

Gelirlerin Kaydında Özellik Gösteren Durumlar

Gelir doğduğu zaman ilgili gelir hesabının alacak tarafına kaydedilmektedir. Ancak daha öncede belirtildiği gibi gelir ve giderler kaydedilirken, döneme ait olması ve gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Bu durumda gelir hesaplarının alacak tarafına yapılan kayıtlarda aşağıdaki durumlar söz konusu olabilir;

- *Gelir dönem içinde doğmuş ve aynı dönemde tahsil edilmiştir.*

İşletme yapmış olduğu bir hizmet karşılığında ₺300 komisyon bedeli tahsil etmiştir.

ÖRNEK

100.KASA HS	/	300	
	643.KOMİSYON GELİRLERİ HS		300

- *Gelir gelecek dönemlerde gerçekleşecek olup, içinde bulunulan dönemde tahsil edilmiştir (peşin tahsil edilmiş gelirler).*

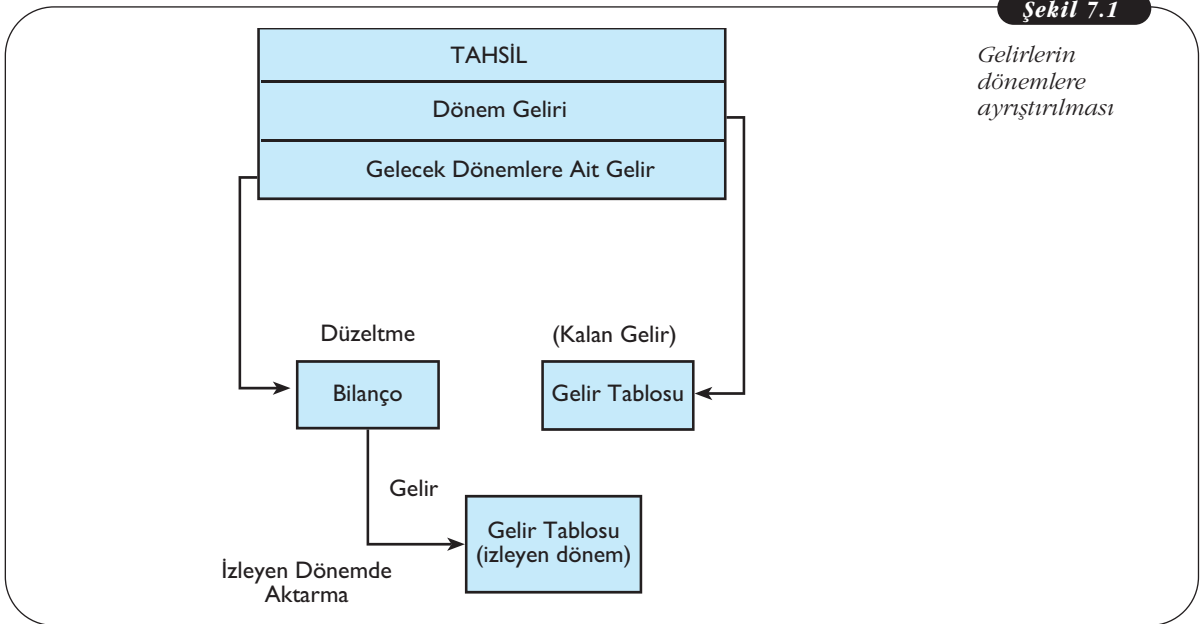
Gelirlerin tahsil edildiği dönem ile ait olduğu dönemin arasında farklılık söz konusu olabilir. Bu durumda dönemsellik kavramı gereği, dönem içinde tahsil edildiği hâlde gelecek dönemi ilgilendiren bir kısım gelirlerin (faiz, kira vb.) gelecek döneme kadar bir hesapta tutulması gerekir.

Dönemsellik kavramına göre sadece döneme ait gelirler gelir tablosunda yer alır. Tahsil edilen gelirin bir kısmı gelecek döneme ait se bunun döneme ait gelirler arasında gösterilmemesi gerekir.

DİKKAT

Gelirin dönemlere ayrıştırılması bir şekil yardımıyla aşağıda gösterilmiştir.

Örneğin bir kira gelirinin peşin tahsil edilmesi durumunda tahsil edilen kiranın gelecek döneme/dönemlere ait bölümü, bu dönemin geliri olmadığından ve bir anlam-

da da işletmenin kiralayana borcu olduğundan pasif karakterli bilanço hesapları olan “380.Gelecek Aylara Ait Gelirler” ve “480.Gelecek Yıllara Ait Gelirler” hesaplarının alacağına kaydedilir. Söz konusu kira gelirinün döneme ait kısmı ise dönem geliri olarak “ 649.Diğer Olağan Gelir ve Kârlar” hesabına kaydedilir. (5. Üniteye bakınız)

Bu durumda 380.Gelecek Aylara Ait Gelirler hesabı, izleyen aylara ait olmak üzere peşin tahsil edilen gelirlerin kaydedildiği bir hesaptır. Bu hesap, yıl sonuna kadar olan aylara ilişkin gelirleri izlemekte kullanılır. 480.Gelecek Yıllara Ait Gelirler Hesabı ise gelecek bilanço dönemlerine ait peşin tahsil olunan gelirlerin bir yıldan uzun süreye ait kısımlarının izlendiği bir hesaptır. Dolayısıyla peşin tahsil edilen gelirler bu hesabın alacak tarafına kaydedilir. Daha sonra kısa vadeli nitelik kazanan gelirler, bu hesaptan 380.Gelecek Aylara Ait Gelirler hesabına aktarılır.

ÖRNEK

İşletme 1 Kasım tarihinde binasını 24 aylığına kiraya vermiş ve kira bedeli olarak ₺ 24.000 lira tahsil etmiştir.

Kira bedeli tahsil edildiğinde aşağıdaki gibi kayıt yapılacaktır:

1/11/20X0	
100.KASA HS	24.000
649.DİĞER OLAĞAN GELİR VE KÂRLAR HS	1.000
380.GELECEK AYLARA AİT GELİR. HS	11.000
480.GELECEK YILLARA AİT GELİR. HS	12.000

Aralık ayına ait gelirin, dönemin gelir tablosu hesabına aktarımı ise aşağıdaki gibi olacaktır:

31/12/20X0	
380.GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HS	1.000
649.DİĞER OLAĞAN GELİR VE KÂRLAR HS	1.000

Aralık ayı sonunda ayrıca kira gelirlerinden ertesi döneme ait olanlar için aşağıdaki gibi kayıt yapılacaktır:

31/12/20X0	
480.GELECEK YILLARA AİT GELİRLER HS	2.000
380.GELECEK AYLARA AİT GELİR. HS	2.000

Aralık ayı sonu itibarıyla büyük defter hesaplarının durumu aşağıdaki gibi olacaktır:

380. GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HS		480. GELECEK YILLARA AİT GELİRLER HS	
1.000	11.000	2.000	12.000
	2.000		
649. DİĞER OLAĞAN GELİR VE KÂRLAR HS			
		1.000	
		1.000	

Bu durumda 20X0 dönemine ait kira bedeli dönemin gelir tablosunda ₺2.000 olarak yer alacaktır. Dönem sonu bilançosunda Gelecek Aylara Ait Gelirler ₺12.000, Gelecek Yıllara ait Gelirler ise ₺10.000 olarak yer alacaktır.

Gelecek Aylara/Yıllara Ait Gelirler hesabı bir bilanço hesabıdır. Bu nedenle işletmenin gelir tablosunda yer almaz.

DİKKAT

Takip eden yıl (20X1) kayıtları:
20X1 yılı içinde her aya isabet eden kira geliri için aylık olarak aşağıdaki gibi kaydedilecektir:

.././20X1			
380.GELECEK AYLLARA AİT GELİRLER HS		1.000	
649.DİĞER OLAĞAN GELİR VE KÂRLAR HS			1.000
/			

Ayrıca 20X1 yılının sonunda vadesi 1 yılın altına inen ₺10.000'lık kira bedeli için aşağıdaki kayıt yapılacaktır:

31/12/20X1			
480.GELECEK YILLARA AİT GELİRLER HS		10.000	
380.GELECEK AYLLARA AİT GELİR. HS			10.000
/			

Son olarak 20X2 yılı içinde geriye kalan ₺10.000'lık kira bedelleri dönem geliri-ne her ay itibarıyla aşağıdaki kayıtlarla aktarılacaktır:

.././20X2			
380.GELECEK AYLLARA AİT GELİRLER HS		1.000	
649.DİĞER OLAĞAN GELİR VE KÂRLAR HS			1.000
/			

İşletme kiraya verdiği makinelerle ilgili olarak tahsil etmiş olduğu ₺1.500'lık kira tutarının ₺500'lık kısmının gelecek yıla ait kira bedeli olduğunu belirlemişse nasıl kayıt yapacaktır?

SIRA SİZDE

2

- *Gelire cari dönemde hak kazanılmış ancak gelecek dönem veya dönemlerde tahsil edilecektir (Gelir tahakkuku).*

Bilanço tarihi itibarıyla doğmuş yani hak kazanılmış olan ancak bu tarih itibarıyla istenebilir hâle gelmemiş bir kısım gelirler olabilir. Bu durumda geliri isteme hakkı doğmadan, bir alacak hesabına borç yazılmaması gerekir. Çünkü bir alacağın söz konusu olması için bir parayı isteme hakkının doğmuş olması gereklidir. Bu nedenle bilanço itibarıyla doğmuş ancak istenebilir duruma gelmemiş gelirlerin, gelir hesaplarına alınmasında kullanılmak üzere "Gelir Tahakkukları" hesabında izlenmesi uygun olur. Dönem sonu itibarıyla gerçekleşmiş olmasına rağmen henüz nakden veya hesaben tahsil edilemeyen gelirler ilgili gelir hesabına kaydedilirken bu hesabın borcuna kaydedilir. Gelirin nakden veya hesaben tahsil edilme-si veya gelirin iptal edilmesi üzerine de bu hesabın alacağına kayıt yapılır.

ÖRNEK

İşletme 1 Eylül tarihinde %20 faiz oranlı, 1 Eylül- 31 Ağustos dönemli ve 1 yıl vadeli 50.000'lik mevduat hesabı açmıştır.

İşletme dönem sonuna kadar tahakkuk eden faiz tutarını aşağıdaki gibi kaydedecektir:

	31/12/20X0		
181.GELİR TAHAKKUKLARI HS.		3.342	
642.FAİZ GELİRLERİ HS			3.342

Takip eden yıl faiz tahsil edildiğinde aşağıdaki kayıt yapılacaktır:

	01/09/20X1		
100.KASA HS.		10.000	
642.FAİZ GELİRLERİ HS			6.658
181.GELİR TAHAKKUKLARI HS			3.342
(50.000*20*243)/36.500			

SIRA SİZDE

3

İşletmenin elindeki faiz başlangıcı 1 Mart olan, yıllık faiz ödemeli tahvilin dönem sonu itibariyle gerçekleşen faizi 4.750' dir. Bu durumda içinde bulunulan yıla ait faiz geliri nasıl kaydedilecektir?

GİDERLER VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Gider hesaplarının tümü dönem içinde borç tarafına kayıt yapılarak muhasebeleştirilir.

Daha önceden de belirtildiği gibi **giderler**; mal ve hizmet satışı, üretim dışı işletme faaliyetleri ve işletmenin asıl faaliyeti dışındaki işlemleriyle ilgili olarak ortaya çıkan, gelirlerle karşılaştırılan faydası tükenmiş maliyetlerdir.

Giderlerin Türleri

İşletmenin sermayesinde azalışa neden olan giderler işletmelerin türüne, faaliyet çeşitliliğine ve büyüklüğüne göre farklılık gösterirler. Tek düzen hesap planında giderlere ilişkin hesaplar yukarıda belirtildiği gibi 6.gruptaki "Gelir Tablosu Hesapları" içinde yer almaktadır. Bu hesaplar şu şekilde sınıflandırılmıştır:

62. SATIŞLARIN MALİYETİ

620. SATILAN MAMULLER MALİYETİ

621. SATILAN TİCARİ MALLAR MALİYETİ

622. SATILAN HİZMET MALİYETİ

623. DİĞER SATIŞLARIN MALİYETİ

63. FAALİYET GİDERLERİ

630. ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME GİDERLERİ

631. PAZARLAMA SATIŞ VE DAĞITIM GİDERLERİ

632. GENEL YÖNETİM GİDERLERİ

Ana faaliyet konusu ile ilgili giderler

65. DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR

- 653. KOMİSYON GİDERLERİ
- 654. KARŞILIK GİDERLERİ
- 655. MENKUL KIYMET SATIŞ ZARARLARI
- 656. KAMBİYO ZARARLARI
- 657. REESKONT FAİZ GİDERLERİ

66. FİNANSMAN GİDERLERİ

- 660. KISA VADELİ BORÇLANMA GİDERLERİ
- 661. UZUN VADELİ BORÇLANMA GİDERLERİ

68. OLAĞAN DIŞI GİDER VE ZARARLAR*

- 680. ÇALIŞMAYAN KISIM GİDER VE ZARARLARI
- 681. ÖNCEKİ DÖNEM GİDER VE ZARARLARI
- 689. DİĞER OLAĞAN DIŞI GİDER VE ZARARLAR

Ana faaliyet konusu
dışı giderler

- Türkiye Muhasebe standartlarında gelir hesaplarında olduğu gibi olağan/olağan dışı gider ayrımı yapılmamaktadır.

Tek Düzen Hesap Planı'ndaki işleyişe göre 63 Faaliyet Giderleri ve 66 Finansman Giderleri hesap sınıflarındaki hesaplarla ilgili giderlerin, doğduklarında bu hesaplara kaydedilmeyip, önce 7. Gruptaki "Maliyet Hesap"larına kaydedilmeleri gerekmektedir. 7. Gruba ilişkin maliyet hesaplarının işleyişi dönem sonu işlemlerinin incelendiği ünitelerde açıklanacaktır.

DİKKAT

Giderlerin Kaydedilmesinde Özellik Gösteren Durumlar

Gider doğduğu zaman ilgili gider hesabının borç tarafına kaydedilmektedir. Ancak aynen gelirlerde olduğu gibi giderler kaydedilirken, giderin döneme ait olması ve gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Buna bağlı olarak gerçekleşen giderler dönemin gelirleri ile eşleştirilerek dönem boyunca elde edilmiş olan kâr ya da zarar bulunacaktır. Bu durumda gider hesaplarının alacağına yapılan kayıtlarda aşağıdaki durumlar söz konusu olabilir:

- *Gider dönem içinde doğmuş ve aynı dönemde tahsil edilmiş olabilir.*

İşletme depo olarak kiraladığı bir bina için 1 aylık kira bedeli olarak ₺ 700 ödemiştir.

ÖRNEK

.././20X0			
770.GENEL YÖNETİM GİDERLERİ HS		700	
100.KASA HS			700

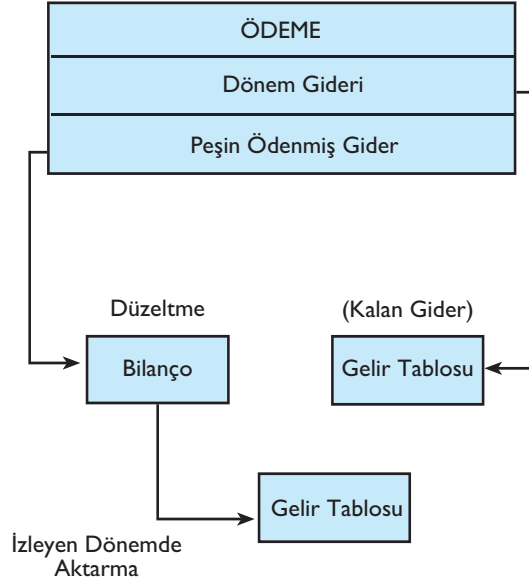
- *Gider gelecek dönemlere ait olup, ödemesi cari dönemde peşin olarak yapılmıştır (peşin ödenmiş giderler).*

Giderin ödendiği dönem ile ait olduğu dönem arasında farklılık söz konusu olabilir. Bu durumda dönemsellik kavramı gereği, dönem içinde ödendiği hâlde gelecek dönemi ilgilendiren giderlerin (faiz, kira vb.) gelecek döneme kadar bir bilanço hesabında tutulması gerekir.

Giderlerin dönemlere ayrıştırılması bir şekil yardımıyla aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 7.2

Gider hesaplarının dönemlere ayrıştırılması

Örneğin bir kira giderinin peşin ödenmesi durumunda ödenen bedelin gelecek döneme/dönemlere ait bölümü, bu dönemin gideri olmadığından ve bir anlamda da işletmenin kiralayandan alacağı olduğundan aktif karakterli bilanço hesapları olan "180.Gelecek Aylara Ait Giderler" veya "280.Gelecek Yıllara Ait Giderler" hesaplarının borcuna kaydedilir. Söz konusu kira gelirin döneme ait kısmı ise dönem gideri olarak faaliyet giderleri kapsamında ilgili gider hesabına kaydedilir.

Bu durumda 180.Gelecek Aylara ait Giderler hesabı, izleyen aylarla ilgili olarak ödenen giderlerin ilgili aylarda gider hesaplarına alınmaya kadar bekletildiği bir hesaptır. Yani gelecek aylarda gider yazılacak tutarlar bu hesapta izlenirler. Ancak dönemsel kavramı uyarınca, yapılan giderlerin bir kısmı sonraki yılları ilgilendiriyorsa bu durumda gelecek yıllara ait olan tutarların 280.Gelecek Yıllara Ait Giderler hesabına kaydedilmesi gerekir. Daha sonra kısa vadeli nitelik kazanan giderler bu hesaptan 180.Gelecek Aylara Ait Giderler hesabına aktarılır. (5. Üniteye bakınız.)

DİKKAT

Gelecek Aylara/Yıllara Ait Giderler hesabı bir bilanço hesabıdır. Bu nedenle işletmenin gelir tablosunda yer almaz.

ÖRNEK

İşletme 1 Aralık tarihinde 13 aylığına bir iş yeri kiralamış ve kira bedeli toplamı olan ₺13.000 için çek keşide etmiştir.

Bu durumda ödeme yapıldığında aşağıdaki gibi kayıt yapılacaktır:

01/12/20X0			
770.GENEL YÖNETİM GİDERLERİ HS.		1.000	
180.GELECEK AYLARA AİT GİDERLER HS.		11.000	
280.GELECEK YILLARA AİT GİDERLER HS.		1.000	
103.VERİLEN ÇEKLER VE ÖDEME EMİRLERİ HS			13.000

Dönem sonu geldiğinde ödenmiş olan kira bedeli içinden vadesi 1 yılın altına inen kısım için aşağıdaki gibi kayıt yapılması gerekir:

31/12/20X0			
180.GELECEK AYLARA AİT GİDERLER HS		1.000	
280. GELECEK YILLARA AİT GİDER. HS			1.000

Takip eden dönemde, her ay itibarıyla gerçekleşen kira bedelinin dönem giderine aktarılması kaydı ise aşağıdaki gibi olacaktır:

../../20X1			
770.GENEL YÖNETİM GİDERLERİ HS.		1.000	
180.GELECEK AYLARA AİT GİDER. HS.			1.000

İşletmenin 770 Genel yönetim Giderlerine kaydedilmiş olan 250'lik kırtasiye malzemesinin 80'lik kısmının henüz tüketilmediği saptanmışsa bu işlem nasıl kaydedilecektir?

SIRA SİZDE

4

- *Gider cari dönemde doğmuş fakat ödemesi gelecek dönem veya dönemlerde yapılacaktır (Gider tahakkuku.).*

Bilanço tarihi itibarıyla doğmuş olan bir kısım giderler bu tarih itibarıyla alacaklı tarafından istenebilir hâle gelmemiş olabilir. Bu durumda söz konusu giderlerin, gider hesaplarına alınmasında kullanılmak üzere "381.Gider Tahakkukları" hesabında izlenmesi uygun olur. Bu nedenle dönem sonları itibarıyla gerçekleşmiş olmasına rağmen henüz nakden veya hesaben ödenmemiş olan giderler ilgili gider hesabına kaydedilirken bu hesabın alacağına kaydedilir. Giderin nakden veya hesaben ödenmesi veya giderin iptal edilmesi üzerine de bu hesap borçlanır.

İşletme 1 Kasım 20X0'da altı aylığına kiraladığı deponun kira bedeli olan 30.000'yi, sözleşme gereği kira süresinin bitim tarihi olan 30 Nisan 20X1'de ödeyecektir.

ÖRNEK

İşletme her ay sonunda gerçekleşen kira giderini aşağıdaki gibi kaydedecektir:

01/11/20X0			
770.GENEL YÖNETİM GİDERLERİ HS.		5.000	
381. GİDER TAHAKKUKLARI HS.			5.000

770.GENEL YÖNETİM GİD. HS.	381.GİDER TAHAKKUKLARI HS.
5.000	5.000
5.000	5.000
(31.12.20X0) 10.000	10.000 (31.12.20X0)

Takip eden yıl 30 Nisan'da altı aylık kira bedelinin tamamı ödendiğinde aşağıdaki kayıt yapılacaktır:

30/04/20X1			
381. GİDER TAHAKKUKLARI HS.		30.000	
100. KASA HS.			30.000

770.GENEL YÖNETİM GİD.HS		381.GİDER TAHAKKUKLARI HS	
5.000		30.000	10.000
5.000			5.000 (ocak)
5.000			5.000 (şubat)
5.000			5.000 (mart)
20.000			5.000 (nisan)
		30.000	30.000

VERGİ MATRAHININ TESPİTİ AÇISINDAN GELİRLER VE GİDERLER

Bir işletmenin ticari kârı belirlenirken dönem içinde elde edilen tüm gelirler ile dönem içinde gerçekleşen tüm giderler kâr-zarar hesabına devredilir. Ancak dönem sonunda gelirlerin ve giderlerin Dönem kâr veya zarar hesabına devredildiklerinde ortaya çıkacak kârın vergi kanunları açısından değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Vergi kanunları bazı gelirleri vergiden muaf tutarken bazı giderlerin dönem gelirinden indirilmesini kabul etmemektedir. Vergi kanunlarına göre *vergiden muaf gelirler* ile *kanunen kabul edilmeyen giderler* dikkate alınarak mali kâr hesaplanır.

Ticari kârdan vergi matrahını oluşturacak olan mali kârı hesaplamak için döneme ait vergiden muaf gelirler ticari kârdan indirilirken, kanunen kabul edilmeyen giderler ilave edilir. Vergi beyannamesi üzerinde bu işlemin yapılabilmesi için döneme ait vergiden muaf gelir ve kanunen kabul edilmeyen giderlerin ne kadar olduğunun bilinmesi gerekir. Bu amaçla dönem içinde gelir ve giderlerin kaydı sırasında bu kapsamdaki gelir ve giderler için ayrıca bir nazım hesap kaydı yapılarak, vergi beyannamesi düzenlenirken gerekli olacak bu bilgi muhasebe içinde üretilir.

ÖRNEK

A Anonim şirketi, iştiraki olan K şirketinden kurumlar vergisi düşülmüş ₺10.000 kâr payı tahsil etmiştir.

102. BANKALAR HS	10.000	
640.İŞTİRAKLERDEN TEMETTÜ GELİRLERİ HS.		10.000
910.VERGİDEN MUAF GELİRLER HS	10.000	
911.VERGİDEN MUAF GELİRLER ALACAKLI HS.		10.000

ÖRNEK

İşletme kamu yararına çalışmayan bir derneğe ₺1.000 bağışta bulunmuştur.

770.GENEL YÖNETİM GİDERLERİ HS	1.000	
100.KASA HS		1.000
904.KANUNEN KABUL EDİLMEYEN GİDERLER HS	1.000	
905.KANUNEN KABUL EDİLMEYEN GİDERLER ALACAKLI HS		1.000

Özet

Gelir ve giderleri tanımlamak ve bu hesapların işleyişini açıklamak

Gelir (hasılat), işletmenin ana faaliyet konusuna giren mal veya hizmet satışlarından veya ana faaliyet konusu dışında kalan varlıkların satışından; faiz, kira, iştirak geliri ve benzerlerinden elde edilen değerlerin brüt tutarıdır. Gelir kavramı, hasılat ve kazanç kavramlarını da içeren bir kavramdır. Hasılat işletmenin olağan faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan gelirdir ve satışlar, ücretler, faiz, temettü ve isim hakları gibi çeşitli adlar taşımaktadır. Kazanç ise işletmenin ana faaliyetlerinin ve ortaklarının katkısı dışında yine öz kaynaklarda artış yaratan faydalar olarak tanımlanabilir.

Giderler ise mal ve hizmet satışı, üretim dışı işletme faaliyetleri ve işletmenin asıl faaliyeti dışındaki işlemleri ile ilgili olarak ortaya çıkan, gelirlerle karşılaştırılan faydası tükenmiş maliyetlerdir. Gelir ve gider işlemleri, sermaye üzerinde artış ve azalış yaratan işlemlerdir. Bunun dışında sermaye artırma ve azaltma gibi bir takım sermaye hareketleri de sermayeyi etkiler. Sermaye üzerindeki bu iki etkinin anlamları ve yorumlanmaları farklı olacağından farklı şekilde muhasebeleştirilmeleri gerekir. Gelirler ve giderler işletme sahiplerinin haklarında artış ve azalış yaratan işlemler olduğu için gelir ve giderlerin sermaye hesabı paralelinde açılan ayrı hesaplarda izlenmesi gerekir. Buna göre bir gider doğduğunda ilgili gider hesabının borç tarafına kaydedilirken, bir gelir doğduğunda ilgili gelir hesabının alacak tarafına kaydedilir.

Gelir ve giderlerin kaydında Dönemsellik Kavramı ve uygulamasını açıklamak

Gelir ve giderlerin kaydedilirken, döneme ait olması ve gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Gelirlerin tahsil edildiği dönem ile ait olduğu dönemin arasında farklılık söz konusu olabilir. Bu durumda dönemsellik kavramı gereği, dönem içinde tahsil edildiği ya da ödendiği hâlde gelecek dönemi ilgilendiren bir kısım gelirlerin ya da giderlerin gelecek döneme kadar bir hesapta tutulması gerekir. Gelecek Aylara Ait Gelirler ile Gelecek Aylara Ait Giderler izleyen aylara ait olmak üzere peşin tahsil edilen gelirlerin veya peşin ödenen giderlerin kaydedildiği hesaplardır.

Vergi matrahının tespiti açısından gelir ve giderlerin kaydını uygulamak

Vergi kanunları bir kısım gelirleri vergi dışı bırakırken bir kısım giderlerin de vergiye tabi olacak kâr rakamından düşülmesine izin vermemektedir. Bu nedenle vergiye tabi kâr yani vergi matrahı hesaplanırken vergiden muaf gelirler işletmenin muhasebe kârından (ticari kâr) düşülür; kanunen kabul edilmeyen giderler ise ilave edilir. Bu işlemlerden sonra bulunan kâr üzerinden vergi hesaplanır. Vergiye tabi kârın hesaplanabilmesi için döneme ilişkin vergiden muaf gelir ve kanunen kabul edilmeyen gider rakamlarının bilinmesi gerekir. Bu bilgi dönem içinde söz konusu gelir ve giderler kaydedilirken aynı zamanda nazım hesaplara kayıt yapılarak üretilir.

Kendimizi Sınavalım

1. İşletmenin elinde bulunan tahvillerin döneme ilişkin faizi ₺7.590 hesaplanmıştır. Yapılacak kayıta hangisi doğrudur?

- Kasa Hs. borçlu/Faiz Gelirleri Hs. alacaklı
- Diğer Çeşitli Alacaklar Hs. borçlu /Faiz Gelirleri Hs. alacaklı
- Gelir Tahakkukları Hs. borçlu/ Faiz Gelirleri Hs. alacaklı
- Gelecek Aylara Ait Gelirler Hs. borçlu/Faiz Gelirleri Hs. alacaklı
- Özel Kesim Tahvil Senet Ve Bonoları Hs. borçlu/ Faiz Gelirleri Hs. alacaklı

2. Hangisi mal satış işleminde gelirin doğmasının koşulu **değildir**?

- İşletmenin malların sahipliği ile ilgili tüm risk ve getirileri alıcıya devretmiş olması
- İşletmenin satılan mallar üzerinde kontrol ve sahipliğini etkin bir şekilde sürdürmesi
- Hasılatın güvenilir şekilde ölçülebilmesi
- Ekonomik yarar elde edilmesinin olası olması
- İşleme ilişkin katlanılan veya katlanılacak olan maliyetlerin güvenilir şekilde ölçülmesi

3. Gelir ve Gider Hesaplarına topluca ne ad verilir?

- Bilanço hesapları
- Gelir tablosu hesapları
- Geçici hesaplar
- Asli hesaplar
- Yardımcı hesaplar

4. Aşağıdakilerden hangisi bir işletmenin ana faaliyet konusu dışındaki giderleri arasında yer **almaz**?

- Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri
- Karşılık Giderleri
- Kambiyo Zararları
- Reeskont Faiz Giderleri
- Komisyon Giderleri

5. Aşağıdakilerden hangisi gelir tablosu hesapları arasında yer **almaz**?

- Gelecek Aylara Ait Giderler
- Satılan Ticari Malların Maliyeti
- Kambiyo Kârları
- Yurt içi Satışlar
- Konusu Kalmayan Karşılıklar

6. Aşağıda yapılmış olan kayıta hangi hesap yanlış kullanılmıştır?

31.12.20X0	
İŞTİRAKLERDEN TEMETTÜ GELİRLERİ	XX
FAİZ GELİRLERİ	XX
KONUSU KALMAYAN KARŞILIKLAR	XX
GELİR TAHAKKUKLARI	XX
DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HS	XX

- İştiraklerden Temettü Gelirleri
- Faiz Gelirleri
- Konusu Kalmayan Karşılıklar
- Gelir Tahakkukları
- Dönem Kârı veya Zararı

7. 690 Dönem Kârı veya Zararı Hesabı ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- Bu hesap bilançoda Öz kaynaklar bölümünde yer alır
- İşletmenin vergi sonrası net kârını gösterir
- Dönemin bütün gelirleri bu hesabın borcuna yazılır
- Dönemin bütün giderleri bu hesabın alacağına yazılır
- Bir gelir tablosu hesabıdır

8. İşletme 1. 5. 20X0 tarihinde varlıkları arasında bulunan ve kiraya verilen mağazanın 12 aylık kira toplamı ₺360'yı peşin tahsil etmiştir. Buna göre ilgili muhasebe kaydı nasıl olacaktır?

a.

100 KASA HS.	360	
649 DİĞER OLAĞAN GELİR VE KÂRLAR HS.		30
380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HS.		330

b.

480 GELECEK YILLARA AİT GELİRLER	240	
380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER		240

c.

380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HS.	120	
649 DİĞER OLAĞAN GELİR VE KÂRLAR HS.		120

d.

100 KASA HS.	360	
480 GELECEK YILLARA AİT GELİRLER		360

e.

100 KASA HS.	240	
649 DİĞER OLAĞAN GELİR VE KÂRLAR		240

9. İşletmenin sermayesini azaltıcı etki yaratan ve hasılat sağlama amacı ile yapılan aktif tükenmelerine ne ad verilir?

- Hasılat
- Gider
- Ödeme
- Maliyet
- Borç

10. Gelirin kaydedilmesi için aşağıdakilerden hangisi gereklidir?

- Gerçekleşmiş olması
- Tahsil edilmiş olması
- İşletmenin ana faaliyet konusundan kaynaklanmış olması
- Gelecek dönemlere ait olması
- Mal satışlarından kaynaklanmış olması

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

- c Yanıtınız yanlış ise "Gelirler ve Muhasebeleştirilmesi" konusunu yeniden gözden geçirin.
- b Yanıtınız yanlış ise "Gelirler ve Muhasebeleştirilmesi" konusunu yeniden gözden geçirin.
- b Yanıtınız yanlış ise "Giriş" konusunu yeniden gözden geçirin.
- a Yanıtınız yanlış ise "Giderler ve Muhasebeleştirilmesi" konusunu yeniden gözden geçirin.
- a Yanıtınız yanlış ise "Giriş" konusunu yeniden gözden geçirin.
- d Yanıtınız yanlış ise "Gelirler ve Muhasebeleştirilmesi" konusunu yeniden gözden geçirin.
- e Yanıtınız yanlış ise "Gelirler ve Muhasebeleştirilmesi ile Giderler ve Muhasebeleştirilmesi" konusunu yeniden gözden geçirin.
- a Yanıtınız yanlış ise "Gelirler ve Muhasebeleştirilmesi" konusunu yeniden gözden geçirin.
- b Yanıtınız yanlış ise "Giderler ve Muhasebeleştirilmesi" konusunu yeniden gözden geçirin.
- a Yanıtınız yanlış ise "Gelirler ve Muhasebeleştirilmesi" konusunu yeniden gözden geçirin.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Acentelerin başkalarının adına tahsilat yapmaları hâlinde bu işlemde kendi adlarına bir gelir doğmamaktadır. Sadece yapmış oldukları satışlar üzerinden almış olduğu komisyon gelir olarak kayda alınacaktır.

Sıra Sizde 2

649 DİĞER OLAĞAN GELİR VE KÂRLAR HS.	500	
380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HS.		500

Sıra Sizde 3

181 GELİR TAHAKKUKLARI HS.	4.750	
642. FAİZ GELİRLERİ HS.		4.750

Sıra Sizde 4

180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER HS.	80	
770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ HS.		80

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Akdoğan, N., Sevilengül, O. (2007). **Türkiye Muhasebe Standartları ile Uyumlu Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması**, Ankara: Gazi Kitabevi
- Bektöre, S., Sözbilir, H., Banar, K.,(2010).**Genel Muhasebe**, Eskişehir: Nisan Kitabevi
- Cemalcılar Ö., Benligiray Y., Sürmeli, F. (2008) **Genel Muhasebe**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını
- Gençoğlu, Ü., (2007). **Türkiye Muhasebe Standartları ve Uygulamalar**, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Kurt, G.(2008) "Hasılat" **Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması**, Editör: Necdet Sağlam, Salim Şengel, Bünyamin Öztürk, Ankara: Mali Hukuk Yayınları
- Sevilengül, O., (2011). **Genel Muhasebe**, Ankara: Gazi Kitabevi.